

10/23
Δ 2V

30 -

fine binding, with arms

author:

J. F. M. Nichol, see
Records, p. 164.

First Dutch edition.
(1771 first ed.)

HISTORISCHE
LEVENSBESCHRYVING
VAN
PETRUS PAULUS RUBBENS.

RIDDER, HEERE VAN DEN STEEN &c.

Verrykt met veele gewigtige Byzonderheden, welken
by geen andere Schryvers tot heden toe te vinden
zyn geweest;

Nevens eene naauwkeurige opgave zyner

SCHILDERYEN,

Beruftende in de Hoven, Kerken, en verdere open-
baare Gebouwen van Europa, met aanwyzing
welke van dezelfen in het koper zyn
gebragt.

Te AMSTERDAM,
By JOHANNES SMIT.

Bockverkooper 1774.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

AAN DEN

WEL EDEL GEBOOREN HEERE

JOHANN GOLL,

VAN FRANKENSTEIN,

NIET MINDER BEKEND DOOR DESZELFS
UITMUNTEND

KABINET VAN TEKENINGEN,

VAN DE VOORNAAMSTE MEESTERS,

EN DEN VRYEN TOEGANG DIE ZYN WEL
ED. GEBOOREN DAAR TOE AAN ALLE
KUNSTMINNAAREN

* 2

EDEL.

EDELMOEDIGLYK VERLEEND,

DAN BEROEMD

DOOR HET KUNSTVERMOGEN HET
WELK IN ZYN WEL ED. GEBOO-
REN EIGENHANDIGE

TEKENINGEN

UITBLINKT,

WORD DEZE

LEVENSBESCHRYVING

Van den grooten

PETRUS PAULUS RUBBENS

Eerbiedig toegewyd en opgedraagen

Door

ZYN WEL EDEL GEBOOREN

Zeer Ootmoedigen Dienaar

JOHANNES SMIT.

VOOR-

VOORBERICHT.

*W*Y zullen in dit Werkje de Historische Levensbeschryving van den Ridder PETRUS PAULUS RUBBENS voorstellen, verrykt met een bericht wegens zyne Voorouderen, zyn Nakomelingschap, en een menigte van nieuwe ontdekte aantekeningen, zo wel uit de Familie Kabinetten, als uit die der Nederlandsche Liefhebberen.

Dit Schilderovernuft, welks verbevenheid wy zullen ten toon stellen, word ons hier verbeeld als een getrouwe Leidsman voor die jeugd welkers harten in begeerte tot de edele Schilderkunst ontvlammen; zullende zy hier de verlichte loopbaan vinden om op te klimmen tot het top-punt der RUBBENAANSCHÉ volmaaktheid, indien hunne liefde voor de Studie, en de vereischte vlyt tot voortzetting hunner kunst, evenredig beantwoorden aan den onvermoeiden geest van den Ridder RUBBENS, die door zyne arbeidzaame poogingen in zyn jeugd, zich eindelyk de grootheid der Schilderkunst met zo veel gemak

V O O R B E R I C H T.

mak heeft verworven, dat zy hem by zyn ryper ouderdom en het overige zyner dagen geheel en al natuurlyk eigen was geworden, het geen de gemakkelyke behandeling, en de onnavolglykheid zyner voortbrengfelen aantoonen.

Men zal hier ook alle de werken van dezen Schilder aangebaald vinden, zo wel die in de Kerken en openbaare plaatsfen der Nederlanden, als in de Paleizen der Koningen en Prinsfen van Europa geplaatst zyn: de Prenten betrekkelyk tot deze stukken, derzelver kenmerken en Graveerders, zal men mede aangewezen vinden, alles in zo verre de navorsching van die in weezen zyn heeft willen veroorloven, tot voldoening der Prentliefebbereren die de werken van dezen Schilder verzamelen.

By dit breedvoerig bericht hebben wy ook getracht eenige byzonderheden te voegen die nooit het licht hebben gezien, ten bewyze dat dit verslag in zich behelst de ontzwagtelde trekken van een wonder der na-

V O O R B E R I C H T.

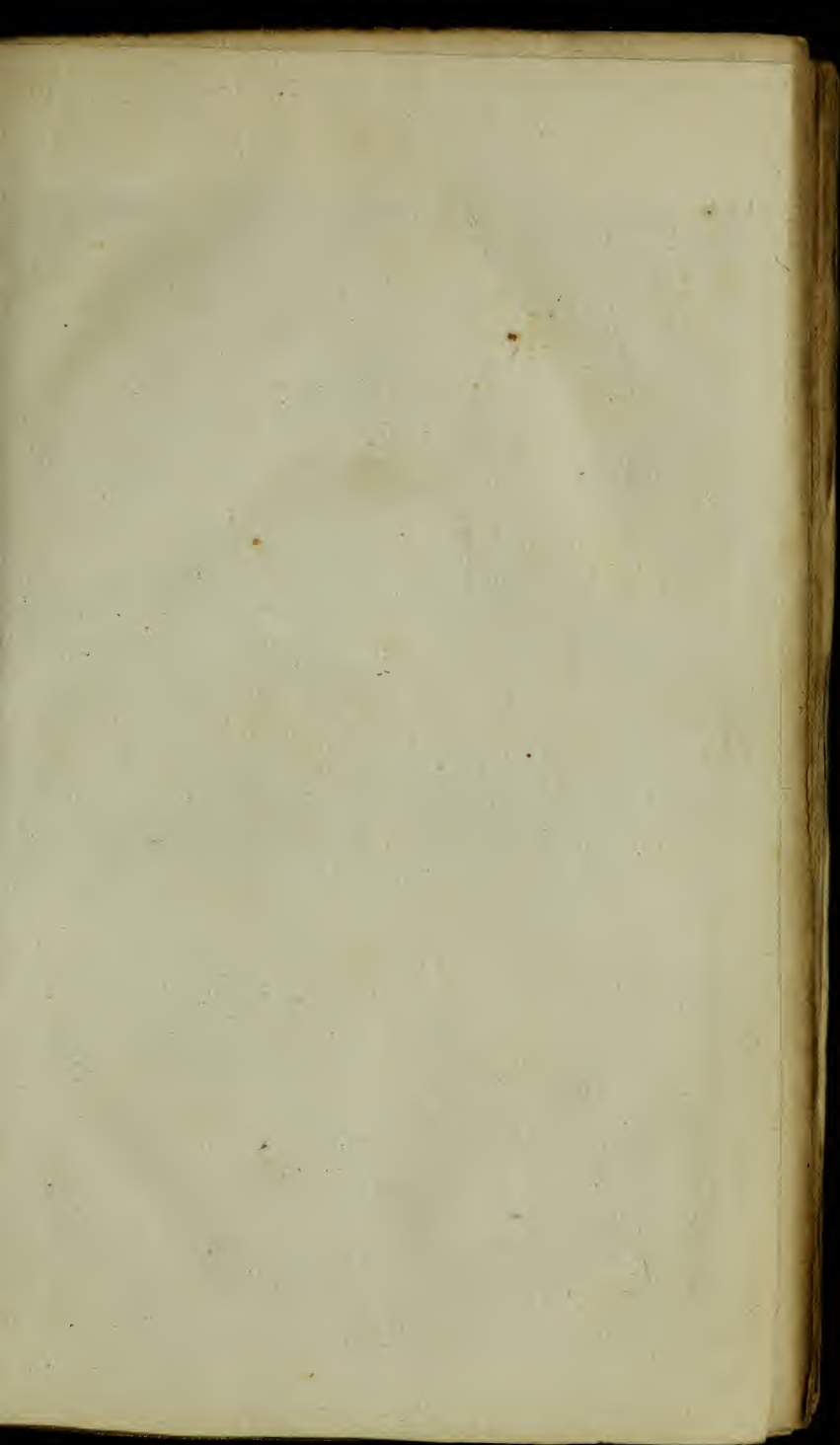
natuur, welkers voortbrengselen alleenlyk door de vereeniging van een menigte verbevene eigenschappen wierden gewrocht, en waar van de geschiedenissen nergens eenig ander diergelyk voorbeeld opleeveren, zo wel door zyne reizen in Italie gedurende agt jaaren met betrekking tot zyne Studiën in de Schilderkunst, als in zyne drie reizen, vooreerst naar Madrid, in de waardigheid van afgezant met gebeime Staats-Zaaken belast van de zyde des Hertogs van Mantua; in de tweede plaats van die der Infante Izabelle en die des Konings van Spanje Philips de Vierde, naar het Groot Brittannische Hof; en ten derden naar de Heeren Staaten der Vereenigde Provinciën, buiten en behalven veele anderen bezigheden, waarvan hy zich altoos met eer en roem gekweeten heeft, zo wel tot voldoening zyner Souvereinen, als tot voordeel hunner onderdaanen.

Men geeft hier ook de uitlegging der 21 Zinnebeeldige Schilderyen waar mede deze Schilder het Paleis der
der

V O O R B E R I C H T.

der Koninginne , het Luxemburgsche genaamd , te Parys , heeft versierd ; als mede de beschryving van die der Eere Poorten , opgerecht naar het Plan van zyn vinding , op het verzoek der Regeering van Antwerpen in 't Jaar 1635 , by gelegenheid der Intrede van Prins Ferdinand , Infant van Spanje , als Gouverneur Generaal der Nederlanden , in de gemelde Stad.

Eindelyk hebben wy ook den grooten luister zynner begraafenis beschreeven ; en 'er by gevoegd een Catalogus van 314 stuks Schilderyen , die men in zyn Sterfbuis heeft gevonden , als mede een lyst zynner voornaamste Leerlingen , en geëindigd met een vergelyking van de Schilderverdiensden der grootste Schilders van Italie , met die van den Ridder RUBBENS.

S. de Wit. Janz. fecit.

HISTORISCHE
LEVENSBESCHRJVING,
VAN
PETRUS PAULUS RUBBENS.

I N L E I D I N G.

Nimmer heeft eenig Sterveling zich een' eeuwigduurenden naam verkregen door vadfigheid en luiheid: deze haatlyke gebreken wierden by de oude Romeinen met de uiterfte verachting verfoeid; dit verlicht Volk wydde de naamen van zyn Cezars en Bevelhebberen aan de onsterflykheid, naar mate hunne Heldendaaden en aanmerkelyke overwinningen uitblonken. Even ook wierden de verhevene gaven der Roomfche Burgeren, 't zy Redenaars, Dichters of Historie-Schryvers met den Lauwer bekroond, wegens de verdienfte hunner werken, door 't Gemeenebest met greetigheid ontfangen en toegejuigd.

Zedert dien tyd hebben alle befchaafde Volken denzelven ftreek gehouden, en aan de verdienften der geenen, die uitgemunt hebben door hunne roemruchtige bedryven, en verhevene letterkennis, hulde gedaan.

Waarom dan zouden wy in onze dagen verzui-

men de naamen onzer beroemde Mannen te vereeuwigen, en toestaan dat hunne gedachtenis in de afgrond eener duistere onweetenheid smoorde? zonder aan den dag te brengen het geen wy wel byzonderlyk aan de gelukkige gedachtenis verschuldigt zyn, van den Ridder **PETRUS PAULUS RUBBENS**, in zyn leven Staats-Raad van hunne Koninklyke Hoogheden de Aarts-Hertogen **ALBERTUS EN ISABELLA**, Gouverneurs der 17 vereenigde Nederlandfche Provincien, en hun Gezant aan verfcheidene Hoven der machtigfte Koningen, Prinzen en Republyken van Europa, in welke bediening hy door zyne grondige kennis en uitmuntende natuurgaven zyn' geheimen laft, tot het grootfte genoegen zyn'er Meesters, ter uitvoer bragt.

Neen, de gewigtigheid des voorwerps, welkers Verhandeling alhier wonderen ontknoopt, duld niet langer eene te ftrengte ftilzwygenheid, waar mede ons een afgunftige ongevoeligheid zedert meer dan een eeuw geduurig heeft aangedaan; het is tyd de faam op te wekken, op dat deze niet aflaate van over de waereld altoos uit te galmen 't geen zy aan de gedachtenis van den grooten **RUBBENS** verschuldigt is, om dit wonder der natuur onophoudelyk voor 't fterven te bevryden, als den Apelles zyn'er eeuw, het Orakel van den Spaanfchen Koning **PHILIPS DEN VIERDEN**, en de Aarts-Hertogen **ALBERTUS EN ISABELLA**; op dat de nieuwsgierige waereld niet langer onbewuft blyve van zyne lofwaardige Bedryven, zo wel als van zyne onvergelykely-

lyke Kunst, grondige wetenschap, gebeurtenissen van zyn doorluchtig leven, als van dat zyner Voorzaaten.

V O O R O U D E R S

V A N

P. P. R U B B E N S.

HEt edel geslagt van RUBBENS nam zyne oorsprong in de Provintie van Stiermark, onder de Heerschappy van het doorluchtig Huis van Oostenryk. BARTHOLOMEUS RUBBENS, Grootvader van PETRUS PAULUS RUBBENS, was de eerste van dit geslagt die zich in de Nederlanden kennen deed, hebbende hy alhier zyn intrede gedaan onder het Hofgevolg van Keizer KAREL DEN VYFDEN, toen deze Prins, gekroond zynde te Aken in 't jaar 1520, en onmiddelyk hier op den Ryksdag te Worms bygewoond hebbende, zyn verblyf te Brussel houden kwam.

Niettegenstaande de jonge BARTHOLOMEUS RUBBENS, door de tedere zorgen zyner Ouders een treffelyke opvoeding genoot, verzuimde hy uit zich zelve nooit, de gunstige oogenblikken waar te neemen, om zich in de wetenschappen, schoone

kunsten, en hoffelyke zeden meer en meer te volmaaken, tot al het welk hy zich te meer verbonden achtte in een tyd, dat het Hof van KAREL DEN VYFDEN als het beschaafdfte, en luisterrykste van geheel Europa uitblonk.

En dus besloot deze jonge Hoveling, bekoord door zo veele aangenaame uitspanningen welke hy smaakte in zyn verblyf te Brussel, zich alhier te vestigen, en alle zyne neigingen te volgen, waarom hy zich in de echt verbond met jongkvrouwe BARBARA ARENS, gezegt SPIRINCKS, Afstammeling van een Edel geslagt, toen te Antwerpen woonagtig.

Maar dewyl, geduurende de Regeering van KAREL DEN VYFDEN, de Stad Antwerpen, door haar magtigen Koophandel met Europa en beiden de Indiën, bloeide, 't geen in deze Stad even zo veel bekoorlykheden en vermaakelyke uitspanningen uitleverden als in Brussel, door de toevloed van allerlei Natien der waereld, zo wel die zich hier nederzetterden, als slegts doortrokken, terwyl de dagelyksche aankomst en 't vertrek der schepen van en naar alle Gewesten en Landen, waar mede de Schelde overdekt was, de schoonste vertooningen uitleverde, nodigde dit alles de jonggehuwde Egtgenooten van woonplaats te veranderen, en zich in Antwerpen nedertezetten, om onder anderen de dagelyksche vriendschap en ommegang met hunne nabestaanden en oude bekenden weder te vernieuwen.

Geduurende hun verblyf alhier, zegende de Hemel

mel hun Huwelyk met een' mannelijken Spruit, op den 18 Maart des jaars 1530, die by den Doop den naam van JAN RUBBENS verkreeg.

Deze jonge Telg wierd opgebracht in gevoelens van Godsdienst, deugd en eerlyke zeden, en hy beantwoordde volkomen aan de wenschen zyner waardige Ouderen, zich geheel en al aan de Studie, aan 't beoefenen der letteren en kunsten, overgevende.

Hebbende aldus in zyn jongelingschap zich onvermoeid toegelegd op de wetenschappen en alles wat daar toe betrekkelyk was, vertrok hy met goedkeuring zyner Ouderen, naar Italie, in een ouderdom van vier en twintig jaaren, alwaar hy zich, gedurende een tyd van zes jaaren, een volkomene verlustiging verschafte, bezoekende verscheidene Staaten en hooge Schoolen, op eenigen van welken hy zich onthield om aldaar zyne studien te volbrengen, waar na hy, voor den tabberd geschikt zynde, den Doctoraalen muts bekwam, en zich tot meester in het Burgerlyk en Canonikaal recht in het Collegie DE LA SAPIENZA te Rome deed wyden, waarvan de geloofsbriefven nog berustende zyn in het Kabinet van een persoon der Famille te Antwerpen.

De Romeinsche Regtsgeleerde, te Antwerpen wedergekeerd zynde, verbond zich aldaar in den Echt met de jongkvrouwe MARIA PYPELING, Dochter van HENDRIK PYPELING en CLARA DE TOLLION. Deze twee Echtgenooten leefden in een volmaakte eendracht: Godsdienst, Liefdadigheid en Wel-

levenheid, waren beider deel: de vroomheid, achtbaarheid, en geleerdheid van JAN RUBBENS, deeden hem ten eersten een plaats verkrygen in den Raad van Staate te Antwerpen, den 7 Mai des jaars 1562.

Omtrent dezen tyd, wanneer de Nederlanden daverden door oproeren, ketteryen, plonderingen en beeldstormeryen, nam JAN RUBBENS, om alle rampen voor te komen, en gedrongen door liefde tot zyn kroost, en beminnelyke Echtgenootte, het besluit om zyn Vaderland, Vrienden en Ampt, (van welk laatste hy zich gedurende zes achter een volgende jaaren, by uitsteektheid, en met roem, gekweeten had,) te verlaaten en zich in de Stad Keulen neder te zetten, verkiezende de zoetigheden der Vrede en een gerust leven te smaaken, en zich af te zonderen van een scheuring, die de eendracht en rust der Antwerpsche burgerij dreigde te vernielen.

Te Keulen gekomen zynde nam hy zyn woonplaats in een groot en aanzienlyk huis, staande in de Sterrestraat, in den omtrek der parochie van St. Pieter, tegenwoordig nog bewoond wordende door den Heer JABACH, en voor dezen door MARIA DE MEDICIS, Koningin van Frankryk, gedurende haar ballingschap, in het welke zy overleed op den 3 July 1643, in den ouderdom van agt en zestig jaaren. Dezetwee aangehaalde tydmerken worden bewaardheid gevonden in het Werk van EGIDIUS GALLE-

NIUS:

NIUS *de admiranda Civitatis Colonienfis magnitudine*, te Keulen gedrukt, in 't jaar 1745. bladz. 407.

Na dat JAN RUBBENS uit Antwerpen was vertrokken, lagen verscheiden Staats-Leden onder vermoeden van kettery, en ongetrouwheid tegens hunnen Koning, onder welk getal men voorgaf JAN RUBBENS mede te behooren, zonder dat hy ondertusschen ooit stof tot achterdenken dien-aangaande gegeven had, hebbende deze giffing alleenlyk een ieverende onbescheidenheid, en afgunst tot grondslag, zonder verdere bewyzen by te brengen.

Men heeft zedert vier jaaren gezien, dat een hedendaagsch Schryver, woonachtig te Antwerpen, deze wond wederom wil opkrabben, haalende in zyn Werk een oud boek aan, 't geen hy in een bondel als by geval gevonden had, door het welke hy van de wezentlykheid der bezwarenis, aangaande JAN RUBBENS, niets bewysd, als een losse en kwalyk gegronde giffing, gelyk het klaar blykt uit zyne eigen aanhaaling, door dewelke hy weinig eer doet aan zyn Werk, en aan de Nakomelingschap van JAN RUBBENS. Het Werk van voornoemden hedendaagschen Schryver voert tot tytel: *Antverpia Christo nascens & crescens*, in het welke hy zyn grondslag bouwd, op een Boek in 't jaar 1602 te Poitiers gedrukt, en tot tytel voerende: *Parascive generale de l'institution de l'Eucharistie, contre la particuliere interpretation des Religionnaires de notre tems.*

Dit laatstgenoemde Werk is, om zo te spreken, uit de mouw geschud van zekeren JEAN PORTHAISE, een Fransch Recolect, en eertyds een ieverig naarvolger van Calvinus, hebbende hy zich by geval te Antwerpen bevonden, in 't jaar 1566, toen de Prins WILLEM VAN ORANJE aldaar een vergadering belegt had over een opentlyk geschil tusschen de Rooms-katholyken, ondersteund door eenige Doctoren in de Theologie van Leuven, en andere groote Godgeleerden der Nederlanden, tegen zeven der bekwaamste Calvinistische en Luthersche Predikanten, uit Duitschland, in tegenwoordigheid van al den Nederlandschen Adel, aldaar ten dien einde genodigd.

Genoemde Vader PORTHAISE beroemd zich in zyn Werk, mede deel gehad te hebben in dit geschil, zelfs verbeeld hy zich door een trek van eigenliefde, deze zeven Predikanten zodanig in de war geholpen te hebben, dat zy zich zedert dien tyd niet onderstonden wederom met bezwaarnissen op te komen, het welk ook alle verdere geschillen op deed houden, even als of de Leuvensche Geleerden en de andere Theologanten daar niets gedaan hadden dan gaapen.

Zie alhier de uitdrukking, waar door hy zyn stelling Waereldkundig maakt, en twee der waardigste Staatsmannen van Antwerpen onrechtvaerdig beschuldigt, ter neêrgesteld,

J'ai expérimenté a Anvers en publique dispute, que Maitre Guaretius & moi, en besoigne aupres
ces

ces Ministres Allemands, qui y pratiquerent si peu, qu'ils demanderent à répondre par écrit, ce qu'ils obtiendrent: à quoi je repliquai, en Latin pour le Sacrifice de la Messe, & en François pour la cheute de l'Eglise Romaine & de l'Eucharistie. Oncques puis, je n'en ouis parler. Ils ne peuvent nier que cette dispute ne leur ostat Mr. de Roucouques, ancien, riche & habile Lutherien, qui avoit été trois fois Bourguemaitre d'Anvers, ainsi Mr. Rubens, premier Conseiller d'Anvers, & le plus docte Calviniste qui fut alors aux Pays-Bas, qui fut une plaie mortelle à la Cene nocturne selon leur langage, & une instruction de ne plus revoquer, ni contraindre les Docteurs Catholiques à la publique dispute & verification pour l'ouverture dudit livre des passages proposés.

Waar van de zin in 't Nederduitsch hier op uitkomt:

„ Ik heb my een openbaar geschil te Antwerpen
 „ onderstaan, zynde met Meester Guaretius in gesprek geweest met deze Hoogduitsche Predikanten,
 „ die aldaar zo weinig uitvoerden dat zy verzochten in geschrift te mogen antwoorden het geen zy
 „ wilden te berde brengen: waar op ik in 't Latyn geantwoord heb tot verdediging onzer Misse, en voorkoming van den val onzer Roomsche Kerke.
 „ Zedert dien tyd heb ik daar niet meer van hooren spreken. Zy kunnen niet ontkennen, dat dit geschil hen Mr. Rochox ontrukte, die
 „ een oud, ryk, en verstandig Lutheraan, en reeds drie maal Burgemeester van Antwerpen geweest was; als ook Mr. Rubbens eerste Raad van

„ Antwerpen en de geleerdste Calvinist die toen in
 „ de Nederlanden was, 't welk eene doodelyke wond
 „ aan hun Nachemaal was, volgens haar taal, en
 „ een les, om de Katholyke Geleerden niet weder
 „ te roepen of te noodzaaken tot een openbaar ge-
 „ schil, neffens een bekrachtiging en opheldering
 „ der voorgestelde texten, van genoemd boek.”

Gemelde hedendaagsche Schryver, dit bovenstaande in 't 8ste boek van zyn Werk, bladz. 559. aangehaald hebbende, zegt wel onmiddelyk daarop dat hy deze beschuldigingen nooit by andere Schryvers gevonden heeft, maar is in 't vervolg vermetel genoeg om dezelve in twyffel te trekken, door het aangeoonde van P. PORTHaise, het welk eerst gedrukt wierd agt en dertig jaaren na dat deze geestelyke in Antwerpen geweest was, die waarschyglyk reeds ten grave was gedaalt eer dit genoemde boek het licht zag, en hy stelt door zyn eigen betooging den Godsdienst van JAN RUBBENS door het woord (*si*) zeer dubbelzinnig, dewyl hy zich van deze uitdrukking bediend: *quantum ad infectionem duorum illorum virorum Rochox & Rubbens, de quibus in relatis fit mentio, nihil alibi invenitur, si aliquando infecti fuerint, gloriosa fuit ipsis seria conversio, quæ dein omnem notam absterfit.*

't Welk zo veel als het volgende te kennen geeft:

„ Wat de kettery dier twee Mannen Rochox en
 „ Rubbens betreft, van welken in de berichten
 „ melding gemaakt word, nergens is eenig bewys
 „ voor handen, zo zy daar mede t'eeniger tyd
 „ besmet zyn geweest, dat hen de roem van een

„ waa-

„ waare bekeering toekomt, die hen van allen vlek
„ gezuivert zou hebben. ”

Men kan met recht vraagen aan genoemden hedendaagschen Schryver, uit welk inzicht hy zich aanmaatigt zich te bedienen van de beschuldiging van PORTHAISE ten nadeele van de Heeren ROCHOX en RUBBENS, terwyl hy bekennt niet te weeten dat eenig ander Schryver melding van hunne wangevoelens maakt?

Het blykt dan dat dit uittreksel tot geen ander einde diende als om zyn schrift te vullen, en zyn vernuft en wyduitgestrekte beleezenheid te vertoonen.

Ten anderen, volgens de billykheid en 't geen hy verschuldigt is aan de Christelyke liefde tot zyn' evenmenschen, en voor den goeden naam des geslachts, had hy zich behooren te onthouden van een gezag te voeren zo dubbelzinnig, vreemd, en van even zo veel waardy als een Almanak van het vorige jaar. want hy drukt zich in deze bewoording uit, *nihil alibi invenitur* en geeft verder in 't minst geen bewyzen uit eenigerly aanhaalingen, 't zy uit de geschiedenissen der Nederlanden, of uit de Jaarboeken des Raads van Antwerpen. Maar zo hy zich de tederste navorsingen hadt willen verschaffen, hadt hy zich moeten vervoegen tot de registers van genoemden Raad, onder welks gebied hy zyn woonplaats had.

Door dit middel zou hy zich uit zyn voorgevunde twyffeling getrokken hebben, *si aliquando*

de infecti fuerint: het is juist by dezen Raad dat men hem een plechtige verklaring zou ver-
toont hebben, door derzelver Voorgangers van
JAN RUBBENS gegeven, ten blyke van zyn
goede hoedanigheden, en vroomheid, gedurende
zyne onbevleete regeering zes achtereenvolgende
jaaren, en deze voornoemde verklaring was hem
in de volle Raadsvergadering ter hand gesteld, den
31 October 1568.

Uit hoofde dezer verklaring, vind men zich
verplicht, de Rechtaerdiging van JAN RUBBENS
door de Druk-pers te vereeuwigen, en de waereld
te doen zien, dat het zamenraapzel van meerge-
melden hedendaagschen Schryver opgesteld is zon-
der eenige Christelyke bescheidenheid te gebruiken,
zo wel ten opzichte der gedachtenis van JAN RUB-
BENS zelve, als van zyn geslacht, daar en boven
is zyn aanhaaling, tegenstrydig, kwalyk gepast, en
van alle waarheid ontbloot.

Tot staving van dit billyk verwyt, brengen wy
te voorschyn de getuigenis, welke de Raad van Ant-
werpen goedgunstiglyk heeft willen verleenen, ten
bewyze van de onberispelykheid des gedrags van
JAN RUBBENS, door de volgende Cotype:

*Allen den ghenen, die dese brieven sullen sien,
of hooren lesen, Borgbemeesteren, Schepenen, ende
Raedt der Stadt van Antwerpen salut. Doen te
weten, ende certificeren mits desen, voor de ge-
rechte waerheyt, dat op beden, datum van desen,
ten versoeke Meesteren Janne Rubbens, Doctoir in
Rech.*

Rechten, voor ons gecompareert syn in propere personen, d' heer Jan van Schoonhoven, Ridder, der Stadt buiten Borgbemeester, heer Lanschot van Ursele, heer Jan van de Werve, en heer Jacob van der Heyden, ook alle Ridders, Merten van Ranst, meester Gelyn van Leveyny, ende meester Anthoin van Mansdaele, alle onse mede Schepenen, meesters Jan van Asseliers, ende Hendrik de Moy, beyde des Stadts Secretarissen, ende hebben by den eede, die sy respectieve tot heur lieder Officien gedaen hebben, vercleert ende geaffirmeert, vercleerende ende affirmeerende mits desen, waerachtig, ende hun kennelyck te syn, dat de voorschreeven Jan Rubbens binnen der Stadt van Antwerpen, sekere jaeren heeft gedient als Schepene, ende een van de Wet geweest, en dat by hem in 't bedienen van dien, eerlyck gedraeghen heeft, emmers dat sy anders niet en weten, ende gelyck hier de Costume van doen is, dat de gedeputeerde van de Konincklycke Majesteyts wegben gestelt, ende geordonneert tot het vernieuwen van de Wet, jaerlyks achtbienne Schepenen, d' een bellicht wort, enae blyft verlaeten van den eede ende Schependom, ende andere neghen nieuwwe personen, gevueght tot de andere neghene, genomen en gekosen van de voorschrevene achtienen, soo is de voorschreve Rubbens, in Mayo lefleden onder die neghene, die ten selven tyde syn verlaeten geweest, mede van synen dienst van Schependom ontslaeghen geweest sonder argblift: ende des 't oirkonden hebben wy
den

den segbel der saeken, der voorschreven Stad van Antwerpen, desen brieven doen aenhanghen, op ten lesten dagh Octobris in 't jaar ons heeren als men schreeft 1568. Was onderteekent A. Grapheus.

Dit getuigschrift is geenzins dubbelzinnig maar wel degelyk tot stuiting dezer gruwelyke laster, zonder eenige zweem van waarheid uitgedacht ten laste van een voorwerp, zo waerdig en deugdzaam als JAN RUBBENS, want zo hy eenigfints verdacht, of van eenig schandelyk bedryf overtuigd was geweest, zouden immers de Magistraats personen van Antwerpen tot handhaving hunner eed, zulk een duidelyke verklaring van zyn goed gedrag niet hebben kunnen geeven, die tevens de tegenstrydigheid van kettery met het ampt van Schepen, in de Stad van een Staat, alwaar de Roomsche Godsdienst de heerschende is, duidelyk aantoot.

Ten anderen zo hy eenige tekenen had gegeeven, 't zy openlyk of bedekt, van zyn voorgewende wangevoelens, zou hy immers om deze wettelyke verklaring nooit hebben durven verzoeken, bewust zynde dat men dezelve hem zou geweigert hebben.

Daar en boven is het onbetwistbaar, dat hy in 't vervolg bewyzen gegeeven heeft, die in geenen deele aan zyn gegronde standvastigheid in de zuivere leerstellingen der Roomsche Kerk, en getrouwheid aan zynen Koning deden twyselen, want zo hy de stroom der ketteren en oproerigen had willen volgen, had hy zich lichtelyk naar Holland of Zeeland kunnen be-
gee-

geeven hebben, naar het voorbeeld van een menigte Antwepsche en andere Nederlandsche huisgezinnen. En als dan zou men met eenigen grond, geloof aan dit vermoeden hebben kunnen slaan.

Men ziet alleenlyk dat hy zich naar Keulen heeft begeeven, om aan de gevaaren, wreedheden, plonderingen, en andere haatelykheden, welken de kettery en het oproer deden ontstaan, zich te onttrekken, en waar aan hy zich nevens zyn geheele gezin in de Stad Antwerpen zag bloot gesteld, alwaar de geest der dweepery en vervolging met de meeste verwoedheid heerschte, zedert het begin der opstand tot aan haar einde, en meerder als in eenige andere Stad der Nederlanden; het geen ons de geschiedenissen aantoonen.

Zo JAN RUBBENS weezentlyk den aanhang des Prinsen van ORANJE was toegedaan geweest, zou hy dien voorzeker gevolgd zyn, te meer daar hy van denzelven byzonderlyk gekend en geacht was om zyn geleerdheid en uitmuntende gaven: ook had hem deze Prins luisterryker posten kunnen bezorgen als een Schepens-ampt te Antwerpen.

Maar niets meer begeerende als zich zelfen zyn gezin in gerustheid te mogen zien, onttrok hy zich aan alle bedieningen die men hem zou hebben kunnen opdraagen, geevende hy zich geheel en al over aan de aangenaamheden van een stil en afgezonderd leven, in 't welke hy tot zyn levenseinde volhardde, en waar door hy over den laster zyner vyanden zegpraalde, in welke gelukkige en duurzaame on-
af-

afhankelykheid, hy zich alleenlyk met de edele zorg der opvoeding van zyne Kinderen en de oefening der studien bezig hieldt: de aangenaamste stand die de Mensch zich op de waereld uitkiezen kan.

Het is waar dat de Prins van ORANJE uit al zyn vermoogen heeft gearbeid, zo wel in persoon, als onder de hand door den Prins van CHIMAY, om hem in zyn getrouwheid voor den Koning van Spanje te doen wankelen, maar het is tevens niet minder waar, dat deze beide Prinsen in hunne poogingen nimmermeer geslaagd hebben.

Dit gezegde word bekrachtigd door een eigenhandigen brief van den Prins van CHIMAY, toen hy zich te Aken bevond om aldaar de plechtigheden van zyn Huwelyk met de Dochter des Graven van MEGHEN te doen voltrekken.

JAN RUBBENS was reeds woonachtig te Keulen, wanteer hem genoemde Graaf deed uitnodigen om op dit Bruilofts-feest tegenwoordig te zyn; daarenboven om met hem te raadplegen over de tyds omstandigheden, en tevens hunne oude vriendschap weder aan te kweeken: deze brief werd in de verzameling van P. P. RUBBENS, na zyn overlyden, door de nageblevenen, gevonden, en is nog oorspronkelyk in de Boekverzameling van iemand van zyn geslagt, te Antwerpen woonachtig, berustende.

De stappen, door beide deze Prinsen gedaan, zyn blykbaare kenmerken van de hoogachting, dien zy

JAN

JAN RUBBENS toedroegen, als een waardig voorwerp hunner byzondere aandacht, ten opzichte van zyn geleerdheid, vroomheid en ervarenheid in Staatszaaken, welke verdiensten deze Vorsten bewogen hem tot hunnen aanhang te trekken; maar ondanks alle deze poogingen bleef JAN RUBBENS, door zyn vastgehechtheid aan de Roomfche Kerk, en zynen Koning, voor hunne voorftellingen onbeweeglyk.

G E B O O R T E

V A N

PETRUS PAULUS RUBBENS.

NA een tienjaartig en geruſt verblyf van JAN RUBBENS in de Stad Keulen, alwaar hy, verre van alle beroertens der binnenlandsche Oorlogen, woede der Beeldformerer, bloedbaden, en andere yfkyheden van oproer en vervolging, leefde, zegende hem de Hemel met een zevende Kind, waar van zyn Echtgenoote op den 29. Juny des jaars 1577. in het Kraambedde beviel.

De Jonggeboorne werd plechtiglyk gedoopt in
 B de

de St. Pieters Kerk, onder de Parochie van den Vader, die hem tot Schutsheiligen aan de twee Prinzen der Apostelen St. PETRUS en St. PAULUS opdroeg, uit hoofde dat de Jonggeboorne juist op den dag gebooren wierd, waar op de Roomsche Kerk hun beider Feest vierd.

Met recht zy dan een dag gerekend, waarop Europa begunstigd wierd, met een voortbrengfel, dat tot verwondering van Koningen en van de geheele Waereld verstrekt heeft! een dag, waardig van alle Beminnaaren der schoone Kunsten, met luister gevierd te worden!

De jonge PETRUS PAULUS RUBBENS deed van zyn kindsheid aan, door zyn buigzaam aart, voortekenen bespeuren van alle zedelyke deugden en verhevene eigenschappen, op zulk een wyze dat men reeds grond had te hoopen dat deze jonge Telg ten eenigen dage verwonderende takken, en vruchten naar den smaak der grootste Monarchen zou voortbrengen.

Ook verzuimden deze waardige Ouderen niet onophoudelyk alles by te brengen om hem een verhevene en beschaafde opvoeding te geeven, daarenboven beloofde het tedere knaapje, door zyne natuurlyke zachtgeaartheid, gemakkelyke inborst, en gehoorzaamheid, de luisterrykste gaaven in de ryphheid zyner jaaren: om dezen redenen oordeelden zy hem 't best voor den Tabbaart geschikt te zyn, waarom zy hem de Studie der Wysbegeerte aanbevolen, voor dewelke hy veel smaak be-

toonde, en waarin hy ook zulke schielyke vorderingen maakte, dat hy in weinig tyds alle zyne medeleerlingen voorby streefden.

D O O D

V A N

J A N R U B B E N S.

TErwyl nu deze goede Vader zich met de opvoeding zynere Kinderen vermaakte, en zich tevens verlustigde in zyne letteroefeningen, vond hy zich onverwacht overvallen door eene heftige ziekte die hem het einde zynere dagen aankondigde; en inderdaad het gevaar dezer krankheid wierd zo ernstig dat hy, na 't gebruik der Kerkgerechten op den eersten Maart 1587. in den ouderdom van 57 jaaren, min achtien dagen, overleed, algemeen betreurt wordende, door de Schoole der Geleerdheid, den Adel en alle de Ingezetenen der Stad Keulen, om zyn Geleerdheid, vroomheid, welleevenheid, en andere zedelyke deugden, jaatende zyne Huisvrouw in de smertelykste droefheid gedompelt, verlaten van het geen zy 't meest ter Waereld beminde, zich Moeder van zeven Kinderen ziende, te weeten, PHILIP, (naderhand Se-

cretaris te Antwerpen,) JAN BAPTIST, HENDRIK, BARTHOLOMEUS, BLANDINA, CLARA, en PETRUS PAULUS RUBBENS.

Na dat deze onvertroostelyke Weduwe de begraving en Lykdiensten van haar geliefden Man, met al de plechtigheden, aan zyn rang verschuldigt, in haare Parochiaale Kerk van St. Pieter, bezorgd had, wilde zy de laatste blyken van haar tederheid voor den Overledenen doen uitschitteren, door hem een Grafteken te doen oprechten met het volgende opschrift.

DEO OPTIMO

M A X I M O

S A C R U M.

JOANNI RUBENIO,

*Clarissimo Jurisconsulto, qui Italiam
per Septennium, maximamque
sequanorum partem, ad Capiendum
ingenii cultum judiciumque confirmandum
peragravit, seduloque lustravit;
Deinde in Belgium reversus, Antverpiæ
Scabinorum Senatus Collegio adlectus,
id munus per annos sex integros,
magno cum laude gessit.*

*Ac demum civilibus bellis exortis,
que procul abeis, nimirum quietis
amans ageret, Patriam, cui propter
administratæ Reipublicæ, Justitiæque*

*merita charus erat , ultro reliquit.
Seque coloniam Agrippinam , omni
cum familia recepit ,
in eaque 19. annos transegit.
Viro itaque antiquæ , nostrique temporis
Historiæ cognitione longe prestanti.
Universis ab humanitate , morum suavitate
beneficentiæque promptitudine
pergrato.
Maria Pypelinga Uxor ,
Septem ex eo liberorum mater ,
cum quo annis 26. concorditer sine
ulla querula vixit ,
Marito dulcissimo bene merenti
posuit.
Natus Antverpiæ XIX. Calend.
Aprilis Anno 1530.
Denatus Coloniae Calend. Martii.
Anno 1587.*

dat is :

AAN DEN

G R O O T E N

G O D.

VOOR

JOANNES RUBBENS,

Den zeer beroemden Regtsgeleerden ,
welke zeven jaaren
door Italie , en het grootste gedeelte van Bourgondie ,

ter beschavinge van Verstand en Oordeel,
 met zeer veel oplettenheid gereift heeft:
 vervolgens in Nederland wedergekeert zynde;
 is hy te Antwerpen
 tot Raad in de Vroedschap verkoren,
 en heeft die bedieninge, geduurende zes volle jaaren,
 met veel roem waargenomen:
 Doch naderhand heeft hy,
 door het ontstaan der binnenlandsche beroertens,
 op dat hy, verre daar van afgescheiden,
 gerust leeven zoude,
 zyn Vaderland,
 dat aan hem, wegens zyne yver voor 't gemeene best,
 en handhaaving van het regt,
 veel verpligtinge had,
 vrywillig verlaaten;
 En heeft zich met zyn geheel Huisgezin
 naar Keulen begeeven,
 alwaar hy,
 Negentien jaaren met hen
 geleeft heeft.
 Een Man derhalven,
 in de kennis
 der oude en hedendaagsche geschiedenissen
 zeer ervaaren,
 En by ieder, wegens zyne
 Zagtzinnigheid, Menschlievendheid,
 en andere uitsteekende deugden
 ten hoogste geacht.
 MARIA PYPELING,
 zyne Huisvrouw,
 Moeder van zeven Kinderen,
 by hem verwekt,
 met dewelke hy zevenentwintig jaaren
 in liefde en eensgezindheid heeft
 doorgebragt

heeft

heeft dit Gedenkteken
 voor haaren
 zeer geliefden Egtgenoot,
 als zulks dubbel waardig,
 alhier ter neder gestelt.

Hy is geboren te Antwerpen, den 18 Maart 1530, en gestorven te Keulen den 1 Maart 1587.

Het jaar na den dood van JAN RUBBENS besloot de Weduwe de Stad Keulen, na twintig jaaren aldaar gewoond te hebben, te verlaten, en zich met haar Huisgezin wederom naar Antwerpen te begeeven, zo om het genoegen van haare nabestaanden daar weder te kunnen zien, als uit hoofde der vrede, die nu zedert twee jaaren in deze Stad wederom heerschte door haare onderwerping aan den Koning van Spanje, na een belegering van twaalf maanden, onder het bevel van den Hertog van Parma, welke door den Hongersnood, en gebrek van hulpe, de belegerde oproerigen noodzaakte zich over te geeven op den 20 Augustus des jaars 1585.

De tweede reden van haar wederkomst te Antwerpen was noodzaakelyk genoeg, doordien, sedert het afzyn van haar Man, het grootste deel haarer Goederen verbeurt verklaart waren, en nu eens door de party des Konings, en dan wederom door die der oproerigen, beslagen waren, zynde het voorgeeuen dat een vertrek, zonder voorafbekomen verlos, alle afwezenden onder een kwaad vermoeden bragt. De terugkomst van de Weduwe

RUBBENS was egter zeer gelukkig, want zy wist uit de groote bescherming die zy had, zodanig voordeel te trekken, dat zy, na een klaarblykelyke verdediging van haar Mans gedrag, en door het zelve te bewyzen, de bezitting van het grootste gedeelte haarer Goederen weder terug verkreeg.

In deze omstandigheden, hervatte PETRUS PAULUS RUBBENS, toen elf jaaren oud zynde, wederom den loop zyner Studiën, in dewelke hy reeds zo byzonderlyk uitmuntte, dat altoorens zyn Rhetorische lessen voleindigt te hebben, hy zich even zo volmaakt in het Latyn, als in zyn Moedertaal wist uit te drukken, en deze vruchtbaarheid van geest voorspelde reeds zyne welsprekenheid, die de grootste Prinsfen van Europa, naderhand deed verwonderen.

Zyne Studiën met veel roem ten einde gebragt hebbende, plaatste hem zyn Moeder, by de Gravinne van Lalain, in bediening van Page, alwaar hy zich, door zyn goed gedrag, zagten inborst, en beschaafde opvoeding zeer wel naar de levenswyze van dit Huis wist te schikken, zich voegende naar de hoffelyke zeden, door dewelken dit Hof zich deed uitmunten, op een wyze dat hy in 't vervolg van tyd hier door in staat was zich voor de grootste Monarchen van Europa te vertoonen.

Maar niettegenstaande de Gravin van Lalain zeer voldaan was over den dienst, wellevensheid en het lofselyk gedrag van haar Page, vatte de jongeling ongevoeliglyk een tegenzin op, en kon de Levenswys der
gee.

geenen, die met hem in denzelven dienst, en aan andere bedieningen van dit Huis verknogt waaren, niet langer verdragen, dierhalven nam hy het kloekmoedig besluit, zich volstrekt aan geen verdere verdrietelykheden willende blootstellen, dit Hof te verlaaten, en zyn natuurlyke neiging te volgen, die tot een onafhankelyke levenswyze overhelde, met oogmerk om zich alleenlyk op de Teken- en Schilderkunst, en Letteroefeningen, toeteleggen.

By zyn voorneemen dan blyvende, maakte hy het zelve aan zyne Moeder bekend, en nam een gunstig oogenblik waar om haar zyn tegenzin voor het Huis van de Gravinne te betuigen, maar de Moeder nam echter geen genoegen in zyn voorstelling, ten opzichte van een keuze die veel te laag voor zyn geboorte was, hem teffens te kennen geevende, dat zy hem voor den Tabbert of nog verhevener rang geschikt en opgebragt had, en dat de uitslag der Schilderkunst veel te onzeker was om haar toestemming daar toe te geeven.

Niettegenstaande deze volstreckte weigering, kon de Jongeling, aangespoord door den prikkel zyner begeertens, zo wel voor de Schilderkunst als voor de onafhankelykheid, zich niet onthouden eenige dagen daar na, zyn verzoek weder te herhaalen, zyn hart op een zeer inneemende wyze voor zyn Moeder openleggende, en haar met nadruk verklaãrende dat de bediening van Page nooit met zyn inborst overeen zou komen, dat hy geen hooger staat in de waereld begeerde dan dien van Schilder, dat een

leven zonder dwang alle zyne verlustiging zou uitmaaken, en dat hy hoopte dat zyn nederig verzoek niet zou afgeslaagen worden.

Mevrouw RUBBENS zag wel ten eerste, aan zo veele voorstellingen, en het vaste besluit van haar Zoon, dat haar raadgeeving vruchteloos was, en, niet onkundig zynde dat zyn neiging van zyn eerste jeugd af aan, als zyne heerschende hartstogt, tot de Teken- en Schilderkunst overhelde, besloot zy met zyn Nabestaanden en Voogden te raadplegen, en na eenige overweegingen, wierd zyn verzoek toegestemt, waar op hy geplaatst wierd by den Schilder ADAM VAN NOORDT, woonachtig te Antwerpen, in zyn tyd beroemd door het maaken van groote en kleine Ordonnantiën, en wel in 't byzonder door Pourtretten, volgens het geen KAREL VAN MANDER ons verhaald, in het leven van dezen Schilder.

Offchoon de jonge P. P. RUBBENS met het grootste genoegen by ADAM VAN NOORDT aan het werk ging, zag hy ondertusschen weinig tyd daar na, dat hy alhier die aangenaamheden niet vond waarmede hy zich geveleid had, dewyl hy zyn Meester leerde kennen voor een Man van een droefgeestigen, barffen en neteligen aart; en dewyl deze eigenschappen regtdraats strydig waren met de zachtgeaartheid en goede opvoeding van RUBBENS, die nooit te voren dan met Lieden van beschaafdheid had omgang gehad, ondersteund zich de jonge Leerling onder de hand te verneemen of
hy

hy den toegang tot een ander School zou kunnen vinden, dat beschaafder was dan dat van ADAM VAN NOORDT, die midlerwyl in dien zelven tyd HENDRIK VAN BAALEN en SEBASTIAAN FRANKS, mede tot Leerlingen had. Welke twee, niettegenstaande dit alles, alhier hunne oeffeningen wilden voltoojen; mogelyk dat hun opvoeding meer met de ruwe zeden van hunnen Meester overeenstemden, of dat zy ongevoeliger voor zyn buitenspoorigheden waren.

Midlerwyl deed zich een Vriend van RUBBENS op, die, onderricht zynde van deszelfs afkeer voor zyn Meester, en daarenboven de gegrondheid van zyn tegenzin verstaande, hem tot Meester voorloeg OCTAVIO VAN VEEN (doorgaans OTTO VENIUS genaamt) wien hy als ten uiterste beschaafd, en een Man van goeden huize, daar by van een zagtinnig karakter kende, zynde boven dien een beroemd Schilder aan 't Hof der Aartshertogen ALBERTUS en ISABELLA; en zo wel om zyn ordentelyke levenswyze, als om de uitmuntendheid van zyn penseel, by deze hooge Personaadjn zeer gezien; dat ook dezelve zich in zyn reizen door Italie, Vrankryk en Duitschland, zeer naarstiglyk in zyne kunst geoeffend, en zich reeds een grooten naam had verworven door zyne aanzienlyke werken, die in het Paleis des Hertogen van Parma berusten, in welkers dienst hy zedert verscheidene jaaren als Hof-Schilder reeds was aangenoomen geweest.

De jonge Schilder was zodanig bekoord door alle de wonderbaare eigenschappen, die men zyn aanstaanden Meester toefschreef, dat hy het eerste oogenblik waarnam, om zyn Moeder van dit alles te verwittigen, en zyn brandende begeerte, om van zulk eene voordeelige gelegenheid zich te bedienen, haar te kennen gaf, brengende de gegrondeste redenen by, om van Leermeeſter te mogen veranderen.

De goeðhartige Moeder, van de billykheid der klagten, die haar Zoon haar gedaan had, en tevens van de kunde en goede hoedanigheden van OTTO VAN VEEN overtuigd zynde, stond geen oogenblik in beraad hem zyn verzoek toe te staan: en weinig dagen daar na was onze RUBBENS reeds als Leerling by zyn nieuwen Meester aangenoomen: dit geschiede in 't jaar 1596. toen hy negentien jaaren oud was.

OTTO VAN VEEN ontving zyn Leerling op een allerminkaamste wyze, en was zodanig, door zyne inneemende hoedanigheden, groote vatbaarheid voor de Schilderkunst, en Letterkennisſe bekoord, dat hy voor hem de geringste zyner kunstgeheimen niet verborgen hield, maar zich een eer rekende hem over alle de deelen der kunst te onderhouden, oordeelende hem zyn byzondere oplettenheden waardig.

Alle deze beleefdheden en vriendelyke onder-richtingen van de zyde van OTTO VAN VEEN, bragten den jongen aankomeling ten top zyner begeertens, en bezielde hem met zo veel yver en

gestadige vlyt, dat hy ten einde van vier jaaren in een ouderdom van drieëntwintig jaaren reeds zulk een goed Schilder was, dat zyn penseel beloofde zyn beide Meesters wel haast voorby te zullen sreeven.

De Leerling, nu Meester geworden zynde, dagelyks de werken der beroemdste Meesters van Europa afteekenende, en in staat zynde de grootste ordonnantien uit eigen vernuft te kunnen ontwerpen en ter uitvoer brengen, bad zyn Moeder dat zy hem zyn begeerte, van eenige jaaren in Italic te mogen doorbrengen, wilde toestaan, op dat hy zich aldaar zo wel in beschaafdheid als in zyn kunst volmaaken mogt, naar 't voorbeeld van zynen Vader en laatsten Meester.

De goede Moeder oordeelde deze bede niet te kunnen inwilligen zonder met zyn Naastbestaanden en Voogden deswegens vooraf geraadpleegd te hebben, welken van zyn bekwaamheid en goed gedrag overtuigd zynde, geen zwaarigheid vonden hem zyn verzoek toe te staan.

OTTO VAN VEEN van het oogmerk zyns Leerlings, onderricht zynde, en alles willende bybrengen, om hem zyne reize gemakkelyk en voordeelig te kunnen maaken; stelde hy RUBBENS aan hunne Koninglyke Hoogheden de Aartshertogen ALBERTUS en IZABELLA voor, hunne bescherming en brieven van aanbeveeling aan alle Hoven en Staaten, alwaar hy zich dacht te vertoonen, voor hem verzoekende.

In 't gehoor, dat de Aartshertog aan OTTO VAN
VEEN

VEEN verleende, wierd de Meester en Leerling beide zonder onderscheid op de allervriendelykste wyze door dezen Prins ontfangen, welke tot het vervaardigen der verzogte brieven, uit een byzondere agting voor de bekwaamheid, en loffelyk gedrag van RUBBENS, waar van VENIUS de vleijendste getuigen had gegeven, ten eersten bevel gaf; waar op RUBBENS zyn begaafdheid en welsprekendheid, deed uitblinken in eene nadrukke-lyke dankbetuiging wegens de bescherming, waar mede de Hertog hem geliefde te vereeren.

RUBBENS, nu op zyn vertrek naar Italie gereed staande, nam afscheid van OTTO VAN VEEN: in deze byeenkomst zag men in den Meester en zyn Leerling een oprechte wederzydsche droefheid uitblinken; de laatste gaf de levendigste blyken eener volmaakte dankbaarheid voor de byzondere oplettenheden met dewelke zyn Meester hem vereerd had, ook kon VENIUS van zyn kant niet nalaten, zyn Leerling te betuigen, dat zyn gezelschap hem een wezenlyk vermaak had verschafft, en het tevens hem de grootste voldoening was, een voorwerp van zulk een verhevenen smaak, en met hoedanigheden begaaft, die de geheele Waereld bekoorden, te hebben mogen onderwyzen.

Niet min aandoenlyk was het vaarwel aan zyne Moeder. Eindelyk, na afscheid van zyn verdere Nabestaanden en Vrienden genomen te hebben, vertrok hy van Antwerpen, op den 9 Mai des jaars 1600. en nam zyn weg door Vrankryk naar Italie.

V E R B L Y F

V A N

P. P. R U B B E N S.

I N I T A L I E,

en zyne

W E R K E N.

ZO dra hy in Italie aangekomen was verkoos hy Venetie tot zyn eerste verblyfplaats, alwaar hy zich eenige dagen bezig hield met het beschouwen der Kunststukken van TITIAAN, PAUL VERONESE, en andere groote Schilders van deze Schoolen, welke aldaar te vinden zyn, en zich een gevoegelyke intrek bezorgd hebbende, zette hy zich aan het Teken en 't naarvolgen van de beste Werken dezer groote Meesters.

Geduurende den tyd, dat hy zich in de kracht zynner Studiën vond, kwam een Edelman van het Hof des Hertogs van Mantua in het zelve Huis daar hy woonde, zyn intrek neemen.

Deze, verneemende dat RUBBENS een Vreemdeling en een Schilder was, begeerde van zyn Werk te zien, en trad ten dien einde in zyn Schilderkamer. RUBBENS ontving hem met zyn gewoon-

woonlyke beleefdheid, en bood hem zyn Werken aan, welken deze Edelman zo schoon en trefsende vond, dat hy zich niet onthouden kon by zyn terugkomst te Mantua tegen den Hertog zyn Meeſter met de grootſte roem van RUBBENS te ſpreken, 't geen deze Prins deed beſluiten den jongen Schilder te doen vragen, of hy zich op voordeeliger voorwaarden aan zyn Hof wilde verbinden.

De aanbieding van dezen Prins lachte RUBBENS al te heuſch en vleiend toe om in twyffel te ſtaan van dezelve te aanvaarden, te meer daar hy verheugd was, gelegenheid gevonden te hebben aan een Hof te komen, welkers Prins bezitter was van een Zaal, opgepropt met de Werken van JULIO ROMANO, de eenigſte verzameling in de geheele Waereld, en verders met Schilderyen van de beſte Italiaanſche Meeſters, uit welke hy nieuwe Studiën en grooter voordeelen voor zyn kunſt oordeelde te kunnen trekken, 't geen hem dan beſluiten deed, de heuſche uitnodiging van genoemden Prins te aanvaarden, en naar het Hof van Mantua te vertrekken.

By zyn aankomſt ontſing hem de Hertog met veel bewys van agting, en in den tyd dat deze Prins het vermaak nam hem wegens zyn Vaderland, afkomſt en beroep te ondervraagen; ſtelde hem RUBBENS zyn Brieven van aanbeveeling, die hy van den Aartshertog ALBERTUS bekomen had, ter hand, van welkers inhoud de Hertog zo verwondert

en voldaan was, dat hy hem op dat oogenblik, tot Edelman en Schilder van zyn Hof aanstelde.

Schoon RUBBENS dit Hof regt geschikt vond, om hem duizenderlei uitspanningen te verschaffen, en deszelfs Hovelingen hem als met beleefdheden overlaadden, uit aanmerking zyner verdiensten, verzuimde hy echter nooit zyne Studiën, maar verdeelde zyn uuren in het bywoonen van het Hof, in zyn tekenoeffeningen, de boeken en het Schilderen.

Intuschen hield de Hertog een geduurige aandacht, zo op het gedrag van dezen jongen Schilder als zyne werken geslagen, een byzonder vermaak vindende in hem van tyd tot tyd over de Nederlanden, het Hof van Brussel, de geschiedenissen, en het Schilderen te onderhouden, willende door dit middel zyn Karakter en bekwaamheden doorgronden; maar hoe meer werk deze Prins zich gaf de diepte zyner kennis te peilen, hoe meer hy verwonderd was over de uitgebreidheid van zyn levendigen en doordringenden geest, behalven zyne bekwaamheid om zich op een gemakelyke en tevens welsprekende wyze in zevenerlei taalen uittedrukken, zo wel in 't Latyn, Spaansch, Italiaansch, Hoogduitsch, Engelsch, en Fransch, als in 't Nederduitsch.

De Hertog, verrukt door al de hoedanigheden, dewelke zich in dezen jongeling als vereenigd hadden, vatte voor hem zulk een genegenheid op, dat hy hem dagelyks in zyn Schilderkamer kwam be-

zoeken, zelfs op een dag, wanneer de Hertog voorby de Kamer van zyn Schilder was gaande, vond hy de deur van dezelve half open staan, 't geen hem bewoog om 'er in te treden, en hem te verraschen, juist in den tyd wanneer hy met een luide stem het volgende Vaers van VIRGILIUS opzong:

*Ille etiam patriis, agmen ciet Ocnus ab oris
Fatidicæ Mantus, & Tusci filius Annis.
Qui muros, matrisque dedit tibi Mantua nomen,
Mantua dives eris, &c.*

Volgens de Vertaling van VONDEL.

Prins Oknus voert een' troep van 's vaders luchtige oorden;
Prins Oknus, zoon des vliets, die met zyne groene boorden
Tuskaenen aspaalt, zoon van een waarzeggerin,
Die Mantus hiet, en u, ó Mantua, uit min
Zyn Moeders naam gaf, en stévesten zwaar te rammen;

By welke laatste woorden de Hertog, die zich achter hem verborgen had gehouden, hem toeriep: *Zo lustig, Rubbens, de Stof is schoon.*

Eenige tyd daarna geviel het den Hertog, willende de Vriendschap van PHILIPSDENDERDEN, Koning van Spanje, aankweekten, aan dezen Monarch een kostbaar Rytuig met een gespan van zeven Napelsche paarden, en aan den Hertog van Lerma, deszelfs Staatsdienaar, eenige fraaije geschenken van groote waarde, te zenden; ten dien einde de

be-

bekwaamheden van RUBBENS wel overwogen hebbende, viel deszelfs keuze op zyn persoon, overtuigd zynde dat hy dezen last met roem zou ter uitvoer brengen, en gebood hem naar het Hof van Madrid te vertrekken.

RUBBENS', ter gehoor des Konings van Spanje ingeleid zynde, wierd zeer vriendelyk van zyne Majesteit ontfangen, die in 't vervolg dikwils vermaak nam zich met den jongen Afgezant te onderhouden, over het onderwerp van zyn zending, zyn reis naar Italie, en over de tydingen der Nederlanden, door oproeren nog in onrust; ondertuffchen ontdekte de Koning by ieder antwoord dat de gaven van RUBBENS meer en meer uitblonken door zyn welsprekenheid, zyn onbedwongen manieren en gegronde kennisse, na de menigvuldigheid der verhandelde Stoffen, na al 't welke hem zyn Katholyke Majesteit blyken van zyn genegenheid en byzonder genoeg betuigde, over de verkiezing die de Hertog zyn Meester had gedaan van zyn persoon aan zyn Hof te zenden.

RUBBENS, zyn last volbracht, en afscheidsgehoor van den Koning en deszelfs Staatsdienaars verzogt hebbende, verzekerde hem zyn Majesteit van deszelfs gunst, en tot een blyk van zyn volkomen genoeg over het gedrag des Gezants, deed hy hem, door zyn eersten Staatsdinaar, den Hertog van Lerma, verscheidene aanzienlyke geschenken ter hand stellen.

By zyn terugkomst, aan het Hof van Mantua,

wierd hy door den Hertog met een uitsteekende blyk van agting ontfangen, en, om het slagen van zyn geheimen last toegejuicht, zelfs kon zich deze Prins niet onthouden van hem, met andere geschenken van groote waarde optehoopen.

Midlerwyl kwamen alle deze eerbewyzen en geschenken, waarmede hy zich aan het Hof van Mantua als overlaaden zag, niet overeen met zyn neiging. Dikwyls overwoog hy, dat hy reeds verscheidene jaaren aan dit Hof had doorgebracht, zonder andere Italiaansche Steden gezien te hebben, en het doelwit niet willende uit het oog verliezen, waarom hy den Italiaanschen bodem betreden had, verklaarde hy, zich op zekeren dag in 't Kabinet des Hertogs bevindende, op het allernadrukkelykft aan zyne Hoogheid, dat hy een brandend verlangen had om de Schilder-Academien van Italie te bezoeken, en wel voornaamentlyk de stad Rome, die ryke schatbewaarder van de kunstwerken der aloude Grieken en Romeinen, zo wel van Beeldhouw- als van Schilder- en Bouwkunst; dat hy zich had voorgesteld, by zyn vertrek uit de Nederlanden, in dit Paradys der kunsten zich een verblyf van eenigen tyd te verschaffen, en zyn geest aldaar te voeden met het Kunstmerg der werken van de grootste geesten der voorige en tegenwoordige eeuwen.

De Hertog van Mantua, deze welgegronde inzichten niet gevoegelyk weêrstaan kunnende, bewilligde, hoewel met leetwezen, in zyn vertrek,

en beval hem wel degelyk aan, aldaar eenige stukken van groote Meesters uit die Schoole voor hem te Copieeren, om de sieraden van zyn Hofgally te vermenigvuldigen, hem ter zelve tyd een gouden keten om den hals hangende, en met andere schoone geschenken begiftigende.

In de eerste dagen dat RUBBENS zich te Rome bevond, verbeelde hy zich in het middelpunt van een Paradys der wellust te zyn, alwaar hy zyn geest kon verzadigen door de ontelbaare voorwerpen, die de kunst aldaar gevormd had; zelf ging zyne verrukking zo ver, dat hy volstrekt niet wist waar aan zich het eerst overtegeeven, 't zy aan het tekenen of het schilderen, maar hebbende in deze vaste bespiegeling en de verkiezing van stukken die voor hem 't meest verlokkende waren, eenigen tyd doorgebracht, zette hy zich eindlyk aan het tekenen en het naschilderen van verscheidene stukken. Hier door wierd zyn penseel zodanig in Rome vermaard, dat hy gebeden wierd zyn bekwaamheden aldaar ten toon te willen stellen, zo wel voor byzondere luiden, als op openbaare plaatsen.

De Aarts Hertog ALBERTUS vernomen hebbende dat RUBBENS zich met veel roem te Rome ophield, verzocht van hem drie stukken voor de Kerk van het Heilige Jeruzalemsche kruis in de stad Rome, wyl de Aartshertog het verbeteren der Kapelle van St. Helena, aldaar bekostigde, uit hoofde dat deze Prins, door zyn Huwelyk met de Infante van Spanje, den titel van Kar-

dinaal dezer Kerk verkregen had. Verbeeldende het voornaamste stuk, St. Helena het heilige Kruis in haare hand houdende, aan de eene zyde Christus met doornen gekroond, en aan de andere, Christus gekruist.

RUBBENS, na een aanmerkelyken tyd in Rome doorgebracht te hebben, kreeg smaak om het Hof van Florenſe te bezichtigen: naauwlyks was hy aldaar aangekomen, of de Groothertog deed hem aan zyn Hof verzoeken, en betuigde zyn genoegen van hem in zyn Staaten te mogen zien, dewyl de faam zyn verhevene gaven en de uitmuntenheid van zyn penſeel reeds alom door Italie gebazuint had.

By 't gehoor, het welk de Groothertog hem verleende, nam deze Prins het vermaak hem naar zyn vaderland, naar de Hoven van Mantua, Madrid, Bruffel en Rome te ondervraagen, verneemende daarenboven nu zyn kunſt, en werken; in deze byeenkomst vond de Groothertog de gaven van dezen Schilder zo verheven, dat hy over hem als in verwondering bleef opgetoogen, en alvorens hy hem deed vertrekken, verzocht hy zyn afbeeldſel te mogen hebben door zyn eigen penſeel geſchildert, om het zelve in een zaal van zyn Hof te plaatſen onder de Pourtretten van de grootſte Schilders der waereld.

Men merke aan dat dit verzoek een aanzienlyk bewys van eer verſtrekte, doordien het zelve niet dan aan Schilders en Schildereſſen van den eerſten rang

rang werd gedaan, en welkers werken daarenboven op 't rykelykft betaald worden; deze wyze is hedendaags nog in gebruik, wegens de zeldzaamheid van diergelyk een verzameling, reeds zedert vier eeuwen aldus by een vergaard, en welke met regt een der merkwaardigften in Italie is, zynde ieder afbeeldzel door de eigen hand van den Schilder of Schilderes vervaardigd.

Geduurende het verblyf van RUBBENS, te Florenfe, nam hy het vermaak van dagelyks met naauwkeurigheid de antieke beelden te befchouwen, die zich aan het hof des Groothertogs in groote meenigte bevinden, en onder welke de Griekfche Venus van wit marmer, uitmunt, dit ftuk werd, door de fchoone evenredigheid der vrouwelyke ledematen, voor het juift gevormdft van de geheele waereld geacht; de werken van MICHAEL ANGELO ontfnapten tevens de naauwkeurigfte oplettenheid van onzen RUBBENS niet, dien hy op openbaare plaatfen en ook in de Kerken van deze Stad vond ten toon gefield, alwaar zyn kunft zo wel in de Beeldhouwery als in het Schilderen, de verwondering der kundige Liefhebbers wegdraagt, welkers tekening en coloriet het Florentynfche School doet uitmunten. Alvoorens RUBBENS het Hof van den Groothertog verliet, verzocht hem deze Prins nog om eenige andere ftukken voor zyn Gallery, van welken men by het einde van dit werkje fpreken zal, en na het voleindigen dier ftukken, omhing deze

Prins zynen hals met een gouden keten, verrykt met deszelfs afbeeldzel, om hem zyn genoegen te be-
tuigen, zo wel over zyné werken als zyn andere
bekwaamheden, voegende hier noch meerder kost-
baare geschenken by: RUBBENS, van zyn verblyf
te Florense volkomen vernoegd zynde, besloot
de Schoole van Lombardye te gaan bezoeken en
na zyn affcheid by den Groothertog volbracht te
hebben, vertrok hy naar de Stad Bologne.

De Penfeelvrugten der drie mannen, die het School
van Bologne tot grondleggers hebben verstrekt, te
weeten de drie Gebroeders ANNIBAL, LODE-
WYK, en AUGUSTYN CARACCIO, hadden
RUBBENS zints langen tyd uitgenodigt, dus moest
hy dezelve in hunne geboortestad ook beschou-
wen, hoewel zyn verblyf aldaar niet zeer lang was,
doordien hy van hunne werken reeds verscheidene
te Rome had gezien; ondertuffchen liet zyn aange-
booren neiging tot de algemeene Studien van zyn
kunst, de minste gelegenheid niet ontslippen om
zich te voldoen, zo wel in een verwonderende be-
fchouwing over de verscheidenheden van coloriet,
tekening, en ordonnantie, als over de schoonheid
der aloude Beeldhouwkunst en hedendaagsche
Bouwkunde.

Vervolgens trok hy voor de tweedemaal naar
Venetie, alwaar hy zyne Studiën met ernst voort-
zette, doordien hy in de stukken van TITIAAN,
en andere groote Meesters van deze School meer be-
kand

koor-

koorlykheden vond, om de uitmuntenheid van coloriet, en andere voor hem verkiezelyke verdienften, als van eenige andere Italiaanfche Schilder-academien.

Dit tweede verblyf te Venetie was van langer duur dan het eerfte, werkende aldaar met meer vlyt en smaak als in de andere Academien alwaar hy reeds was geweest, invoege dat hy door deze zyne tweede beoeffeningen in deze Schoole zyne Werken als onnavolglyk wrogt, zo wel door coloriet als andere Schilderverdienften.

RUBBENS TWEEDE REIZE VAN VENETIE NAAR ROME.

Venetie was zyn geliefd voorwerp voor het coloriet, en Rome voor de vaftheid van Tekening, en het roemruchtige denkbeeld, van deze twee volmaaktheden in zyn kunst te willen zamen voegen, gevormd hebbende, befloot hy zyne terugreize door de laatftgenoemde Stad te doen, alwaar zyn penfeel zodanig de verwonderende goedkeuring der kenners wegdroeg, dat zyn roem zelfs tot in het Paleis van zyn Heiligheid doordrong, die hem verzocht een ftuk te fchilderen om het zelve in zyn ORATORIUM van MONTE CAVALLO te plaatfen; dit ftuk verbeeldt de Heilige Maagd, het Kindeke Jezus aanbiddende, verzeld van de heilige Anna, de beelden zyn ter halverlyve gefchildert.

De Kardinaalen, de Prinzen, en de Roomsche Adel, het penseel van RUBBENS ten uiterste geroemt hebbende, voelden zich als gedrongen hem van zyne werken te verzoeken tot versiering hunner Galleryen en Kabinetten, gelyk men dan ook ziet in 't Paleis van GHIGI een stuk, verbeeldende aan de eene zyde den Tiber-stroom onder de gedaante van een oud man, rustende op een uitstroo-
leninograd mende Kruik, aan de andere zyde is een staande Vrouw, houdende een Overvloeds-hoorn in haare armen, aan haare voeten bevinden zich eenige Tritons en kindertjes.

In het Paleis ROSPIGLIOSA, twaalf stukken, de twaalf Apostelen verbeeldende.

In het Paleis der Prinsesse van SCALAMARE twee uitmuntende Kabinetstukken, zynde het eerste Archelaüs en Protheus, benevens verscheidene Zeegoden aan een tafel gezeten, die in een grot is toebereid; drie Nereïden bedienen dezelve met vruchten en Vischen, aan welkers voeten een menigte Schelp- en Zeegewassen liggen.
New York

Het tweede verbeeld Vertumnus en Pomona, van deze twee zyn de Beelden door RUBBENS, en het grot, de Visschen, Vruchten, Kruiden, Dieren en Landschappen, door den sluweelen BREUGHEL geschildert.

In het Paleis van den Connestabel COLONNA, ziet men 'er een, met eenige drinkende Soldaaten.

In de CHIESA NOVA, of Kerk der Vaders van het

Ora-

Oratorium , vind men drie Altaarstukken van RUBBENS penseel; dat van het groote Choor verbeeld de heilige Maagd met het Kindje Jezus , maakende verscheidene Engelen in verschillende bidde houdingen , een ovaale kring om haar heen.

Boven het tweede Altaar een Martelares , verzeld van twee andere Heiligen , en eenige Engelen.

Boven het derde , de H. Gregorius , Mauritius , Joannes den Dooper , en andere Heiligen , benevens eenige Engelen ; deze stukken en beelden zyn met een groot sch Coloriet en edelheid geschildert , in de trant van PAULO VERONEZE.

Dit laatste stuk is voor een ander in de plaats gesteld , om reden dat RUBBENS van de juiste maat tot deszelfs plaatsing geen gebruik had gemaakt ; want het eerste stuk voltooit zynde , wierd het te hoog en breed bevonden , waarom hy zich verplicht vond een ander daar voor in de plaats te stellen , het welk men 'er tegenwoordig met veranderingen nog ziet ; het eerste bewaarde RUBBENS tot zyn terugreize naar de Nederlanden , wanneer hy het zelve in de Kerk der St. Michielsabdye te Antwerpen plaatste boven 't Altaar der Kapel , waarin hy zyn Moeder ter aarde besteld vondt , om aldaar ten gedenkteken van zyn gantsch geslacht te kunnen dienen.

RUBBENS VERTREK
VAN ROME NAAR GENUA.

Na het tweede verblyf, het welk RUBBENS te Rome gehouden had, besloot hy de andere Steden van Italie insgelyks te gaan zien, welke hy geduurende zyn zevenjaurig verblyf noch niet bezigtigd had, en voornaamentlyk Milaan en Genua.

Door de eerstgenoemde trekkende, bevlytigde hy zich met even zo veel yver als in de andere Italiaansche Schoolen, zo wel voor openbaare als byzondere plaatfen, gelyk men ziet in de vermaarde Ambrosiaansche Boekery dezer Stad, alwaar men een van zyn werken vind, verbeeldende de heilige Maagd met het Kind Jezus, geplaatst in een bloemenkrans door JAN BREUGHEL geschildert: het grootste en uitmuntentste stuk van LEONARD DA VINCI, het welk boven den ingang van den eenzaal der Dominicaanen geplaatst is, en het heilig Avondmaal verbeeld, wierd mede aldaar nagetekend, deze groote tekening door RUBBENS, in de Nederlanden overgebracht zynde, wierd ten eerste op twee platen door den graveerder WITDOECK, in 't Koper gebragt, maakende deze prent mede een gedeelte der prentverzameling uit van RUBBENS, schoon HECQUET in zyn Catalogus der prent.

prenten van dezen Schilder, van dezelve geen melding maakt.

Na dat deze onvermoeide Schilder eenigen tyd te Milaan vertoefd had, nam hy den weg naar Genua, in welke plaats de liefde voor zyn Schilderbezigheden niets minder als elders was; zyn roem, dien de faam aldaar reeds had overgebracht, verschafte hem de grootste aangenaamheden voor het vermaak van 't leeven; en om zyn persoonelyke verdiensten rykhalsden zelfs de Raadsheeren, de Adel en voornaamste Kooplieden van deze Stad naar zyn gezelschap, hem uit al hun vermogen treffelyk onthaalende, en met vriendelykheid bejegenende, niettegenstaande dit alles verzuimde hy echter nooit de uren, die hy voor zyn werk geschikt had.

Zyn penseel was aldaar zodanig geëerd dat de Vaders Jesuiten hem twee groote Altaarstukken voor hen verzochten te schilderen, waar van het eene de Belydenis Christi, en het andere Ignatius, kreupele en kranken genezende, verbeelden: de Genuezen geeven zo veele lofuitingen aan het penseel van RUBBENS, dat zy zich verbeelden in dezen twee stukken de pronkjuweelen van alle zyne werken te bezitten.

Hy vervaardigde aldaar nog verscheidene andere stukken voor Kloosters, openbaare Gestigten, en byzondere Liefhebbereren, benevens een menigte Pourtretten voor den Adel en de aanzienlykste Kooplieden, zo dat hy zich langer te Genua als in
 ande-

andere Steden van Italie ophield, uitgezonderd Mantua, alwaar hy verscheidene jaaren vertoefd had, daarenboven de beschaafdheid, die in de Stad Genua het heerschendst was, en de matige luchtstreek aldaar verschaftte hem meer bekoorlykheden in dit verblyf, dan te Rome, Venetie en geheel Italie.

Onderusschen de onverwinnelyke drift van alle de Wetenschappen die tot de Schilderkonst behooren, en van dezelve onafscheidelyk zyn, werkte in RUBBENS zulk een hooge achting voor de verdiensten van een volmaakt Bouwmeester, dat hy ondernam van de fraaiste Paleizen dezer Stad, van Marmer gebouwd, de grondtekeningen te ontwerpen, van de welke hy een uitgebreide verzameling maakte, die hy by zyn terugreize naar de Nederlanden overbragt, zelfsdeed graveeren, en te Antwerpen drukken, onder dezen Tytel: PALAZZI DI GENUA, DA PIETRO PAULO RUBBENS, behoorende dit Boek mede tot de Verzameling zynner Werken.

VERTREK VAN RUBBENS

UIT ITALIE NAAR DE NEDERLANDEN.

Midlerwyle RUBBENS zich te Genua bevond en zich in de drokfte navorsingen en verscheidenheden zynner Studiën verlastigde, kwam men hem tyding van de gevaarlyke Ziekte, waar van zyn Moeder te Antwerpen overvallen was,

aankondigen; op het zelve oogenblik deed hy zyn reis-noodwendigheden byeen pakken, en nam op 't spoedigst zyn te rugtocht naar Antwerpen, in het begin van de maand November 1608. maar op weg zynde verstond hy dat de draad van haare levensdagen reeds op den 14. van genoemde Maand was afgesneden.

Deze doodelyke gebeurtenis voorgevallen in zyn afzyn, dat niet minder dan acht jaaren en vyf maanden geduurt had, zonder in dien tusschentyd ooit gezien te hebben haar, van welke hy zo veele blyken van tederheid en een volmaakte opvoeding ontfangen had, trof zodanig zyn hert, dat hy 'er onvertroostelyk van was, 't welk zo verre ging dat hy, te Antwerpen komende, zyn verblyf in de St. Michiels Abdy nam, welke hy niet dan eenen geruimen tyd daar na eerst verliet, hebbende deze afgezonderde plaats uitgekozen, om in stilte een verlies te beweenen, welkers bezitting hy het kostelykste van de geheele waereld achte.

G R A F S C H R I F T

V A N M E V R O U W E

M A R I A P Y P E L I N G ,

MOEDER VAN PETRUS PAULUS RUBBENS.

RUBBENS, zyne geliefde Moeder ter aarde besteld vindende, in de Kerk der gemelde Abdy, wilde haar nog een laatste blyk van zyn liefde
en

en dankbaarheid toonen, door te zamen met zyn Broeder, Zuster en Neef, een Gedenksteen te vervaardigen, met het volgende Opschrift door hem ontworpen.

D. O. M. S.

*Maria Pypelingæ prudentissima
lectissimæ faminz*

quæ matrimonio juncta fuit

JOANNI RUBENIO J. C. ANTVERPIENSI

*Eoque orbata, viduitatem ad diem sati,
per annos XXII. religiose coluit.*

PHILIPPUS & PETRUS PAULUS

RUBBENII,

Cum nepotibus & filia Blandina

piæ Matri

&

B. M. F.

Vixit annos LXX; menses VI. dies XXIX.

obiit XIV. Calend. Novemb.

Anno MDCVIII.

dat is:

Voor

MARIA PYPELING,

een zeer verstandige

en deugdzame Vrouwe,

dewelke

in den Echt is vereenigt geweest

met

JOANNES RUBBENS,

Rechtsgeleerden te Antwerpen,

deze, haar door den dood

ontrukt zynde,

heeft zy den overigen tyd haares levens,

geduurende tweentwintig jaaren,
als eene eerbaare Weduwe,
doorgebragt.

PHILIPPUS EN PETRUS PAULUS RUBBENS,
haare Zoonen,
methaare Dogter BLANDINA,
en hunne neeven,
hebben dit gedenkteken
voor hunne braave Moeder
alhier doen stellen.

Zy is gestorven in den ouderdom van 70 jaaren,
6 maanden en 29 dagen,
den 19 October des jaars 1608.

De tyd, door den Godsdienst en reden ondersteund,
heelt van langzaamerhand een doorgriefd harte,
wanneer het beruſt in den wille en onnaſpeurlyke
beſchikkingen van den Almachtigen, en vind eene
heimelyke vertrooſting in dit godsdienſtig betrou-
wen, zo dat het eindelyk de kragt verkrygt van
niet meer aan het voorledene te gedenken, en haar
in ſtaat ſtelt den draad van haar gewoonlyke bezig-
heden weder te herneemen.

't Was ook tot zulk een einde dat RUBBENS zich
in die afgezonderde plaatſe begeeven had; waardoor
hy dan ook, na verloop van eenigen tyd, zich in
ſtaat bevond, weder te Antwerpen voor zyne bloed-
verwanten en vrienden, met gelatenheid te kunnen
verſchynen.

By zyne komſt te Antwerpen bevlytigde zich ie-
der hem daadlyk te begroeten, en deed hulde aan
zyn uitſteekende gaaven, waar van hy reeds zo vee-

le bewyzen zo aan de Italiaansche Hoven als aart dat van Madrid gegeven had: want voor zyn aankomst in de Nederlanden had de faam zyne groote vorderingen reeds uitgebazuind, zo wel aan het Hof van den Aartshertog ALBERTUS te Antwerpen, als in de nabuurige landen.

Dus verscheen hy in Nederland als een opgaande zon, die de schoonheid van den dag, dewelke zy aankondigd, voorspeld: ieder was verblyd dezen man weder te zien, die door zyne natuurlyke en verkregene kundigheden, de harten van Pausen, Koningen en Prinsfen had weten te winnen, die door zyn doordringend vernuft en onvermoeiden yver met recht den naam van den tweeden Apelles verkregen had, en hier door aan de Stad Antwerpen en alle de Nederlanden de oprechting van een luisterryke Duitsehe Schilder-academie beloofde. Ondanks al dit gunstig onthaal en betuigingen van blydchap, waar mede zyn nabestaanden en vrienden, als ook de aanzienlyksten der Stad, hem ontfingen, vond hy het verblyf te Antwerpen niet naar zyn genoegen, zelfs verveelde het hem aldaar zodanig, dat hy 'er zich openlyk over beklaagde, uit hoofde dat hy 'er geen RAFAËL, TITIAAN, PAULOVERONESE of CORREGIO vond, dienende hem deze stukken tot zo veel heerlyke gerechten om zyn geest te voeden, als die van een's Prinsfen tafel, welke alleenlyk strekken om het gehemelte te streelen.

Daarenboven kwam de zachtheid der Italiaansche
lucht-

lichtftreek, aan dewelke hy nu reeds gewend was, meer met zyn gefteeldheid overeen als die van Antwerpen, welke veel ruwer is; hierom befloot hy weder van daar te vertrekken, zich met reden voorftellende, dat hy noch met meerder onderscheiding door de Italiaanfche Vorften en Adel, op zyn wederkomst in Italie ontvangen zou worden, als by zyn eerste aankomft aldaar voor negen jaaren.

De Aartshertogen ALBERTUS en ISABELLA, van dit befluit kennis gekreegen hebbende, ftelden een magtige hinderpaal hier tegen; bewuft zynde van zyne bekwaamheden in Staatszaaken, benevens zyn gelukkige gaven voor de fchilderkonft, behalven dat hunne Koninglyke Hoogheden niet onkundig waren van de keuze, die de Hertog van MANTUA gedaan had, in den Perfoon van RUBBENS om hem, met een byzondere laft voorzien, aan hunnen broeder PHILIPPUS DEN DERDEN, Koning van Spanje, aftevaardigen, in welk gezandfchap hy zich met zo veel roem gekweeten had, dat zyn Katholyke Majesteit openlyk aan zyne Staatsdienaars en Hovelingen deszelfs byzonder genoegen had betuigd over de komft van RUBBENS aan zyn Hof, en dat deze man door deszelfs zeldzaame vermogens hem aangenaamer en verkiezelyker geweest was als eenig ander Ridder, welken hem de Hertog van MANTUA had kunnen toezenden.

Hierom was het dan dat hunne Koninklyke Hoogheden beflooten dezen fchat zelfs te bewaaren, om

hun Hof benevens de Nederlanden daar mede te verryken, ten eerfte bevel aan RUBBENS doende toekomen van zich zonder uitftel naar het Hof van Bruffel te begeeven, alwaar hy ongemeen gunftig ontfangen wierd. Voorts verzogten hem de Aartshertogen een verflag te doen van zyne reizen en ontmoetingen aan der Vorften hoven alwaar hy geweest was, en wel voornaamentlyk naar dat van Madrid.

Na deze vriendelyke onderhouding eifchten hunne Hoogheden derzelve afbeeldzels, door zyn hand te vervaardigen, en in dien tuffchentyd trachteten zy hem zyn befluit, van weder naar Italie te keeren, te doen vergeeten, en hem door een aanzienlyke jaarwedde aan hunnen dienst te verbinden, beschenkende hem terzelve tyd met de gouden fleutel.

De Aartshertogen waren de eenigften niet die vreesden dat RUBBENS op zyn vertrek zou blyven ftaan, maar zelfs de Staatsdienaaren en andere Heeren van 't Hof namen 'er mede van gantscher harte deel in, doende te gelyk van haar kant alle mogelyke poogingen om hem van befluit te doen veranderen, dewyl zy een uitneemend genoegen in zyn' edelen omgang, welsprekenheid en andere uitmuntende gaven vonden.

RUBBENS had ondertuffchen veel moeite om aan 't gunftig onthaal van een Hof, zo inneemende en vriendelyk, tegenftand te bieden; en ten anderen volkomen overtuigt zynde, dat hy tegen zo veele

gunft-

gunstbewyzen, zonder zich aan eenige lomtheid schuldig te maaken, zich kwalyk langer kon verzetten, onderwierp hy zich aan der Aartshertogen begeertens; maar verzogt teffens die gunst te mogen erlangen van zich in Antwerpen neder te zetten, op dat de verkeering met het Hof geen verhindering aan zyne Studiën en het beoefenen der Schilderkonst mogt veroorzaaken, als het eenigste waare genoegen zynde, 't welk zyn ziel op de waereld genieten kon, en niets meer begeerende als een stil en geruust leeven te leiden, verwydert van het Hofrumoer, ter verkryging van een volmaakte kunst-kennis; zich echter aan de bevelen hunner Koninglyke Hoogheden onderwerpente, ten allen tyden en plaatzen, waar toe hunne diensten hem zouden mogen vorderen.

De Aartshertogen, bekoort door deze onderwerping aan hunne begeerte, stemden ter zelve tyd mede in RUBBENS nedrige bede, die, na vervolgens van hunne Hoogheden, en het geheele Hof afscheid genomen te hebben, den weg naar Antwerpen nam, brengende aldaar het aangenaame nieuws aan zyne nabestaanden en vrienden, dat het Hof van Brussel zyn oogmerk, om wederom naar Italie te keeren, verandert had in een voorneemen van zich in de Stad Antwerpen te vestigen.

Dit besluit van RUBBENS was zo welmeenende, dat hy ingevolge 't zelve een zeer ruim huis kocht, en het zelve gedeeltelyk in een Romeinschen smaak liet herbouwen, volgens het plan, het wel-

ke hy zelve daar voor ontworpen had, het zelve me-
verscheidene vertrekken en gemakken vermeerde-
rende tot, gebruik van een groot Schilder en
beminnaar der voortbrengfelen van alles wat de
schoone konsten het best opleveren, van dewelke hy
door zyn spaarzaamheid reeds een groote verzame-
ling byeen had verkreegen in verscheidene plaat-
sen alwaar hy doorgereisd was, bestaande zo wel
in antieke beelden, borstbeelden, bas-relieven,
penningen, onixen en agaten, als schilderyen van
groote Italiaansche Meesters.

Hy liet, tot plaatsing van alle deze kostbaare ge-
denkstukken, tusschen de tuin en het plein een rond
gebouw oprichten, voorzien met groote boogswyze
vensters, en met een koepel overdekt, eenigzins ge-
lykende naar die van het vermaarde Pantheon,
(of aller Goden tempel) te Rome.

De zucht voor deze zeldzaame overblyffelen der
aloudheid, is nimmer in zyn hart verflaauwt ge-
worden, zelfs tot aan het einde zyner dagen, want
hy liet zich geduriglyk meerder van dezelve toeko-
men, door een kenner en vriend van hem, welke
in Italie woonachtig was, en met wien hy een ge-
duurige briefwisseling onderhield, om, wanneer zich
eene gunstige gelegenheid daar toe aanbóod, hem
diergelyke kunststukken te bezorgen; daarenboven
verzuimde hy in Nederland generlei gelegenheid
telkens nieuwen aankoop van kunst te doen.

De versierselen van zyn huis maakten het eenigste
voorwerp zyner begeertens niet uit, hy deed mede
een ruime schilderzaal vervaardigen, met een breede

trap

trap voorzien, tot een gemakkelyke op- en afvoering zyner groote stukken, als het meest bezocht wordende, en noodzakelykste tot zyn beroep dienende verblyf van zyn huis.

H U W E L Y K V A N
 PETRUS PAULUS RUBBENS
 MET DE JONGKVROUWE
 I S A B E L L A B R A N D T.

Wanneer RUBBENS na zyn gebouw koninglyk voltooid, en zyn schilderwerk in orde gebracht zag, oordeelde hy, om het zelve nog meerder luister by te brengen, zich een gezellin des levens te verkiezen, vraagende hiertoe ten huwelyk Jongkvrouwe ISABELLA BRANDT, Dochter van JAN BRANDT, Licentiaat in de rechten en Secretaris der Stad Antwerpen, en Vrouwe KLARA DE MOY, Zuster der echtgenoot van PHILIP RUBBENS, zynen oudsten Broeder, die mede Secretaris van genoemde Stad was; dit Huwelyk wierd in het begin van het jaar 1610. voltrokken.

De Hemel deze echt met een' mannelyken spruit gezegent hebbende, begeerde de Aartshertog den jonggeboornen zelve ten doop te heffen, wegens byzondere genegenheid, welke deze Prins den Vader toedroeg, doende dit Kind den naam van ALBERTUS geeven, Beschermheilig van den Prins.

In den tuffchentyd dat RUBBENS zyn huis voltooid, zyn schildervertrek in ordre gebracht, en het penfeel wederom had beginnen op te vatten, verlangden de voornaamfte Schilders te Antwerpen, die inſgelyks door Italie gereisd hadden, zeer zyne Werken te zien; zelfs verzochten zy hem het vermaak te mogen hebben zyne verzameling Italiaanſche Studiën te zien; waar op RUBBENS hen toevoegde: *mynne goede vrienden, alle myne ſtudien zyn in myn herſenen opgeſlooten; en met den ſtempel van myn gebeugen verzegelt.*

Onder den geenen die hier het meeſte op aandrongen, waren ABRAHAM JANSSENS, en WENSESLAUS COEBERGER, voor de komſt van RUBBENS zeer beroemde Schilders; de eerſte, jaloerſch van aart, ſtelde hem een kunſtuitdaging voor, dewelke men aan de beſliſſing en het oordeel der Nederlandſche kenneren zou overlaaten; maar de vredelievende gevoelens van RUBBENS blonken uit door zyn volgend antwoord: *dat zyne Werken reeds ſints langen tyd de inquiſitiën van Italie en Spanje hadden ondergaan, alwaar zy nog ten toon geſteld bleven, zonder tot noch toe eenige tyd ding van haare afkeuring ontfangen te hebben, maar dat Abraham Jansſens meeſter was van zyne ſtukken aan dezelve beriſping, op zulke plaatzen en tyden als by zou kunnen goedvinden, bloot te ſtellen.*

Hunne Koninglyke Hoogheden ALBERTUS en ISABELLA, zeer in hunnen ſchik dat RUBBENS
zich

zich zo vrywilliglyk aan hunnen dienst had overgegeeven, en te Antwerpen nedergezet, lieten hem ten Hove ontbieden over zaaken, den staat betreffende: by de eerste onderhandeling met hunne Minifters, alwaar RUBBENS wierd ingeleid, konden zich hunne Hoogheden niet genoeg verwonderen over de doordringendheid van oordeel, geleerdheid, en welspreekendheid van haaren nieuwen Staatsdienaar, zelfs konden zy zich niet onthouden hun genoegen te betuigen over zyn verftandige advifen, en ter zelve tyd verzochten zy hem een ftuk te fchilderen voor haar Oratorium, moetende eene Heilige Familie verbeelden.

Het oogmerk van dit tweede verzoek was de begeerte dezer Prinzen, om de uitwerking der roem, door de uitmuntenheid van zyn penfeel verkreegen, te mogen aanschouwen, die alreeds met zo veel luifter uitblonk, en weinige dagen leverden het bewys uit der gegrondheid hunner gedachten, ten opzigte zyner bekwaamheden, dewyl, wanneer dit ftuk in een der Hofvertrekken geplaatft was, hunne Hoogheden derzelve verwondering en byzondere goedkeuring hem deswegens betuigden: zelfs waren alle de Heeren van het Hof onvermoeid in het zelve te pryzen, en den roem van den Schilder uit te galmen: dit eerste werk van eigen ordonnantie, na dat RUBBENS uit Italie gekeert was, was 5 voeten hoog en $3\frac{1}{2}$ voeten breed, en is heden nog te zien aan het Hof van zyn Koninglyke Hoogheid Prins Karel

van Lotharingen , Gouverneur Generaal der Nederlanden; de prent naar het zelve is geëft door TASSAERT.

De Heeren van het Hof, benevens de andere Hovelingen, welken behoorden tot de zeer aanzienlyke Broederschap van St. ILDEPHONSUS, over de schoonheid van dit stuk verwondert zynde, verzochten RUBBENS een Altaarstuk voor de Kapelle hunner Broederschap te schilderen in de parochiaale Kerk, van St. JACOB VAN COUDENBERG, van het welke het onderwerp eenige gebeurtenissen uit het leven van St. ILDEPHONSUS, de Beschermer hunner Broederschap zou verbeelden: maar dewyl deze doorluchtige Broederschap, en dit stuk schildery, een aardige geschiedenis met zich voeren, die weinig in de Nederlanden, zelfs in de Stad Brussel, bekend is, en daarenboven waardig is deszelfs wezentlyke oorspronk, en byhebbende omstandigheden, aantetoonen, zullen wy derzelve byzonderheden in het volgende verhaal mededeelen.

Ten tyde dat de Aartshertog ALBERTUS, Kardinaal en Aartsbisschop van Toledo, van wegens den Koning van Spanje, Onderkoning van Portugal was, stelde hy door een Pauselyke Bulle, in de Stad Lissabon, voor de Heeren van zyn Hof en voor de edelen van het land, een Broederschap in, onder de bescherming van St. ILDEPHONSUS: maar na dat hy vier jaaren Onderkoning geweest was, vond de Koning van Spanje goed hem

aan-

aantestellen tot Gouverneur Generaal der Vereenigde Nederlanden, om de oude onlusten, die aldaar nog waren overgebleeven, te doen bedaaren, de oproeren te dempen, en de oproerige onderdaanen tot de gehoorzaamheid van hunnen wettigen Heer te doen wederkeeren.

De Aartshertog Kardinaal, kwam op den 11 February 1596. te Brussel: onmiddelyk na zyn aankomst verzocht hy aan het Hof van Rome een tweede Bulle om genoemde Portugalsche Broederschap met dezelve voorrechten in de Stad Brussel te mogen overbrengen en te vestigen, en wel in zyne Parochiaale Kerk van COUDENBERG, in dewelke hy een Kapel daartoe uitkoos.

De Bulle aangekomen zynde, nodigde de Prins Kardinaal, de Ridders van zyn Hof en den Adel van het Land, om hunne naamen in het boek dezer Broederschap te tekenen, waar van zich de Aartshertog Kardinaal verklaarde Hoofd en Insteller te zyn; beveelende zyn naam en wapens aan het hoofd van genoemde boek te plaatsen; het welk naauwlyks ter intekening was opengelegd, of men vond er wel dra de naamen en wapens van negentien Ridders van het Gulden Vlies ingesteld; de andere Heeren van het Hof, benevens den Adel van het Land deden zich vervolgens mede inschryven.

Na dat RUBBENS eenigen tyd in dienst van hunne Koninglyke Hoogheden geweest was, en hy om deszelfs verdiensten met de gouden sleutel begiftigd was geworden, berichte men hem dat hy,
mede

mede onder het Hofgevolg behoorende, zich niet gevoegelyk zou kunnen ontslaan van zich als lid in dit doorluchtige genoodfchap te begeeven, waar op hy antwoorde dat hy deeze heilzaame infteeling ten uiterfte roemde, en niet zou vertoeven zich van deze heerlyke voorrechten te bedienen, dat hy daarenboven het spreekwoord wilde volgen, dat zegt: *Regis ad exemplum totus componitur orbis.*

RUBBENS in dit genoodfchap getreden zynde, verzochten hem de Heeren Broederen, een Altaarftuk voor hun Kapel te fchilderen, welk verzoek hy aanftonds inwilligde, bekoort van in een Hofftad, en voor de oogen van hunne Koninglyke Hoogheden de vruchten zyner ftudiën, en de grootheid van zyn geest en kunst te kunnen vertoonen: maar dewyl hy in de ftad Bruffel generlei bekwaame plaats had om te werken, en zyne groote paneelen, waar van hy zich moest bedienen, te kunnen plaatzen, onderhield hy hier den Aartshertog over, die hem een Zaal in het Hof deed aanwyzen.

Eer hy zich aan 't werk van het groote ftuk zette, deed hy het onderwerp daar van, het welk hy fchetswyze vervaardigd had, door de voornaamfte der Broederfchap beoordeelen, hen ter zelve tyd voorftellende, dat het niet ongevoegelyk zyn zou, om zyn werk meer luifter by te zetten, de afbeeldfels hunner Koninglyke Hoogheden, levensgroote op de binnenzijden te plaatzen, op een

gebe-

gebedenbank geknield leggende, en in hunne Hertoglyke klederen uitgedoscht; met de aanzichten naar het groote stuk ziende, en aan hunne zyden hunne Beschermheiligen overeindstaande hebbende, dat hy tevens op de buitenzyde der deuren, de Heilige Familie zou kunnen verbeelden, welke ordonnantie zodanig geschikt zou zyn, dat dezelve gedeeltelyk zou kuunen vertoond worden, en ook geheel, wanneer de deuren gesloten zouden zyn; op dit voorgesteld ontwerp en vertoonde schets had RUBBENS het genoegen, van een verdere lofspraak en goedkeuring weg te draagen.

Wanneer deze pronkstukken voltooid, en door hunne Koninglyke Hoogheden goedgekeurt waren, wierden dezelve op de daartoe beschikte plaats gesteld; den volgenden dag waren het geheele Hof, de Stad ja alle nieuwsgierigen des lands aldaar ter bezichtiging byeen gevloeid, maar allen roemden eenpariglyk de schoonheid van deze stukken. Wordende dezelve veel schooner bevonden, als die men reeds in de Nederlanden gezien had, door de verhevenheid der ordonnantie, schoonheid van koloriet, en verstandige houding ten opzichte van 't licht en bruin.

Het groote stuk verbeeld de Heilige Maagd, op een gouden troon gezeten, gevende de Kasuifel aan St. ILDEPHONSUS, die op de kniën ligt; vier heilige Matroonen zyn aan de zyden; en in de hoogte eenige vliegende Engelen, elkan- deren by de hand vasthoudende; de prent van dit
stuk

stuk word by de liefhebbers, voor zeer zeldzaam en schoon gehouden; dezelve is op de verkooping des Prinsfen van RUBENPRÉ te Brussel in 't jaar 1765. verkogt voor 17 Guldens wisselgeld, en is door WITDOUCK gegraveert, voerende tot tytel: *S. Ildephonsus, Archiepiscopus Toletanus.* deszelfs hoogte is 18 duim, en de breedte 13 duim.

De verhevene schoonheid, en volmaakte schilderdienste, die door alle deze stukken heerscht, (volgens het algemeene gevoelen der kenners) overtreft nog heden al het geen RUBBENS ooit aan de Nederlanden geschonken heeft; ondertuschen eigenen zich de Antwerpenaars de eer der bezitting toe van het grootste meesterstuk zyner penseelwerken, het welk men vind in hunne Cathedraale Kerk, in de kapel van het geweer-makersgild, verbeeldende de aflating van het kruis.

Het is kennelyk dat zy zich bedriegen, dewyl men bewyzen kan, (door de oplettenheid der beste kenneren,) dat haar groote stuk niet anders als een geestige navolging is van een schoon Schildery, door een Italiaansch Meester geschildert: de proeve is voor de hand, door de prent, door HIERONIEMUS WIRIX gegraveerd na PIETER PASSER DE ROMEIN, dezelve is 11 duim hoog, en 7 duim breed, met het onderschrift: *Petrus Passer invenit, Hieronimus Wirix sculpsit.*

Hier uit kan men afmeetten dat RUBBENS zich slaaf-

flaafachtig van deze prent bedient heeft, aangaande de groote groep, eenige weinige veranderingen uitgezondert in de zwier der hoofden, en wel voornaamentlyk in de houding van de Magdalena die geheel en al gedraait en verandert is; het Christusbeeld, de lichaamen en houdingen der genen die het zelve afaaten van het kruis, zyn echter alle volkomen overeenstemmende met genoemde prent, van dewelke een exemplaar door een Liefhebber te Antwerpen zorgvuldig bewaart word.

In tegendeel de ordonnantie van dit stuk, verbeeldende St. ILDEPHONSUS, is vervaardigt zonder eenig bebulp zyner Italiaanfche Studiën, alles is in het zelve nieuw en eenig; zelfs ziet men 'er een allerlevendigst koloriet in, en de natuur is op het schoonste in het gelaat der koppen uitgedrukt, de verschillenheid van koloriet in het naakt, en de grootschheid der kleedplooijingen, zyn op zulk een wyze waargenoomen, dat men zich niet onthouden kan te zeggen met Mr. DESCAMPS, sprekende van dit stuk in zyn *Voyage pittoresque de Brabant, & de la Flandre*, of *Schilderkundige Reize door Brabant en Vlaanderen*, pag. 44.

Ik durf met recht dit schildery, als een der beste pronkstukken van deezen meester aanbaalen, ik heb nergens zo veel kunst byeen aangetroffen! het bevallige beerscht hier tot in de minste voorwerpen; de ryke ordonnantie toont den man van

ver-

verstand; het vleesch is aan de schoonste natuur gelykvormig; de koppen zyn schoon en uitvoerig; de stoffen zyn grootfch geplooit, en naar waarheid, de fiksheid der toetsen, en dunheid van verwe, zyn alhier tot in den hoogften top van volmaaktheid gebracht.

Ten opzichte der deuren, van dewelke men hier te vooren gesproken heeft, verbeeldende de Aarts-hertogen ALBERTUS en ISABELLA herhaal ik met DESCAMPS: *deze twee Schilderyen van Rubbens, die de grootste schoonheid bezitten, doen ons de nagebootste natuur met zo veel waarheid en kunst beschouwen, dat ik dezelve als de uitmuntendste voorbeelden van dit foort durf aanprijzen: de prenten, die van deze twee stukken uitgaan, zyn door HARREWYN gegraveert.*

Ten tyde dat MAXIMILIAAN EMANUEL, Keurvorst van Beijeren, Gouverneur Generaal der Nederlanden, en Hoofd der Broederschap van St. ILDEPHONSUS was, is men gewaar geworden dat de paneelen dezer deuren van een genoegzaame dikte waren om in tweën te kunnen worden gezaagd; een bekwaam Timmerman bood zich aan tot de uitvoering daar van, het geen hem zyn Hoogheid toevertrouwde, om reden dat op de buitenste zyde der beide deuren eene Heilige Familie door RUBBENS geschildert was, van dezelve hoogte en breedte als het groote stuk, welken beide ordonnantien zich tot een geheel zamenvoegen, wan-

neer

neer de deuren gesloten waren; deze timmerman slaagde hierin zo volkomen in twee dagen tyds, dat zyn Keurvorstelyke Hoogheid hem met 20 Spaansche Pistoolen, of 210 Guldens Brabants beloonde. Deze twee stukken wierden vervolgens volmaaktelyk te saamen gevoegd, maakende dus niet anders als één Schildery op zich zelve uit, het welk toen geplaatst wierd in dezelve Kapel, tegen over het eerste stuk.

Men vind dat DESCAMPS zich bedriegd, als hy zegt dat deze Heilige Familie een van RUBBENS laatste werken is; dit gevoelen strookt niet met dat der grootste kenners van ons land, en nog minder met de Registers van genoemde Broederschap, die het tegendeel bewyzen; het is waar dat deze Heilige Familie die groote luister als andere stukken niet heeft, maar deszelfs ryke ordonnanatie, tekening, krachtig koloriet, en edelheid der koppen is byna zo volkomen, als in die der andere stukken; men dient daarby in aanmerking te neemen, dat het in een' onaangenaamen en onvoordeeligen dag geplaatst is, die deszelfs volmaaktheden veel verkleint.

Na dat de Keurvorst van Beijeren dit uitmuntende stuk had goedgekeurt, het welk, zo behendiglyk gescheiden, toen aan malkanderen gevoegd, en in lystwerk ingeslooten was geworden, deed hy alle Schilders van het geheele land uitnodigen, om, zo iemand onder hen zou durven ondernemen, twee deuren, voor het zelve reeds vervaardigd, te be-

E

schil-

schilderen , deze een belooning van tweeduizend guldens Brabands geld , zou genieten , maar tot heden toe is niemand zyn penseel nog komen aanbieden , om het tot een weêrgade te stellen met dat van RUBBENS.

De Aartshertogen ALBERTUS en ISABELLA, benevens de doorluchtige Medebroeders van het meergemelde genoodschap; voldaan over het werk van RUBBENS, deden hem een beurs opgevuld met Spaansche Pistoolen overhandigen, om deszelfs heerlyke verdiensten te beloonen, maar RUBBENS weigerde beleefdelyk een geschenk, het welke zyne edelmoedigheid niet toeliet, in een geval als het tegenwoordige, volgens zyne begrippen, te aanvaarden, bedankende deswegens in deze bevoordingen: *Ik ben zeer aangedaan over de oplettenheid der Heeren, die u by my gezonden hebben, en reeds meer dan te veel beloond door de eer van my in derzelver doorluchtige Broederschap ingelyft te zien; ik zal nooit eenige andere belooning begeeren, als om verder myne dienst te besteden tot luister en voordeel van dezelve, en myne werken zullen altyd tot gedenktekenen dienen, van deze oprechte bekentenis.*

Dit geval, zo edelmoedig en teffens waarachtig, moet den geenen, die zich inbeelden dat dit stuk aan de geestelykheid of aan de Kerk van COUDENBERGH toebehoort, voorzeker beter onderrichten, doordien de Prins van RUBENPRÉ, roemruch-

tiger gedachtenis, Opperftalmeeſter aan het Hof der Aartshertoginne MARIA ELISABETH, Gouvernante Generaal der Vereenigde Nederlanden, het tegendeel deed blyken, omtrent het jaar 1734. toen deze Kerk dreigde in te ſtorten, wanneer zyn yver en byzondere liefde voor de ſchoone kunſten dit ſtuk deed redden, en het zelve overbrengen in het Paleis van haare Doorluchtigheid.

De Abt, nevens de Kerkmeesteren van deze Kerk, betwifteden deze overvoering, willende dit ſtuk in de Abdye plaatſen, maar de Prins van RUBENPRÉ, aan wien de bewyzen van eigendom van dit ſtuk niet onbekend waren, nam de moeite van den Abt daar van te onderrichten, die, niettegenſtaande deze onderrichting, by zyn tegenwerping bleef volharden, maar geenerlei bewys van eigendom kunnende bybrengen, moest hy dulden dat dit ſtuk aan het Hof geplaatst wierd, alwaar men het zelve van zulk een uitneemende ſchoonheid bevond te zyn, dat de Graaf van HARRACH, toen Grootmeester en eerste Staatsdienaar van zyne Hoogheid zynde, het zelve waardig oordeelde in het kabinet van zyn Majesteit, Keizer KAREL DEN ZESDEN, geplaatst te worden, en zelfs nadrukkelyk verzocht het naar Weenen te mogen zenden.

De Prins van RUBENPRÉ, door de Gouvernante van het aanzoek des Hertogen van HARRACH onderricht, beweerde dat dit ſtuk het land toebehoorde door de Broederſchap van St. ILDEPHONSUS, aan het Hof van het Gouvernement Gene-

raal der Nederlanden verknocht, zo wel voor het tegenwoordige als toekomstige, als altoosduurende Hoofden zynde, ingevolge de instelling dezer Broederschap, door den Aartshertog ALBERTUS, en gestaafd door de twee Pausselyke Bullen, alle welke bewyzen in de boeken der Rekenkamer voor handen waren. Men dient aan te merken, dat, doordien de Prins van RUBENPRÉ Lid van deze Doorluchtige Broederschap was, en de laatste der 's Lands Ridderen die zich in dezelve bevond ingeschreven te zyn, het aldus niet te verwonderen is, dat hy het recht van zyn Broederschap met zo veel voorzichtigheid en vastigheid staande hield, in hoop dat het vroeg of laat onder de bescherming van zyn Koninglyke Hoogheid den Prins KAREL VAN LOTHARINGEN of eenig ander Gouverneur Generaal der Nederlanden, deszelfs oorspronkelyke kracht zou kunnen herneemen.

Ten anderen zyn de Gouverneurs als Opperhoofden bevoorrecht, deze Broederschap in eene andere Kerk, dien zy 't best bekwaam oordeelen, te mogen overbrengen, en dezelve uit haar verval, waar in zy tot heden toe ligt, te mogen opheffen, en dat wel door de kracht van die twee Pausselyke Bullen aan den Aartshertog ALBERTUS toegestaan, waar mede zyne Heiligheid deze Broederschap voor altoos bevestigt, ondanks alle tusschenkomst van oorlog, oproer en andere verandering, aan welke zy zou kunnen onderworpen zyn.

Deze Doorluchtige Broederschap heeft deszelfs
kracht

kracht behouden tot het einde des Gouvernements van MAXIMILIAAN, Keurvorst van Beijeren, toen bevelvoerende over de Fransche Troepen die wegens den Hertog van Anjou, de Nederlanden bezet hielden, en wederom verlieten door den Veldslag van RAMEILLÉS, voorgevallen in 't jaar 1706, toen de zegepraalende Troepen der Bondgenooten onder het Opperbevel van den Prins EUGENIUS VAN SAVOYE, enden Hertog van MARLBÓUROUG, in den naam van zyn Keizerlyke Majesteit KAREL DEN DERDEN, daar van bezitting namen.

Wyl deze Oorlog in de Nederlanden niet gestild wierd dan in den loop van het jaar 1713, nam in dien tusschentyd de Raad der Rekenkamer de voorzorg van een Inventaris of lyst te maaken, van alle de rykdommen der Sacristie, (ten koste van den Aartshtog ALBERTUS achter het Altaar dezer Broederschap gebouwd,) de boeken en Privilegien: alle dewelke in den voornoemden Raad wierden overgebracht, alwaar zy als nog in bewaring enaangetekent zyn tot nader bevel.

Door den omzwaai, die deze geschiedenis neemt, ziet men duidelyk dat dit stuk niet geschildert was, als alleenlyk op het verzoek des Hoofds en der Leden van deze Doorluchtige Broederschap, en dat zyn heusche gift alleen tot derzelver voorrecht en luister gericht was, maar in geene deelen, tot die der Kerk of Abdye van COUDENBERGH.

WERKEN VAN RUBBENS
IN DE STAD BRUSSEL.

Het Penfeel van RUBBENS, de harten der Ingezetenen van Brussel, door de voornoemde Werken bekoort hebbende, beslooten de erfgenaamen van den Heere d'AMANT, Kanselier van den souverainen Raad van Brabant, hem een stuk van zyn hand te verzoeken, om het zelve boven een klein Altaar te plaatsen aan de rechterzyde des ingangs van de H. Sacraments Mirakel Kapel, in de Collegiale Kerk van St. GUDULA; moettende dit stuk, met het Altaar te samengevoegd, tot een Graf-gedenkteken dienen, ter eere en nagedachtenis van genoemden Kanselier, deszelfs Gemalinne, en haar Nakomelingschap.

't Is in dit stuk, het welk den Zaligmaker verbeeld, de Sleutelen aan P E T R U S schenkende, verzeld van andere Apostelen, waar in men de uitgebreide kennis, de konst der samentelling, verdeling der lichten, en de krachtige wyze van licht en bruin uittedrukken, gaaven, waarmede de Hemel den geeft en het penseel van RUBBENS begiftigd had, op het duidelykst ontwaar word.

Dit stuk verdient de allerbyzonderste oplettendheid door alles wat het uitdrukt; men word 'er schoonheden in gewaar, die geene der grootste schilders ooit heeft voortgebracht; eerstelyk roemen

wy de edelheid en schoone zwier van het Christus-
hoofd: de ontdekte borst, de kracht van het naakt,
de kleederen grootſch geplooit, ja het geheele li-
chaam ſteld een volmaakte overeenkomst voor van
een ſchoon Jongeling van drieëndertig Jaaren.

RUBBENS heeft hier volgens de Heilige Schrift
wel in geſlaagd, verbeeldende de ſchoonſte onder
de menſchen kinderen, in een houding die aanbidding
en liefde voor den Zaligmaker der Waereld,
dien hy verbeeld heeft, inboezemd: de barmhertige
aanblik is zo krachtdaadig in zyn aanbiddelyk
aanzicht uitgedrukt, dat dezelfs beſchouwing het
hart als in verrukking voerd.

Wanneer men ten anderen een weinig aandacht
verleent ter beſchouwing van den rechter arm, verkortende
en rondende in een heldere ſchaduw, welkers hand zyn
vermogen overgeeft, vertrouwend de fleutelen van Hemel
en Hel, in de handen van den Prins der Apoſtelen,
zal men in dezelve zulk een verwonderlyke vereeniging
van ſchoonheden ontdekken, dat deze byeenvoeging en
de aangenaamheid die door het geheele ſtuk heerſcht,
zyn beſchouwer uitnodigt het nochmaals te beſchouwen,
veſtigen wy nochmaals onzen aandacht op het Hoofd
van PETRUS in zyn licht en bruin, en onderwerpelyke
houding aan den wille van zyn Heer en Meeſter,
aanneemende, ter halverlyve nedergeboogen,
de gift der Godheid van alles in zynen naame
op de aarde te kunnen binden en

ontbinden om het in den Hemel bevestigd te doen zyn.

De ondervinding heeft doen zien, dat alle rechte kenners zich ingenoomen en als opgetogen vinden, op het eerste gezicht van alle de schoonheden die in dit schildery heerschen; zy beschouwen, eerst met verwondering, vervolgens met verrukking, en kunnen het niet verlaten zonder het oogenblik te beklagen dat hen deszelfs verdere beschouwing ontroofst; en het stuk reeds uit het gezicht verlooren hebbende, kunnen zy niet nalaten van tegen elkanderen te zeggen, dat het na de Engelen, maar alleen RUBBENS toekomt de Godheid door menschelyke trekken met zo veel bevalligheid en waarheid af te schilderen.

Daar zyn twee prenten naar dit schildery gegraveert, byna van dezelve grootte, zynde de eerste van KRAFFT, en de tweede van F. EISEN, die de beste, en zelfs schoon en zeldzaam is, hoog 8 duim, breed 6 duim, voerende tot Tytel: *Dixit Jesus Simoni Petro, pasce oves meas.*

Om de verrukkende schoonheid van dit laatste stuk, zyn de Liefhebbers als wanhoopende, dat men zo menigwerf toelaat, dat stoute handen onderneemen de kostbaarste schilderyen der openbaare plaatsen en Kerken af te wasschen, of zogenaamt schoon te maaken: niettegenstaande het gevaar, waar aan men ze bloot steld om voor altoos bedorven te worden, heeft dit heerlyk stuk nog
wei-

weinig tyds geleden door een onbezonnen hand deze wreede mishandeling ondergaan, dewelke een daad ondernam, waartoe zy niet bekwaam of waar van zy niet verzekert was zich met roem te zullen kwyten, in plaats van te beeven, om een diergelijke onderneming te beginnen.

Ten anderen heeft zich nooit eenige noodzaaklykheid om dit stuk schoon te maken geopenbaard; alle Kenners zyn 'er getuigen van, die eenparig oordeelen, dat dit heerlyk schildery niets als een hoog noodzaakelyke zorg vereischt, om het zelve voor de zon, stof, en aanval van vliegen te beveiligen, en wel door middel van deuren of gordynen die men opent, en sluit na het de gelegenheid of Kerkplechtigheden vereischen, 'zullende door dit middel dit schoone stuk zich beschut vinden voor alle aanvallen en roekeloze onderneemingen van deze zogenaamde afwaschers.

Een yverig beminnaar van schoone kunsten ergert zich ten uiterste, wanneer hy op openbaare plaatsen en elders stukken van groote schoonheid zodanig mishandelt ziet, en zegt by zich zelve, dat het toevertrouwen van schoone stukken aan de geene die voorgeeven de kunst te bezitten, van dezelve schoon te kunnen maaken, juist strookende is met het vertrouwen van een fyne porceleine schotel tuschen de pooten van een aap, dewyl het niet dan een buitengemeen geluk is dat hy dezelve niet vallen laat, also gaat het ook met deze zogenaamde afwaschers, zaaken onderneemende, waarin zy

niet vastelyk verzekert zyn wel in te zullen slaagen; zelfs gaat hunne stoutheid zo verre, wanneer zy het allerfynste, en de laatste toetsen en kleuren van den meester hebben weggenoomen, deze wonden met haar onbekwaam penseel te bedekken, verbergende dus hunne zottigheden door glinsterende oliën, of bytende Vernissen, om de oogen van die geene te bedriegen, die hen deze stukken hebben toevertrouwd: de voorbeelden hier van zyn al te menigvuldig, om 'er niet in klachten over uit te wyden, wy zullen hier na nog eenige staaltjes bybrengen van deze ongelukkige handelwyzen; het zou te wenschen zyn dat de Regeering der Nederlandsche Steden, zich verwaardigde hier in te voorzien.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN DER CAPUCYNENKERK TE BRUSSEL.

Deze Kerk pronkt met een menigte Schilderyen, door de grootste Meesters der Brandenburgsche Schoole geschildert; onder anderen dat van het groote Altaar verdiend aldaar met recht den eersten rang; men is dit heerlyk tafereel aan de mildheid der Hertogen van ARENBERG verschuldigt, dewelken, een groote somme gelds gespild hebbende om deze Kerk voor zich te doen bouwen, aldaar in het jaar 1616 dit Schildery deeden
plaat-

plaatfen; het zelve verbeeld Christus, afgelaaten van het kruis, op de knien van Maria rustende; St. Fransiscus van Asfise fchynt haar te vertroosten; eenige oude Vrouwen zyn achter dezelve; eenige Engelen, de tekenen van het lyden draagende, verzellen dezen.

Dit stuk is ryk van fchikking, het koloriet helder en krachtig, de Hoofden zyn van een ongemeene uitdrukking, en de lichten verftandig gefchikt: twee prenten zyn naar het zelve gemaakt, waar van de eerfte door P. PONTIUS gegraveert is, dezelve prent is fchoon en getytelt: *Christi funus*, hoog 17 duim, breed 13 duim; die van BOLSWERT heeft zes Vaerzen, met een opdracht: *Admodum Rev. P. Georgio &c.* hoog 16 duim, breed 11 duim.

Dit uitmuntende stuk van RUBBENS is nog erger als het voorgaande mishandelt, dewyl men heeft gezien dat in minder dan tien jaaren tyds, het zelve het geweld van twee onbarmhartige handen heeft moeten verduuren, die, met een buitenspoorige verwaandheid om 't genot van voordeel, dorften verbrodden het geene zy veel eer hadden moeten aanbidden, om deszelfs uitmuntenheid; of zich ten minfte wegens dit werk moeten verontschuldigt hebben, in plaatfe, van door haare onkunde stukken van zulk een waardye te bederven; maar mogelyk zyn dezen vreemdelingen geweest, dewyl hunne naamen te Brusfel onbekent zyn.

De eerfte had niet geflaagd, volgens het zeggen
van

van den tweeden, die, het broddelwerk van den eersten willende verbeteren, nog elendiger kladderdy daar boven op smeerde; dit is ten duidelykſte zichtbaar, zo wel voor den geenen die 'er thans zyn aandacht op wil veſtigen, als voor die geene die voordezen het ſtuk gezien hebben, en die gemakelyk de plaatſen kunnen onderſcheiden, alwaar de tweede zo vermetel geweest is, van 'er trekken en kleuren by te voegen, die nooit uit het penſeel van den Schilder waren voortgekomen.

Zo de handelwyze, waar van zich deze zogenaamde ſchoonmakers bediend hebben, in onze dagen verder wortel ſchiet, en dat dit ongedierte zich als nog onderſtaat ſtukken van groote Mannen te bederven, zal ons de nakomeling met recht mogen beſchuldigen van achteloosheid en gebrek van eerbied voor de ſchoone voortbrengzelen van de Brabandsche Schoole; daarenboven zullen zy ons verwyten dat wy voor hunne eeuwen niets als loodverwige, en uitgeteerde ſtukken hebben overgelaten.

SCHILDERY VAN RUBBENS
IN DE KERK DER ORDE VAN MA-
RIA BOODSCHAP TE BRUSSEL.

Deze geestelyke Dochters zyn bezitſters van een ſchoon ſtuk van RUBBENS, het welk boven

ven het groot Altaar van haare Kerk geplaatst is, en de aanbedding der Koningen verbeeld: de heerlyke schikking van licht en bruin geeft een verrukkende houding aan dit stuk: alles is breed en fiks getoetst, verstandig gegroept, en de beelden zyn grootfch naar hun eigenschap uitgedrukt; de Aartshertoginne ISABELLA deed in 't jaar 1606. haar Klooster en Kerk bouwen, en dezelve eenigen tyd daarna met dit fchoone stuk verfieren, waar van de Prent, door het yzer van S. A. BOLSWERT gefneeden, zeer fchoon is, en tot tytel voert: *Et procedentes adoraverunt eum.* hoog 15 duim, breed 11 duim.

TWEE SCHILDERYEN VAN RUBBENS
IN DER KLEINEN KARMELITEN KERK
TE BRUSSEL.

In 't Jaar 1610, wanneer de Aartshertogen ALBERTUS en ISABELLA, eenige Geestelyken der nieuwe orde, (in Spanje onder den naam van hervormde of ontschoeide karmeliten ingesteld), verzocht hadden deze H. Orde in de Nederlanden uit te breiden; bevalen Hoogftdezelven voor deze Vaders te Brussel een Klooster met deszelfs Kerk te bouwen. Deze Gebouwen wierden op den grond geficht waar voorheen het huis van den Grave van CUILENBURG geweest was, wordende dit
Huis

Huis, ten tyde der Nederlandsche beroertens, door bevel van den Hertog van ALVA, tot den grond toe gellegt.

Deze Kerk voltooid en gewyd zynde, wierd aldaar de eerste Misse in 't byzyn van haare Koninglyke Hoogheden op den 15 October des jaars 1614. gehouden, op den dag der Heiliging van St. THERESIA: deze Godvruchtige Prinzen, ziende dat deze nieuwe Tempel benevens deszelfs Altaar zonder versierfelen waren, verzochten RUBBENS een groot Schildery te vervaardigen om aldaar geplaatst te worden: de Ordonnantie en het onderwerp daar van is Mariaas Hemelvaart, omsingeld met een menigte van Engelen, die als vliegende in de hoogte van het stuk geplaatst zyn: de Hoofden der Apostelen en Eerwaardige Vrouwen, het graf omringende, zyn van een edele tekening, het koloriet gloeiend, en van de schoonste verkiezing. De Prent is naar het zelve door P. PONTIUS gesneden, en heeft tot tytel: *Assumpta est Maria in caelis*, hoog 32 duim, breed 16 duim: is zeer schoon.

Het tweede Werk van RUBBENS in deze Kerk heeft men te danken aan de edelmoedigheid van ALEXANDER, Hertog van BOURNONVILLE, en Vrouwe ERNESTINA FRANSISCA, Prinsesse van Arenberg, deszelfs Gemalinne, die dit stuk in het Marmer Altaar, aan de linkerzyde van het Choor ten hunnen koste gebouwd, deeden stellen: in dit stuk word men mede de sterkte van des

schil-

schilders oordeel duidelyk ontwaar; het zelve drukt de verrukking van St. THERESIA uit, by de verschyning van den Zaligmaker in haare Cel, op zulk een levendige en natuurlyke wyze, dat zy weezentlyk als buiten zich zelve schynt te zyn; deze hartstocht is zo natuurlyk aangetoond, dat alle liefhebbers toestemmen dat deze Schilder in staat was alles wat de natuur in gevoelens, krachten en zwakheden der menschen voortbrengt, te kunnen verbeelden; het hoofd en aanzicht, dezer Heilige zyn van de uiterste schoonheid; zy ligt geknield, tegen over Christus, die zyn borst ontdekt heeft, waar van het naakt ongemeen krachtig is, en het hoofd zeer uitvoerig; achter deze Heilige bevinden zich twee Engelen, de pyl der Goddelyke liefde in de hand houdende; eindelyk deze geheele saamenvoeging, brengt een allertreffendste uitwerking voort.

Men weere dat de prent van dit stuk ons door de graveer-kunst nog niet is toegekomen.

TWEE SCHILDERYEN VAN RUBBENS
IN DER JESUITEN KERK TE BRUSSEL.

Men vind in deze Kerk boven de twee colommen, die tegen over de Communic-bank zyn, twee groote stukken van RUBBENS, waar in de beelden meer als levensgrootte zyn:

het

het eene verbeeld St. IGNATIUS VAN LOYOLA, en het andere St. FRANSISCUS XAVERIUS, de tronien zyn edel, en als een geur van Heilichheid inboezemende; de Schilder heeft 'er de houding en Spaansche deftigheid in weten saamen te voegen, zo wel op een inneemende als nadrukke-lyke wyze, de ploojen der lywaden en opperklederen munten door een luchtigheid en doorschy-nendheid uit op een wyze die onnavolgbaar is. BOLSWERT heeft derzelver prenten gegraveert; die beide 11 duim hoog, en 8 duim breed zyn. Daar zyn nog een menigte andere kopyen van, en zelfs zeer schoone, doende deze Vaders die door verscheidene graveerders maaken, om dezelve naar vreemde landen te verzenden, en 'er geschen-ken aan hunne bloedverwanten, en Godvruchtigen mede te doen. Men vind ook deze prenten nog van MARINUS gegraveert.

SCHILDERYEN VAN RUBBENS

BY DE KATHUIZERS TE BRUSSEL.

Deze Kluizenaars hebben boven hun groot Altaar een schoon Werk van RUBBENS, verbeeldende de Hemelvaart van de Maagd Maria: dit kleine stuk verdiend de byzondere op-lettenheid der Liefhebbers, als zynde verstandig ge-groept, fraai van houding, de hoofden edel, de tronien

harts-

hartstochtelyk, en het koloriet krachtig; de prent daar van, is van het yzer van WITDOUCK, en schoon en zeldzaam, zonder tytel; de proefdrukken onder het opschrift van CORN. VAN MERLEN, zyn geretoucheert: hoog 23 duim, breed 17 duim.

Deze Geestelyken zyn dit schoone stuk, benevens deszelfs marmer Altaar, door de mildheid van iemand, uit het geslacht van S C H O T bezittende, die, na zyn Huwelyk in minder dan een maand tyds zyn dierbaare en schoone echtgenootte zich door de dood ontrukkt ziende; en zonder kinderen zynde, besloot zich in deze kluis te begeeven, alwaar hy den loopbaan van zyn leven voleindigde.

Door de vreeslyke bestorming van Brussel, door last van den Hertog DE VILLEROY, Bevelhebber der Fransche troepen, op den 20 Aug. 1695. wierd deze schoone Stad, in minder dan agtienveertig uuren tyds, van zes duizend huizen en veertien Kerken, met verscheidene Schilderyen van RUBBENS, VAN DYK, en andere groote Schilders, elendig berooft, die verwoest en verbrand wierden, waar van die der Dominikaanen een van de allerongelukigste was, welke verscheidene van zyn schoone gedenkstukken verloor.

De Parochiaale Kerk van onze lieve Vrouwe *de la Chapelle* onderging het zelve noodlot, maar door een byzonder geluk wierden 'er voor een korten tyd nog drie Schilderyen van RUBBENS gered, waar van 'er twee door hoogdringende noodzaaklykheid, en tot herstelling der schade door de

Bombardeering veroorzaakt, door den Priester en Kerkmeesteren verkogt wierden aan de Commissio-
nariffen van Prins WILLEM VAN NEUBURG,
Keurvorst van de Paltz; voor een somme van vier-
duizend Brabantsche kroonen, tot versiering van
deszelfs kostbaare Gallery te Dusseldorp, alwaar
deze stukken nog heden gezien kunnen wor-
den.

Het geene 't welk men van het hooge Altaar
genomen heeft, (dat naar het opgegeven plan van
RUBBENS gebouwd was) verbeeldde Mariaas
Hemelvaart, het andere van het hoek Altaar, aan
de Rechterzydsche eerste kolom van het groote
ruim verbeeld de Marteling van St. LAURENTIUS:
offchoon in het Verkoop-contract bedongen was,
dat de koper verplicht zou zyn goede kopyen in
de plaats te stellen (het welk men niet volbracht
heeft) zullen de liefhebbers niets meer vinden als
de droevige nagedachtenis van het wegrukken van
een der schoonheden der Stad Brussel, de prent
naar St. LAURENTIUS, is door LUCAS VOR-
STERMAN gegraveert, dezelve is schoon en
zeer zeldzaam, de opdracht is: *Pietate reverendo*
&c. hoog 13 duim, breed 10 duim: die naar de
Maria Hemelvaart is door WITDOUCK gegra-
veert, zonder tytel of opdracht.

Ondertusschen bleef in deze Kerk het derde stuk
van RUBBENS overig, verbeeldende Christus de
Heutelen aan Petrus geevende; hoewel dit stuk
juist niet een der uitmuntendste van den Schilder
is,

is, is het zelve voor 't minst grootsch van tekening, krachtig van kleuren, en de beelden luchtig van toetsen: dit stuk is een gift van JAN BREUGHEL, bygenaamt, de *Fluweele*, om tot een Grafgedenkteken te dienen (volgens deszelfs opschrift,) uit kinderlyke liefde en ter gedachtenis aan zyn Ouders, PIETER BREUGHEL en MARIA COUCKE.

Ondanks dat dit stuk voor een Grafgedenkteken, tot sierfel van de Kerk, en van de Stad Brussel dienen zou, hebben de Priesters en Kerkmeesteren een verlosf weeten te verkrygen om het zelve in 't Jaar 1766. aan den Heer BRAAMCAMP te Amsterdam, voor een somme van 5000 Guldens te verkoopen, en hebben tevens een kopy in deszelfs plaats gesteld. De prent naar het zelve is van het yzer van PONTIUS, getyteld: *Tibi dabo Claves &c.* hoog 14 duim, breed 11 duim.

Het is ten uiterste smertelyk voor Beminnaaren van schoone kunsten, voor Schilders en voor hunne jonge aankweekelingen, dat deze uitmuntende werken zo dikwils uit onze Kerken getrokken worden om 'er vreemde landen mede te verryken, onder den dekmantel van een voorgegeven recht van eigendom, doordien zy geschenken zyn, zonder wettige redenen of verlosf van hoger hand.

Zo men hier noch verder mede voortgaat, stemt men regelrecht in de verbanning der schoone kunsten, en lyd niet alleen dat de opvolgers der begiftigers hier mede een zekeren hoon word aangedaan: maar,

men boezemd ook de edelmoedigen een onlust in om de stappen hunner voorouderen naar te volgen; men beneemt jonge Schilders den moed, door de berooving dier voorwerpen, welkers toegang hen in Kerken en openbaare plaatsen gemakkelijk is; men ontrukkt hen klaarblykelyk de spiegels van beschouwing, waar uit zy het kunstmerg van groote Meesters als moeten inzuigen, en de verdiensten doorgronden van derzelve tekening, maakt, kunst van saamengroeping, verkiezing van schoone standen en werking der lichten tegen de bruine partyen: juist door zulke voorwerpen verkrygen zy het waare schoon, en vinden een vrye gelegenheid, hunne gebreken te verbeteren, en zich te bevllytigen, om door middel van deze voorbeelden tot den hoogsten top van volmaaktheid te geraaken.

Het vuur der woedende Bombardeering, eerbiedigde de St. Nicolaas Kerk even zo weinig als de andere Tempels dezer Stad, vernielende alle deszelfs Altaaren en versierfelen, onder welke zich het pronkjuweel van RUBBENS bevond, verbeeldende dit den Profeet Job, in zyne elende zittende op den misthoop, en zyn Vrouw ter zyde staande, zyn lyden vermeerderende, door aanstooking van den duivel, die zich achter haar vertoond, uitbraakende met een verbleekt en uitgeteerd aanzicht, duizenden smaadheden, scheldwoorden en lasteringen.

Dit stuk was een van de allerverrukkendsten die
ooit

ooit uit de handen van RUBBENS gekomen waren, door de heerlykheid van tekening, de uitdrukking der hartstochten, uitvoerigheid en overeenstemming van kleuren: het geduld van Job, en de toornigheid van zyn vrouw, vertoonden 'er zich even zo natuurlyk als onnavolglyk in, want men las duide-lyk op het aanzicht van den Profeet, welkers oog-ten Hemel waren opgeheven, zyn onderwerping aan den wil van den Almachtigen, hem met opgeheeven handen aanbiedende alle de verachtin-gen en smerten, waar van hy aangevallen was: op dat der vrouwe vertoonde zich al het geen de kwaad-heid, en vrouwelyke gramschap het allervreeslykst uitwerken kan. De schoone en zeer zeldzaame prent naar het zelve is door LUCAS VORSTER-MAN gegraveert, en heeft tot tytel: *Homo natus de muliere &c.* hoog 13 duim, breed 9 duim. De zeer uitvoerige schets van dit stuk bevindt zich in het eerste Kabinet van den Keurvorst van de Paltz, te Manheim; het zelve heeft de hoogte van 1 voet en 2 duimen, en 9 duimen breedte.

WERKEN VAN RUBBENS

IN DE STAD ANTWERPEN.

Het eerste openbaare Werk, waar door RUB-BENS van de verhevenheid van zyn geest in de Stad Antwerpen blyken gaf, na zyn reize

door Itale, was het groote stuk van het Choor-
Altaar, in de Parochiekerk van St. Walburg,
het welk door den Priester en Kerkmeesteren de-
zer Kerke van hem verzocht was, dewelken voor
een onderwerp het zeer heerlyk tydstip der Kruisop-
richting van den Zaligmaker op Golgotha hadden
uitgekoozen.

In dien tyd had men de gewoonte om voor de
Altaaren twee toefluitende luikdeuren te maaken ter
beveiliging der voornaamste stukken: RUBBENS,
aan wien uitgebreide ondernemingen en derzelve
uitvoering het grootst vermaak verschaften, nam
voor, om de vindingryke gedachten zyner Studiën,
en de vruchten van zyn kunst, die hy in Itale ge-
plukt had, aan den dag te brengen, zich van de
twee deuren te bedienen, om, met het middelpan-
neel te saamen gevoegd zynde, niet dan een enkele
ordonnantie te vormen.

De vertooning van dit groot en eerst werk trok
alle de liefhebbers, Schilders en nieuwsgierigen
ter beschouwing der Kerk van St. Walburg, de
grootste lofuitingen voor den Schilder uitgal-
menden, want deze ryke ordonnantie bevond zich
op zulk een geheel nieuwe en inneemende wyze
veranderlyk van schikking te zyn, dat dezelve niet
alleen die van zyn beroep, maar alle liefheb-
bers in een diepe verrukking bragt, hebbende de
Schilderkunst nog niet door eenig Schilder van het
land zich tot zulk een hoogen trap gebragt gezien,
als RUBBENS dezelve volmaakt had door de le-
ven-

wendigheid van standen, de uitdrukking van *Characters*, krachtig en helder koloriet, en de verwonderlyke verdeeling der lichten.

Daarenboven is de doorwrochte kunst in dit stuk aanmerkelyker dan verscheidene Liefhebbers hebben waargenomen; want de Schilder doet zyn werk zo wel van verre als van onderen naar de hoogte, in even dezelve volmaaktheid en kracht zich vertoonen, niettegenstaande het zich boven het Altaar van het groote Choor bevind, tot het welke men met negentien trappen moet opklimmen; de Schilder heeft zo veel kracht en *harmonie*, of overeenstemming aan zyn kleuren en laatste toetsen weten te geëven, door het gebruiken van groover-zaaken in eenige partyën; dat het uitwerksel van volmaaktheid en de kracht van koloriet, aan het einde der Kerk, en op het Choor zelve, zich even uitdrukke-lyk vertoonen.

De Vreemdelingen maaken deze aanmerking nooit, besteedende geen genoegzaamen tyd tot het onderzoeken der verdiensten, waar mede dit tafereel als overlaaden is; het lichaam van Christus heeftde gedaante van een man van drieendertig jaaren, gevormd volgens de allerschoonste natuur, het hoofd is uitvoerig in 't *profil* of ten halve geschildert, de rekening juist; en de kracht der houdingen en standen van de geenen, die in beweging zyn tot de oprechting van het Kruis, doet een waare en levendige uitwerking; het beeld met een kaal hoofd verbeeld zynde, is een byzondere oplettenheid

waardig door de krachtige pooging die het zelve schynt in 't werk te stellen, tot opheffing en ondersteuning van het gewicht des Kruifes, en het lichaam van Christus; de kleuren zyn helder en krachtig, de groepen volmaakt verbonden, en de verdeeling van lichten is 'er verwonderlyk in waargenomen; op zulk een wyze dat dit stuk een byzondere aandacht waardig is.

Zo de Hr. DESCAMPS in zyn *Voyage Pittoresque d'Anvers*, of Antwerpſche Schilderreize, zich de moeite had gegeven de verdienſten van dit stuk beter te overwegen, zo twyffelt men niet of hy had den Schilder in zyn boek meerder lof toegebracht, als hy 'er wezentlyk in gedaan heeft; men twyffelt ook tevens aan zyn uitgebreide kundigheden niet, doch men mistrouwt een beſchouwing die zo beſchroomt te werk gaat, maar die men niet genoeg kan herhaalen, wil men zo meeſterachtig en teffens ter vlucht een Werk beoordeelen, dat menigvuldige en bedaarde oplettenheden vereiſcht: men heeft ondertuſſchen reden om te twyffelen dat hy in Vrankryk ooit eenig ſchilderachtig voortbrengſel uit de Paryſche Schoole gevonden heeft, gelykvormig, minder zwaarmoedig (zo als hy zegt) en minder eentoonig van kleur, als een der minſten van RUBBENS; doch dit is waar, dat hy 'er die ſchoone kleuren niet in gevonden heeft of die Tooneelhoudingen, waar van zich de Franſche Schilders bedienen om in den ſmaak van haare natie te werken.

Op de buitenste zyde der deuren is aan de rechterhand St. Catharina, en aan de linkerzyde St. Eloy verbeeld, zynde de hoofden van de uiterste schoonheid, byzonderlyk dat van het eerstgenoemde, deszelfs kleederen zyn breed en grootfch geplooid, een lieflykheid, en inneemenheid heerscht door het geheele beeld, dat meer dan levensgrootte is. St. Eloy, van dezelve grootte, is 'er met een verhevene deftigheid in verbeeld. RUBBENS schilderde deze stukken met drie andere kleine tafereelen, die men boven de Sacristie plaatste, waar van het eene St. Walburg in een Scheepje op een onstuimige zee dobberende, verbeelde; het andere, eenige Engelen dragende St. Catharina in een graf; het derde Christus aan het kruis, en boven op het Altaar de Vader der Eeuwigheid, benevens twee Engelen, op hout geschildert, in den omtrek uitgesneden; en alle deze Werken waren, volgens het rekenboek dezer Kerk, onder een gemaakt beding in 't midden van Juny 1610, aangenoomen, voor een somme van 2600 Guldens Brabants geld, te betaalen in drie of vier termynen; dit genoemde boek maakt tevens nog melding, dat by de laatste betaaling de Schilder een geschenk van 10 Guldens aan de Kerk deed; men vind 'er verder nog in aange tekent dat in het jaar 1627, RUBBENS het groote stuk *geretoucheert*, of opgeschildert heeft, op het aanhouden van een Priester en Kerkmeesteren, die, volgens hun begrip, een al te aanmerkelyke leege plaats op het onderste van het stuk vonden,

F 5

den, dewelke, by het *retoucheeren*, naar hun smaak, gevuld werd, door de verbeelding der Patryshond van des Schilders voorplein, voegende 'er nog andere kleinigheden by. Waar na hy voor deze verandering, ten voordeele der Kerk, niets rekende.

Dit zelve boek maakt tevens nog melding dat in 't Jaar 1739, de Priester en Kerkmeesteren deze drie kleine stukken, namentlyk, de Eeuwige Vader, en twee Engelen, na een bekoomen verlot van den Magistraat en den Bischoep, voor de somme van 993 guldens 7 stuiv. Brabants geld, verkogt hebben, om tot de bouwing van een marmer Altaar te gebruiken, in het welk het groote Schildery tegenwoordig geplaatst is: de prent van het groote stuk is in drie platen door H. WITDOUCK gegraveert; zyn opdracht luid, *Domino Cornelio &c.* dezelve worden om hunne schoonheid tot een duure prys verkocht: hoog 12 duim, breed 43 duim.

Nog vind men in deeze voornoemde Kerk ter linker zyde van het Choor een ander stuk van RUBBENS, het welk het *Epitaphium* des Geslachts van COCKX uitmaakt, en Christus na zyn opstanding verbeeld, gezeten op zyn graf, met zyn voet de dood vertredende, (zinspeelende op de eerste zonde) door zyn smertelyk lyden, dood, en heerlyke verryzenis: dit stuk, op eenige plaatfen afgeschilffert zynde, is tegenwoordig door een goede hand weêr hersteld geworden: de prent is door REMY EYNDHOUDT gesneden, zonder

der tytel : dezelve is juist van de schoonste niet ,
 doch zeldzaam ; hoog 7 duim , breed 9 duim.

SCHILDERY VAN RUBBENS
 IN DE KERK DER GROOTE KAR-
 MELITEN TE ANTWERPEN.

Onder de eerste Werken, die RUBBENS te Ant-
 werpen gemaakt heeft, is nog dit, het welk
 men onder de Choorzangers Gallery aan de rechter-
 zyde dezer Kerk gewaar word, het zelve verbeeld
 de Eeuwige Vader, in een Hoogepriesterlyk pronk-
 gewaad, den gestorvenen Christus op zyne knien hou-
 dende; het beeld van Christus is geheellyk in de
 verkorting, verzeld van Engelen, draagende de ly-
 dens werktuigen in de hand, in dit stuk ziet men
 het koloriet en zyne Italiaansche Studiën doorstraa-
 len; de prent naar het zelve is fraai, door BOLS-
 WERT gegraveert, en voert tot tytel: *Hic est fi-
 lius meus dilectus &c.* hoog 16 duim, breed 12
 duim.

No 3
New Museum

TWEE STUKKEN VAN RUBBENS
 IN DE KERK DER ST. MICHIELS ABDYE
 TE ANTWERPEN.

Het Geruchtmaakend Schildery der Kruis op-
 richting in de Parochie Kerk van St. Wal-
 burg

burg te Antwerpen, door RUBBENS onmiddelyk na zyn te rugkomst uit Italie geschildert, een byzonderen lof hebbende weggedragen, voelde zich een yder als gedrongen om van dezen grooten Schilder eenige Werken te bezitten, en wel byzonderlyk de parochiaale Kerken en Kloosters die zich door de woede der Beeldenstormers van haare sierraden vonden beroofd te zyn, ten tyde der Nederlandsche beroertens, voornaamentlyk in 't jaar 1556, toen de Stad Antwerpen allerwreedst van dezelve aangevallen was geweest.

Onder de alleryverigsten was de Abt van St. MICHEL te Antwerpen, wiens Kerk met deszelfs versierfelen door voornoemde woede zodanig mishandelt was geworden, dat 'er alles in verbryzeld, geschonden, en verbrand was, het geen hem verplichte in de wederoprechting der sierraden van zyn Kerk te voorzien, waarin hy alreeds bevoolen had een groot Altaar van Marmer optebouwen, en, om het zelve te versieren, verzocht hy RUBBENS een Schildery van zyn penseel, de aanbidding der wyzen verbeeldende.

Dit schoon stuk werks geplaatst zynde, was 'er een yder van als opgenoomen uit oorzaak van deszelfs ryke ordonnantie, grootfchheid en naauwkeurigheid van tekening, schoone vinding der groepen, kracht, en overeenstemming van koloriet: eenige Geestelyken van deze Abdy, dit stuk van de eene zyde tot de andere naauwkeurig overzien hebbende, vonden stof tot berisping op de uitvoering

dezer

dezer Geschiedenis, ten aanzien der Heilige Schriftuur, die zegt dat Jezus na deszelfs geboorte rusten den Os en Ezel was ter neder gelegd; en alzo men hier niets dan een Os was vindende, gaven deze Heeren voor, dat RUBBENS niet volgens de Euangelische uitdrukking had te werk gegaan, en dat hem dierhalven deze mislag onvergeefelyk was.

Maar RUBBENS, die een groot Vriend van den Abt en van al zyne Geestelyken was, had alreeds bespeurd het verwyt, het welk men hem doen zou, en verlangde naar het oogenblik dat iemand van deze Heeren hem het zelve zou onder 't oog brengen, wyl hy zich reeds tot zyn verweering gewaapent had; want zich op een zekeren dag in de Abdy bevindende, verzeld zynde van eenige dezer Geestelyken, kon een onder hen zich niet onthouden van by wyze van schertsen hem de zwaarigheid te maken, waarom hy zo grovelyk tegen de Heilige Geschiedenis gezondigt had, hebbende in zyn Schildery verzuimd de Ezel aan de andere zyde der kribbe te stellen, wyl 'er de Os alreeds stond? maar de oplossing van RUBBENS was by der hand, hen te gemoed voerende: *Myne Heeren, de wezentlykheid uwer bezwaarnis is my bekend, maar van uwen kant is u mede niet onbewust dat myn Schildery in het Choor van uwe Abdy gesteld is, aldus was het my niet geoorloofd het getal van den mislag waar van gy my beschuldigt, te vermeerderen.*

De bondigheid dezer sluitreden, maakte een einde van 't geschil, en zette deze byeenkomst vreugde by, die zich met gereed geld rekende betaald te zyn; maar dit antwoord was genoeg aantemerkken, als uit een voorbedacht voorneemen van RUBBENS zyde voortgekomen, die zich meer als te veel in redentwift met deze jonge Godgeleerden ziende, dewelke door een weinig beleezenheid hunne schranderheid trachtten te vertoonen, en hunnen goeden vriend te befryden, slechts naar een goede gelegenheid zocht hen op zyn beurt belachelijk te maaken.

De Abt, aan RUBBENS naar de prys van het voornoemde Schildery vragende, ontving tot antwoord, dat, hebbende dertien dagen toegebracht tot voltooiing van het zelve, het hem dertien hondert guldens kosten zou: de Abt, verwondert zynde, zo wel over de vaardigheid van zyn penfeel als over zyn eisch, wilde dezelve verminderen, waar toe de Schilder echter niet wilde verstaan, maar door de naauwe vriendschap die 'er heerschte tusschen hem en den Abt (VAN DER STERREN genaamt) bood hy hem zyn poutret tot een toegift aan, het geen aangenomen en ter uitvoer werd gebracht; dit schoon poutret is in het groote Choor der Abdy te zien geweest, maar zedert eenigen tyd heeft men het zelve in de byzondere vertrekken der Abten van dit huis overgebracht. De Prent van het groote stuk is door ADRIAAN LOMMELIN gesneden, deszels tytel en opdracht luid: *Et a-*
pertis

pertis thesauris ... Ordinis Præmonstratis Ant-
verpiæ, hoog 21 duim, breed 17 duim.

In de Kruisweg, aan de noordzyde der laatstgenoem-
de Kerk, bevind zich een marmer Altaar met een stuk
van RUBBENS versierd, waar van de beelden meer
dan levensgrootte zyn, verbeeldende St. Gregorius
van een Heilige Vrouw verzeld zynde, benevens
verscheidene andere heilige perfoonen: dit werk
is dat geene het welk hy te Rome geschildert en
uit Italie overgebracht had, en waar van men hier
te vooren reeds gewag heeft gemaakt: men ziet
in dit stuk het Italiaansche met het Rubbeniaan-
sche koloriet te samen werken, maar de kleederen
zyn van een min luchtig maakfel, als de geene
die hy naderhand in de Nederlanden heeft ge-
schildert. Deszelfs prent is door REMY EYND-
HOUT gegraveert, zonder tytel of opdracht, hoog
7 duim, breed 5 duim.

Aan de linker zyde van het genoemde Altaar
ziet men een gedenksteen voor PHILIP RUBBENS,
oudsten broeder van den Schilder, en Secre-
taris te Antwerpen, opgericht zynde door des-
zelfs Gemalinne, MARIA DE MOY, dewelke
bevoolen had haar echtgenoot by de Grafftede van
zyn Moeder MARIA PYPELING te begraven:
RUBBENS vervaardigde, door liefde voor
den overledenen, het opschrift op den genoemden
gedenksteen, die geplaatst was boven het afbeeldzel
van zynen broeder, door zyn eigen hand geschildert.

Dewyl de gaven van RUBBENS in allen opzichte uitschitterende waren, zal de volgende *Inscriptie* een sprekend bewys van zyne bekwaamheid in de Latynsche taal uitleveren.

PHILIPPO RUBENIO J. C.
*Joannis Civis Antverpiensis, &
 Senatoris filio
 Magni Lipsii discipulo, & alumno,
 Cujus doctrinam pene affecutus,
 Modestiam feliciter adæquavit;
 Bruxellis, Presidi Richardoto,
 Romæ, Ascanio Cardinali Colonnæ
 ab epistolis & Studiis.
 S. P. Q. Antverpiensis a Secretis.
 abiit non obiit, virtute,
 & scriptis sibi superstes.
 V. Kalend. Sept. a Christi MDCXIX.
 ætatis XXXIX.
 Marito bene merenti Maria de Moy
 duum ex illo liberorum, Clara,
 &c. Philippi Mater.
 Propter illius, ejusque Matris
 Mariæ Pypelingæ Sepulchrum
 hoc meroris & amoris sui monumentum
 P. C.
 Bonis Viator, bene precare manibus:
 & cogita, prævit ille, mox sequar.*

dat is:

Voor
 PHILIP RUBBENS,
 Rechtsgeleerde,
 Zoon van JAN RUBBENS,
 Burger en Raad van Antwerpen,

Leer-

Leerling
 van den beroemden LIPSIUS,
 wien hy,
 na deszelfs geleerdheid
 byna deelagtig geworden te zyn,
 in zedigheid gelukkiglyk
 evenaarde.

Te Brussel
 is hy onderwezen onder voorzittinge,
 van RICHARDOTUS;
 te Rome
 onder die
 van den Kardinaal ASCANIUS COLONNA;
 by denwelken hy als geheimfchryver
 ook geweest is.

Te Antwerpen is hy insgelyks
 Stads Geheimfchryver geweest.
 Door zyne deugd en fchriften
 afgeslooft zynde,
 is hy
 overleden

den 28 Aug. van het jaar 1619.
 in den ouderdom van 39 jaaren.

MARIA DE MOY,
 zyne Huisvrouw,
 Moeder der twee Kinderen
 CLARA en PHILIP,
 by hem verwekt,
 heeft dit
 by zyne Grafftede,
 en die zyner Moeder,
 MARIA PYPELING,
 ten gedenkteken
 van rouwe en hoogachting,
 alhier ia het openbaar doen fteflen.

Behalven dit Graffchrift, had hy 'er nog een ontworpen voor JAN BREUGHEL, bygenaamt *de flurweele*, uit erkentenis, en vriendschap, zo wel in hunne reizen door Italie als in hun verblyf te Antwerpen, met elkanderen onderhouden.

RUBBENS was zodanig aan de verdienften van JAN BREUGHEL oprechtelyk verbonden, dat hy zich uit eigene beweeging tot voogd aanbood, over deszelfs twee dochters, die hy, na zyn overlyden, door een ziekte van waterzucht, in de maand January des jaars 1625, in den ouderdom van 57 jaaren, in de Waereld achter liet.

Schoon RUBBENS niet door eenige Regeering tot deze voogdyschap kon gedwongen worden, door zyn waardigheid van Raad van Staate, ging echter zyn liefde tot den vader op de twee weezen over, en de opvoeding van deze dochters was hem zo dierbaar, als die van zyne eigene kinderen; zich vrywillig overgeevende tot het welzyn der nakomelingschap van hem, dien hy in zyn leven zo zeer gewaardeert had: RUBBENS verdubbelde nog zyn deugdzaame neiging voor deze Kinderen, den vader na zyn dood door een Graffchrift verheerlykende, geplaatst boven het afbeeldfel van den overledenen, door zyn penseel vervaardigt, tot een eeuwig teken van de oprechtheid hunner vriendschap.

D. O. M.

Joannes Breughelius,

Petri filius,

hic situs est.

*qui artis gloriam, a patre & avo
materno, Petro Couckio Aloftano,
Pictoribus fui seculi primariis,
Velut hereditario jure acceptam,
Ingenio ac industria adaequavit.*

*Imp. Cæs. Rudolpho II,
Augusto,*

*Acri omnium bonarum artium
estimatori, ac patrono,
gratus, & acceptus.*

*A serenissimis Archiducibus
Alberto & Isabella*

Belgii Principibus in familiam adscitus;

*Modestia, & morum comitate
omnium animos, etiam invitos
divinxit.*

Liberi

*Isabella de Jode, & Catharina
a Marienbourg, Conjugibus
lectissimis superstites,
parenti charissimo*

P. C.

Decesit prid. Idus Jan. MDCXXV.

Vixit annis LVII.

dat is:

Hier legt

JAN BREÛGHËL, PIETERSZ.
die door zyn vlyt en bekwaamheid
in de Kunst,

den roem van zynen Vader,
en moederlyken Grootvader

PIETER COUCK,
als de vermaardste Schilders

hunnes tyds,
 als 't ware door overerving
 met recht verworf.
 By den Doorluchtigen Keizer
 RUDOLPHUS II.
 Yverig voorstander en beminnaar
 van alle voortreffelyke Kunsten,
 bemind en geacht.
 In het Geslacht
 der Doorluchtigste Aartshertogen,
 ALBERTUS en ISABELLA,
 Gouverneurs der Nederlanden,
 als bloedverwant aangenomen zynde,
 Heeft hy, door zyne heusch gedrag
 en minzaamheid,
 De harten van allen,
 ja zelfs zyne Vyanden,
 tot zich getrokken.
 zyne Kinderen,
 ISABELLA DE JODE, en
 CATHARINA VAN MARIENBURG,
 nageblevene Weduwen haarer Mannen,
 hebben dit,
 ter gedagtenisse
 van haaren beminden Vader,
 doen stellen.
 Hy is gestorven
 den 12 January 1625,
 In den Ouderdom van 57 jaaren.

JAN BREUGHEL wierd met veel plechtigheid
 in de Kerk van St. Joris te Antwerpen ter aarde be-
 steld: zyn *Epitaphium* is aan de muur gehecht te-
 gen over het eerste Altaar, alwaar het genoemde
 afbeeldsel en de *Inscriptie* gezien worden.

DRIE STUKKEN VAN RUBBENS

IN DER KLEINEN KARMELITEN KERK

TE ANTWERPEN.

in Museum

Het eerste, 't welk men ontdekt boven het Altaar van de kleine Kerkbuik aan de linker zyde, is een St. Theresia op de knien leggende, als verrukt door de verschyning van Christus, by wien zy een voorspraak verstrekt voor de zielen in het Vagevuur, dat zich aldaar geopent vertoont; een Engel reikt een Ziel de hand toe, om haar uit dezen diepen afgrond te verlossen; het hoofd, ja het geheele Christusbeeld is van het schoonste maaksel van den Schilder, het koloriet helder; de hartsrocht van deze Heilige Maagd is op de allernatuurlykste wyze uitgedrukt, en alles te samen genomen met veel vuur en geest ter uitvoer gebragt: deszelfs fraaije prent is door S. A. BOLSWERT gegraveert, en heeft tot tytel: *Exstimulat Christus Dominus &c.* hoog 16 duim, breed 12 duim.

Het tweede vertoond zich in de kleine Kerkbuik aan de rechter zyde, verbeeldende St. Anna, de H. Maagd in het leezen onderwyzende; St. Joachim is deze twee verzellende; in de hoogte zyn eenige vliegende Engelen, bloemen strooijende: het schoone van RUBBENS geest, is als door het geheele stuk uitgestort, de zwier der Hoofden is van de uiterste schoonheid, het naakt, de hartstochten,

*10
52*

groeping, kleeding, ja alles drukt de volmaaktheid uit. De prent daar van, die door S. A. B O L S W E R T gegraveert is, voert tot tytel: *Audi filia.* *Rex decorum tuum.* Hoog 15 duim, breed 11 duim: deze prent is zeer fraai en zeldzaam.

Het derde Schildery van R U B B E N S is in een klein Altaar boven een predikstoel geplaatst, ter rechterzyde van het groot Altaar, verbeelden- de Christus van het Kruis afgelaaten, en door Joannes, de H. Maagd, en Magdalena ondersteund wordende: dit kleine stuk bevat in zich het waare schoon van den Schilder, zynde in het zelve alle schilderachtige bevalligheden ten toon gesteld; doch ondanks deszelfs schoonheid, weet men niet dat 'er eenige prent van uitgaat.

VIER SCHILDERYEN VAN R U B B E N S IN DE KERK DER DOMINICAANEN TE ANTWERPEN.

Onder de Werken van R U B B E N S, die men in dezen schoonen Tempel vind, behoort dit, het welk in 't Altaar van het middelste Kruisperk geplaatst is; men stelt dit stuk in den rang der eersten, die de Schilder na zyn terugkomst uit Italie heeft voortgebracht: het zelve verbeeld een Concilium of Kerkelyke Vergadering over de stoffe van het H. Avondmaal, gehouden tusschen Kar-

dinaa-

dinaalen, Bischoppen, en Geleerden. De menigte van personen, en hunne klederen geeven een verwonderlyke houding aan dit stuk; de tekening is juist, doch het koloriet niet zo uitmunten-
tende als het welk zich in het volgende vertoond. Deszelfs prent is door H. SNYDERS gegraveert, getyeld: *Christus in hac &c.* hoog 22 duim, breed 15 duim.

Het tweede tafereel verbeeld de Geesfeling van Christus: dit schoone stuk vervuld de kapel der *Mysterien* van den Roozenkrans, en is in de kleine Kerkbuik ter linker zyde geplaatst, boven de Biegtstoelen: het zelve is met de uiterste edelheid ter uitvoer gebragt; de dunheid der verwen, het schitterend koloriet, en de naauwkeurigheid van tekening is door alles heerschende; de levendige uitdrukkinge van wreedheid in de Geesfelaars, en het bebloede Christusbeeld, vormen te samen een verstandig geschikte groep, en de zwier der Hoofden is ten uiterste schoon. De prent naar het zelve is door PONTIUS gegraveert. Men zy onder-richt dat de Hr. HECQUET, in zyn Catalogus van RUBBENS werken, in 't minst geen melding maakt van deze prent.

Ondanks de uitmuntenheid van dit stuk heeft 'er de Schilder zyn gewoonlyk arbeidsloon niet voor ontfangen, te weeten yder dag tegens honderd Gulden gerekent, offchoon hy 'er veel tyd aan had te koste gelegd, maar door de inschikkelykheid voor

zyn' biegtvader (naderhand Bisfchop van 's Hertogenbosch) die een geestelyke van dit Klooster was, stelde hy zich met de gezegde som te vreden, en door diezelve inschikkelykheid bood hy den Prioer aan de nog veertien overschietende *Mysterien* tot denzelve prys afte maaken; maar deze edelmoedigheid wierd verwaarloosd, wordende alle deze Stukken naderhand door andere Schilders voltooid, tot een minder redelyken prys.

Het derde is de aanbidding der Herderen, zynde de beelden meer dan levensgrootte; de geheele houding, door de verbeelding des nachts, en de sterke uitwerking der lichten, vormt in dit stuk een allervolmaaktste schilderachtige overeenstemming en *harmonie*: men ziet het zelve in de hoogte van het noordelyke kruisperk geplaatst. Deszelfs prent is door N. SPRUIT gegraveert; van 't zelve stuk is noch een betere, berustende onder de prenten van het Misboek van BALTHASAR MORETUS naar eene tekening van RUBBENS.

Het vierde Stuk, dat het grootste en schoonste is, word men in het Altaar van het groote Choor gewaar, vervattende een heilige zinnebeeldige ordonnantie, van dewelke ons noch de gewyde bladeren, noch het leven der Heiligen geenerlei melding maaken. Echter bestaat deszelfs verbeelding in den Zaligmaker, op de wolken gedragen wordende met den blixem in de hand, gereed om de waereld te verdelgen; een weinig laager vertoonend zich de H. Maagd, op andere wolken geknield leggende, smee-

ken.

kende voor de ongerechtigheden van het menschelyk geflagt: onderaan bevinden zich St. Dominicus, St. Fransiscus van Assise, eenige Bischoppen en Kardinaalen, benevens andere heilige mannen en vrouwen, pogende door smeekingen de gramfchap van Christus te doen bedaaren: by St. Dominicus is de aardrykskloot verbeeld, dewelke deze Heilige met zyn mantel fchynt te willen bedekken, om dezelve voor de goddelyke wraak te behoeden.

Men geloofte dat RUBBENS, een man van uitgebrekte beleezenheid zynde, nooit dit onderwerp zou hebben uitgekozen, maar dat hy, door zyn natuurlyke beleeftheid, aan het verzoek van deze vroomen Mannen heeft willen toegeeven, onder dewelken zich zyn biegtvader mede bevond; echter dachten zy niet dat men in de volgende eeuwen dit onderwerp zou kunnen aanzien voor even zo kwalyk in een Kerk geplaatst, als dubbelzinnig in de oogen der Bischoppen, Godgeleerden, en Historiekundigen; ja zelfs belachelyk voor de geenen die vyanden van de Roomschen Godsdienst zyn.

Ondanks alles wat men tot nadeel der ordonnan-
tie zou kunnen zeggen, draagen echter de tekening en het uitmuntende koloriet de overwinning weg; de fchoonheid en bevalligheid der aanzichten is wonderbaar, het naakt met de fchoonfte natuur gelykvormig; breed geplooide klederen, de stout aangezette toetzen, alles getuigt hier van de

volmaaktheid van des Schilders penfeel : niets is 'er in dan het Christus beeld, het welk men eenigermaten van onnaauwkeurigheid zou kunnen beschuldigen : niettegenstaande de schoonheden van dit Schildery, hebben onze uitmuntendste graveerders verwaarloosd ons prenten naar het zelve te verschaffen.

In een der Kamers van dit Klooster ziet men het afbeeldfel van den Heer OPHOVEN, laatste Biffchop van 's Hertogenbosch, door RUBBENS geschildert; deze Prelaat was van te vooren een groot vriend en biegtvader van den Schilder, die door de voorrechten, waar mede hy door de Aarts Hertogen ALBERTUS en ISABELLA vereert was, hem genoemde Biffchoplyke waardigheid bezorgde: dit afbeeldfel is van een gloeiend koloriet, en een doorschynende dunheid. De prent naar het zelve is geëft door N. VAN DEN BERGHE N.

VYF STUKKEN VAN RUBBENS
IN DE KERK DER RECOLLECTEN
TE ANTWERPEN.

N 6 J
De vaardigheid van RUBBENS penfeel en den rykdom zyner gedachten waren onvermoeid werkende, zo tot behaagen der gemeente, als der geenen, die hem om zyne Werken ver-

ver-

verzochten; deze Vaders bevonden zich onder dit getal, en vorderden van hem een verbeelding van den Zalmgmaker op Golgotha, tusschen de twee moordenaaren zieltoogende: waarby de schilder de heilige Maagd, Joannes en Magdalena voegde; aan de zyde plaatste hy Longinus, Christus zyde met een speer doorsteekende, benevens eenige Soldaaten te voet en te paard, die deze zegenryke vertooning als omsingelden.

De uitwerking van dit stuk is zo treffende, dat by de intrede van het Choor, alwaar het zich in het Altaar geplaatst vind, alle liefhebbers als verbaast zyn, door de kracht van het koloriet en grootscheid van tekening; deszelfs zeer schoone prent is van het yzer van S. A. BOLSWERT, en voert tot tytel: *Jesus crucifixus venerunt &c.* hoog 21 duim, breed 15 duim. Men weete dat dit groot Altaar benevens deszelfs genoemde Schildery, door den Ridder NICOLAAS ROCKOX in het jaar 1620, toen Burgemeester van Antwerpen zynde, zyn geschenken geworden: deze mildaadigheid, vind zich in de volgende vaerzen uitgedrukt, die men naby de offertafel gewaar word, en tusschen de kolommen, dewelke het gebint van genoemde Altaar ondersteunen.

*Hanc Christo Domino posuit Rococius aram,
Expresfit tabulam Rubeniana manus.
Dextram artificis, seu dantes pectora cernas,
Nil genio potuit nobiliore dari.*

't Welk zo veel als 't volgende te kennen geeft:

Deez' Christus, door de hand van RUBBENS afgebeeld, En dit Altaar, zyn door ROCKOX deez' Kerk geschonken.

Daar 's gevers mildheid, en des Kunstnaars geeft u streelt, Wat gift van meer waardy, had ooit meer uitgeblonken?

Maar helaas, dit schoone stuk heeft zedert zeer weinig tyds geleeden, de onbarmhartige handen van een leekebroeder dezer orden ondergaan, die, zich mede willende mengen in het barbaarsche, en voor dezen onbekende, ambacht van Schilderyen schoon te maaken, zich op zulk een heerlyke wyze gekweeten heeft, dat hy weezentlyk dit schoone stuk heeft doen verbleeken, en 'er de aangenaamste toetsen en kleuren van den Schilder uit heeft weggenomen.

Daarenboven was hy zo bescheiden, zyn verbroddeling niet willende vermeederen, om door het gebruik van zyn penseel, of eenige vernissen, de oogen van het algemeen te bedriegen, naar het voorbeeld van andere afwaschers, die door hun onbekwaam penseel de verbroddeling tot zyn hoogsten top brachten.

153
Het tweede is in het Altaar aan de rechterzyde van der Choorzangers Gallery geplaatst, verbeeldende St. Fransiscus van Assise, die het hoogwaardige ontfangt, zich van verscheidene Geestelyken omringd bevindende. Dit stuk trest zodanig het oog niet als wel de anderen van dezen Schilder, wyl het zich in een ongunstigen dag vind geplaatst, en in

de tweede plaats heerscht 'er een donkere kleur door het geheele stuk, uit oorzaak van de kleeding der Geestelyken die 'er zich in bevinden. Ondertusschen stemmen de kenners overeen, dat de hoofden ten uiterste uitvoerig zyn, het koloriet krachtig, en de klederen fraai geplooid.

Dit Schildery heeft van de mildaadigheid der edele familie van CHARLES zyn oorspronk, hebbende aan RUBBENS voor deszelfs dienstbewys, een somme van negenhonderd guldens betaald, volgens de *quitantie* berustende in de oude papieren dezer familie. Deszelfs prent is door HENDRIK SNEYERS gegraveert, getyteld: *Educ de custodia &c.* hoog 21 duim, breed 13 duim.

Het derde stuk ontmoet men in de Kapel achter het groot Altaar, tot een *Epitaphium* voor het edel geslacht van ROCKOX dienende: het zelve verbeeld den Apostel Thomas, of de verschyning van Christus, na zyn zegepraalende verryzenis, aan genoemden Apostel.

Dit stuk is heerlyk geschildert, en zeer krachtig van koloriet: het zelve word met twee deuren gesloten, waar op men aan de eene zyde het afbeeldsel van den Ridder NICOLAAS ROCKOX (Oudburgemeester van Antwerpen) groot Vriend van RUBBENS, geknield leggende op een gebedenbank, ziet, en aan de andere zyde ADRIANA PEREZ, deszelfs gemalinne, in dezelve houding: deze twee afbeeldsels, zyn van een doorwrochte schoonheid, door de edelheid der tronien, het tref-

N° 56

N° 54

N° 55

treffelyk koloriet, en het smeltende der vleeschkleuren. Doch deze drie stukken zyn tot dus verre nog niet door eenig graveerfel de waereld medege-deelt.

Het vierde, berustende in het midden der muur van het zuidelyke kruisperk, verbeeld de krooning van Maria, door de heilige drieëenheid; zy is op een ruggelings leggende wasfende maan rustende; wat lager zyn eenige Engelen door de wolken zwierende: het geheele verschiet is als een schitterende en Hemelsche glorie: een heerlyk Schildery, waar van de prent door P. PONTIUS gegraveert is, doch niet in zyn besten tyd, getyeld: *Coronatio divæ Virginis*, hoog 12 duim, breed 9 duim.

N^o
69
Het vyfde, boven de deur der sacristye geplaatst, verbeeld Christus aan het kruis: eenige groote kenners houden dit stuk voor een uitmuntende Copy uit het school van RUBBENS voertgekomen, en door zyn penseel *geretoucheert*; het zelve is door den Heer CORNELIS DE WINTER, aan deze Vaders gegeven, deszelfs prent is door H. SNEYERS gegraveert.

In het binnenste van dit Klooster ziet men de echte schets van hun groot Altaarstuk: de fiksheid van penseel, en de stoutheid der toetsen, waarmede deze schets is aangezet, verdient een byzondere oplettenheid.

VIER SCHILDERYEN VAN RUBBENS
IN DE KERK DER JESUITEN TE
ANTWERPEN.

Alvorens deze Kerk in te treden, is deszelfs voorgevel waardig beschouwd te worden, gebouwd volgens de tekening van RUBBENS, die hy gezamentlyk met die der Kerk en alle deszelfs inwendige versierfelen heeft vervaardigt: te weeten, het Choor, twee Kapellen en hunne Altaaren, waar toe hy zich bediende van de bouwstoffen die reeds te vooren gevormt waren, van wit en zwart marmer, en jaspis, geschikt tot een Turksche Moskee, doch door de Spanjaarden van een Algerynsche Kaper genomen, die aangesteld was om de bouwstoffe naar Konstantinopolen over te voeren; en vervolgens te Kadix opgebracht, alwaar deze prys, te koop geveild wordende, gekocht wierd door een Koopman van Antwerpen, aldaar woonachtig zynde, die dezelve aan deze geestelyke Vaders zond.

RUBBENS de menigte dezer bouwstoffen nagezien hebbende, waar onder hy agtendertig zuilen van wit marmer vond, wierd van begrip, om in deze Kerk een gebint te vestigen, afscheidende de helft der hoogte van de kleine Kerkbuiken, en zich in den rug der voorgevel sluitende, om een tweeden Tempel in de eerste te vormen;
on-

onder aan bekleedde hy de pilasters met jaspis, en de muuren met verschillende soorten van marmmer, alles naar de welgeschiktheid, op zodanig een wyze, dat hy door de overvloed en kostelykheid dezer stoffen een tweeden Tempel van Epheze bouwde.

Om de rykdommen van zyn gebouw te vermeerderen, voegde hy in het zelve nog zesendertig Zolderstukken van zyn eigen penseel, waar van de prenten door J. PUNT gegraveert zyn, wordende te samen in een band te Amsterdam verkocht, ten getale van zevenendertig stuks, de tytel 'er onder begreepen, die met het portret van den Schilder verfierd is: men vind nog een ander werk van deze prenten, door N. PREISLER, naar de tekeningen van RUBBENS gegraveert, die te dier tyd in de bezitting waren van den Heer J. DE WIT, een Antwerpenaar en voornaam Schilder, te Amsterdam woonachtig.

Maar deeze schoone Tempel, benevens deszelfs Zolderstukken, ondergingen een allerrampzaligst noodlot op den 18 July des jaars 1718, wanneer, by een geweldig onweer, de blixem het dak van deze Kerk aanstak, en verspreide in een oogeblik des tyds deszelfs verflindende vlammen door de geheele oppervlakte heen, dewelke, alleen met hout overdekt zynde, het vuur zulk een snellen voortgang deed verkrygen, ondanks de zorgen die men aanwendde, dat de brand eindelyk onuitblusfelyk wierd, verteerende in weinig tyds de daken

en gewelven, die, nedervallende, hunne vlammen aan het gebint, en wat het zelve in zich besloot, mededeelden, verteerende en sloopende alles wat zich daar bevond, alleen het groote Choor, en twee met steen verwelfde kapellen uitgezondert, het geen vier heerlyke Schilderyen van RUBBENS redde.

De Voorgevel was met een weinig beschadiging mede bewaart gebleeven, en onmiddelyk hersteld, om welke reden de Vaders van deze orde, zelfs bedacht waren op den wederopbouw hunner Kerk, en wel voornamentlyk door middelen om 'er met weinig kosten toe te kunnen geraaken: hierom beslooten zy een algemeene *Collecte* door Holland en de Nederlanden, by hunne aanhangelingen en vrienden, in 't werk te stellen, het welk van zulk een voordeeligen uitflag was, dat de ruime ontvangsten by deze gelegenheid genoeg toereikende zouden geweest zyn, om weêr een Tempel, even zo prachtig als de eerste, te kunnen opbouwen; doch schoon deze Vaders het oorspronkelyke plan en deszelfs schikking involgden, gebruikten zy nu geen marmer tot hunne zuilen of wanden, maar be- dienden zich alleen van witten steen, ook wierden de muuren beurteling met schotwerk, en Biegt- stoelen bedekt: men kan door de marmere versier- selen van het Choor en de kapellen die nog dezelfde zyn, van de heerlykheid, waar mede deze Kerk in zyn oorspronkelyken staat heeft uitgeblonken, oor- deelen.

Het groot Altaarstuk van RUBBENS ordonnan-

H

tie

tie was geheellyk bewaart gebleeven: het zelve bevind zich fomtyds opgefierd met een Schildery van dezen meester, wyl deze Vaders geduuriglyk de versierfelen veranderen, volgens het vereifch der Kerkfeesten of die hunner instelling, door vier verscheidene stukken, waar van 'er twee van RUBENS, een van SCHUT, en het vierde van GERARD SEGHERS zyn. Het eerste van RUBENS verbeeld St. Ignatius, een bezetenen bezweerende; het andere St. Fransiscus Xaverius, een dooden opwekkende.

Deze twee stukken, van de allerschoonste des Schilders, zyn met een grootschheid van gedachten ontworpen, en stout uitgevoerd: het geval der bezweering is in een kostbaaren tempel verbeeld, welkers rykheid van Bouw- en doorzigtkunde elks lof wegdragen; de overvloed van beelder zonder verwarring, en de verstandige schikking van lichten, die op een verschillende wyze de groepen en andere voorwerpen treffen, doen dit groote stuk voor een der alleruitmuntendste voortbrengfelen van dezen Schilder doorgaan.

De Heilige bezweerder is op een stoep of dorpel geplaatst, in een gebiedende en deftige houding, door verscheidene Priesters van zyn order verzeld zynde; op den voorgrond vertoond zich de bezetene in volle woede, verscheurende zyne klederen, en doende de wanhebbelykste verdraaijingen met het lichaam, dat half ter neder ligt, en onder

steun

steund word door de weluitgedrukte kracht der omstanders; de woede dezer bezetene het eene been in de lucht steekende, doet de heerlykheid van tekening en de grootheid van uitvoer ontdekken; de houding van zyn hoofd, met opgereezene haren, bleek aanzicht, en een vertrokken en schuimende mond, boezemen even zo veel afgryzen in als deze groep natuurlyk uitgedrukt is: aan de andere zyde ziet men krankten, kreupelen en kwynende, dezen Heilig om hulp smeekende; het koloriet van dit stuk is nog heden zo krachtig, als het ooit geweest is, zo dat het voor niets behoeft te wyken van het geen RUBBENS elders gegeven heeft. De prent naar het zelve is zeer schoon, en van MARINUS Yzer. getyeld: *Sanctus Ignatius Loyola, magnus Societas Fondator*. Hoog 20 duim, breed 16 duim.

Het tweede Schildery van RUBBENS, verbeeld St. Fransiscus Xaverius, roepende een Japponnees uit den doode: de verschillende welverbondene groepen, en bouwkunde, doen in deze grootfche ordonnantie een treffende uitwerking; de naauwkeurigheid van tekening voerd het gebied; over alle *Caracters*, de verdeling der lichten is met verstand geplaatst, de houdingen der hoofden wel uitgekoozen, het koloriet van een groote kracht, ja de geheele famenvoeging ontdekt den meester: de zeer schoone prent is door MARINUS naar het zelve gegraveerd, van dezelve hoogte en breedte als de voorgaande, en voert tot ty-

tel: *Sanctus Franciscus Xaverius, Indiae Orientalis Apostolus.*

De Vreemdelingen en Liefhebbers komen hier dikwils zonder dat hen eenige dezer twee stukken worden vertoond, echter kunnen zy hun toevlucht tot de origineele schetsen neemen, zynde aan de zuilen, die tot ondersteuning van het Choor gewelf dienen, vastgehecht; en dewyl dezelve zeer krachtig en uitvoerig zyn als men zeer weinig van dezen Schilder ziet, zullen zy toestemmen dat deze groote stukken den lof verdienen, die men over dezelve heeft uitgebazuint. Aan de rechterzyde van de kleine Kerkbuik, vind men de kapel van de H. Maagd, die volgens het plan van RUBBENS gebouwd en versierd is, en een Altaar van wit en zwart marmer heeft, waar in een Schildery van des Bouwmeesters penseel geplaatst is, het welk de Hemelvaart van de Heilige Maagd verbeeld; deze ordonnantie is ryk en verstandig gegroept, de beelden zyn kloek van tekening, de hoofden van een schoone verkiezing, en de kleuren benevens het naakt van de allerschoonste natuur. De prent is door S. A. BOLSWERT gesneden, dezelve is zeer schoon en heeft tot tytel: *R. P. Guardiano Fratrum Minorum &c.* die onder het opschrift van CORN. VAN MERLEN, zyn opgesneden; hoog 22 duim, breed 16 duim.

Dit Schildery was geschikt voor het Altaar van het groote Choor van de Cathedraale Kerk te Antwerpen, maar te klein bevonden zynde, bezorgde

RUB-

RUBBENS aldaar een grooter, waarvan men hier na zal spreken; by deze gelegenheid vonden de Vaders Jesuiten het geheim zich van dit Juweel meester te maaken.

In het achterste gedeelte der Kerk aan de rechter zyde is een ander stuk van den zelven meester, verbeeldende Maria en Joseph, het kind Jesus by de hand leidende; niettegenstaande dit stuk niet zeer grootfch van ordonnantie is, behaagt het den liefhebberen. Deszelfs prent is door S. A. BOLSWERT gegraveerd, en getyteld: *Et erat subditus illis*. Men weete dat deze prent zich niet in de genoemde Catalogus van den Hr. HECQUET bevind.

Een vyfde stuk van RUBBENS vind men in het Altaar van den *Sodaliteit* der getrouwde Mannen, in het gedeelte van dit huis, het welk vlak tegen over den voorgevel der Kerke staat, verbeeldende de Boodschap van Maria: de Leden van dit genootfchap deeden deze kosten kort na zyn wederkomst uit Italie, ondertuffchen is het om zyn naauwkeurigheid van tekening, en schoonheid van koloriet, waardig beschouwt te worden. Deszelfs zeer fraaije prent is door BOLSWERT gegraveerd, en opgedragen: *Perillustre Sodalitate Parthenæ &c.* hoog 16 duim, breed 12 duim, die onder het opschrift van G. HENDRICKX zyn laattere drukken.

Nog ziet men in de ryke Boekery van dit huis

het poutret van RUBBENS door zyn eigen hand met de pen getekend in 't jaar 1630. de heerlykheid dezer tekening en deszels stoute aartseeringen, streeven het graveeryzer voorby; al het geen men 'er van zegt word door de ondervinding, bewaarheid: dewyl P. PONTIUS naar deze schoone tekning, een heerlyke gegraveerde prent aan de waereld heeft medegedeelt, van dezelve hoogte en breedte, heeft men een van deze afdrucken tegen over de tekning geplaatst. Men vind 'er ook nog de plans der Kerk en Kapellen, de schets van het Chooraltaar, en verscheidene tekeningen met de pen, van versierselen tot de Kerk en deszels Kapellen behorende. De prent van dit voornoemde poutret, heeft tot tytel: *Petrus Paulus Rubbens*, hoog 13 duim, breed 9 duim; dezelve is fraay en zeldzaam.

VIER SCHILDERYEN VAN RUBBENS
IN DE KERK DER CAPUCYNEN
TE ANTWERPEN.

De Kerk dezer arme Geestelyken, is rykelyk versierd door vier Werken van RUBBENS: het eerste daar van, in 't groot Altaar geplaatst, is zeer uitmuntende; het zelyc verbeeld

Chris-

Christus tusschen de twee Moordenaaren aan het Kruis gehecht, bevindende zich Maria, Joannes, en Magdalena daar beneven, door eenige Soldaaten omsingelt wordende, die door de laatste woorden van Christus schynen verschrikt te zyn; deze ordonnantie is vol vuur, en heerlyk van koloriet, deszelfs fraaije prent, is door S. A. BOLSWERT gegraveerd, hoog 22 duim breed 15 duim, en is zonder tytel.

Na by het groot Altaar, en op dezelve hoogte van genoemde Schildery, zyn twee luikdeuren, het Choor der Geestelyken afluitende, waarop RUBBENS St. Petrus aan de flinker, en St. Paulus aan de rechterzyde verbeeld heeft, zynde deze beelden meer als levensgroot, de hoofden uitvoerig, de vleeschkleur helder, en de klederen breed geplooit; deze Schilderyen zyn op één plaat gegraveerd, door REMY EYNDHOUT: deze prent is schoon en zeldzaam, hoog 6 duim, breed 11 duim.

Het vierde ziet men in een kapel aan de rechter zyde der intrede van de Kerk, het welk de verschyning van Maria aan St. Fransiscus van Assise verbeeld, dewelke hem met uitgestrekte armen het Kind Jezus aanbied; dit stuk verrukt het gezicht by het eerste beschouwen, zo door de levendigheid van tekening, als door de kracht van het naakt; de hoofden zyn van een uitgeleezene en levendige doorwrochtheid; het kind Jezus schynt zich te beweegen om zyn handjes aan St. Fransiscus toe te

reiken, en zich als aan de wille zyner Heilige moeder over te geeven. De prent naar het zelve is van het yzer van ZOUTMAN; en het hoofd van Franciscus is door CORNELIS VISSCHER gegraveerd, de tytel: *Cupio dissolvi & esse cum Christo*. Hoog 15 duim, breed 13 duim. Dit zelve onderwerp is nog door VISSCHER gegraveerd.

SCHILDERY VAN RUBBENS
IN DE KERK VAN ST. JACOBUS
TE ANTWERPEN.

Na de dood van RUBBENS wilde zyn Weduwe ten blyk harer liefde en tederheid voor haar Gemaal hem een Grafgedenkteken oprichten; ten dien einde deed zy achter het groote Choor der Collegiale en Parochiaale Kerk van St. Jacob, een Kapel bouwen, en in het zelve een Altaar oprichten, met een Schildery van de hand des overledens versiert, verbeeldende Maria, het kind Jezus op haar schoot houdende, waar by zich St. Joris, St. Hieronimus, benevens andere Heiligen bevinden; dit werk is juist van tekening, en stout van groeping, hoewel het niet het uitmuntendste van koloriet is; deszelfs prent is van P. PONTIUS: men merke aan dat de fraaije Catalogus van de Hr. HECQUET, hier in 't minst geen melding van maakt.

De Weduwe RUBBENS deed nog op het lystwerk van dit Altaar een beeld van wit marmer stellen, verbeeldende de Maagd der zeven smerten: men oordeeld het door den bytel van een uitmuntend Italiaansch Meester gehouwen te zyn; andere schryven het aan FRANCISCO DU QUENOY toe; doch dit is zeker dat RUBBENS het zelve uit Italië naar Antwerpen heeft overgebragt.

SCHILDERY VAN RUBBENS
IN DE KERK VAN MARIA BOOD-
SCHAP TE ANTWERPEN.

Naby het groot Altaar dezer Kerk, bevindt zich aan de linkerzyde een kleine Kapel, waar van deszelfs Altaar met een stuk van RUBBENS versiert is, het welk, volgens schilderoverleveringen, eene der werken is die op het School van OTTO VENIUS geschilderd zyn, want hoe meer men het zelve beschouwt, hoe meer men 'er de tekening en het koloriet van genoemden Meester in ontdekt.

Deszelfs verbeelding is de Marteling van het Kind Justus, die, volgens de geschiedenis, ontthoofd zynde, zyn lichaam staande hield, en zyn hoofd tusschen beide de handen nam, het zelve voor de voeten van den Tiran draagende: men ziet dat in den gang van den jongen Martelaar, zyn lichaam

ongevoelig schynt neder te zygen, daarenboven is 'er de verwondering van den Tiran by het aanschouwen van dit mirakel, zeer natuurlyk in uitgedrukt; deszelfs zeer schoone en zeldzaame prent is door J. WITDOUCK gegraveerd; de opdracht: *Clarissimo viro domino Baltasari &c.* hoog 15 duim, breed 11 duim. De proefdrukken onder het Opschrift van FRANS VAN DEN WYNGAERDE zyn opgesneden.

TAFEREEL VAN RUBBENS
IN DE SCHILDERACADEMIE TE
ANTWERPEN.

Deze Broederschap is zeer oud, bewyzende zyn grondslag van het jaar 1454. en heeft nooit door eenige verstooring geleeden; maar de kwykende Staat, waar in dezelve zedert de Nederlandsche oorlogen zich bevond, wierd weder aangemoedigt en hersteld door de goedgunstige bescherming, en het persoonlyk bezoek, van zyn Koninglyke Hoogheid, den Prins KAREL VAN LOTHARINGEN en BAR, Gouverneur Generaal der Vereenigde Nederlanden &c. &c. verzeld zynde van de Koninglyke Vrouwe deszelfs Zuster op den 22 Augustus 1750, toen gemelde Vorst deze Academie met een edelmoedige uitdeeling van drie pryzen vereerde, dewelke aan drie
jon-

jongelingen, die, geduurende den loop van dat jaar, door hunne tekeningen boven anderen hadden uitgemunt, wierden toegewezen; en deze aanmoediging was verder van zo veel kracht, dat vervolgens in de maand Maart met de uitdeeling der drie Medailles wierd voortgegaan: men vind op dezelve het volgend geschrift: *Carolus Alexander Lotbaringæ & Baræ Dux, Academie Regiæ Antverpiensis Protector*; aan de andere zyde zyn eenige schilderachtige en graveerkundige *Geniën* uitgebeeld met deze spreuk, *Artis delineat Præmium.*

Men kan niet nalaten een tydstop aantehaalen, zo byzonder als tot eer strekkende voor deze Academie, dat RUBBENS, ondanks hy aan het Hof verbonden was, en door zyn waardigheid de onthefing van alle burgerlyke belastingen genoot, echter heeft willen toestaan, dat men hem in 't jaar 1631, tot Deken der Schilderacademie van Antwerpen verkoor; hy voleindigde het bepaalde tydperk van deze bediening, gezamentlyk met zyn *Collega* WOUTER SNEYERS met eer en toejuching van de Academie, ja van de geheele Stad: zelfs nam hy nog het oude gebruik in acht, namentlyk van op de Zaal der vergadering, een juchtleere stoel achtertelaaten, met het opschrift in goude letteren op de rug, *Petrus Paulus Rubbens Deken, anno 1631.* en men weete dat dezelve aldaar heden nog gezien, en zorgvuldig bewaart word.

Het is te verwonderen, dat men op deze Academie-

miezaal niet meer toevoer van Werken van deszelfs beroemden Deken RUBBENS vind, en zelfs van andere groote Academisten, als VAN DYCK, WILLEBORTS, JAN VAN BOCKHORST, bygenaamt *Langen Jan*, en veele anderen, dewyl onder een aantal van stukken, waar mede men deze Zaal versierd vind, aldaar niets aanmerkelyks is, dan een pourtret van DE VOS, en een eenig stuk van RUBBENS, eene Heilige Familie verbeeldende.

Noo

Dit Schildery toont genoeg des Schilders groote kunst aan, echter bezit het zo veele verdiensten niet, om tot een eeuwigduurend voorbeeld aan jonge Schilders te kunnen verstreken, zo als men in andere stukken van dezen Meester gewaar word. De prent naar genoemde heilige Familie is door S. A. BOLSWERT gegraveerd, dezelfde is schoon en zeer zeldzaam, getyteld: *Miratur matrem fieri se Virgo parentis &c.* hoog 11 duim, breed 14 duim.

WERKEN VAN RUBBENS
IN HET RAADHUIS DER STAD
ANTWERPEN.

Voorcerst vind men alhier in het Staaten Vertrek een Schildery in het welke RUBBENS een Keuken heeft geschildert, die achter een tafel, opgehoopt met een menigte van groot en klein wild, verbeeld is: alle de beesten en vruchten zyn van het penseel van SNEYERS, hebbende ieder Schilder hier in het volmaakte van zyn kunst uitgedrukt.

In een tweede Cabinet worden drie groote schetsen bewaart, die de triumf boogen verbeelden, dewelke, volgens het plan van RUBBENS, geschildert en opgerecht zyn by de heerlyke intrede van den Prins FERDINANT VAN OOSTENRYK in de Stad Antwerpen, in 't jaar 1635. de eerste is de voorgevel van de vierde gallery, waar van het groote stuk het huwelyk van PHILIPPUS DEN SCHOONEN, met de Prinsesse JOHANNA, dochter van den Koning van Arragon verbeeld.

De tweede is de voorgevel van de zevende gallery, verbeeldende de slag van Nortlingen, waar van de overwinning, door den Prins FERDINANT VAN OOSTENRYK, in het jaar 1634. wierd weggedragen.

De derde verbeeld een Zegewagen, versierd met
de

de tekenen der overwinning van Callo, by Antwerpen, door gemelden Prins behaald, van verscheidene vrouwen omringd, die zinnebeeldig de heldendaaden van genoemden Prins uitbeelden: deze laatste schets is de schoonste en uitvoerigste; men vind derzelve prenten, in een folio¹ werk by elkander, dat tot tytel voert: *Institus Ferdinandi Austriaci in urbem Antverpiam*, zynde dezelve door VAN 'THULDEN geëfst, buiten het afbeeldsel van den Prins te paard, en de Tytelplaat, welke beide van PONTIUS zyn.

TWEE SCHEPSEN VAN RUBBENS IN DE MUNT TE ANTWERPEN.

Deze twee Werken verbeelden den voor en achtergevel van de elfde triumphboog, opgerecht door de geenen die zich in den dienst dezer Koninglyke Munte bevinden; de prenten naar dezelve zyn in het voornoemde boek te vinden.

VYF SCHILDERYEN VAN RUBBENS
 IN DE CATHEDRALE KERK TE
 ANTWERPEN.

Deze Heerlyke Dom-Kerk is fraai versierd door vyf Schilderyen van RUBBENS, onder dewelke twee zyner pronkstukken, uitmunten; het eerste bevind zich boven het Altaar van het ge-weermaakers gilde, naast aan de doorgang, van het zuidelyke kruisperk van deze Hoofdkerk.

Maar alvorens de uitmuntenheid van dit pronkjuweel te vertoonen, stellen wy ons voor den Liefhebberen geen ondiensft te zullen doen, hente doen weten door welk gelukkig toeval dit gild bezitter is geworden van dit wonder der Schilderkunst, waar van de Faam zo veele lofuitingen verkondigt heeft.

RUBBENS, door de Aartshertogen ALBERTUS en ISABELLA, van zyn voorneemen om weder naar Italie te rug te keeren heuschelyk afgetrokken zynde, besloot, by zyne vestiging te Antwerpen, een huis te koopen om aldaar het pad zyner natuurlyke neigingen tot de Schilderkunst en de aankweeking zyner Studiën te vervolgen: zich dan eindelyk hier van voorzien hebbende, vond hy de verdeeling der vertrekken van dit oude gebouw weinig naar zyn smaak, en niet geschikt voor zyn karakter of beroep, het geen hem deed besluiten, het

het zelve aan de eene zyde aftebreeken , en aan de andere zyde een nieuw gebouw by 't zyne te voegen , maar , terwyl hy reeds werken liet aan de grondslaggen tot het zelve , tusschen zynen tuin en die zyner gebuuren , ontdekten die van het voornoemde Gild , dat een gedeelte van deezen nieuwen grondslag , op hunnen grond was aangelegd : op de gedaane klachten over dit geval aan het Hoofd van dit gild , wierd 'er een vergadering der Gildebroeders beleid , die , na een genoomen beraad , iemand hunner afvaardigden om met RUBBENS te spreken , en hem te verklaaren , dat hy op eens anders erf liet bouwen , en dus verpligt zou zyn , dezen grond verder onaangeroerd te laten , en de geopende aarde wederom te doen vullen . RUBBENS zeer verwonderd over dit gezandschap , ontfing hen met een vriendelyk gelaat , en na hun gehoord te hebben , verklaarde hy op zyn beurt mede zyn eigen recht , tot dezen grond , 't geen hy ter goedertrouw beweerde , verklaarende hen in geen en deele , hier door benadeelt te hebben .

Eindelyk wierd dit verschil zo ernstig dat het de weg tot een Proces baande , doch de Burgemeester ROCKOX , die opperhoofd van dit gild , en een groot vriend van RUBBENS was , deed dit onweer bedaaren , hem voor oogen stellende dat zyne eischen op dit kleine grondbestek kwalyk gegrond waren ; waar op hem RUBBENS verzocht middelen in het werk te stellen om tot een vergeelyk te komen , ten einde zyn begonnen werk te

kun-

kunnen vervolgen, verzekerende het oór te zullen leenen aan alles wat de billykheid zou vereiffchen.

De Burgemeester, van RUBBENS inzichten verflag hebbende gedaan, beslooten de Gildebroeders den vernoemden Heere te verzoeken, deze zaak te beslifen, en naar billykheid de partyen te vereenigen, welke ingevolge het zelve het geweermaakers Gild voorflog, dat gedeelte hunner grond, waar van zich RUBBENS alreeds had meester gemaakt, aan hem in te ruimen, op voorwaarde dat hy aan het Gild een Altaarstuk met deszelfs deuren, door zyn eigen hand vervaardigt, fchenken zou, om voor hunne Kapel in de Cathedraale Kerk van Antwerpen te dienen, en moettende eenig geval verbeelden, uit het leven van St. Christoffel, patroon van hun gild.

Deze aanbieding kwam RUBBENS al te heusch voor, om den Heer ROCKOX niet aanstonds by het woord te vatten, belovende uit al zyn vermoegen aan dit vriendelyk verdrag te zullen voldoen, onderwylen hield RUBBENS zynen geest bezig met peinzen over het woord CHRISTOPHORUS, dat volgens zyn griekfchen oorsprong, betekent Christus draagende; en dit overwegende, merkte hy aan dat de gewyde bladeren van verscheide-
ne Christus draagingen melding maakten, waarom hy de uitvoering van zyn ontwerp op een zinnebeeldige wyze volbragt, geevende aan deze geweermaakers niet alleenlyk een enkelen Christof-
I fel,

fel, of Christusdrager, maar verscheidenen, het geen hy op de volgende wyze verrichte.

Hy verbeeldde dan in het groote vak, Christus, van het kruis afgelaten wordende, door verscheidene perfoonen, die, door middel van ladders, hem van de kruishoogte losgemaakt hebbende, zich van een lynwaat bedienen, om des te beter het gewicht van zyn heilig lichaam te kunnen ondersteunen, waartoe ook tevens onderaan, eenige anderen hunne schouders en handen verleenen; aldus alle de geenen die 'er in werking zyn, zo veel als Christusdraagers of Christoffels uitmaaken.

In de tweede plaats bediende hy zich van de linkerzydsche luikdeur, om 'er een zinnebeeld in denzelven smaak op te plaatsen, door de zwangere maagd Maria, als een Christusdraagster, in het zelve te verbeelden, aan haar nicht Elizabeth een bezoek geevende.

Hy plaatste op de rechterzydsche luikdeur, den Hoogepriester Simeon, de jongen Christus op zyn armen draagende, wanneer hy door Maria en Joseph in den Tempel wierd voorgesteld: op zulk een wyze vond hy door deze Heilige geschiedenissen stoffe om op een zinnebeeldige wyze zyne Christoffels te vormen, en zyn vernuftige denkbeelden, benevens de vruchten zynere Studiën in de gewyde bladeren, aan den dag te brengen.

Wanneer dit groote werk voltooid was, deed de Schilder het aan de geweermakers bekend maken, maar naauwlyks waren zy de Schilderkamer ingetreden,

treden, of zy wierpen de oogen op alle de Schilderyen die zich aldaar vertoonden, en nergens hun Patroon of Beschermer vindende, in die verbeelding zo als zy het zich hadden voorgesteld, vroegen zy met staatigheid aan RUBBENS: *Myn Heer waar is dan onze Christoffel?*

RUBBENS, die deze onnozele verwondering verwagte, en 'er zich mede vermaakte, antwoordde eindlyk, hen deze drie stukken wyzende; *ziet hier Myn Heeren het geen gy my hebt verzocht; ik heb u niet een eenigen Christoffel, maar verscheidenen willen geeven, en dat wel uit een erkennende blyk van onze goede buurschap;* doende ter zelve tyd een breedvoerige verklaring van deze zinnebeelden.

Ondanks de uitlegging van deze zinryke gedachte, bleven de Heeren Geweermakers in hunne domme ontvredenheid volharden, de synheid van dit zinnebeeld niet kunnende begrypen; verklaarende zelfs hooggelyk dat zy deze zogenaamde Christoffels niet begeerden, maar hunnen waarachtigen Patroon, naar het voorbeeld van andere gilden.

Maar RUBBENS, den geest der Antwerpenaars kennende, en door zyn natuurlyke beleeftheid, hen niet willende naar het voorbeeld van andere Schilders met stuurschheid bejegenen, vond een middel uit, om hunne onwaardige verachting voor zyne vindingryke gedachten te doen bedaaren; hen tot voldoening, een toegift op het gemaakt beding voorstellende, namentlyk, dat wanneer de

luikdeuren zouden geflooten zyn , hy op de buiten zyde van de eene, hunne wezentlyken Patroon, en wel in een Reuzengestalte zou plaatsē ; en van de andre, een kluizenaar meteen lantaarn in de hand, en een nachtuil op een boom , om dat deze geschiedenis, zo men voor geeft, by nacht geschied is. De Heeren Geweer makers waren zodanig in hunnen schik door deze aanbieding, dat zy den Schilder alles inwilligden, zyne uitvinding ten hoogste pryzende, en met een ver noegd gelaat vertrokken : men wil dat RUBBENS deezen uil met een voorbedacht oogmerk schilder de, tot een eeuwige gedachtenis, dat de Antwerp sche geweer makers voordeezen als uilen veracht hebben het geen zy thans met de geheele waereld aanbidden.

In de eerste dagen wanneer alle deze schoone Christoffels op hunnen plaats in de Kathedraale Kerk waren gesteld, verdrongen Schilders, Liefhebbers, en voornaamsten der Stad byna elkanderen, om in de Kerk te geraaken: de loftuitingen weërgalmden door de geheele Stad, en een ieder zong des Schilders lof, zo wel om de zinnebeeldige ordonnantie, als om de nauwkeurigheid van tekening, heerlyk koloriet, schoonheid der hoofden en treffende hartstochten, waarmede het de ziel der aanschouwers als beroerde, die nog nooit een werk van diegelyken volmaaktheid in de Nederlanden hadden gevonden.

De Maarschalk DE VILLEROY, heeft zich, in het begin van deze eeuw, veel moeite gegeven

om

om dit tafereel voor LODEWYK XIV. Koning van Vrankryk magtig te worden een zeer aanmerkelyke fomme gelds voor het zelve aanbiedende, echter was hy verplicht zich met een fchoone Copy te vergenoegen, die door G. J. VAN OPSTAL in 't jaar 1704. gefchilderd wierd.

Dewyl dan dit pronkjuweel van onzen onvergeelykelyken RUBBENS door zich zelve met volmaaktheden en onnavolgelyke verdienften onderfteund word, zal men zich te vrede houden met in weinig woorden te zeggen, en voor de eenigfte loffpraak, dat zo de Apelles der aloudheid in de waereld was, hy een tegenyveraar aan dien van onze eeuw verftrekken zou. De prent van het groote Schildery is door LUCAS VORSTERMANGegra-veerd; dezelve is fchoon en zeer zeldzaam, dewyl een eenig exemplaar op de verkooping van den Prins VAN RUBEMPRÉ, te Bruffel in 't jaar 1765, voor de fomme van 35 guldens wiffel geld, is verkogt geworden, en federt dien tyd is deszelfs prys nog van dag tot dag gefteegen, zyn opdracht luid: *Illustrissimo, excellentissimo; &c.* hoog 21 duim, breed 15 duim.

De prent van St. Christoffel is mede zeer zeldzaam, en door REMY EYNDHOUDT gegraveerd, hoog 10 duim, breed 8 duim.

Die van de rechterzydsche luikdeur, den Hoogepriester Simeon verbeeldende, is door P. PONTIUS gegraveerd, getyteld: *Nunc dimittis servum tuum &c.* hoog 23 duim, breed 18 duim, dezel-

ve is zeer schoon, maar die onder het opschrift van GASP. HUBERTI zyn latere drukken, en die van CORN. VAN MERLEN zyn opgesneden.

De Prent van de linkerzydsche luikdeur, het bezoek van Maria aan Elizabeth verbeeldende, is door P. DE JODE gegraveerd, en voert tot tytel, *Elisabeth ait & in Deo salutaris meo.* Hoog 23 duim, breed 16 duim.

Het tweede Schildery van RUBBENS, waarmede deze Cathedraale Kerk versierd is, bevindt zich in het Altaar van het groote Choor; dit Stuk is hooger en uitgestrekter als dat der Geweermaakers; deszelfs schoone Ordonnantie is niet alleenlyk ryk, maar van een veranderlyker schikking, en verbeeldt de Hemelvaart van de Maagd, omringd zynde met een menigte van Engelen, die haar opvoeren, zynde in 't verschiet den hemel geopent: op den grond zyn Apostelen en Heilige Vrouwen geplaatst, die het graf omringen, en door haar verschillende verwonderende houdingen, verscheiden volmaakt verbondene groepen uitmaaken. RUBBENS heeft al het geen de kunst in deszelfs uitgestrektheid vereischt, op het volmaakt in dit tafereel uitgewrocht.

Dus schaamen zich veele der grootste kenners niet dit Schildery met dat der Geweermaakers gelyk te stellen; zelfs vind men 'er die het zelve zouden kiezen, om de kloekheid van tekening, en om de kracht van het schoone koloriet: RUBBENS heeft 'er zestien dagen aangewerkt, en zestien hon-

honderd guldens voor ontfangen. Deszelfs Prent is zeer schoon, en door S. A. BOLSWERT gegraveerd, hoog 22 duim, breed 16 duim. de opdracht is: *Magnifico Domino Lucae Lancelotto &c.*

Aan de linkerzyde der omtrek van het groote Choor, by de intrede van de Zuidzyde, ziet men het klein doch uitmuntend Stuk van RUBBENS, het welk met zyn twee deuren het *Epitaphium* van JAN-BAPTIST MORETUS, en MARTINA PLANTYN zyn Huisvrouw uitmaakt; dit Schildery verbeeld de opstanding van den Zaligmaaker: de groep der Soldaaten die het graf be- waaren, is van een kloeke tekening en stoute uitvoering, hunne verschrikking is door de glans van het hemellicht op hunne aanzichten allertreffendst; de kracht van koleur heerscht door het geheele Stuk, het geen den beschouwer op het eerste gezicht doet versteld staan; op de linkerzydsche luik- deur, bevind zich Joannes den Dooper, en op de andere St. Martina, Beschermheiligen dezer twee overledenen; de lyst van dit Epitaphium is met een ovaals-wyze boog bedekt, waarin de Schilder het afbeeldzel van genoemde overledenen geschildert heeft. De Prent is door S. A. BOLSWERT ge- sneden, deszelfs tytel is *Christus resurgens &c.* dezelve is zeer schoon, hoog 14 duim, breed 10 duim. Die onder het opschrift van G. HEN- DRICKX, zyn latere drukken.

Het vierde Stuk van RUBBENS ziet men meer vooraan, ter rechterzyde, het welk de afbeelzels

van ALEXANDER GOUBAU en zyn Gemalin, ten halve lyve gefchildert, behelst. De heilige Maagd vertoond zich in de Wolken. Schoon deze Pourtretten niet naar een schoone natuur gevolgd zyn, heerscht 'er ondertuffchen het gloeiende koloriet van den Schilder zo overeenstemmend in, dat dit Stuk de oplettenheid der liefhebbers waardig is.

Het vyfde Schildery bevind zich aan de vierde kolom, die de kleine boog aan de noordzyde ondersteund, tegen over de Kapel van de Maagd, het *Epitaphium* van het geslacht der MICHELSENS zynde, en verbeeldende Christus, van het Kruis afgelaaten, op den schoot van Maria rustende, die verzeld is door Joannes en eenige andere eerwaardige vrouwen; op de deuren zyn aan de linkerzyde Joannes de Evangelist, en aan de rechter Maria met het kind Jezus, Beschermheiligen der overledenen. Dit werk is van des Schilders besten tyd; de Prent naar het zelve is door RYCKMAN gegraveerd.

EEN STUK VAN RUBBENS
IN DE KERK DER AUGUSTYNEN
TE ANTWERPEN.

Onder een groot getal Schilderyen der grootfte Schilders van de Antwerpsche School, waar mede

mede deze Kerk is versierd, ziet men 'er slegts één Stuk van RUBBENS, het welk in het Altaar van het groot Choor geplaatst is, en Maria verbeeld op een voetstuk onder een verhemelte gezeten; zy houdt het kind Jezus, die aan St. Catharina een ring overreikt, terwyl deze aan zyne voeten legt ter neder geknield, achter de Maagd bevind zich Joseph, aan de andere zyden St. Peter en Paulus, en op de trappen Joannes den Dooper, op de beneden grond bevinden zich de volgende Heiligen, als St. Joris, Sebastiaan, Augustinus, Laurentius, Paulus de Kluizenaar, Engelen, en meer andere Heilige mannen en vrouwen; alle deze Beelden zyn volmaakt gegroept met een woord dit Schildery is de verwondering der grootste kenneren waardig, door deszelfs uitgebreidheid van ordonnantie en treffende uitwerking; de Prent is van het yzer van HENDRIK SNYERS; de opdracht is *Reverendo in Christo &c.* hoog 24 duim, breed 17 duim. Men diend op te merken dat deze Plaat naderhand opgesneden is; dat men, om goede drukken te hebben, wel op de witheid van papier in de Maagd, en in de St. Catharina acht moet geeven, en dat de kap van den Augustinus niet opgegraveerd is.

RUBBENS ONDERNEEMT DE GALLERY VAN
HET PALEIS DER KONINGINNE VAN
VRANKRYK, MARIA DE MEDICIS, TE
SCHILDEREN, EN ZYN VERTREKTEN
DIEN EINDE NAAR PARYS.

In het begin van 't jaar 1620. wanneer MARIA DE MEDICIS, Koninginne van Vrankryk, te Parys kwam, tot een vergelyk met haaren Zoon LODEWYK DEN DERTIENDEN Koning van Vrankryk getreden zynde, het welk te Angoulême geflooten was, beflout zy aldaar haar Paleis te verſieren en wel voornaamentlyk haare groote Gallery, door de Werken van eenig beroemd Schilder; waarvan zy onderzoek deed by de Heeren van haar Hof, en onder anderen by den Baron DE VICQ, die te dier tyd gezant, wegens de Aarts-Hertogen ALBERTUS en IZABELLA aan het Fransche Hof was, die, kennende volmaaktelyk de verhevenheid van RUBBENS penſeel, door de vriendschap die hem, aan het Hof der Aartshertoginne IZABELLA, verbonden had, met veel lof van des Schilders verdienſten ſprak, waar op de Koninginne aan den Baron verzocht, RUBBENS te willen ſchryven of hy zich onmiddelyk naar Parys wilde begeeven.

RUBBENS ontſing deze tyding weinig tyds daar na, en vertrok naar Parys, ten einde de bevelen der Koninginne aſtewagten, van dewelke hy minzaam wierd ontfangen, wanneer hy door genoemden Baron aan haare Majesteit wierd voorgesteld; in dit ge-

gehoor wierd RUBBENS van de begeerte der Koninginne onderricht, namentlyk van haar Paleis met een-en-twintig Stukken van zyn Penfeel verrykt te zien, waarvan de onderwerpen de voornaamste tydperken van haar leven zouden moeten behelzen, zedert haar geboorte, tot aan het verdrag van Angouleme.

RUBBENS onderwierp zich aan de bevelen en wille der Koninginne, beloovende zo spoedig als mogelyk, dezelve te zullen voldoen zo dra hy wederom in Antwerpen zou te rug gekomen zyn, verzoekende op 't allervrindelykft aan dit pronkwerk in zyn eigen Schilderkamer te mogen arbeiden, om 'er zyne studie met meerder gemak en vlyt aan te kosten te kunnen leggen.

RUBBENS, te Antwerpen aangekomen zynde en aan de vriendschap en beleeftheden waarmede hem de Baron DE VICQ te Parys had bejegend, hem de Koninginne hebbende aanbevolen en voorgesteld voor de uitvoering der Schilderyen van haar Gallery, willende beantwoorden, kon zich niet onthouden van deze bewezene diensten te erkennen; ten dien einde schilderde hy ten eerste een Maria met het kind Jezus, voerende dit schildery in de uiterste aangenaamheid en schoonheid uit, en zond het zelve naar Parys om tot een geschenk voor genoemden Baron te dienen, die, dit pronkstuk met verwondering beschouwd hebbende, door een brief zyn dankzegging voor des Schilders edelmoedige oplettenheden, blyken deed.

Wanneer RUBBENS te Parys was te rug gekeert

keerd om de twee grootste Stukken te voltoojen, die tot dekking der muur tegen over de intrede dezer Gallery moesten dienen; en om de anderen, volgens de order der geschiedenis welke zy verbeelden, te plaatsen, spoorde hem zyn altoos erkennend hart aan den Baron DE VICQ te verzoeken het vermaak te mogen genieten van deszelfs Pourtret, benevens dat van Mevrouw zyne Gemaalinne, te mogen schilderen, het geen hem de Baron niet kon weigeren.

Deze twee Pourtretten wierden mede in de uiterste volmaaktheid ter uitvoer gebragt. Men weete dat deze twee Pourtretten zich tegenwoordig te Brussel bevinden, by den Hr. VAN DEN BRANDEN, Raad van de Rekenkamer.

Geduurende zich RUBBENS met deze groote Stukken in genoemde Paleis bezig hield, vereerde hem de Koninginne zeer dikwils met haar hoog bezoek, zich vermaakende in zyne redeneeringen en zyn welspreekend onderhoud over alle soorten van stoffen, zelfs deed zy zich nu en dan aan des Schilders zyde plaatsen, hem beveelende, wanneer hy uit eerbied wilde opstaan, zyn plaats te houden.

De oplettenheden der Koninginne waren zo byzonder ten voordeele van RUBBENS, dat zy begeerde dat hy den kring der Dames van haar Hof zou zien, op dat hy derzelve schoonheden zou kunnen beoordeelen en bescheid van zyn keur geven, bevelende aan den Heer BOTRU, Edelman
van

van het Hof, by de eerste zamenkomst van dit gezelschap, RUBBENS aldaar in te leiden.

Na dat RUBBENS met aandacht deze geheele stoet van schoonheden had beschouwd, zeide hy tegen den Heer BOTRU, die hem op bevel der Koninginne tot dezen kring had ingevoerd) dat de bevalligheden en edele schoonheid van Mevrouw de Hertoginne DE GUIMENÉE, boven alle de aantreklykheeden der andere Hof-Dames uitblonk; „ ja wezentlyk, antwoorde BOTRU, „ is zy een byzondere schoonheid, die de geheele „ Waereld met verwondering inneemt.

Weinig dagen daarna begaf zich de Koninginne in haare Gallery, alwaar RUBBENS in volle beweging was, en vroeg hem of hy zich in de aanzienlyke kring bevonden had, en of hy aldaar ook eenige schoonheid had onderscheiden, verkieffelyker als die hy in zyne reizen had gezien? waar op RUBBENS antwoorde, „ *Haare Majesteit kan verzekerd zyn, dat, zo ik Paris was, ik gewis den gouden appel aan de Hertoginne de GUIMENÉE zou aanbieden. Gy hebt haar recht beweezen,* hernam de Koninginne.

Wanneer deze een-en twintig Stukken waren voltooid, verzocht hem de Koningin 'er nog vier anderen te vervaardigen, te weten haar Koninglyk Afbeeldsel levensgroot, en opgesierd met de toerusting van Pallas, om boven de Schoorsteenmantel van haar Gallery te plaatsen, als mede dat van den Groot-Hertog en Groot-Hertogin

van

van Toscanen, voor twee schoorsteen-Beelden aan ieder zyde, en dat van hem zelve voor haar Majesteits kabinet.

Deze vyf en-twintig Schilderyen, volvoerd zynde, wierden in hunne bestemde plaats ten toon gesteld; dien zelve dag nog begeerde de Koninginne dezelve in hun schikking te beschouwen: hier op bood zich RUBBENS by de intrede der Gallery aan, doende aan haare Majesteit stuk voor stuk de verklaring der zinnebeelden, waar van hy zich bediend had, om den loop en gebeurtenissen van haar leven uit te beelden.

Den geheelen tyd door, dat haare Majesteit bezig was met het doorwandelen der Gallery, hield zy niet op haare voldoening te beruigen over de kracht der zinnebeeldige uitdrukkingen, en deed in 't byzyn van het geheele Hof haar genoegen over des schilders werken uitblinken; die van het Hof en van de Stad zongen mede denzelven toon, de Prinsen en Ridderen overlaadden hem met duizende eerbewyzen, en bevlytigden zich hem zyn verblyf te Parys vermaakelyk en aangenaam te maaken; ja zelfs waren zy zodanig ingenomen met zyne gelukkige gaven dat zy alle mogelyke pogingen aanwendden, om hem te doen besluiten zich aan het Hof van hunnen Monarch te verbinden.

RUBBENS, ongevoelig voor hunne aanzoekingen en vleijende beloften, verontschuldigde zich beleefdelyk op zyn verbintenis aan zyne Vorsten, in welkers dienst hy zich van gantscher harte had

over-

overgegeeven, en waar van hy byzonderlyk bevoorrecht, gelieft, en met vriendelykheid bejegend wierd; doende op deze wyze zyn vaarwel aan de Heeren van het Fransche Hof, en weinig dagen daarna verzocht hy om een afscheidsgehoor by de Koningin, van welke hy met geschenken, haare Majesteit waardig, wierd opgehoopt, neemende in 't vervolg de te rugreize naar Brusfel aan op den 19. September 1622.

VERKLAARING DER GESCHIEDENIS EN
ZINNEBEELDEN DER SCHILDERYEN,
DOOR RUBBENS IN DE GALLERY DER
KONINGINNE, GENAAMT DE
LUXEMBURG, TE PARYS GESCHILDERT.

Deze Gallery is van de zyde der tuin met tien vensters voorzien, en aan de Hofzyde met even zoveel; aldus zyn de bewuste Schilderyen tuschen deze Vensters in geplaatst, het geen tien Stukken aan ieder zyde uitmaakt, en een ander de muur aan het einde der intrede bedekkende. Door de uitvoering dezer geschiedenis zal men gewaar worden tot welk een toppunt van kunde RUBBENS zich gebracht heeft, om deze geschiedenis aan een te schakelen door Zinnebeeldige trekken, waar in hy zo duidelyk de wezentlyke zaaken, door het oppervlakkige van een verdichtfel, heeft ten toon gesteld.

I.

NOODLOT VAN MARIA DE MEDICIS.

RUBBENS heeft dit eerste stuk, by de intrede der Gallery aan de zyde der Tuin geplaatst; het zelve verbeeldt de drie Schik-Godinnen, die bezig zyn het leven der Koningin te spinnen, in het byzyn van Jupiter en Juno, die zich in den hemel vertoonen: twee Schik-Godinnen zyn op de wolken gezeten, en de derde, die op de aarde is, trekt den levens-draad van haare Majesteit, spinnende de andere by aanhoudendheid.

I I.

GEBORTE VAN MARIA DE MEDICIS.

Men ziet alhier de Godinne Lucina, houdende een fakkel in de hand, dewelke na een gelukkige bevalling te hebben bevordert, het kind in de handen van een zittende Vrouw overgeeft, die hetzelfde met verwondering beschouwd; deze Vrouwe is de Stad Florence verbeeldende. Nog zyn 'er eenige Zinspeelende Beelden by geplaatst, waar mede RUBBENS dit onderwerp heeft opgefiert.

I I I.

OPVOEDING VAN MARIA DE MEDICIS.

De Koninginne vertoond zich alhier in een zeer jeugdige gedaante naby de Godinne Mi-

Minerva, die haar in het leezen onderwyft; aan haar zyde bevind zich een jongeling, die op de Bas-Viool speelt, om aan te toonen hoe men verplicht is reeds vroeg te onderwyzén, tot het overeenstemmen der driften van de ziel; en van der jeugd af aan alle de daaden van het leven te regelen, op dat het alles zich aan paal en maat verbindt: aan de andere zyde vertoonen zich de drie bevalligheden, waar van 'er een, een lautwrier-krans houdt; in de hoogte word men Mercur gewaar, die van den hemel daald om het tedere hart dezer Princeffe welspreekenheid intestorten; op den voorgrond leggen eenige werktuigen, tot de schoone kunsten betrekelyk: op den achtergrond verтоond zich een rots, die van vooren geopend is, waar uit waterstroomen vlieten, en waardoor de lichten vallen, die de bevalligheden beschynen, verspreidendé het groote licht op de schoonheid van haar naakt.

Deze drie bevalligheden zyn niét meer zo naakt als RUBBENS dezelve verbeeld had, dewyl men zedert eenige jaaren, dat geene luchtig bedekt heeft, het geen zommige kuische harten scheen te zullen beledigen, en hier door de gretige ooggen der wellustigen palen gesteld heeft: echter had de kunst in volmaaktheid uitgewrócht het geen de natuur ons in het schoonste naakt kan doen beschouwen, daar deze drie lighaamen voorzeker van de allerschoonsten waren die ooit deze Schilder

der had voortgebracht: men kan zelfs dit Schildery als een der voornaamste van de Gallery aanzien.

I V.

HENDRIK DE VIERDE OVERWEEGT ZYN
AANSTAANDE HUWELYK.

Men ziet de Liefde, en God Hymen door een Jongeling, met bloemenbekraanf, verbeeld, houdende het afbeeldfel van MARIA DE MEDICIS, 't geen hy den Koning aanbied: deze Vorst is staande, met ryke en blinkende wapenen overdekt: hy beschouwd dit afbeeldfel met vermaak, het welk men op zyn aanzicht ziet afgebeeld; de Liefde doet 'er hem alle bevalligheden en schoonheden in ontdekken: een vrouwe, Vrankryk verbeeldende, staat naast den Koning; zy heeft een helm op het hoofd, en is bekleed met een blaauwe mantel, die met goude lely-bloemen bezaaid is: zy beschouwd den Koning met een byzondere aandacht, (de uitdrukking dezer beschouwing is van de kenners voor onnavolglyk geschat) en schynt den Koning als in te scherpen dat dit gelaat waardig is met oplettenheid beschouwd te worden: Jupiter en Juno ziet men in den hemel op wolken gezeten, en aan de voeten des Konings zyn twee kleine minne-goodjes geplaatst, waar van 'er een zyn helm, en de andere zyn schild houd.

V.

HUWELYK VAN MARIA DE MEDICIS TE
FLORENSE MET HENDRIK DEN VIERTEN
VOLTROKKEN, IN 'T JAAR 1600.

Dewyl deze plechtigheid in de Aartsbisfchop-lyke Stad Florenfe voorviel, ziet men den Kardinaal ALDOBRANDINI (Legaat en neef van Paus CLEMENS VIII.) zich by een Altaar vertoonen, met zyne Prieftterlyke klederen omhangen zynde; de Koninginne ftaat voor hem, met een witten tabbaard, doorzaaid van goude bloemen, bekleed, en een fluier op het hoofd; de Groot-Hertog van Toscanen, haar oom, trouwd haar uit naam van den Koning, en fteekt haar een trouwring aan de vinger: Hymen, de trouwtoorts houdende, draagt de fleep van het gewaad der Koninginne; de Groot-Hertogin van Toscanen, de Hertoginne van Mantua, en verfcheidene andere Staatjufferen maaken haar gevolg uit; onder de Fransche Heeren, herkent men de heeren de BELLEGARDE en SILLERY.

V I.

ONTSCHEEPING DER KONINGINNE TE
MARSEILLE.

Vrancyk, onder de gedaante van een fchoone vrouw, bedekt met een mantel, met gouden lelybloemen bezaaid, ontfangt haar met een blyk van vreugd in haar Koningryk; de Aartsbis-

schop der stad verschynt voor haar met een prachtig verhemeltfel dat men haar aanbied; de Faam vertoond zich in de lucht, die haar trompet doet klinken, om de aankomst der Koninginne te verkondigen; aan den oever der zee ziet men Neptunus, verzeld van Sireenen en Tritons.

VII.

DE STAD LYON KOMT DE KONINGINNE
TE GEMOET.

De Koning en Koninginne, onder de beeltenissen van Jupiter en Juno, zyn in de hemel op wolken gezeten; achter haar ziet men den huwlyks-god, en verscheidene andere minnewichtjes die ontstookene toortsen draagen; onder aan bevindt zich een vrouwe, de stad Lyon verbeeldende, bekleed met een' purperen tabbaard, en gezeten op een Staatiewagen die door leeuwen word getrokken, verzeld van twee minnewichtjes, die de twee echtelingen hulde bewyzen.

VIII.

GEBORTE VAN LODEWYK DEN DER-
TIENDEN, DEN 27. SEPTEMBER 1601.

Eene vrouwe, de Rechtvaardigheid verbeeldende, houdt den jonggebooren Prins tusschen haare armen, en schynt hem in verzekerde bewaaring van een gelei-geest te stellen, onder de

ver-

verbeelding van een jongeling, die een slang houdt, welke hem om de armen kronkelt. Achter het ledikant der Koninginne bevind zich een ander gevleugeld jongeling, met een lagchend uitzicht, hy ondersteund een groot kleed dat aan een boomtrunk is vastgemaakt: tusschen het kleed en den geleigeest, ziet men de Fortuin, het roer van een schip in de hand houdende; Apollo vertoond zich in den hemel, gezeten zynde op een praal-wagen die door vier paarden word getrokken. Dit schildery munt uit in kracht van uitdrukking, dewyl in de houding van het hoofd en op het aanzicht der Koninginne, de barensmerkten en tevens de vreugd van een jonggebooren Prins in haar armen te zien, zichtbaar zyn afgeschildert.

I X.

DES KONINGS VERTREK WEGENS DEN
OORLOG NAAR DUITSCHLAND, DIE
HET STAATS-BESTIER DE KONIN-
GINNE IN HANDEN GEEFT.

Voor deze plechtigheid heeft RUBBENS den Koning verbeeld, die een azuure globe, met goude lelybloemen bezaaid, in handen der Koninginne steld; de jonge Dauphin bevind zich in het midden van haar beiden, en het geheele hof in haar gevolg.

Boek VIII. Hoofdst. XI.

KROONING DER KONINGINNE.

De Koninginne vertoond zich hier met een blaauw fluweel staatie-kleed, versierd met gouden lely-bloemen; dat van Mevrouw de oudste dochter van Vrankryk, en dat der Koninginne MARGARETA, zyn beide met vier reijen lely-bloemen tot den zoom toe versierd. De andere Prinssessen van den bloede verzochten mede drie reijen te mogen hebben maar konden dezelve niet verkrijgen. Men ziet de Koningin geknielt leggende de kroon ontfangen, en de Dauphin in 't wit gekleed, benevens deszelfs zuster, aan haare zyden; de Koningin MARGARETA bevindt zich achter hen met het geheele hof gevolg, en verscheidene Prinzen en Prinssessen, deze plechtigheid mede bywoonende.

XI.

VERGODING, OF DOOD VAN HENDRIK DEN VIERDEN, EN REGEERING DER KONINGINNE.

Dit Schildery, aan het einde dezer Gallery, is tegen over de intrede geplaatst, en bedekt de muur in zyn geheele breedte: het zelve is twee gebeurtenissen inhoudende, die zich door de ordonantie zodanig vereenigen dat zy beide slegts een onderwerp gelyken. Het eerste aan de eene zyde verbeeldt de Tyd, die den Koning ten Hemel opvoert, alwaar hy met open armen van Jupiter word

ont-

ontfangen, die door Hercules en andere Goden verzeld is; de Overwinning is op de wapenen dezer Monarch gezeten, hebbende een Draak aan haare voeten, die met verscheidene steeken doorboord ligt; zy houd de handen te zaamen gevouwen, en beschouwd de Koning in den hemel.

De tweede gebeurtenis vertoond de Koningin, in rouwklederen zittende op een Troon; zy heeft de Voorzichtigheid by haar, die door de Godin Minerva verbeeld is; en in de lucht een vrouwe, die het roer van een schip vast houd, de Regeering verbeeldende: Vrankryk, onder een bedrukte gedaante, verzeld van al den Adel, ter aarde gekniel leggende, bewyzen hunne eerbied aan de Koninginne, en geeven blyken van hulde en gehoorzaamheid: in het midden van het Schildery zyn twee vrouwen waar van 'er een des Konings lans draagt, daar zyn helm aan vast is gehegt, en de andere, onder de beeltenis van Bellona, zich als wanhoopende het hair uitrukt.

XII.

STAATS-BESTIER DER KONINGINNE.

Men ziet alhier het geheele Godendom, op verschillende wyze bezig zynde tot ondersteuning der Koninginne; Apollo en Pallas bevinden zich op de aarde, die gedrochten bevegten; de eene aanvalt dezelve met de scheuten zyner pylen, en de andere doorgriefft hen met haaren spiets; vertredende de tweedracht, woede, het bedrog,

en andere ondeugden met den voet, die alleenlyk verligt worden door de toortfen, die zy in de hand houden, en door het licht waar mede Apollo is omringt; de andere Godheden die medehelpen, vertoonen zich in den hemel op de wolken; aan de eene zyde zyn Mercur en Saturnus, en aan de andere Mars, Venus, Jupiter en Juno, digt by malkanderen geplaatst, waar van de laatste op de Liefde wyft, die de waereldskloot verzeld, dewelke door de duiven van Venus getrokken word; en dewyl zich dit geval in de nacht verbeeld, ziet men Diana op haar wagen, die den hemel opklaart, en rondom haar een flaauw licht uitschiet.

XIII.

REIZE DER KONINGINNE NAAR PONT
DE CÉ.

De Koninginne vertoond zich op een' moedigen witten hengst: zy heeft een helm op het hoofd, en haar wit gewaad is met een mantel van goud laaken overdekt; haar aanzicht is edel en met stoutmoedigheid uitgedrukt by een vorstelyke en geruste houding; zy schynt als zegpraalende, na alle oneenigheden van het Koninkryk te hebben gestild. Men ziet in een zuiveren en helderen hemel de Overwinning, van de Sterkte en de Faam verzeld zynde, die de Koninginne volgen.

XIV.

XIV.

VEREENIGING DER TWEE RYKEN, VRANKRYK EN SPANJE, DOOR DE HUWELYKEN VAN ANNA VAN OOSTENRYK, ALS GEMALINNE VAN LODEWYK DEN DERTIENDEN, EN ISABELLA VAN VRANKRYK, ALS GEMALINNE VAN PHILIPSDENVIERDEN, KONING VAN SPANJE.

Deze twee Prinsessen vertoonen zich op een Brug, rykelyk opgesierd, leggende over de rivier de Bidaffo; twee vrouwen in verschillende kleuren van klederen uitgedoscht, verbeeldende Vrankryk en Spanje, geeven en ontvangen aan weêrzyde de twee Koninginnen, die door den Adel der beide Koningryken worden gevolgd: men word in de lucht verscheidene minne-wichtjes gewaar, die toortsen houden en als schynen te dansen: in het midden vertoond zich de Gelukzaligheid, onder de beeltenis van een vrouw, die rykdommen op deze Koninginnen uitstort. De Rivier-god Bidaffo, bevindt zich op den voorgrond, verzeld van een Triton, die op een zeehoorn blaast, en van een Nimf, die koraal-takken en paerlén aanbied.

XV.

GELUKZALIGHEID DER REGEERING.

De Koninginne vertoond zich op een troon gezeten, omkleed met een Koninglyke mantel

tel, en een weegschaal in de hand houdende, Minerva staat aan haar zyde, verzeld van de liefde, die op de kniën der Koninginne steunt; naby haar zyn twee vrouwen, waar van de eene een zegel, en de andere een overvloedshoorn draagt; aan de eene zyde is een lagchend kind, die de onwetenschap houdt vereenigd met de laster en nyd; de onwetenschap is met ezelseoren, de laster onder de gedaante van een satyr die de tong uitsteekt, en de nyd als een uitgeteerde vrouw, ter aarde leggende, verbeeld: onder deze beelden zyn nog andere jonge kinderen, waar van 'er een aan de ooren der onwetenschap trekt, en de nyd met den voet vertreed; aan de andere zyde verschynt de tyd, die Vrankryk tot gelukkiger perken van haar Regeering brengt.

XVI.

MEERDERJAARIGHEID VAN LODEWYK
DEN VEERTIENDEN.

De Koning bevind zich op een schip, waar van de Koningin hem het roer in handen geeft; de deugden houden de roei-riemen vast, en doen het schip voortgaan; aan het bovineind der zeilen bevind zich Pallas in het midden van twee sterren, die Kastor en Pollux betekenen, zinspekkende op de Gelukzaligheid.

XVII.

DE KONINGIN VLUCHT UIT BLOIS.

Hier ziet men hoe de Koningin uit de stad Blois ontkwam, om zich naar Lorches te begeeven, en van daar naar Angoulême, alwaar zy geleid wierd door den Hertog d'EPERNON; om aan te toonen op welk een wyze zy uit het kasteel van Blois ontkwam, ziet men een juffer van haar gevolg, die in navolging der Koninginne, uit het venster in de gragt springt: de nacht, die door een vrouw verbeeld is, bedekt de Koninginne met een groote zwarte mantel om haar te verbergen; aan de zyde der Vorstinne bevind zich Pallas met verscheiden staatjufferen; en een gevolg van lyfwachten omringen dezelve. De Schilder heeft hier den Hertog d'EPERNON verbeeld, die haar aan den oever der gragt ontvangt, of schoon hy daar niet tegenwoordig is geweest, maar om dat de geschiedenis luid dat hy haar met zestig Ridders nabij Montrichart opwachte, om naar Lorches te begeleiden.

XVIII.

DE KONINGIN VERKIEST DE VREDE.

Men ziet deze Vorstin op een troon gezeten; hebbende aan de eene zyde den Kardinaal DE GUISE, en aan de andere zyde een vrouw met een rooden tabbaard en een blaauwe mantel bekleed, een oog voor het hoofd hebbende, en een slang vasthouden.

de die haar om de arm kronkeld, dit beeld betekent de waakzaamheid, dewyl het geopend oog en de slange zinnebeelden van de voorzichtigheid en waakzaamheid der Koningen zyn: de Cardinaal DE LA ROCHEFOUCAULT, wyft aan de Koninginne dat Mercur uit den hemel nederdaalt en een olyftak medebrengt, om de vrede te bevestigen waar over zy in onderhandeling was.

XIX.

HET SLUITEN DER VREDE.

De fakkel des oorlogs vertoont zich hier uitgedooft op een hoop van allerly foorten van wapenen, terwyl Mercur zyn flangeftaf de Koninginne aanbied, ter zyde liggen Razerny, Bedrogen en Tweedracht ter nedergevelt, door woede en smert geplaagt wordende.

XX.

DE VREDE IS BEVESTIGD, EN DE ONTMOETING VAN DEN KONING EN DE KONINGINNE MOEDER.

De Koning vertoont zich uit den hemel nederdaalende naar de Koninginne Moeder, die op de wolken is gezeten, alwaar verfcheidene windjes gezamentlyk door hunnen adem een aangename lucht voortbrengen; naby de Koninginne is de natuur benevens eenige naakte kindertjes verbeeld; men ziet ook in een groot licht, de Hoop uitblin-

ken,

ken, onder de gEDAANTE van een schoone vrouw in 't groen gekleed, die op de globe van Vrankryk is gezeten: wat verder is de Dapperheid, verbeeld door een jongeling met een roodachtig gewaad bekleed, die de oproerige Hydra beneevens een menigte kronkelende slangen ter nedervelt, die zich reeds als dood vertoonen.

XXI.

DE TYD ONTDEKT DE WAARHEID.

Het was dan met dit laatste stuk, dat RUBBENS dit groote en uitgebreide werk in minder dan twee jaaren tyds ten einde bragt, niet tegenstaande zyn groote bezigheden aan het Hof van Bruffel, tot het welke hy meer als gewoonlyk wierd genodigt, zedert den dood van den Aarts-Hertog ALBERTUS, die in den tusschentyd van deze groote onderneeming, op den 13. July 1621 voorviel, vindende de Aarts Hertoginne Infante de raad van RUBBENS in deze smertelyke omstandigheden noodzaakelyker dan ooit; ondertusschen steeg hy door de verhevenheid van zyn geest en de vaardigheid van zyn Penseel alle deze hinderpaalen te boven, zo dat hy de Gallery der Koninginne Moeder, door dit laatste stuk in den loop der Maand September 1622 voltooide, inhoudende de tyd de waarheid ontdekkende.

Deze gedachten, waar van zich RUBBENS in 't byzyn der troon, en van het Hof bediende, zinspeelende op de tweedracht, die tusschen den Koning

ning en de Koninginne Moeder had geheerscht; was te gelyk betrekkelyk op de strecken en kuiperijen van het Hof, die gelegenheid tot deze tweespalt gegeven hadden; daar en boven vind deze verbeelding in de algemeene handel der waereld tevens plaats: de gerustheid is nooit dan door de ondeugd, heerschezugt, afgunst en baatzuchtige staatkunde beroerd geworden. Gelukkig is hy die 'er zich het minst van bevind ontrufft te zyn, en voor wien de tyd niet alleen de waarheid in haare eenvoudigheid ontdekt, maar het ongelyk van haar lyden wederom hersteld.

De Schilder, om deze schoone gedachten beeldspraakig uittevoeren plaatste den Koning en de Koningin in den hemel op de wolken gezeten zynde; de Koning bied de Koninginne een krans van lauwren aan, die twee handen, waar op een hart rust, omringt, tot een onderpand van volmaakte vereeniging die 'er tusschen hunne Majesteiten heerschende is; en ondanks dat hun scheuring, door list en ondeugt veroorzaakt, eenige jaaren duuren zou, ontdekt de tyd die alle gebeurtenissen ontwikkelt, ondertusschen de waarheid, verbreekt de ketenen der tweedracht, en herroept de vrede in haare eerste plaats.

Zulke destige zinspeelende verrichtingen zouden aan duizent andere Schilders als RUBBENS, onoverkomelyke studiën gekost hebben, door dien zy die geschiedenissen en verlichtselen, zo als hy, in hun waare wezen niet zoude hebben doorgrond; ten

anderen zyn de juistgepaste eigenschappen, in zulke onbepaalde en verschillende voorwerpen, zeer bezwaarlyk uit te kiezen en te plaatsen, zonder het gebruik van veelvuldige studiën, waar van men de grondbeginselen reeds in zyn eerste jeugd moet bezitten.

RUBBENS was wezentlyk de eenigste Schilder, die, zedert zyn tederen ouderdom, door grondbeginselen het volmaakte van zyn kunst doorgrond heeft, en zelfs zo verre, dat men zou durven vaststellen van door geheel Italie of elders, geen werk van zulk een uitgebreidheid en zinryke zamenstelling te zullen aantreffen, als men in deeze Gallery vind, waar in de verbeeldingskrachs heerscht met zo veel grootschheid, de geleerdheid met zo veel luister, en de Schilderkunst met zo veel volmaaktheid, dat ieder beeld 't zy betrekkelyk tot de geschiedenis, of tot het zinnebeeldige, zich met even zoveel eigenschap als waarheid vind uitgedrukt.

De prenten na de Schilderyen dezer Gallery, zyn door de voornaamste Graveerders van dien tyd vervaardigt, en wierden voortyds te Parys by G. DU CHANGE, s'Konings Graveerder, in een band by malkanderen verkogt.

Alvorens RUBBENS het Hof van Vrankryk verliet, had hem de Koninginne Moeder verzocht een ander vervolg van een-en-twintig Schilderyen te vervaardigen, het leven en de heldendaaden van HENDRIK DEN VIERDEN, haar gemaal uitbeeldende; om in een Gallery van zyn Paleis te stellen, van dezel-

hoogte en breedte als de voorgaande: doch naauwlyks waren 'er eenige ſchetsen tot dit werk betrekelyk ontworpen, of de Koninginne Moeder wierd door een tweede ſcheuring wederom van het Hof verzonden, waar door de onderhandeling van dit tweede heerlyke werk wierd afgebrooken, zelfs zyn deze ſchetsen tot de voltooiing dezer tweede Gallery betrekelyk, nog in het ſterfthuis gevonden, volgens de lyſt die men hier achter geplaatst vind, zie No. 316.

De Koninginne Moeder, het hof van den Koning haar Zoon verlaatende, vluchtte naar Bruffel van haar Zoon GASTON DE FOIX, Hertog van Orleans, verzeld zynde, om de beſcherming van haar Koninglyke Hoogheid de Infante ISABELLA, en die des Konings van Spanje te verzoeken, op dat zich deze hooge perſoonen, in deze tweede ſcheuring tuſſchen haar en den Koning LODEWYK DEN DERTIENDEN heerſchende, als bemiddelaars mogten tuſſchen beide ſtellen.

In den tyd dat de Aartshertogin (deze bemiddeling aanvaard hebbende) met den Koningen van Spanje en van Vrankryk in onderhandeling was, om de vereeniging, waar toe haar de Koninginne Moeder verzocht had, te verhaaſten; wierd RUBBENS aan het Hof van Bruffel ontboden; door dien Haare Koninglyke Hoogheid niet onbewuſt was dat RUBBENS in zyn verblyf te Parys, door de Koninginne Moeder byzonderlyk was gekent geworden, wilde zy hem om het gewicht der zaaken

ken gebruiken om van tyd tot tyd met deze Koninginne te spreken, om haar de meening des Konings van Spanje, die van den Koning haar zoon, en die van haar Koninglyke Hoogheid zelve bekend te maaken: doch ondanks alle pogingen dezer machtige bemiddelaars, zyn deze doorluchtigen verdeelde partyen, nooit wederom tot een duurzaam vrede gekomen; de Koninginne Moeder verliet de stad Brussel in 't jaar 1631. en doortrok Holland om haar Hof in Keulen te vestigen, alwaar zy, verlaaten en beroofd van alle haare noodwendigheden, in het jaar 1643 overleed.

Deze keuze, waar mede de Aartshertogin ISABELLE, RUBBENS verëerde, om met de Koninginne Moeder in onderhandeling te zyn, was een blyk van haare achting, en van een vertrouwen in zyn vroomheid en bekwaamheid voor de zaaken van het Hof, waar in hem deeze Vorstin meer dan ooit gebruikte na het overlyden van den Aartshertog ALBERTUS.

De verhevene bekwaamheid van RUBBENS was niet alleen de Heeren van het Hof gezamentlyk bekend, waarvan hy in 't algemeen geliefkoosd wierd, maar wel byzonderlyk van den Marquis DE SPINOLA, eerste Staatsdienaar van haare Koninglyke Hoogheid: deze Heer hield niet op van aan de andere Heeren te betuigen dat hy zich niet genoeg kon verwonderen over de groote gaven van RUBBENS, en dat hy zelfs geloofde dat deze groote man, draagende zo veele verborgene ver-

diensten in het hart; niet dan als een wonder der natuur en wysheid moest aangemerkt worden, dewyl hy door de ondervinding was overtuigd geworden, dat de Schilderkunst nog de minste tak zyner kundigheden was.

Geduurende dat RUBBENS zich te Parys bevond om zyne stukken te schilderen en in de Gallery der Koninginne te plaatsfen, wilde het geval dat hy zich eens by zeker' Ridder van het Hof met den Hertog van BUCKINGHAM bevond, een Engelsch Heer, die in groote aanmerking by den Koning van Engeland, ja zelfs zyn gunsteling was, die zich te dier tyd, benevens verscheidene andere Heeren van het Grootbrittannische Hof, aan dat van Vrankryk bevond, om het Bruiloftsfeest van HENRIETTE van Vrankryk met zyn Heer en Meester KAREL DEN EERSTEN Koning van Engeland, luister by te zetten en vervolgens deze Prinses naar Londen te vergezellen.

In deze ontmoeting bad hem deze Milord, die door de verdiensten en het geestig onderhoud van RUBBENS bekoord was, hem aan zyn huis te willen komen zien, om eenige vriendschap met hem te maaken, en tevens om over een byzondere zaak te spreken, die hy hem had mede te deelen; want deze Milord was reeds onderricht dat RUBBENS om zyne groote hoedanigheden aan het Hof van de Aartshertoginne Infante verknocht was, en in deszelfs dienst wierd gebruikt.

RUBBENS voldeed aan de begeertens van den Her-

Hertog van BUCKINGHAM, en na eenige woordewisselingen kon zich deze Heer niet onthouden van hem zyn leedweezen te betuigen, over de oneenigheden en den oorlog, die als onverzoenlyk heerfschten tusschen de kroonen van Spanje en Engeland; dat hy ondertusschen licht kans zag om de wederzydsche partijen tot een duurzaamen vrede te doen befluiten: en ter zelve tyd vertoonde hem deze Milord hiertoe de middelen, en bad hem tevens ernstig of hy by zyn aankomst te Brussel het geheim aan zyne Vorstin wilde mededeelen, om 'er den Koning van Spanje van te verwittigen. Men weete dat de geschiedenis zegt, dat dit oorlogsvuur zedert meer dan drie jaaren reeds aangestooken en achtervolgd was geworden, en dat deze dezelve BUCKINGHAM was als lieveling van den Koning, die zyn' Heer en Meester tot de verklaring van dezen oorlog verleid had, en dat hy om deze daad by zyn natie verachtelyk geworden zynde, op den 28. Augustus 1628. door FELTON gedood wierd.

RUBBENS deed by zyn aankomst te Brussel aan de Aartshertoginne een verhaal van zyn ontmoeting, en vertoonde haar het geheim het welk hem de Milord had toevertrouwd. De Prinses, die verrukt was deze verklaarde ontwerpen, en over de vriendschap die RUBBENS met dezen Milord had aangegaan, beval hem zyn geheime onderhandeling te vervolgen, en de vriendschap van den Hertog van BUCKINGHAM aan te kweeken: en

dat zy inmiddels den Koning van Spanje hier van zou verwittigen.

Eenige tyd daar na Milord BUCKINGHAM, door zyn geheime onderhandelingen gewaar geworden zynde, dat RUBBENS geduuriglyk aan het Hof van Brussel met zwaare zaaken belast was, sloeg hem door een' brief voor, of hy zyn Kabinet zou willen verkoopen, en zond hem den Heer BLONDEL, een groot kenner van schoone kunsten, dewelke, na deze ryke verzameling te hebben opgevoomen, het gedaane voorstel van zyn principaal herhaalde, en hem honderd duizend guldens Brabands geld aanbod.

Deze aanbieding klonk geensints vleijende in de ooren van RUBBENS, veel hartzeer gevoelende om zich van een verzameling te ontdoen, die wezentlyk Koninglyk was, en die hy niet verkreegen had dan na een reeks van jaaren en groote kosten te hebben gedaan; echter door zyne aangeborene edelmoedigheid en tot onderhoud hunner naauwe vriendschap, liet hy zich tot de aanbieding der gemachtigden overhaalen voor de genoemde somme.

Het was niet zonder aarzelen dat RUBBENS in de vervoering van zyn Kabinet toestemde, doch hy was wel zo voorzichtig, om zyne studien der oudheid niet te verlaaten, en in het verkoop-contract uit te drukken dat alle de standbeelden, borstbeelden en basrelieven zouden afgegooten worden, om 'er voorheen de modellen van te bewaaren, en dat deze ten kosten van den koper op de plaats ge-

steld

steld moesten worden, alwaar de origineelen ge-
staan hadden; op zulk een wyze dat wanneer RUB-
BENS andere schilderyen in de ledige plaatsen stel-
de, en de modellen der standbeelden tusschen beide
waren geplaatst, hy het zelve Kabinet vormde.

WERKEN VAN RUBBENS
IN DE STAD MECHELEN.

De Pleban der Hoofdkerk dezer stad was de
eerste die RUBBENS om een altaarstuk
voor de H. Sacraments Kapel zyner Kerk verzocht,
het Nachmaal moetende verbeelden: deze man was
zo heusch van den schilder een zaal in zyn huis
aan te bieden tot de uitvoering van dit stuk, ten
einde het gevaar van het overvoeren te ontgaan;
RUBBENS nam deze beleefdheid aan, en zeide
hem dat hy dikwils door Mechelen trok, wanneer
hy naar Brussel of naar zyn luthuis den Steen ging,
waarom hy by de eerste gelegenheid den tyd zou
bepaalen om hem te komen voldoen.

RUBBENS de schets, die voor dit stuk behoor-
de voltooid hebbende, zond hem JUSTUS VAN
EGMONT eene van zyn eerste Leerlingen, die met
deze schets en tevens met het aanleggen in de dood-
verf, van dit groote stuk belast was; de Pleban, dezen
discipel ziende, vroeg hem waarom zyn meester zelve
niet gekomen was? waarop de leerling antwoor-
den, dat hy komen zou om 'er de laatste hand aan

te leggen; ondertuffchen vorderde JUSTUS VAN EGMONT zo verre met het stuk, dat de Pleban met deze handelwy ze niet te vrede zynde, en vreezende dat dit stuk zonder één penfeeltreek van RUBBENS zou worden afgemaakt, den leerling verbood 'er verder aan te werken tot nader laft.

Ook deed de Pleban door een' brief bittere klachten aan RUBBENS over zyn lang vertoeven, 'en zeide hem dat hy geen Schildery van den Leerling maar van den Meester befteld had, dat zo hy niet ten eerfte zelf kwam, hy flegts JUSTUS VAN EGMONT had te rug te ontbieden en het stuk voor zyn rekening te houden.

RUBBENS vertroofte den Pleban door zyn antwoord, en beloofde hem dat hy fpoedig door Mechelen zou trekken om aldaar het genoemde stuk te volmaaken, en hoopte dat Mynheer de Pleban ondertuffchen zou willen toefaan dat zyn leerling met werken voortging, dat dit zyn gewoonlyke manier was, gevende de fchetfen van zyn eigen hand, na dewelke dan zyne leerlingen de groote flukken doodverfden, en dat hy zelve in 't vervolg, door zyn penfeel en laafte toefen, de luifter der fchilderkunft in het zelve bragt; kunnen de door dit middel een ieder voldoen. RUBBENS hield zyn woord eenigen tyd daarna, en kwam het stuk naar genoegen van den Pleban volbrengen.

Dit stuk is in de Hoofdkerk, in het altaar der hoogwaardige kapel, aan het einde van de kleine kerkbuik ten noorden geplaatft; men kan bespeu-

ren dat RUBBENS hetzelfde veel geretoucheerd heeft, en voornaamentlyk word men dit by heldere dagen wel het meest gewaar; zelfs heeft hy 'er den arm van Judas geheel in verandert, en een anderen bygevoegd; deze verandering is doorschynende wanneer de zon op het stuk staat; ondertuschen is het zelve niet van zulk een slag om 'er groote ophef van te maaken, ondanks het stout van ordonnantie is, en dat men de tekening, het koloriet en den geest van den meester in 't zelve gewaar word, echter is de trant van JUSTUS VAN EGMONT 'er overal in doorstraalende. De prent naar het zelve is schoon en zeldzaam, en door BOLSWERT gegraveerd, getitelt *Accepit Jexus panem &c.* hoog 23 duim, breed 18 duim.

SCHILDERYEN VAN RUBBENS
 IN DE ST. JANSZ KERKTE
 MECHELEN.

In het jaar 1623. wilden de Priester en Kerkmeesteren dezer Parochie, het voorbeeld van den Pleban der Hoofdkerk volgen, zy verzochten dierhalvenaan RUBBENS om een groot stuk van zyn penseel voor het Choor-altaar hunner Kerk, verkiezende de aanbidding der wyzen tot onderwerp, en voor de luikdeuren eenige bedryven uit het le-

ven van Joannes den Dooper en Joannes den Evangelist, Beschermheiligen dezer Kerk.

Het groote Schildery is van een uitgebreide, ryke en stoute ordonnantie; en alle deszelfs vereenigde verdiensten, doen het in den rang der schoonste voortbrengfelen van den meester stellen, die eenigen tyd daarna tegen een zyner vrienden zeide die hem over de schoonheid zyner werken eenige be-
tuigingen van lof deed „ ga naar Mechelen myn „ vriend in de Kerk van St. Jan, om schoone „ stukken van myn hand te zien.”

RUBBENS heeft op de linkerzydsche luikdeur de onthoofding van Joannes den Dooper geplaaft; hierin moet men zich over de stoutheid van tekening verwonderen, waar door het onthoofde lichaam, in een geringe tuffchenruimte in 't profil leggende uitgestrekt, als in zyn volle lengte zich vertoond; de groep, die Herodias met haar Moeder en den Beul uitmaakt, doet 'er een uitwerking in, eener verwonderde beschouwing waardig; de vleeschkleuren zyn de schoonste natuur gelykvormig, en de hoofden van de uiterfte edelheid.

Op de andere luikdeur is de marteling van Joannes den Evangelist verbeeld, dit stuk is heerlyk geschilderd, een dunheid heerscht over alles, het koloriet is helder en de tekening juist: op de buitenste zyde der luikdeur is aan de eene zyde Joannes de Dooper in de woestyne, en aan de andere zyde Joannes de Evangelist op het eiland Pathmos verbeeld: boven de offer-tafel bevindt zich aan de

rech-

rechterzyde de opstanding van den Zaligmaaker, aan de linkerzyde de aanbidding der Herders, en in het midden Christus aan het kruis. Men weet dat deze genoemde luikdeuren aan beide zyde van zulk een groote schoonheid en dunheid zyn uitgewerkt, dat de schildering van naby beschouwd byna miniatuurwerk gelyk is.

Het schynt dat RUBBENS deze Kerk een byzonder werk heeft willen mededeelen, dewyl deze acht Schilderyen alle met een uitmuntende heerlykheid, dunheid en kracht van koloriet zyn uitgevoerd; ondertusschen heeft hy 'er niet meer dan achtien dagen over bezig geweest, volgens de echte rekening die nog in de Sacristy dezer Kerk berustende is, kunnende alle liefhebbers tot dezelve toegang hebben zo zy zich de moeite willen geeven van 'er by den Sacristyn onderzoek na te doen; in dezelve vind men uitgedrukt dat RUBBENS in verscheide termynen (waar van de laatste in de maand Maart 1624. is geweest) de somme van achtien honderd guldens brabant's geld heeft ontfangen, voor acht stukken te hebben geschilderd, voor de St. Jansz Kerk, te Mechelen. De prent naar het groote stuk is door LUCAS VOSTERMANS gegraveerd, dezelve is schoon en zeldzaam, de opdracht *serenissimo & potentissimo &c.* hoog 21 duim, breed 16 duim. Men weet dat deze prent gecopieerd is, in dezelve grootte met dezelve opdracht en privilegie, door PETER NOLPE.

SCHILDERYEN VAN RUBBENS
IN ONZELIEVE VROUWE
KERK, TE MECHELEN.

Men word in onze Lieve Vrouwe Kerk een zeer schoon stuk van RUBBENS gewaar, het welk tegen de rechterzydsche buik in het altaar der visschers kapel geplaatst is, het zelve verbeeld de visch-vangst van Petrus, waarby de Heere op de baaren der Zee wandelt: op de eene zyde der luikdeuren vind men de geschiedenis van Tobias verbeeld, die door ingeeving van zyn geleidenden Engel, aan den oever der Zee de lever uit een visch rukt, tot geneezing der oogen van zyn Vader, en aan de andere zyde het vangen der visch die den cynspenning in zig had. Op de buitenste zyde dezer luikdeuren is St. Petrus en St. Paulus verbeeld; boven de offertafel vind men nog drie kleine stukjes van het zelve penseel, waar van het eerste Jonas vertoont, die in de zee word geworpen; het tweede waar Petrus in de golven zinkt om zyn zwak geloove in de almacht van zyn Heeren meester; en het derde Christus aan het kruis. Men weete dat deze acht Schilderyen in tien dagen vervaardigd zyn, op zyn Kasteel en Heerlykheid van den Steen, het welk zeven kwartieruurs van Mechelen was geleegen, alwaar de Dekenen

van

van het voornoemde visschers gild, aan RUBBENS een somme van duizend guldens brabantisch geld betaald hebben, volgens de rekening die onder de papieren van dit gild berustende is.

Dit Kasteel en Heerlykheid den Steen was een eenzaam oord alwaar RUBBENS in het aangename saizoen, aan de studien van zyn arbeid tusschenpoozen verschaft, zich met wandelen, met leezen en het tekenen van Landschappen vermaakende, waarvoor hy deze eenzaamheid zeer voordelig vond, door de verscheidenheid van gezichten, als van bergachtige voorwerpen, bosschen, vlaktens, en schoone verschieten. Deze schoone natuur begunstigde zyne tekeningen meer, als het vlakke land, welke rondom Antwerpen legt.

Aldus is het dat RUBBENS in dit Kasteel het grootste getal zyner landschappen heeft ter uitvoer gebracht. Zo de visschers van Mechelen hunne Schilderyen in deze plaats hebben voltooid gevonden, is het niet dan by geval geschied, dat hy hem aldaar wilde bedienen, om de nabyheid dezer plaats aan de stad Mechelen, en het gemak van overvoeren.

By die gelegenheid is het zichtbaar dat deze Schilderyen niet anders zyn gedoodverft en opgeschilderd, dan door de hand van den meester: een dunheid heerscht over alles in deze stukken, en de luchtigheid der toetsen is een bewys dezer waarheid; de schoone hoofdzwieren en frisheid van naakt zetten het groote stuk even zo veel heerlijk-

lykheid en luister by als eenige der fraaiste stukken van den Schilder. Deszelfs zeer schoone prent is in drie bladen door S. A. BOLSWERT gegraveerd, en voert tot tytel *Ait ad Simonem Jezus &c.* hoog 19 duim, breed 31 duim. Men kan in dit stuk bespeuren, dat de geheele ordonnantie, (uitgenomen de visscher die op de linkerzydsche voorgrond geplaatst is) uit zyne Italiaansche studien is genoomen: slegts weinig verandering is 'er in de hoofden der andere visschers groepen, maar de zwier en de tekening van den Christus zyn dezelfden, die gevolgt zyn naar een Schildery van den beroemde LANFRANCO, te Romen, waar na men de prenten door AUDRAN gegraveerd ziet, opgedragen aan den Heer PERAULT, Controllieur Generaal der gebouwen van den Koning van Vrankryk, en van de manufactuuren en kunstwerken van het Koninkryk; de afdrukken dezer plaat, zyn om de schoonheid van tekening en het graveeryzer by alle prentlieffhebbers te vinden.

De vaders Augustynen te Mechelen, waren in het jaar 1766 nog bezitters van een werk door RUBBENS geschildert, het welk aan de rechter zyde der Choorzangers Gallery geplaatst was, en de H. Maagd verbeeldde, dewelke de H. Catharina, die aan haare voeten legt ter nedergeknielt, een ring aan de vinger steekt, verzeld van de H. Agnes, Christina, Margareta en verscheidene andere Heilige vrouwen; deze Geestelyken hebben de verkooping van dit Schildery in het genoemde jaar afgehan-

handeld met de gemachtigdens van den Ridder VERHULST te Bruffel woonende, voor de somme van negen duizend vyf honderd guldens brabant's geld.

Dit stuk is als verleidende door de frisheid van dezelfs koloriet, en van tekening; de hoofden van Maria, van het kind Jezus en van Margareta, zyn uitvoerig en naaukeurig geschildert, en de klederen fraai geplooid, maar de tekening en uitvoering van de St. Catharina is niet van het zelve slag; het hoofd, de armen en het geheel lichaam, zyn niet anders dan één klomp vleesch uitmaakende, dat overtollig aan de schoone natuur is: de prent is van het graveeryzer van P. DE JODE, de opdracht *Virgine capiti Catharinæ &c.* hoog 15 duim, breed 11 duim.

Een Liefhebber van schoone kunsten betreurt minder de verkoop van een Schildery van RUBBENS, 't welk op een openbaare plaats gesteld was, wanneer hy ziet dat het niet door vreemdelingen weggehaald word; maar wanneer het in handen valt van een liefhebber, van het zelve land, zo heusch als de Ridder VERHULST is, die een vermaak en eer stelt in zyn Kabinet voor alle Liefhebberen te openen, en die lieden van beschaaftheid met de uiterste vriendelykheid ontfangt; door dit middel geniet een kunstenaar het vermaak van 'er een vryen toegang te hebben, en de vertroosting van het te beschouwen.

DOOD VAN ISABELLA BRANDT,
ECHTGENOOTE VAN P. P. RUBBENS.

Terwyl nu RUBBENS de vervulling van alle zyne begeertens genoot, wordende geliefkoods, geëerd en verheerlykt, door de machtigste vorsten in Europa, aanbeden van zyn beminnelijke gezellin, zag hy zich op 't onverwagst in de diepste droefheid gedompeld, ontrukkende hem de onverbiddelyke dood zyne tedergeliefde ISABELLA, op den 29. September 1626. hebbende hy een tyd van zestien jaaren de aangenaamheden des Huwelyks met haar gesmaakt, en alleenlyk twee manlyke spruiten by haar overgewonnen, te weeten ALBERTUS RUBBENS, die Secretaris van den Geheime Raad geweest is, en NICOLAAS RUBBENS, Heer van Ramijen en andere plaatsen.

RUBBENS deed zyne overledene Echtgenoot, met veel heerlykheid ter aarde bestellen in zyn Moeders Graffteede, in de Kerk der Abdye van St. Michiel, en deed tot een laatst bewys zyneder tederheid voor zyne gemaalinne, een graf-gedenkteken oprichten met het volgende opschrift door hem zelve ontworpen.

Matri Virgini
Hanc tabulam a se pictam
pio affectu ad optimæ matris
sepulcrum,
Commune cum Isabella Brandt

Uxore

*Uxore sua ,
Dicat P. P. Rubbens.
L. M. D.
ipso die Michaëlis Archangeli
Anno 1626.*

dat is :

AAN DE MOEDERMAAGD.
PETRUS PAULUS RUBBENS
heeft dit tafereel,
door hem zelf vervaardigd
uit een Godvruchtige eerbied,
aan het graf
van zyn voortreffelyke Moeder,
te gelyk dat van zyne huisvrouwe
ISABELLA BRANDT,
toegewyd
Op St. Michielsdag 1626.

Men ziet hier dat RUBBENS dit Schildery schonk, waar van hy melding maakt ter verheerlyking der gedachtenis van zyne waardige Moeder, die zyner Echtgenootte, en die van zyn oudsten broeder PHILIPPUS, alle ter aarde besteld in genoemde grafftede, die hy voor hem en voor de geheele familie geschikt had.

Dit Schildery is het zelve dat hy te Rome voor de Kerk van het H. Kruis schilderde, waar van men heeft gesproken in het artykel van de Kerk der St. Michiels Abdy, en tot een teken zyner offerhande aan de H. Maagd, voegde hy boven op het stuk nog de afbeeldfels van Maria en van het kindeke Jezus met eenige Engelen aan de zyde;
op

op een wyze dat deze twee Schilderwerken, tegenwoordiglyk flegts een eenig Schildery uitmaaken.

De onvoorziene wegrukking van deze beminnelijke Echtgenoot, doordrong het hart van onzen RUBBENS met zulk een levendige smert, dat hy als onvertroostelyk was, en om zich eenig hulpmiddel te bezorgen, oordeelde hy eenige verandering van lucht door een reis naar Holland, voor hem niet ondienstig te zyn; hy maakte terzelve tyd de dood zyner gemaalinne, aan zyn grooten vriend CORNELIS POELENBURG bekend, die te Utrecht woonde, aan wien hy zyn ontwerp mededeelde en beloofde hem binnen weinige dagen te komen zien, tot hernieuwing hunner oude vriendschap die hem te Rome verbonden had, alwaar POELENBURG het school van ADAM ELSHAMER bywoonde.

De voorgenoomene reize naar Holland ging dan ten bestemden tyde voort, met een oogmerk om een omreisje door deze Nederlanden te doen, en terzelve tyd het vermaak te neemen van de werken der grootste Schilders, die aldaar hun verblyf hielden, te zien, en door deze verscheidenheid van voorwerpen. de zwaarmoedigheid te verdryven, die zyn hart had vermeesterd.

RUBBENS, te Gouda aangekomen zynde, leide een bezoek af by JACOBUS BLOCK, een beroemd Schilder in dien tyd, alwaar hy, onder eenig gesprek over de kunst, smaak voor deze zyne

school.

schoone werken kreeg, waarom hy verscheidene van zyne Schilderyen kocht.

De beroemde SANDRART, een verstandig en deugzaam man; die te vooren met RUBBENS vriendschap had gehouden in hunne reizen door Italie en in hun verblyf te Rome, bevond zich by geval te dier tyd te Gouda, en de aankomst van RUBBENS verstaan hebbende, kwam hy hem ten eerste opwagten.

Deze ontmoeting verschafte RUBBENS een gevoelig vermaak, dewyl hy zich in een vreemd land zo aangenaam verrascht zag door het zien van een vriend, die hem ten allen tyde zo dierbaar en aangenaam geweest was: onder hun zoet onderhoud sloeg hun SANDRART voor van zyn reisgezel door de Hollandfche Steden te willen zyn, waarmede RUBBENS betuigde zeer bekoord te zyn, hem verklaarende dat hy vooreerst liefst begeerde naar Utrecht te trekken, om hun vriend CORNELIS POELENBURG en andere Schilders, aldaar woonende, te bezoeken.

Te Utrecht aangekomen zynde wierden zy door hunnen ouden vriend POELENBURG met duizend beleeftheden als opgehoopt, en brachten hunnen tyd aldaar aangenaam door: in dezen tuffchentyd beschouwde RUBBENS de werken in zyn vriends Schilderkamer, en was zodanig verrukt door de fchoonheid zyner Landschappen, gestoffeerd met kleine beeldjes in den smaak van ELSHAMER, dat hy'er verscheidene stukken voor zich zelf van kocht.

Des anderendaags bezochten zy den Schilder GERARD HONTHORST, wiens werken RUBBENS met aandacht beschouwde, om de byzondere wyze waar op deze Schilder zyn penseel voerde, zich bedienende van breede schaduwen en schitterende lichten, doch zeer regelmatig behandeld en verdeeld. HONTHORST had toen juist een gedoodverft pannel op zyn' ezel staan, verbeeldende de geschiedenis van Diogenes, die op het midden van den dag met een verlichte lantaarn, op de groote markt van Atheenen, menschen zoekt; deze ongemeene manier was zodanig behaagelyk aan RUBBENS, dat hy dit Schildery eer het voltooid was kocht.

Deze reisgezellen verschaften zich zulk een bekoorlyk vermaak met alle de onderscheidene manieren van Schilderen, van tekening, koloriet en schikking van licht en bruin te beschouwen, dat zy geenen Schilder verzuimen wilden te bezoeken, het geen hen dan meede ten huize van ABRAHAM BLOEMAERT voerde, die een beroemd Schilder van dien tyd was: deze werken behaagde RUBBENS uitermaaten, waar van hy aanmerkelyke koopen deed.

Op zodanig een wyze moedigde RUBBENS zyn beroepgenooten aan, en verbond zich met die geenen in vriendschap, welkers gaaven hy het meest waardeerde, begunstigende als een Prins en Mecenas de grootheid der Schilderkunst, by alle voorkoomende gelegenheden.

Het aangenaam byzyn van SANDRART be-
haagde RUBBENS ten uiterste, waarom hy dezen
verzocht, hem naar Amsterdam te willen verzellen
om zich aldaar in denzelven smaak als te Utrecht te
vermaaken. By hunne aankomst wandelden zy van
den eenen Schilder naar den anderen, waarna zy
eindelyk, hebbende hun tyd geduurende twee wee-
ken aangenaam doorgebracht, zonder dat RUB-
BENS ophield Schilderyen te koopen van goede
meesters die zich toen in Amsterdam bevonden,
hunnen weg naar 's Gravenhaage namen, daar
SANDRART na eenig vertoeven afscheid nam van
zyn' vriend RUBBENS, en wêer naar Utrecht
keerde.

Men is van gevoelen dat het Hollandsch reisje,
het welk RUBBENS onder voorgeeven van een
uitspanning ondernam, deze reden tot zyn voor-
naamst oogmerk niet had, en dat zyn omweg door
Utrecht en Amsterdam niets dan een voorberaamd
geheim was, op dat men zyne inzichten niet zou
doorgronden, dewyl hy by hunne Hoogmogende,
de Staaten Generaal, van wegens de Aartsherto-
ginne ISABELLA met een geheime Commiffie be-
last was, het geen weinig tyds daarna is bewaarheid
geworden. 't Was niet alleen in Holland dat
RUBBENS de Schilders aanmoedigde, maar hy
achte zich altyd als verbonden tot de zelve voor-
rechten ten opzichten der Antwerpenaars, van wien
hy dikwyls koopen deed, om dezelve ter bevy-
tiging aen te moedigen: wy hebben 'er verscheide-

ne voorbeelden van; onder anderen blinkt dit ten opzichte van ANTONY VAN DYK uit, die zich in 't byzyn van RUBBENS beklaagde, dat zyn penfeel hem niet genoeg opbracht om van te kunnen leeven, waarop RUBBENS, die levendig geraakt was over deze klachten, zich des anderen-daags by hem vinden liet, en alle de werken, die hy over had, van hem afkocht.

Door deze bewyzen van de grootheid zyner ziel trok hy een algemeene achting van de stad en der Schilders tot zich; ondertuffchen maakte het groote aantal zyner tegenyveraars zulke voortgangen, dat hunne werken onnavolgbaar en niet om voorby te ftreeven fcheenen te zyn: onder de heftigfte dezer afgunftigen was CORNELIS SCHUT die, het hooge fortuin van RUBBENS benydende, onder de hand trachtte zyne werken te fchenden, en zyn eigen penfeel in te voeren waar hy dacht dat RUBBENS kon aangezocht weezen.

Offchoon RUBBENS niet onkundig was van deze kwaadaartigheid, wilde hy ondertuffchen met kracht en geweld dat SCHUT zyn vriend wierd, en begaf zich ten dien einde op zekeren dag naar het huis van genoemden Schilder, bejegenende hem met beleeftheden zo edelaartig en zo vriendelyk, als of SCHUT altoos wezentlyk een zyner vertrouwelingen was geweest; doch deze was zodanig verflagen en verbaasd, dat hy geheel en al verbyfterd was in zyne antwoorden en redenen.

RUBBENS met zyne verlegenheid medelyden

heb-

hebbende, bracht ten eersten een ander gesprek op de baan, als over de voortgang der schoone kunsten en over nieuwe tydingen, zo lange tot dat hy zag dat SCHUT wederom van zyn verslaagenheid bekomen was; ondertusschen beschouwde hy zyne werken, en na hem breedvoerig daar over onderhouden te hebben, sloeg hy hem voor of hy dezelve niet zou willen verkoopen, waar toe SCHUT vangscher harte bewilligde en stelden ze op prys; RUBBENS hem willende aangenaamer verrasschen dan hy by de intrede van zyn huis gedaan had, vatte hem by 't woord en stond hem zyn eisch toe.

Door deze edelmoedige en staatkundige daad bespeurt men dat de afgunst zyner tegenstreevers, nooit zyn hart kon treffen, maar dat hy zich 'er een eer uit maakte om by alle gelegenheden hen voor te komen en te bevoordeelen ter aanmoediging in hun beroep; want behalven deze edelmoedige hoop bood hy SCHUT aan, dat zo hy zich tot zyn' dienst wilde doen gebruiken, wanneer hem zyn eigen werk niet haafte, hy staat kon maaken van onophoudelyk in zyn werkplaats te kunnen bezig zyn: maar SCHUT die al te eergierig was, om te werken aan het geen waarin men hem zou willen bevelen, en tot de werkplaats van een' Schilder op te klimmen die hy dacht geen grooter Tovenaar dan hy zelve te zyn, wierd door deze hovaardige gedachten wêrhouden, en volharde in dezelve afgunst tot aan het einde zyner dagen.

't Was dan op zulk eene wyze dat hy geduurig-

lyk zyne Vyanden door weldaaden beschaamde, en door zyn weldoenden en menschlievenden aart wist hy even zo de harten der geener die hem kwaad toewenschten, tot zich te trekken, als die zyner aanhangelingen.

TWEE WERKEN VAN RUBBENS,
IN DE COLLEGIALE KERK VAN
ST. GOMMER TE LIER.

Een goed Vriend van RUBBENS, die in de Stad Lier, Hoofd was van het Boogschutters Rot, verzocht hem om een Schildery voor het Altaar hunner Kapel, in genoemde Collegiale Kerk, moetende de Marteling van St. Joris, Bescherm-heilig hunner Broederschap, verbeelden, en dewyl dit Schildery slegts van een middelmaatige groote is, was het in weinig dagen voltooid.

Ondanks dezen korten tyd, bezit echter dit Stuk alle de verdiensten der Schilderkunst; het is deftig gegroept en geordonneerd; op den voorgrond is de Martelaar, op de kniën leggende, en met een ontbloote borst verbeeld; het aanzicht in Proffiel gekeerd, slaat de oogen ten Hemel op: de houding dezer tekening, is van zulk een uitwerking, als RUBBENS ooit heeft aan den dag gebracht; het naakt is levendig en krachtig, het ko-

loriet met een dunheid over het geheele Stuk heerschende, en van een' heldren toon; de schoone verdeeling der lichten, trekt het oog zo wel van verre als van naby tot zich, ja met één woord alles wyft ten eerste het penseel van zyn' onnavolgbaaren maaker aan. Deszelfs schoone en zeer zeldzaame Prent, is door PANNEELS gegraveerd, zonder Tytel of Opdragt; hoog 8 duim, breed 6 duim.

In het Rekenboek van genoemde Broederschap vind men aangetekend, dat hem niet meer dan 75 Guldens, Brabants Geld voor het Zelfen betaald is, in aanmerking der goede Vriendschap, die reeds sedert langen tyd, tusschen het Hoofd dezer Broederschap en den Schilder geheerscht had, en om den korten tyd dien hy 'er op had doorgebracht. Ook vind men nog in genoemde Rekenboek aangetekend, dat de geenen, die dit Schildery afgehaald hadden, en met het zelve in de Kamer hunner Vergadering aangekomen zynde, alwaar zich de Medebroeders zo over de schoonheid van dit Stuk, als over deszelfs geringe prys zeer verwonderden, op een' heerlyken Avondmaalyd, ten kosten der Broederschap wierden onthaald.

In het jaar 1768, zond de Ridder VERHULST, van Brussel, gemagtigdens aan het Hoofd en de Broederschap van genoemde Rot, om hem aan te zoeken tot het verkoopen van dit Stuk: deze handel was zo spoedig voortgegaan, dat zy reeds

voor de somme van 8000 Guldens Brabants Geld overeengekomen waren, maar de Burgermeester der Stad, van deze aanstaande verkooping onderrecht zynde, deed de hooge Regeering en den kleinen Raad der Stad vergaderen, die eenpaarig beslooten een Verbod af te kondigen, van dit Stuk niet te mogen overleveren, ook volgde het Capittel der Collegiaale Kerk deze zelve voetstapen na.

Men is een byzondere dankbaarheid aan de zorgvuldigheid der Regeering, en het Capittel der Stad Lier verschuldigt: wanneer in andre Steden deeze eerwaardige Collegien tot voorbeelden wierden nagevolgd, zouden zich onze Landen niet zo veel ontbloot bevinden van diergelyke kostbaare voorwerpen, die tot studie der leerlingen van ons beroemde Vlaamsche School, en tot versiering onzer Kerken en Steden verstrekken.

In de meer voorwaardsche Kapel, die het Kleermaakers Gild toebehoort, word men in het Altaar het tweede Stuk van RUBBENS gewaar, het welk de verschyning van Maria met het Kind Jezus aan St. Franciscus van Assise verbeeld; de tekening van dit Stuk is zeer naauwkeurig en de Vleeschkleuren kragtig, echter zyn de Klederen van Maria wat gemanietd en zwaarmoedig; men is van gedagten dat zyne Dicipelen veel aandeel in de schildering van dit Stuk hebben gehad. Op de linkerzydsche luikdeur ziet men St. Franciscus

de wondtekens ontvangende, en op de regterzydsche is St. Klara verbeeld; dit laatste Stuk streeft om deszelfs Schilderverdiensfen de twee andre voorby. Men weete dat 'er na deze Stukken geen Prenten uitgaan.

Dit groote Schildery was reeds in 't jaar 1727, aan vier Antwerpsche Schildery-kopers voor een somme van 4000 Guldens Brabantsch Geld Notariaal verkocht, doch alvoorens dit stuk uit het Altaar wierd genomen, verbood het Capittel dezer Collegiaale Kerk deszelfs overlevering, het geen de Deken en in de onmogelykheid stelde het te laten volgen, desniettegenstaande verklaarde deze kooplieden met een plechtige Acte voorzien zynde, de Deken en met alle hunne onkosten, verteeringen en verdere belangen te zullen belasten: om kort te gaan, de verbondene partyen ziende dat toch de overdracht niet zou kunnen geschieden, beslooten eindelyk tot een wederzydsche voldoening, dat de Kleërmaakers aan voornoemde Kooplieden de onkosten hunner beide reizen zouden betaalen, en daarenboven hen op een' goeden Avondmaalyd te onthaalen.

SCHILDERYEN VAN RUBBENS,
IN DER CAPUCYNEN KERK,
TE L I E R.

In het Altaar aan de rechter zyde van het Choor dezer Kerk, ziet men een stuk van RUBBENS,

het welk de Kruisafloating verbeeldt; dit Schildery kan men niet onder de uitmuntendste voortbrengfelen van den Schilder ftellen, want de Beelden zyn te groot voor de hoogte en breedte van het vak, en verroonen zich als of de een aan den ander vast hangt, het geen juist geen fraaije uitwerking doet; ondertuffchen heeft het echter een fchoon kolóriet, en het geheel duid zyn' Maaker aan. De Prent naar het zelve is door N. LAUWERS gegraveerd, en voert tot Tytel *Jofeph ab Arimathia* &c. hoog 13 duim, breed 10 duim.

RUBBENS REIZE NAAR HET HOF VAN MADRID.

PHILIPS de Vierde, Koning van Spanje, door de Aarts-Hertoginne ISABELLA onderricht zynde, dat RUBBENS in zyn verblyf te Parys, met den Hertog van BUCKINGHAM, over het onderwerp van den Oorlog tuffchen de Kroonen van Spanje en Engeland, verfcheide- ne gesprekken had gehouden, en dat deze Milórd hem middelen had aan de hand gegeven, waardoor de oorlogende partyen tot een wederzydsch voldoende vergelyk zouden kunnen treden, betuigde haare Koninglyke Hoogheid dat het ontfangen dezer aangename tyding, zyn ziel gevoelig had aangedaan, en dat hy, tot een blyk van zyn vertrouwen in haar voorzichtigheid en

wysheid, haar het bestier dezer proefneming overliet.

De Aarts-Hertoginne raadpleegde op heeter daad met haar' Staatsdienaar, de Marquis de SPINOLA, over de keuze van voorwerp tot het aanvaarden en bestieren eener zaak van zulk een gewicht. Deze Staatsdienaar, zonder een oogenblik in twyffel te staan, deed zyn keuze op den Persoon van RUBBENS vallen, zeggende dat hy in 't geheele land niemand daar toe bekwaamerkende, om deze onderhandeling tot een gelukkig einde te brengen.

Deze Princeffe, die mede van de gelukkige gaaven des voorgestelden voorwerps genoeg overtuigd was, was bekoord door de keuze van haaren Staatsdienaar, en beval aan RUBBENS dat hy zich ten Hove zoude begeeven, verklaarende hem vervolgens dat zy voorneemens was hem naar het Hof van Madrid te zenden, om aldaar het geheim zynere gesprekken en onderhandelingen met den Hertog van BUCKINGHAM, te ontdekken, en zyn Schriftelyke bevelen van den Koning van Spanje te ontfangen, waar van hy zich aan het Hof van Londen bedienen moest, tot een geheime bewerking van den vrede, en voor zyne onderhandelingen met de Staatsdienaaren van zyn Britannische Majesteit.

RUBBENS kwam in de Maand September 1627 te Madrid aan, en wierd door zyn Katholyke Majesteit met veel achting ontfangen, alwaar de gezant

zant het geheim zyner last ontdekte, om onder de hand de geheime onderhandelingen te bewerken, om het Hof van Engeland tot een' duurzaam vrede te leiden, tot voordeel der beide oorlogende Kroonen.

Na dat RUBBENS verscheidene toegangen tot 's Konings Kabinet had gehad, betuigde zyne Majesteit dikwyls aan deszelfs Staatsdienaaren zyn genoeg over de groote bekwaamheid van dezen afgezant; zelfs prees hy zyn bedektheid van inleiding, om een werk in 't geheim te verhaasten, dat hem te vooren zo bezwaarlyk toegescheenen had.

Dewyl nu de Koning meer en meer de diepe letterkennis en bekwaamheid van RUBBENS doorgronde, en dus gewaar wierd, dat hy op de voorzichtigheid en voorzienigheid van den Zendeling zou kunnen beruften, wilde zich zyn Majesteit hier van nog meer doen overtuigen, door het inneemen van zyne raad over een Staats-zaak die tot zyn' last niet betrekkelyk was, waar toe hy hem in zyn Kabinet nodigde. RUBBENS stelde zyn gevoelen als een Cicero voor, en beweerde het als een Cato, verklaarende aan zyn Majesteit de knoop en het gevolg dat uit het voorgestelde geval zou kunnen voortspruiten.

Het doordringend oordeel van RUBBENS om netelige Staatszaaken te ontwikkelen, en zyne wyze raadsbesluiten af te geeven, blonk mede uit in een gesprek met den Hertog d' OLIVAREZ,

eer-

eerste Staatsdienaar van den Koning van Spanje, die op zodanig een wyze voldaan was over de oplossingen van RUBBENS op de gedaane voorstellingen, dat hy zich niet kon onthouden aan den Koning 'er verflag van te doen, en hem met nadruk te zeggen, dat RUBBENS een man was, zo eigenaartig geschikt tot het bestieren van Hof- en Staatszaaken, als eenig onderdaan van zyn Majesteit.

Dit bericht van den Hertog d' OLIVAREZ, bewoog den Koning ten voordeele van RUBBENS opene Brieven af te vaardigen, waardoor hy tot Secretaris van de geheimen raad der Aarts-Hertoginne IZABELLA wierd aangesteld, met het recht van opvolging voor zyn' Zoon ALBERTUS; willende door deze begunstiging den luister zyn'er verdiensten en van zyn Carácter verheffen.

Gedurende het verblyf van RUBBENS aan het Spaansche Hof, verzocht hem de Koning zyn Pourtret, en die der Koninglyke Familie te schilderen, als ook weinig tyd daar na twee Copyen naar Titiaan, te weeten, het Bad van Diana, en de schaking van Europa, doordien hy van de origineelen een geschenk wilde maaken voor den Prins van Galles, die, aan dit Hof geweest zynde om de Infante te trouwen, betuigd had van op deze twee stukken als verliefd te zyn, maar de voltrekking van dit Huwelyk zyn voortgang niet gehad hebbende, door een zeer gewoonlyke onbedachtzame nuk van den Hertog van BUCKINGHAM, die

die genoemde Prins verzelde, zyn Origineelen en Copyen aan het Hof van Madrid gebleeven.

In dezen tuffchentyd onderhield R UBBENS geduurig zyn gewoonlyke briefwiffeling met den geleerden G EVAARTS, Secretaris der Stad Antwerpen, die een vertrouwd Vriend van hem was, door welk middel hy niet onbewuft bleef van al het geen 'er in Antwerpen en in de Nederlanden omging; het welzyn zyner Familie was hem zo dierbaar, dat hy, offchoon te Madrid zynde, niet vergat het geen hy in Antwerpen had achtergelaaten, te weeten zyn twee Zoonen, A LBERTUS en N ICOLAAS, welkers goede opvoeding hem byzonder ter harte ging.

Ten dien einde fchreef hy aan G EVAARTS, hem biddende zich met de onderwyzing van zyn' Zoon A LBERTUS te willen bemoeijen, die toen in het veertiende jaar zyns ouderdoms was tredende; van hem een liefde voor de studie der fraaije letteren en tevens gevoelens van eer in te boezemen, om het pad der deugd in te slaan en tot het toppunt van wysheid en geleerdheid op te flygen.

Deze oorspronkelyke brief is nog heden by een ryk Boekverkooper der Stad Antwerpen berustende, die 'er even zo zeer zyn Afgod van maakt als van zyn Geld: deze zelfde brief is in een gemeenzaamen en lachenden styl begreepen, in de Fransche, Vlaamsche en Latynsche taal; deze mengeling doet ondertuffchen zyn' grooten geest in alle

des.

deszelfs gangen doorstraalen, zo wel in zyn wyze van denken als in die van zich uittedrukken, en in hoe verre de vloeijendheid der Latynsche taal hem eigen was, kan men hier een kleine term zien, uit genoemde aanbeveelende brief: *Albertulum meum vobis commendo, non ut illum in oratorio, sed museo vestro collores.*

Deze schertzende wyze om zyn' Vriend te vermaaken, toont aan dat RUBBENS niet begeerde dat zyn jonge ALBERTUS een afgodische bygeloovige wierd, die in de samenleving de rol van menschenhaater speelt, maar wilde wezentlyk hem de vreeze Gods inscherpen, [die het beginsel van alle wysheid is] en hem een man van onbesprooken vroomheid en een man van letteren doen worden; en op deze rechtzinnige loopbaan, hebben GEVAARTS en de Vader zelve, dezen jongen ALBERTUS heengeleid tot in het middelpunt der deugden, ook heeft de jongeling van zyn' kant, nooit verzuimd aan de deugdzaame onderrichtingen dezer twee wyze leermeesters te beantwoorden, wier voetstappen hy heeft opgevolgd tot aan het einde zyner dagen, want hy heeft in 't vervolg van tyd door zyn diepe letterkennis en zedelyke deugden de algemeene achting zyner tydgenooten weeten tot zich te trekken: men vond in zyn Boekery een Handschrift, voerende tot tytel *de re vestiaria veterum*, maar de dood, hem in den bloei zyner jaaren verrascht hebbende, beroofde hem van het vermaak om door den Drukpers de Waereld

zyne Werken mede te deelen; echter deed G. GEVAERTS dit Handschrift met dit Voorbericht van GROEVIVS in het jaar 1665 drukken, het welk tot vermeerdering verstrekte van zyn *The-saurus Antiquitatum Romanarum* in het VI. Deel.

ALBERTUS RUBBENS heeft nog andre Schriften nagelaaten, als: zyn Aantekeningen over de Gedenkpenningen van den Hertog van Aarschot, dewelken G. GEVAERTS by de nieuwe uitgave gevoegd heeft in 't jaar 1654, die LAURENS BEGER met bygevoegde vermeerderingen in 't jaar 1700 der waereld mededeelde. Men vond verders nog andre stukken van zyn hand, over berispende en historische onderwerpen, waar uit Groevius *Vita Fl. Manlii Theodorii V. C.* heeft getrokken, gedrukt in 't jaar 1694.

Ten tyde dat RUBBENS te Madrid wierd opgehouden, bejegende hem een allerbyzonderst geval: de Koning van Portugal verstaan hebbende, dat men aan het Hof van Spanje de verdienste van RUBBENS veel eer aandeed, en nieuwsgierig zynde van dit wonder der natuur te zien, deed dezen grooten Schilder verzoeken van zich naar het Jachthuis te *Villa Vizzosa* te begeeven.

RUBBENS aanvaarde deze nodiging, en beloofde 'er zich zo spoedig als mogelyk naar toe te begeeven ten einde aan de begeertens van zyn Portugeesche Majesteit te komen voldoen; hy verwittigde den Koning van Spanje hier af, die

hem

hem de onderneeming dezer reis toestond; intus-
schen boden zich verscheidene Ridders benevens
Spaansche en Vlaamsche Edellieden aan, om RUB-
BENS op deze reis te verzellen, nieuwsgierig zyn-
de het Hof van Portugal te zien, en om tevens
hunne eerbiedigheid aan genoemde Majesteit te
bewyzen; aldus bevond zich het getal dezer door-
luchtige Reizigers, zeer aanmerkelyk.

Deze schoone stoet in den omtrek der Stad
Vizzosa aangekomen zynde, wierd den Koning aan-
gediend, dat RUBBENS, verzeld van een groot
getal Ridders en Edelen van het Madridsche Hof,
reeds in de nabuurschap was, en oogenblikkelyk
zou zyn aangekomen: zyn Majesteit die zulk een
talryk gevolg niet verwachtende was geweest,
zond hen eenen zyner Edellieden te gemoet, met
bevel om RUBBENS bekend te maaken, dat de
Koning om Staats-zaken naar Lisbon was vertrok-
ken, maar dat hy door zyn Majesteit gelast was,
hem een beurs met vyftig Pistoolen aan te bieden,
om de onkosten zyner reize goed te maaken.

Alle deze doorluchtige Reizigers waren zeer
gebelgd over dit onthaal, zo weinig passende aan
een' Koning: maar RUBBENS antwoorde door
een trek van de gewoonlyke grootheid zyner
ziel; „ Myn Heer, ik bid u ootmoedig den Ko-
„ ning uwen Meester, myn zeer nedrigen eerbied te
„ verzekeren, en dat ik ben aangedaan, van na
„ aan zyne bevelen voldaan te hebben, my te zien
„ verstooken van de gunst om my zyne Koninglyke

„ bevelen te kunnen opofferen; daarenboven dat
 „ zyn Majesteit zich verwaardige van te beseffen dat
 „ het oogmerk van myn reis zich niet aan een ge-
 „ schenk van vyftig Pistoolen had bepaald, door-
 „ dien ik duizend van die zelve Muntstukken ge-
 „ schikt had, tot myn verteering te Villa Vizzosa.

Het verblyf van RUBBENS aan het Hof van Madrid, had reeds achtien Maanden geduurd, door de gewoonlyke draalingen in de besluiten van dit Hof, eer hem de Koning zyne schriftelyke bevelen en geloofsbriefen deed ter hand stellen, om vervolgens naar het Groot-Brittanische Hof te kunnen vertrekken. Men weete dat hem deze Papieren niet voor het einde der maand Augustus 1629 wierden overgeleverd, en dat, na afscheid van den Koning en van het geheele Hof te hebben genomen, hem zyn Majesteit tot een blyk van deszelfs voldoening en vertrouwen in zyn groote bekwaamheid, een ring met een' Steen van groote waarde, en zes Paarden van Andalusiën deed ter hand stellen.

Te Brussel wedergekomen zynde, deed hy by de Aarts-Hertoginne ISABELLA verflag van zyn onderhandelingen aan het Hof van Madrid, en gaf haar zyne bevelen voor dat van Londen over, welkers inhoud Haare Koninglyke Hoogheid met de Marquis DE SPINOLA overwoog, en 'er haar byzonder genoeg en betuigde, waar na zy den Afgezant beval onmiddelyk naar het Groot-Brittanische Hof te vertrekken.

VERTREK VAN RUBBENS
 NAAR HET HOF VAN
 LONDEN.

ONze Afgezant kwam tegen het einde van October 1629 te Londen aan, doch vond 'er zyn grooten Vriend BUCKINGHAM niet meer, die reeds den 28ten Aug. des vorigen jaars overleden was. Hy gebruikte eenige bedekte vonden om zyne gezandschap te verbergen, en met den Kanselier COTTINGTON in kenniste te geraaken, om hem het onderwerp zyner zending te vertoon, het geen niet naliet weinige dagen daarna wel te slaagen. In het eerste gesprek dat hy met den Kanselier hield, was deze Milord zodanig door de gaven van onzen RUBBENS bekoord, dat hy 'er den Koning verflag van deed en het oogmerk van zyn aankomst te Londen navorschte.

Zyn Majesteit willende den man met zulke verhevene gaven zien, en het oogmerk zyner reis verstaan, beval zyn' Kanselier aan RUBBENS te verwittigen dat hy hem op zekeren bepaalden dag een gehoor in zyn Kabinet toestond.

RUBBENS tot deze Koninglyke byeenkomst ingeleid zynde, wierd door zyne Majesteit nauwkeurig ondervraagd over zyn geslagt, het Hof van Spanje, zyne reizen, zyn beroep, en over

het onderwerp van zyn aankomst te Engeland. RUBBENS onderrichtte zyne Majesteit op ieder punt der ondervraaging, en dat op zulk een gemakkelyke, welspreekende, en voldoende wyze, dat de Koning ten uiterste vermaakt en verrascht was door alle deze vereenigde hoedanigheden, en wel byzonderlyk om dat de Schilderkunst verknocht was aan een man van zulk een ongemeenen geest, en bekwaam tot het bestier van het ontwerp zyner zending.

Dus was dan de Koning begeerig, om zyn Schilderwerk te zien, en verzocht hem ten dien einde zyn Pourtrait te vervaardigen, hem den dag stellende wanneer zich de Schilder ten Hove zou bevinden om het in 't werk te stellen.

Terwyl RUBBENS aan het Pourtrait van den Koning werkende was, wierd hy door zyne Majesteit verder ondervraagd over de aangeroeerde punten by zyn eerste gehoor in het Paleis, en wel byzonderlyk ondertaft over de inzichten van den Koning zyn Meester, om den Kryg te doen eindigen, tot voldoening van beide oorlogende Kroonen, waar op zich RUBBENS breedvoeri-ger ontdekte, antwoordende, dat hier toe de krachtdaadigste middelen by der hand waren, zo het slegts de beide Kroonen behaagden, wederzydsche Persoonen aftezenden, gelast om over dat onderwerp te handelen.

Het verwondert my, hernam de Koning, dat zo de Koning van Spanjen van dit gevoelen is,

gelyk gy my zegt, waarom hy my dan niet iemand van zynent wegen toezend, waar op RUBBENS antwoordde: „Sire, zo myn Perfoon zou kunnen „ verëerd worden om ten dien einde aangenaam aan „ uwe Majesteit te weezen, zoude ik my openharti- „ ger over de inzichten van den Koning myn' Mee- „ ster kunnen uitdrukken, onder de bescherming „ der Geloofsbriefen, waarmede my zyn Katho- „ lyke Majesteit heeft voorzien.”

De Koning aanvaarde deze Geloofsbriefen en dezelve zeer korten tyd geopend hebbende gehad, gafhy ze RUBBENS wederom te rug, en zeide hem, „Myn Heer, gy zyt de geen die ik „ verkieze. voor alle andren dië my de Koning „ van Spanje zou kunnen toezenden: ik ben be- „ koord door zyne keuze, dewyl uw bekwaam- „ heid, en uwe groote hoedanigheden die gy tot „ zynen dienst te koste legt, altoos zyne ver- „ wachtingen gemakkelyk zullen doen slaagen; ga „ myn Kanselier, Milord COTTINGTON vin- „ den, en geef hem deze Geloofs-briefen, hy „ zal benoemd zyn om uwe voorflagen te ont- „ faugen.”

Het was niet alleen door deze stappen, waar mede RUBBENS te Londen te voorschyn trad, om tot het gehoor van den Koning te geraaken, maar hy deed naderhand zyn bekwaamheid blyken tot het bestieren zyner staatkundige onderhandelingen met zo veel bedektheid als voorzichtigheid, dat ten einde twee maanden tyds, te wee-

ten November en December des Jaars 1629 hy deze vrede, tot voldoening der beide oorlogende Kroonen en hunne Onderdaanen, heeft tot stand gebragt.

Om deze vrede te bevestigen wierd Milord FRANCISCUS COTTINGTON van de zyde des Konings van Groot-Brittannie als gezant afgevaardigd; en Don CARLOS COLONNA kwam in dezelve hoedanigheid van het Spaansche Hof te Londen aan; de Vredensartikelen waren door de Kanselier COTTINGTON in orde geschikt, en wanneer zyn Zoon Milord COTTINGTON te Madrid aangekomen was, wierden de genoemde Artikelen geteekend, het welk geschiedde op den 15^{den} Novemb. 1630, waarna Don CARLOS COLONNA dezelve te Londen bevestigde op den 7^{den} December deszelven Jaars. In dezen tusschentyd geviel het den Koning van Engeland, om zyn genoeg te bewyzen over het voorzichtig gedrag van RUBBENS in deze geheime onderhandeling gehouden, hem in den Maand Feb. 1630 voor het volle Parlement tot Ridder te verklaaren, doende hem tevens het geschenk van een Degen met Diamanten omzet, waarmede zyn Majesteit zich verwaardigde de plechtigheid te verrichten, voegende by de Wapenen op het Schild van den nieuwen Ridder, nog een Hoek voorzien met een gouden Leeuw. Wanneer nu RUBBENS zyn afscheids gehoor by den Koning had, trok zyn Majesteit een Ring van zyn

Vin.

Vinger, nam daar en boven zyn Hoed-band, ter waarde van tien duizend Kroonen, en stelde hem by dit alles nog een gouden Keten met het Pourtrait van den Koning verrykt, ter hand, welke Keten, als ook de Hoed-band, hy tot aan zyn dood toe dagelyks gedraagen heeft. Zo eenig Schryver voorgeeft, dat de plechtigheid van het Ridder-slaan aan den Persoon van RUBBENS in het Paleis van White Hall, volvoerd is, en niet in het Parlement, is het ondertusschen niet moeijelyk hem uit zyn dwaaling te trekken, dewyl hy geenerlei bewys voor zyn verbeelding aanhaalt, die slegts op een enkel vermoeden gegrond is, dat dit in Engeland aldus niet gebruikelijk zou zyn: daar en boven is alles wat men alhier op dit punt, en op het voornaamste gedeelte dezer geschiedenis vind by gebragt, afkomstig van de Schriften van den geleerden GEVAERTS, die een Harts-vriend van RUBBENS zynde, door zyn genoemden Vriend, alle de gebeurtenissen van deszelfs leeven werden medegedeeld. Aan de andre zyde is het zeer waarschynlyk dat zyn Groot Brittannische Majesteit deze plechtigheid met meer luister als gewoonlyk wilde doen geschieden, om aan de Engelsche Natie zyn vreugde te betuigen over deze Vrede, zo bedektelyk tot stand gebragt, en dat hy de verdiensten van die geen' wilde beloonen die dezelve met zulk een wyze bestiering had verhaaft, tot voldoening der beide oorlogende Mogendheden en hunne Onderzaaten.

In den tusschentyd dezer onderhandelingen had de Groot-Brittannische Koning aan RUBBENS verzocht om negen groote Stukken, en een Zolderstuk voor de Zaal der Afgezanten in zyn Paleis van White-Hall te schilderen; verbeeldende door Zinnebeelden, de Heldendaaden van Jacobus I. Koning van Engeland, en de gebeurtenissen waar door hy in Engeland kwam, na zich van het Koningryk Schotland verzekerd te hebben. De Prent naar het genoemde Zolderstuk is door Gribelin gegraveerd, heeft vyf regelen Schrifts, en word te Londen by genoemden Graveerder verkocht.

RUBBENS schilderde aldaar nog een Stuk, St. Joris te Paard verbeeldende, het welk hy den Koning tot een geschenk aanbood, die het zelve wel wilde aanneemen, doordien het zyn Majesteits Pourtrait was; dat der Koninginne bevind zich onder de Beeldtenis van een Jonge Dochter, die zich op den tweede grond van het Stuk ver-
toont. Nog schilderde hy een ander Stuk voor Milord ARONDEL, het welk Maria Hemelvaart verbeelde: RUBBENS copieerde het genoemde Stuk van St. Joris, en heeft het zelve tot aan zyn dood bewaard, gelyk blykt aan de Catalogus der Schilderyen, in het Sterfhuis gevonden, waar in het zelve op No. 15 gesteld is; men zal deze Catalogus hier achter by gevoegd vinden. Dit laatstgenoemde Stuk, is in 't Kabinet van den Cardinaal DE RICHELIEU doorgetrokken, en bevind zich tegenwoordig in dat van den Hertog van Orleans

RUB-

RUBBENS TE RUG REIZE VAN
HET LONDENSCHÉ HOF NAAR
DAT VAN BRUSSEL.

Eenigen tyd na dat RUBBENS tot Ridder geslagen was, trok hy weêr te rug over zee, opgehoopt met eer en rykdommen, en deed aan Haare Koninglyke Hoogheid verslag van zyne ontmoetingen en onderneemingen, aan het Groot-Brittannische Hof; van zyne Staatkundige gesprekken, wederzydsche voorstellen, en van de Koninglyke belooningen, voor den uitslag zyner onderhandelingen.

De Aartshertoginne deed, door de vreugde van haar hart, zichtbaare tekenen haarer achting blyken, en zwaaide hem byzondere loftuitingen toe, om zyn voorzichtigheid en werkzaamheid van geest, van zo roemruchtig in zyn moejelyke onderneeming te hebben geslaagt, die zo bedektelyk tot voldoening en eer van den Koning zyn' Meester en van zyn Volk volvoerd was geworden: en om aan zyne verdiensten recht te doen, wierd hy ter zelve tyd, door deze Prinsef met zeer aanmerkelyke geschenken begiftigd.

RUBBENS TWEEDE REIZE, NAAR
HET HOF VAN MADRID.

Na dat de Aarts-Hertoginne met haaren eersten Staatsdienaar en den Ridder RUBBENS in gesprek was geweest over de beste maatregelen, ten voordeele des Koophandels, naar de bevestiging van deze vrede te neemen; en over de oneenigheden die tusschen deze Prinses en de Staaten van Holland nog heerschende waren; oordeelde zy het nodig te zyn, dat RUBBENS naar Spanje terug keerde, met Schrifteleyke bevelen tot deze punten betrekkeleyk, en om ter zelve tyd van zyn onderhandelingen aan het Hof van Londen, verflag te doen.

RUBBENS deed zyn intrede aan het Hof van den Koning van Spanje, even gelyk de Cezars in den Roomschen Raad deden, na dat zy eenige Provintiën overwonnen hadden; en wierd door zyn Majesteit op de alleraangenaamste en vriendelykste wyze ontfangen, hem een byzondere voldoening betuigende over de voorzichtigheid in zyn gedrag te Londen gehouden, waar door hy het vuur van eenen Oorlog had weeten uitte dooven, dat onuitbluffchelyk scheen. Ook wierd hy door de Staatsdienaaren en Heeren van het Hof met loftuitingen als overlaaden, en wel byzonderlyk van den Hertog D'OLIVAREZ, eerste Staats-

die-

dienaar van den Koning, die zich deed uitmunten om hem aangenaam te onthaalen, en hem een byzondere Vriendschap te bewyzen.

Zyn Katholyke Majesteit, vereerde hem toteen blyk van zyn hoogachting, die hy de groote gaven en roemruchtige eigenschappen van zyn Afgezant in deszelfs onderhandelingen toedroeg, met de gouden Sleutel orde, en bevestigde door geloofs-brieven in dato 21 Augustus 1630 zyn Ridder-tytel, waar mede hy voor het volle Parlement door KAREL I. Koning van Engeland was vereerd geworden.

Na dat dan RUBBENS de kracht zyner onderhandelingen, en de stappen dien hy had gebruikt om in 't geheim tot het gehoor van den Koning van Engeland, en tot de gesprekken met deszelfs Staats-Dienaaren toegelaaten te worden, vertoond had; en ten anderen van de zyde des Konings van Spanje met schriftelyke onderrichtingen was belast, betrekkelyk tot Neêrlands Koophandel, als ook over de oneenigheden die tusschen de Aarts-Hertoginne, en de Staaten van Holland heerschende waren; nam hy afscheid van den Koning, van de Koninglyke Familie, Staats-Dienaaren, en van het geheele Hof; echter stelde hem de Hertog D'OLIVAREZ uit 's Konings naam geschenken van groote waarde ter hand.

COPY NAAR DE OORSPRONKELYKE GE-
 LOOFS-BRIEVEN TER BEVESTIGING VAN
 DEN RIDDER-TYTEL, DOOR PHILIPS
 IV. KONING VAN SPANJE GETEE-
 KEND, GESCHONKEN AAN P. P.
 RUBBENS, OP DEN 21 AUGUS-
 TUS 1630.

PHILIPPUS, door Gods genade, Koning van
 Kastilie, van Leon, Arragon, de beide Sicilien,
 van Hierusalem, Portugal, Navarre, van Ma-
 jorka, Grenada, Toledo, Valencia, Gallicië,
 van Sevilie, Sardinië &c. &c. &c. alle de
 geenen die deze zullen zien ofte hooren leezen, Sa-
 lut; doen te weetten dat om de goede berichten die
 ons zyn te vooren gekomen van onze lieve en ge-
 trouwe PETRUS PAULUS RUBBENS, Secre-
 taris van onzen geheimen Raad in onze Nederlan-
 den; en van de goede en aangenaame diensten
 die by ons by verscheide gelegenbeden heeft be-
 weezen, zo wel in onze Nederlanden, en aan
 dit ons Hof, als aan dat van Engeland, alwaar
 by door onzen last gezonden is geweest, om zaa-
 ken wel grootelyks onze diensten en die des gemeen-
 en bests betrekkeelyk, hebbende zich in alles roem-
 ruchtig en nuttiglyk van zyn' plicht gekweetten tot
 onze genoegzaame voldoening, en met een byzon-
 dere betuiging van zyn yver, beleid, en standvas-
 tigheid. ZO IS 'T, om alles wat hier boven in
 aanmerking is genomen, zelfs om hem verder aan

te spooren, en door eenig eerbewys gelegenheid te geeven van zich meer en meer tot onzen dienst te beelytigen, dat wy hem goedgunstelyk willende onthaalen, versieren, en verheffen, op den raad en goedgunstige voorspraak van onze zeer waarde en zeer geliefde Tante, Mevrouwwe ISABELLA CLARA EUGENIA, door Gods Genade Infante van Spanje &c. &c. genoemde PETRUS PAULUS RUBBENS, tot Ridder gemaakt en verklaard hebben. Maaken en verklaaren hem by dezen meede tot Ridder, willende en verstaande dat by van nu af aan daar voor gehouden en erkend worde in alle zyne handelingen en verrichtingen, en dat by alle de gerechtigbeden, vrybeden en ontheffingen geniet, alle andre Ridders in alle onze Landen genietende, en wel voornaamentlyk in onze voornoemde Nederlanden, even zodanig, en op dezelve forma en wyze, als of by door onze eigen hand tot Ridder gemaakt en verklaard was, verzoeken en bevelen alle onze Luitenants, Gouverneurs, Maarschalken, en andere van onze Rechters, Officieren en Onderdaanen wien het zoude mogen aangaan, en op welk een wyze het ook zy, dat zy genoemden PETRUS PAULUS RUBBENS erkennen in de voorschreeven hoedanigheid van Ridder, en van den gebeelen inhoud dezer genoemde Geloofs-Brieven, en hem alle de voorrechten vredig te laten genieten en gebruiken, zonder hem op te leggen of te veroorzaaken, nog te dulden dat men hem aandoet, oplegt, of

*veroorzaakt, eenigerly ontrusting, kwelling of
 verbinding, in 't tegendeel, WANT ALZO
 IS HET ONZE WIL, mits dat vooraf
 de genoemde Geloofs-Brieven aan DON GUAN
 DE CASTILLO, onze Secretaris der Mercedes,
 vertoond worden; ten einde 'er aantekening en
 memorie in zyn Amtboek van kan gehouden wor-
 den. Tot teken der waarheid hebben wy dezen
 met ons Koninglyk Zegel bekrachtigd; gegeven
 in onze groote Stad van Madrid, in 't Koningryk van
 Castilië, op den 21 Augustus 1630, in het II
 Jaar onzer regeeringe.*

Was getekent PHILIPPUS.

op de Vouw Door den Koning

GELDORP.

en op dezelve Vouw van de andere zyde,

Was getekend

DON GUAN DE CASTILLO.

TWEE-

TWEEDE HUWELYK VAN DEN
RIDDER RUBBENS MET DE
ADELYKE JONKVROUWE
HELENA FORMENT.

De Ridder RUBBENS zo roemruchtiglyk de Hoven van Madrid en Londen verlaaten hebbende, waarvan hy uitrok met eer en rykdommen, kwam in de maand April des Jaars 1630 wederom te Antwerpen te rug, en deed zich aldaar voor de tweedemaal in 't Huwelyk verbinden met de edele Jonkvrouwe HELENA FORMENT, zestien Jaaren oud en van een verrukkende Schoonheid zynde, welkers opvoeding en deugd, aan deze zeldzaame bedeeeling volkomen beantwoorde.

Door de lange afwezigheid van de Stad Antwerpen, waarin RUBBENS geduurende drie Jaaren tyds had toegebracht, en door zyn tweede Huwelyk, verscheen hy in deze Stad als een op nieuw inwoonende Vreemdeling, en vond zyn Werkplaats in de uiterste kwyning als toegeslooten. Echter stelde hem zyn werkzaame Geest wel ras Sleutelen ter hand om dezelve wederom te openen, en met meerder luister te doen herleven dan voor zyn vertrek.

Dit voorbeeld zou door onze hedendaagsche
Schil-

Schilders nimmermeer opgevolgd worden, wanneer zy zich door zo veel heerlykheid en rykdommen bevonden toegelinkt te zyn, die hen in staat stelden om in de Waereld te kunnen uitmunten. Deze Heeren zouden voorzeker van een ander gevoelen zyn, want in plaats van den draad van hun edel Beroep wederom te hervatten, zouden zy zekerlyk liever hun Werkplaats willen toespnyken, en hnnne Penfeelen in de brandenetelen smyten, om zich niet meer aan eenigerly last over te geeven, waarvan zy zich de wreedste sla-verny vormden.

RUBBENS echter was niet van het soort dezer hoogmoedige Lediggangers, die tot hun eerste Fortuin geraakt, aanstonds den breidel hunner toomelooze driften bot vieren, en het pad van den wellust inslaan.

De Geest van RUBBENS was rechtdraads srydig met Menschen van diergelyk gedrag, dewyl hy niets meer dan een stille rust, en wezentlyke bezigheden beminde, die hem noch zyn gezondheid noch zyn geweeten beroeren konden; het Schilders beroep was het allerkrachtigste voorwerp van zyn harts-verrukking, waarom hy ook voor niets, dan voor Staats zaaken en de Letteren, de Schilderkunst achterwegen liet.

Daar en boven een vyand van ydele pracht, het spel, en goede sier zynde, matiglyk levende, zich van geen wyn dan by noodzaaklykheid bedienende, hem niets in de waereld dierbaarder

schat-

schattende dan het Opperwezen te dienen, zich met wezenlykheden vermaakende, en zich opöf-ferende aan de bevelen zyner Souvereinen voor het welzyn derzelve Onderdaanen; werkte hy meer tot vermaak dan uit belang, dewyl hy het grootſte gedeelte zyner winſten aan de nooddruf-tigen uitdeelde.

SCHILDERYEN VAN RUBBENS
 IN DE KERK DER ABDYE
 VAN AFFLEGEN.

Naauwlyks was de Werkplaats van RUBBENS wederom geopend, of de Provoost der Ab-dye van Afflegen kwam hem om een Altaar- Stuk verzoeken, het welk men tegenwoordig in het choor der Kerk van deze Abdy geplaatst vind. Dit Stuk is van een uitgebreide en ryke ordonnantie, verbeeldende den Zaligmaaker zyn Kruis naar Calvarie ſleepende; het gelaat van Chriſtus munt in 't zelve uit, zynde van een onnavolglyke uit-drukking; voorts bezit het zo veele verdienſten dat het waardig is onder de uitmuntendſte Werken van zynen Maaker geplaatst te worden. De ſchoo-ne Prent naar het zelve is van het graveer yzer van P. PONTIUS, getyteld, *Chriſtus bajulans crucem*, hoog 16 duim, breed 21 duim.

Dit Schildery werd in zeffien Dagen voltooid,

O

doch

doch toen hy voor het zelve betaaling vorderde, waren de Provoost en zyn Opperbezorger zeer kwalyk te vreden wanneer hy een Somme van 1600 Guldens brabant's geld eischte, door dien hy 'er zo weinig tyds op had te kosten gelegd, waarom zy zich dan oordeelden gerechtigd te zyn hem af te korten, brengende met eenen by dat zy van voorneemen waren hun Eetzaal met Werken van zyn Penfeel te vervullen, en dat zy in aanmerking van dit groot ontwerp, begeerden een beding te maaken voor zo veel Stukken als zy zouden bevinden nodig te hebben, maar tot een minder prys dan zyn gewoonlyke bepaaling.

RUBBENS verontschuldigde zich op hunne edelmoedige aanbieding, en antwoordde hen:
 „ Myne Heeren, zo gy oordeelt dat dit Schil-
 „ dery u niet te pas komt, hoeft gy u niet in
 „ moeite te steeken; ik hebbe alle dagen gelegen-
 „ heid om die geenen vermaak aan te doen die
 „ my om myne werken aanzoeken.

Op deze besliffende verklaring wierd RUBBENS door den Provoost en zyn Opperbezorger, de geëischte Som betaald, geevende daar voor een Kwitantie, dewelke nog in de Gedenkschriften dezer Abdy berustende is. Ten zelve tyde verzochten hem deze Heeren of hy een Schets voor een nog grooter Stuk wilde vervaardigen, waar mede hy de muur wilde bedekken, hebbende het gezicht tegen over de Intrede van hunne Eetzaal. Men weete dat zich deeze Schets in
 de.

deze Abdy bevind; dezelve verbeeld de Wonderdaaden van St. Benedictus.

De Heer DESCAMPS maakt in zyn Schilder-
reis door Vlaanderen en Brabant, in 't minst geen
gewag, of van deze Schets, of van de Prent na
dit groote Schildery: ook beklagen zich de
Prent Liefhebbers geweldig, dat deze Schryver
niet regelmatig blyft vervolgen het geen hy eens
begonnen heeft: doch hy volgt zeer slaaffch de
voetstappen na van M. MENSAART, een Schil-
der te Brussel, die in zyn Werk, getyteld *le Pein-
tre curieux*, is in gebreke gebleven van ver-
scheidene nodige aanmerkingen te vertoonen,
waarvan den Heer DESCAMPS, of schoon hy
laater schryft, de mislagen niet heeft willen ver-
beteren, uit eerbied voor dat geen het welk hy
uit zyn Werk heeft getrokken.

Dat de Heer DESCAMPS in zyn genoemde
reis niet regelmatig de Prenten na RUBBENS
vervolgt, waarvan hy de Schilderyen aanhaalt,
is vergeeflyk; maar dat hy voor de Reizigers drie
heerlyke Stukken verbergt, die zich in de naby-
heid van Brussel bevinden, is onvergeeflyk; waar
van 'er twee door ANTONIE VAN DYK, en
een door CRAYER geschilderd zyn; maar dewyl
'er M. MENSAART mede in 't minst geen mel-
ding van maakt, denkt men dat hy goedgevon-
den heeft hem in deze groote onächtzaamheid niet
te willen voorby streeven.

Het eerste Stuk, door ANTONIE VAN DYK

geschilderd, bevind zich in het Kerk-Altair, by de gastvrye Zusters te Vilvoorden, verbeeldende het zelve ST. ANTONIUS VAN PADUA, aanbiddende het Kind JESUS, dat door de Maagd gehouden word: dit Stuk is van een schoone tekening, en het koloriet van een groote frisheid; het is luchtig getoetst, en door al deszelfs schildering dun behandeld.

Deze Geestelyke Dochters zyn als by geval eigenareffen van dit schoone Stuk geworden, doordien 'er een bejaard en ongehuwd Man in dit Klooster te huis lag, die de bepaalde Som voor zyn kostgeld niet kunnende opbrengen, zich verplicht vond, wilde hy aldaar blyven, dit Stuk aan deze Gemeente te verkoopen voor een Som van 1200 Guldens.

Het tweede Schildery van ANTONIE VAN DYCK bevind zich in de Kerk van Saventhem, vyf kwartier uuren van Brussel gelegen; het zelve verbeeldt St. Martinus te Paard, zyn' Mantel door snydende, om met het afgesneedene een' armen te bedeelen tot bedekking der naaktheid van zyn lichaam: de groepen zyn hier in zeer verstandig aaneengeschakeld, de tekening is ten uiterste nauwkeurig, en het naakt zeer krachtig. De Priester en Kerkmeesteren verkochten dit Schildery, nu 20 Jaaren geleeden aan den Heer Hoer uit den Haag, voor een Som van 4000 Guldens brabant's geld, zonder verlof van den Heer Graaf van KONIGSECK, of van het Dorpgerecht, of
ook

ook zonder toestemming van de Gemeente te hebben bekomen. De Boeren gewaar geworden zynde, dat hun St. Martinus reeds uit het Altaar was genomen, om hem tot zyn overvoering in te pakken, vatten de Wapenen by der hand, van hunne Vrouwen en Kinderen verzeld zynde, gezamentlyk met hooivorken gewapend, en omringden de geheele Kerk, ten einde hun St. Martinus te bewaaren, die daar alreeds ingepakt was: andre Boeren zaten den Heer H O E T achter na, die om zich te redden, dwars door de Tuinhaag van den Priester vluchtte, en door het land heen den weg naar Bruffel won; echter bleef het Stuk in de Kerk door het vermogen der saamgerotte Boeren, en het Gerecht ondertusschen vergaderd zynde, deed Verklaringen opstellen, aangaande den Priester en Kerkmeesteren, tegens de overlevering van hunnen St. Martinus, die dan weêr in het Altaar wierd herplaatst, waar uit hy genomen was.

Dat van G A S P A R C R A Y E R, bevindt zich in de Kerk van Dieghem, anderhalve myl van Brussel gelegen; het zelve verbeelt St. Cornelius, wien de Dorpelingen Lammeren en ander Vee komen aanbieden, om, door zyn Voorbede, voor ziekens behoed te blyven, waar door hun Gedierte zo dikwyls is aangevallen. Dit Schildery word voor een der schoonste gehouden van alles wat deze Meester heeft te voorschyn gebracht.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN
DE PAROCHIAALE KERK DER
STEDE VAN ALOST.

De Deken en voornaamste der Broederschap van St. Roch, die in de Parochiaale Kerk van Alost opgericht was, bekoord zynde door het schoone Werk van RUBBENS, dat in hunne nabuurschap, de Abdy van Afflegen, pronkte, beslooten om hem mede een Altaar - Stuk voor hun Kapel te verzoeken, staande in het zuidwaardsche kruisperk van genoemde Kerk.

Dit verzochte Stuk wierd aangenomen en voltooid; en weinig tyd daar na vertrokken de afgevaardigde dezer Broederschap naar Antwerpen om het zelve te betaalen en over te voeren. RUBBENS, die 'er acht dagen op was bezig geweest, vroeg aldus 800 Guldens voor zyn belooning, die hem op het oogenblik wierden betaald.

De Schilder door de edelmoedigheid dezer afgevaardigden verrascht zynde, die hem, zonder iets te willen afdingen, betaalden, zeide: „ Myne Heeren ik heb reden om voldaan te zyn over uwe edelmoedige betaaling, verre die van uwe gebuuren voorby streevende, naamelyk die ryke Geestelyken van Afflegen, die my

„ my-

„ myne eifchen beknibbelden: nu wil ik op myn
 „ beurt, ten uwen opzichte, mede mild zyn, en
 „ u een geschenk doen van drie kleine Stukken,
 „ om boven de Oppertafel uwer Altaar geplaatst
 „ te kunnen worden.

Deze drie Stukken verbeelden, het eerste, Chris-
 tus aan het Kruis, het welk men in het midden
 geplaatst heeft; het tweede aan de rechterzy-
 de, is daar de Engel St. Roch van de Pest ge-
 neeft, en het derde ter flinkerzyde, dezelve hei-
 lig in de gevangenis.

Wat de groote schoonheid van het voornaame
 Stuk betreft, stemmen alle Kenners te faamen,
 en komen overeen, dat het zelve het waare
 schoon van den Schilder bezit, en het volmaakt-
 ste wat men van hem in de Nederlanden ziet,
 kan evenaaren. Deszelfs Prent is door P. PON-
 TIUS gegraveerd, en word voor een Pronk-
 stuk van zyne Werken geacht, getyteld, *Sancte
 Roche ora pro nobis.* Hoog 19 duim, breed 13
 duim.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN

DE KERK VAN ST. BAVO, TE

GENT.

In een Kapel, ter flinkerzyde van het groote
 Choor dezer Hoofd-Kerk, vind men een

zeer groot Stuk van RUBBENS geplaatst, dat ryk van ordonnantie is, het welk zich voorheen in het Altaar van het groote Choor vertoonde; het zelve verbeeld St. Bavo, Aalmoesen uitdeelende. Dit Stuk is zeer kwalyk in acht genomen door de geenen die verschuldigd waren 'er de grootste zorg voor te dragen, op zulk een wyze, dat het op verre na zyn eerste luister niet bezit, dewyl het voor weinige jaaren almede onder slegte handen is gegeven, die het zelve op zulk een wreede wyze gewreeven, verlappt, en verschilderd hebben, dat het zich niet meer als waardig vertoont onder het getal der schoone Werken van dezen Schilder geplaatst te worden. De Prent is door T. PILSEN gegraveerd, welkers Opdracht luid: *Illustrissimo ac Reverendissimo Domino &c.* Hoog 21 duim, breed 13 duim.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN
 DER JESUITEN KERK TE
 GENT.

Dit Schildery is in het voornaamste Altaar dezer Kerk geplaatst, verbeeldende de marteling van St. Livinus. De Liefhebbers stellen het zelve in den rang der schoonste voortbrengfelen van den Schilder; wanneer men de

schoo-

schoone houding, het Hoofd van den Martelaar, en het uitdrukken der schrik van den Beul en Soldaaten, op het aanschouwen der blixemende en van den Hemel nederdaalende Engelen gade slaat, ziet men duidelyk dat alle deze Beelden een levendige zwier hebben door verschillende bewegingen. De Prent is door CORNELIS KAUKERKEN gegraveerd, welkers Opdracht luid: *Perillustrissimis, nobilissimis &c.* Hoog 20 duim, breed 15 duim.

DRIE SCHILDERYEN VAN RUBBENS IN DE KERK DER RECOLECTEN TE GENT.

Het groot Altaar der Vaders Recolecten te Gent, is met een Werk van RUBBENS versiert, verbeeldende Christus het Hemelsch Paradyt uitkomende, gereed, met den Blixem in de hand, om de verfstokte Waereld te verdelgen; de Maagd op de Wolken geknield leggende, wyft haar Borst aan haar' Zoon en Schepper, smeekende Hem om vergiffenis voor der Stervelingen ongerechtigheid. Op den Voorgrond is St. Franciscus van Assise geplaatst, die met moeite de wyd-uitgestrekte Aardkloot onder zyn' kleinen Mantel schynt te willen verbergen, om dezelve voor de

*Now
Brussels*

blixemende hand van den Zaligmaaker te beschutten. Dit Zinnebeeld, maakt als een tweede deel uit, betrekkelijk tot het geene waarmede RUBBENS de Dominicaanen te Antwerpen heeft willen voorzien, waar van men te voren heeft gesproken.

Ondanks de buitenspoorigheid dezer ordonnantie, stof gevende van door onze Bisschoppen berispt, en door Spotters beschimpt te worden, is deszelfs schildering fraai, en bewyft de grootheid van des Schilders kunst; het Hoofd van Christus schynt als te leeven, gelyk ook dat van St. Franciscus. Men vind een Prent naar hetzelfde, doch kwalijk uitgevoerd, en zonder naam van Graveerder, alleenlyk getekend; ADRIAAN POSSENIER *excudit*, getyeld: *Dei Mater Filium &c.* Men weete dat de Heeren HECQUIT en BASAN in hunne Catalogus geen de minste melding maaken van deze Prent.

Het tweede Struk bevind zich in het Altaar; het zelve verbeelt een zieltoogende Magdalena, door Engelen ondersteund wordende: schoon getekend en heerlyk van koloriet. De Prent naar het zelve is door P. DE BALLIU gegraveerd, getyeld *Gloriosus obitus beatæ Mariæ Magdalenaë.* Hoog 10 duim, breed 8 duim.

In het Altaar aan de rechter zyde is St. Franciscus van Assise verbeeld, de wondetekens ontfangende, waar by zich een geestelyke van dezelfde Orde vertoont, die voor het Hemellicht als schynt

fchynt te verſchrikken, vertoonende zich deze gebeurtenis in een aangenaam Landschap. De Beelden en hunne hoofden zyn van een ſchoon gelaat; daar by is het koloriet krachtig. De Prent die na dit Stuk door LUCAS VOSTERMAN is gegraveerd, is fraai, en voert tot tytel, *Ornatissimis Ludovico &c.* Hoog 18 duim, breed 12 duim.

TWEE SCHILDERYEN VAN RUBBENS IN DE STAD LEUVEN.

Het eerste dezer twee Schilderyen bevindt zich in den prachtigen Tempel der Jesuïten, zynde ter linker zyde van de Intreede geplaatst, verbeeldende het zelve St. Ivo in een rood gewaad, gelyk een Rechtsgeleerde uitgedofcht, aan zyn zyde legt een Vrouw met haar Kind in de armen geknield, papieren uit de handen van dezen Heiligen ontfangende; een Engel boven zyn hoofd vliegende, fchynt hem een Kroon van Lauwren toe te brengen. Het koloriet is krachtig, en de hoofden van een fraaye uitdrukking; echter vind men 'er geen Prenten naar gegraveerd.

Het tweede word men in het Altaar van het groote Choor der witte Vrouwen gewaar, dat de aanbidding der Wyzen verbeeldt; dit Schildery is luchtig bewerkt en in acht dagen tyds afgeschilderd,

derd, zynde voor het zelve agt honderd Guldens betaald, volgens de Reekening die onder de Papieren dezer Vrouwen berustende is. De Prent na dit Stuk is schoon en zeldzaam en door LAUWERS gegraveerd, getyteld *Intrantes domum invenerunt puerum cum Maria.* Hoog 16 duim, breed 11 duim.

TWEE SCHILDERYEN VAN RUBENS IN DE KERK VAN ST. DONATIUS TE BRUGGE.

Deze twee uitmuntende Stukken van RUBENS zyn in deze Cathedraale niet zichtbaar als op groote Jaarfeesten, door welke grillige gewoonte de Liefhebbers als verstooken zyn van een soort van hulde te bewyzen aan de schoonheid dezer Schilderwerken die alsdan door een Tabernakel van Zilver zyn ingevat, doch voor het overige van de tyd in de Schatkist der Sacristye wederom worden opgeslooten en niet weêr het daglicht zien, dan wanneer het den Sacristyn eens in het hoofd komt; dezelve verbeelden St. Petrus, en St. Paulus. Niets is schooner dan de kracht en frisheid van het koloriet; alles is gemakkelyk, naauwkeurig en schitterend in deze Stukken behandeld, men vind 'er echter geen Prenten na vervaardigd.

TWEE

TWEE WERKEN VAN RUBBENS
 IN DE CATHEDRAALE KERK
 TE DOORNIK.

Men word in het groot Altaar dezer Cathedraale Kerk een groot Stuk van RUBBENS gewaar, het Vagevuur verbeeldende; in de hoogte van dit Stuk vertoont zich de H. Drieëenigheid, en wat laager de H. Maagd voor de verlossing der Zielen smeekende; eenige Engelen schynen als hunne handen toe te reiken, om deze Zielen tot de Hemelsche Heerlykheid heen te voeren; deze Ordonnantie is zeer verstandig te samen gevoegd, en wel uitgevoerd, maar de goede bewaaring van dit Stuk verwaarloosd geworden, het zelve nog daarenboven aan onbarmhartige handen overgeevende, die het zo onbescheiden gestreken en herfstreken hebben, dat 'er geen schaduw meer van zyn' eersten luister is overgebleven, daarenboven heeft het zelve in 't jaar 1768 een tweede foltering ondergaan, door een hand die het door zyn Penseel wilde verfraaijen om het eerste en tevens zyn eigen bederf te verbergen.

Achter het groot Choor dezer Cathedraale Kerk ziet men een tweede Stuk van RUBBENS geplaatst, het geen de marteling der Machabeen

ver-

verbeelt; deszelfs Ordonnantie is ryk en verstandig naar zyn eigenschap uitgedrukt; dit Stuk heeft nog eenige schoone overblyfzels van des Schilders heerlyk koloriet behouden, doch het zelve is alméde zo ongelukkig als het voorgaande geweest, hebbende een eerste en tweede Geefelroede ondergaan, zo wel te Doornik als te Brussel, alwaar het zig in 't jaar 1768 in dezelve Schilderwinkel, met het hier voorgemelde Vagevuur bevond. De Prent na dit Stuk is niet op te spooren.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN
DER CAPUCYNEN KERK TE
DOORNIK.

Het groot Altaar dezer Vaders is met een schoon Werk van RUBBENS versierd, de aanbidding der Wyzen verbeeldende, het welk ryk van Ordonnantie is: de characters der Beelden, benevens die hunner hoofden, zyn in de uiterste grootheid van Schildering uitgevoerd, voornamelyk de Koning met een rooden Mantel omhangen gelyk mede de Maagd en de Pagiën: het koloriet is krachtig en de groepen grootsch aan een geschakeld. Dit Schildery heeft het ongeluk gehad van in de laatste Belegering

ring dezer Stad, door een Hagel doorboord te worden, ondertuffchen is het zelve gelapt en bygeschilderd doch met zeer weinig oordeel.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN
DE KLUIS KERK DER KLEI-
NE CARMELITEN, BY

NAMEN.

In het Altaar dezer Kluis is een fraai Schildery van RUBBENS geplaatst, het welk St. Joseph verbeeld, die het Kindeke Jesus, God den Vader aanbied. Dit Schildery, benevens het Gebouw der Kluizenaary, zyn door de Aarts-Hertogen ALBERTUS en ISABELLA geschonken en gesticht.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN DE
PAROCHIAALE ST. CATHARYNE
KERK TE RYSSEL.

Het groot Altaar dezer Kerk is met een uitmuntend Schildery van RUBBENS versierd het welk de marteling van St. Catharyne verbeeld; dit

dit Stuk is met groote vastheid van Tekening geschilderd, en zeer stout behandeld, vooral de Heilige, en de Hooge Priester, doordien hunne Characters en Hoofdzwieren van een onnavolglyke uitvoering zyn; deszelfs Prent is van het graveeryzer van W. L. P., en getyteld, *Sancta Catharina Virgo & Martyr, passa &c.* Deze Prent is fraai en zeer zeldzaam; hoog 19 duim, breed 14 duim.

DRIE SCHILDERYEN VAN RUB-
BENS IN DER CAPUCYNEN
KERK TE RYSSEL:

Het Stuk, 't welk in het groot Altaar dezer Kerk geplaatst is, en de aflating van het Kruis verbeelt, is naauwkeurig van tekening, van een schoon koloriet, en wel gegroept; men word 'er byzonderlyk de schoone houdingen en de doorwrochttheid der hoofden van de Maagd, van Joannes en die der Heilige Vrouwen in gewaar, ook geeft de schoone verdeeling der lichten veel luister aan het zelve.

Het andere, 't welk in de tweede Kapel aan de linker zyde van de Intreede dezer Kerk geplaatst is, verbeelt de aanbidding der Herders; deszelfs Ordonnantie is zeer bevallig, van een
krach-

krachtig koloriet, en verftandig gegroept, maar helaas, een dier wryvers, waarvan de waereld als overvloeit, gelyk wy in alle deze droevige voorwerpen aanschouwen, heeft het oppervlakki-ge van dit geheel werk uitgewifcht, op zulk een wyze dat hy niet dan een droevige nagedachtenis heeft achter gelaaten, dat dit Schildery voorheen van RUBBENS Penseel was voortgekomen.

Het derde bevind zich in de eerste Kapel van dezelfde zyde, en verftoont St. Franciscus van Assise, die het Kind Jesus uit de handen der Maagd ontfangt. De houding der hoofden die zeer krachtig gekoloreerd en getoetst zyn, zyn schoon; echter heeft dit Schildery mede de vernielende behandeling van het laaftgenoemde ondergaan, dewyl de kleederen van de Maagd en de achtergrond van het geheele Stuk zo goed als weggenomen zyn.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN
DE CATHEDRAALE KERK TE

ST. OMER.

In het groote Altaar dezer Cathedraale Kerk is een afluating van het Kruis te zien, van RUBBENS penseel; dit Stuk is luchtig behandeld en geschilderd; men word eenige onnaauwkeurigheid in de tekening gewaar, waar van zommige beel-

den tot bewyzen strekken, echter is het zelve om zyn koloriet en schoone houding der hoofden waardig hooggeacht te worden.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN
DE ST. MARTINUS KERK, TE
WYNOXBERGEN.

Dit kostelyk voortbrengsel van RUBBENS penseel bevind zich in het Altaar van het groote Choor, en verbeeld een aanbedding der Wyzen. Dit Schildery doet door deszelfs koloriet een allertreffelykste uitwerking, de hoofden zyn van een byzondere verkiezing en uitvoering, de groepen op het volmaakt verbonden, ja op alles zweeft een heldere toon, een luister, en het waare schoon van den meester.

RUBBENS REIZE NAAR HOL-
LAND.

Zedert dat RUBBENS het Hof van Madrid verlaaten had, gingen 'er eenige maanden voorby zonder dat hy door eenige aanmerkelyke zaak, den Staat betrekkelyk, in de bekoorlykheden van zyn hart (die de Schilderkunst waren) by zonde-

der-

derlyk gestoord wierd, echter was de genieting dezer gerustheid van geen langen duur, doordien het oorlogsvuur tuschen de Aarts-Hertoginne IZABELLA, en de Staaten van Holland wierd ontstooken.

Deze Prinses, zich door vyandlykheden van de zyde der Nederlanden in het begin van 't jaar 1633. overmeesterd bevindende, bragt zich wederom de bekwaamheid van den Ridder RUBBENS te binnen die hy betoond had in het bestier der vredes voorlagen aan het Groot-Brittannische Hof, waarom zy oordeelde, na met haar' eersten Staatsdienaar, den Marquis DE AYTONA geraadpleegd te hebben, het gevoegelykft te zyn, dezen Ridder naar het Hof der Staaten Generaal af te zenden en hem in 's Gravenhage te doen vertoeven, ten einde aldaar een stillstand van wapenen te bewerken, om daardoor tyd te winnen tot het ontfangen van hulptroupen van den Koning van Spanje, of eenige andere Mogendheid.

Tot deze reize gebruikte RUBBENS wederom zyn gewoonlyke voorzorg, om namentlyk geen achterdogt aan zyne inzichten te geeven, doordien hem een geheime last was toevertrouwd, waarom hy dan als een reiziger een reisje door Holland deed, om zich des te beter ongevoelig aan het Haagsche Hof te kunnen indringen, alwaar hy zich dan ook zo bedektelyk tot de staatsgesprekken wist te vervoegen, en met zulk een beleid

zyn bevelen te ontwikkelen, dat dit beftand op het punt gebragt was van geflooten te worden, zo niet het noodlottig tydstip van de dood des Prinzen MAURITS van Oranje hier tusschen beide was gekomen, waar door dan alle zyne onderhandelingen eensklaps werden afgebrooken, het geen hem verplichtte wederom naar het Hof van Brusfel te keeren. Weinig tyd daarna ontftak het oorlogsvuur meer en meer, en wel zodanig dat de Hollandsche troepen in den aanvang der veldtogt van dit genoemde jaar, reeds verscheiden overwinningen hadden behaald.

RUBBENS TWEEDE REIZE
NAAR HET HOF DER STAATEN

GENERAAL.

De Marquis D'AYTONA ontruft zynde door deze voortgangen, en vreezende dat de vyand geduurende dezen veldtogt nog verder overwinningen zou behaalen, hield op het krachtigt by haar Koninglyke Hoogheid aan, dat hoogft dezelve zonder tydverzuim middelen zou beraamen tot uitblusfing van dit oorlogsvuur, of deszelfs verderen voortgang te voorkomen met den vyand door andere voorflagen van vrede of van een beftand optehouden: als ook om den Ridder

RUB-

RUBBENS, met den zelfden geheimen last voorzien, naar het Haagfche hof weder te zenden.

De voorzichtigheid en ftatkunde van RUBBENS wiften zyne tweede voorflagen zo kunftiglyk in de harten der Heeren Staaten te leiden, dat zy fcheenen tot de gevoelens van vrede over te hellen, en het oor leenden om, ten einde tot een' vaften en duurzaamen vrede te geraaken, wel tot een onderhandeling te willen treden met daar toe verkoorne afgevaardigdens van de Infante IZABELLA, doch wel voornaamentlyk met die van den Koning van Spanje.

Deze nieuwe zendelingen van de zyde des Konings van Spanje, en die der Aarts-Hertoginne IZABELLA in den Haage aangekomen zynde, en door de voorafgaande bezorging van RUBBENS, den weg gebaad vindende, flooten den vrede eenigen tyd daarna, waartoe de Koning van Spanje en Aarts-Hertoginne niet als gedwongen bewilligden. Men weete dat gedurende den tyd dat deze onderhandelingen hoop tot een' aanflaanden vrede gaven, de Aarts Hertoginne noodzaakelyk vond den Ridder RUBBENS wederom aan haar Hof te rug te roepen, ter oorzaake van een ontftaane yverzucht onder de andere afgevaardigdens, die zich alleen den roem wilden toeëigenen van den olyftak aan hunne fouvereinen te hebben aangebragt, zonder daar in dien geenen te doen deel neemen, die daar toe de grootfte grondflagen had gelegd.

Door diergelyke uitmuntende diensten en beproefde begaafdheden, waardoor de Ridder RUBBENS zich in de gunste zyner souvereinen had weten in te dringen, verkreeg hy de grootste eerbewyzingen en rykdommen, en echter was hy, ondanks al dezen luister, nooit door hoogmoed opgeblaazen, maar altyd tegens de geenen die hem omringden, zonder eenig uitzondering van staat, in een' gemeenzaamen omgang, bewyzende een ieder het geen de menschlievendheid en betamelykheid vorderden; hy verkeerde zonder gemaaktheid, gemeenzaam zo wel met zyn benyders als met zyne vrienden, voorkomende de geheele waereld, en naar niets meer yverende dan naar de gelegenheid van nuttig te kunnen zyn aan de geenen die hem zyne diensten verzochten; ook was hy in geenerlei wyze tegen zyn beroepsgenooten (als schilder namentlyk) vooringenomen, maar overlaade hen in tegendeel met vriendelykheid, en bevoordeelde hen van gansch harte wanneer zich de gelegenheid daar toe aanbood, gelyk de voorbeelden, hier te vooren aangehaald, aanwyzen; en 't geene wel byzonder aanmerkelyk is, is dat hy juist in den tyd van zyn grootsten luister, wanneer hy van het Groot-Brittannische Hof, en van zyn laatste reize naar Madrid was te rug gekomen, in 't jaar 1632. het amt van Deken der Schilder-Academie te Antwerpen aanvaardde.

Zyn gemakkelyke handelwyze, zyn gaaf van te
be-

behaagen, en zyn grondige letterkennis, maakten hem by Koningen en Prinsfen even zo bemind als by den burger; zyne eenigste bedoelingen waaren de geheele waereld te voldoen, en als een man van eer te leeven, altoos het character van een' droefgeestigen wysgeer, of dat van een onverdraagelyken menschenhater van zich verwyderende, die in den minder ryken, met zekere verachting, gebreken berispt, waar aan hy zelf het meeste schuldig is.

Niettegenstaande hem de gewichtigheid der staats-zaaken geduurige beslommeringen verschafden, was hy ondertusfchen zo werkzaam dat hy om zich te verlustigen eenig goed boek by de hand nam, of vrolyk naar zyn schilderkamer ging om te tekenen, schetsfen te ontwerpen, of voor die geenen te schilderen dien hem om zyne werken verzochten; en door de luchtigheid van zyn penseel, en de gemakkelykheid van zyne verbeelding in het ordonneeren, was hy in staat gesteld om een ieder in weinig tyds te vergenoeuen, gelyk men met verwondering gewaar word, door de groote menigte van werken dien hy aan Kerken, en andere openbaare plaatsfen der Nederlanden, ja geheel Europa heeft medegedeeld.

HET AFSTERVEN VAN DE AARTS-
HERTOGINNE IZABELLA.

RUBBENS uit den Haag zynde wedergekomen, voldaan by zich zelve van zo zegenryk de grondslag van een' vrede te hebben gelegd waarvan de voltrekking niet lang verwylen kon zyn uitwerking te hebben, begon naauwlyks de vruchten van gerustheid, en van zyn kabinet en schilderkamer te genieten, wanneer men hem de gevaarlyke krankheid der Aarts Hertoginne ISABELLA aankondigde, en eenige dagen daarna het overlyden van deze Prinses, het welk op den eersten December des jaars 1633. gebeurde, in een ouderdom van zeven en-zestig jaaren.

Dit sterfgeval doorgriefde het hart van RUBBENS met de levendigste smerten, nu zyn godvruchtige en deugdzaame meesteresfe verlooren hebbende, waar van hy altyd met zo veel heuschheid en uitzondering, verre boven zyne verwachting was bejegend geworden: ook had de Aarts-Hertog ALBERTUS in zyn leven mede een alleroprechtst vertrouwen in de diepe doordringende en voorzichtigheid van onzen RUBBENS in zaaken den Staat en het Hof betrekke-lyk, doordien deze Prins niet onkundig was dat deze groote staatkundige de belangens zyner Souvereinen en die hunner onderdaanen in den grond

ken.

kende, en dat hy nimmer eenigerlei raad zou geven, zonder vooraf de gevolgen, voor en nadeelen, die daaruit zouden kunnen voortspuiten, rypelyk te hebben overwogen.

Hierom dan was het dat de Aarts-Hertog vóór zyn overlyden zyn' geliefden RUBBENS zo meenigmaalen zyn gemaalinne aanbeval, en zelfs haar bad van nimmer te willen verzuimen dezen grooten man in haare neteligste zaaken te gebruiken, en zyne raadgeevingen optevolgen, doordien hy zelve menigmaalen was overtuigd geworden dat de gevoelens van dezen grooten geeft als voorstellingen waren en gemeenlyk hun uitwerking hadden, zo wel aangaande een goeden uitflag als de ongelukkige gevolgen dewelken hy zo wysfelyk had weeten aan te duiden.

Deze zelfde gelukkige hoedaanigheden, waar van RUBBENS bezield was, schitterden gelykelyk uit in de oogen van den Marquis D'AYTONA (toen eerste Staatsdienaar by de Infante IZABELLE zynde, door het te rug roepen van den Marquis DE SPINOLA in 't jaar 1628 voorgevallen) die na het afsterven van de Aarts-Hertoginne IZABELLA, de Nederlanden by tusschenkomst bestierde, en zich van RUBBENS goede raadgeevingen niet kon onthouden.

PHILIPS DE VIERDE, Koning van Spanje, door de dood zyner Moeije de Aarts-Hertoginne Infante tot eigendom der Nederlanden geraakende, uit krachte der acte van afstand door den Ko-

ning van Spanje PHILIPS DE TWEEDE aan den Aarts-Hertog ALBERTUS, en de Infante IZABELLA, door welke acte, en ten voordeele van dit huwelyk bedongen was, dat, ondanks de genoemde afstand van eigendom, deze landen, by gebrek van nakomelingschap, aan de Spaansche Kroon zouden wederkeeren: ingevolge nu de uitkomst van dit gebeurde, gaf PHILIPS DE VIERDE, bezitting der Nederlanden hebbende genomen, dit Gouvernement Generaal aan zyn' eenigsten Broeder den Prins FERDINAND, in het begin van 't jaar 1634.

Maar alvorens deze Prins van zyn Gouvernement bezit kon neemen, wierd hy door den Koning zyn Broeder aan het hoofd van een Spaansch leger gezonden, tot hulp van de Oostenryksche en Hongaarsche leger-benden, bestierd wordende door den Roomsche-Koning FERDINAND DE DERDE, zoon van den Keizer FERDINAND DE TWEEDE, om de Zweeden en oproerigen uit Duitschland en van de Keizerlyke grenzen te verjaagen.

Naauwlyks hadden zich deze twee legers vereenigd, en in 't gezicht van de Stad Nortlingen op een hoogte voordeelig post gevat, wanneer de vyanden hen kwamen aanvallen, voornemens zynde deze vereenigde legermagt uit deszelfs voordeelige post te verdryven en aldus het belegeren van genoemde Stad te beletten. De oproerigen vielen hunne vyanden aan in den vroegen morgen

gen op den 5. September 1634. door zestien herhaalde aanvallen, by wyze van de allerbeslisschenste stormloopen, doch zy wierden geduuriglyk geslagen, en wel zodanig dat zy by hunne laatste poging geheel en al overhoop geraakten, vlugtende in 't wild, verlatende hun geschut en bagagie, en verliezende tevens hun Generaal en Hoofd GUSTAVUS HORN, zynde een Zweed, die met andere Generaals en Officiers van aanzien wierd gevangen genomen, ja meer dan de helft van het vyandlyk leger wierd, of in stukken gehakt, of gevangen genomen.

Ten einde van het genoemde jaar kwam de Prins FERDINAND, met lauwrn bekroond, aan het Hof van Brusfel, en nam bezit van zyn Gouvernement. De Ridder RUBBENS bleef niet lang in gebreke dezen Prins te verwelkomen, van wien hy zeer heuschelyk wierd ontfangen, hebbende hem zyn Koninglyke Hoogheid reeds byzonderlyk gekend in zyne twee reizen, die hy naar Madrid gedaan had.

De Regeering van Antwerpen wierd in het begin van 't jaar 1635 bekend gemaakt, dat zyne Koninglyke Hoogheid, de Prins FERDINAND, in de maand Mei van het zelfde jaar, hunne Stad zou komen zien. Dit aanzienlyk lichaam, deze eerste intrede plechtiglyk met veel pracht en luister willende huldigen, besloot verscheidene zegebogen en eerepoorten in de voornaamste straaten der Stad opterechten, waar door deze
Prins

Prins moest heen trekken: ten dien einde verzochten deze Heeren den Ridder RUBBENS, tot het maaken van tekeningen voor deze boogen, en derzelver gepaste versierselen door zinnebeeldige Schilderyen te verbeelden, die betrekkelijk tot de heldendeugden van dezen Prins moesten zyn.

UITLEGGING DER ZINNEBEELDIGE
SCHILDERYEN BETREKKELYK TOT DE
EEREPOORTEN, ONTWORPEN EN
GESCHILDERD DOOR DEN RIDDER
P. P. RUBBENS.

Zyn Koninglyke Hoogheid, de Prins FERDINAND, Gouverneur Generaal der Nederlanden, vertrok in het begin van de maand Mei des jaars 1635, van Brusfel, om zich naar Antwerpen te begeeven, zich op de vaart in een' gulden bark inscheepende, die op het bevel van de Brusfelsche Regeering rykelyk met meubelen was voorzien: zyn Koninglyke Hoogheid wierd door meer dan honderd zo groote als kleine vaartuigen opgevolgd en landde tegens den middag in de kleine Willebroek aan, alwaar zyn Hoogheid het middagmaal nam, en zich slegts weinig tyd alhier hebbende vergund om zich te verfrischen, begaf hy zich wederom aan boord, en voer met deze buitengemeene vloot de Rupel en Schelde door, tot aan de voorstad van Antwerpen, de Kiel ge-

naamd

naamd, alwaar hy nadenmiddag tegens vier uren aanlandde en zich aldaar ontscheepte, onder de toeuiching van het volk en een drievoudig salvo uit het geschut der Stad, van de Citadelle, en de Forten. Ondertusschen begaf zich de Prins op weg naar de Citadelle, naby de plaats zyner ontscheeping gelegen, alwaar hy door de poort van secours ingetreden zynde, in de wooning van DON EMANUEL DE PIMENTEL, Graaf van Teria, en Gouverneur dezer Vesting, zyn intrek nam.

Den volgenden dag, omtrent vier uren nadenmiddag, trok deze doorluchtige Prins te paard, en door dezelfde poort zyner intrede ter Citadelle uit, neemende de weg naar de Stad onder deszelfs wallen. Zyn Hoogheid was ter flinkerzyde verzeld door DIDACUS DE SYLVA Y MENDOZZA, Marquis d'Almenara, zyn eerste Kamerheer; waarop toen volgde KAREL PHILIBERT, Marquis d'Estona, zyn groot Stalmeeester en Ridder van het Gulden Vlies; BERTRAND VELES DE GUEVARRA, Ridder der orde van Alcantara, zyn Kamerheer; ALPHONSUS PEREZ DE VIVERO, Graaf van Fonte Saldana, Ridder der orde van Alcantara, zyn Kamerheer. Deze stoet wierd omsingeld door de Boogschutters, waarop toen twee Escadrons van des Prinzen lyswagt volgden.

Deze optocht wierd geslooten door de aanzienlykste Heeren en Edelen des lands, zo te paard, als in een menigte koetsen en andere rytuigen;
be-

bevindende zich in de eerste Koets PIETER ROOSEN Stalmeeſter, en Raads-Canſelier van Braband, als zyn vertrouwdſte Raadsman zynde; benevens de eerwaardige Vader JOHAN à SANTO AUGUSTINO, zyn Biegtvader en groot Aalmoeffenier.

Zyn Koninglyke Hoogheid, by de hameije der Stads-Poort aangekomen zynde, vond aldaar de gildens der burgery in de wapenen, en geſchaard in ſlagorden met ſlaande trom en vliegende vaandels, bevindende zich de Ridder ROBERT TUCHER, toen eerſte Burgemeeſter der Stad zynde, aan het hoofd dezer bende met een *Eſporton* in de hand, die, naby den Prins gekomen zynde, met de eene knie ter aarde geboogen, hem een treffelyke aanspraak deed in de latynſche taal. Vervolgens zyn redenvoering voleindigd hebbende, verzelde hy met ongedekten hoofde zyn Koninglyke Hoogheid door alle de ſtraaten en eerepoorten, tot aan de plaats van zyn verblyf, die vooraf in de St. Michiels Abdye beſchikt was; de Dekenen der Stads-gildens in zwarte tabbaarden uitgedoſt met ontſtooken flambouwen van witte waſch in de hand, traden in twee reien aan s'Prinſen zyden.

Zyn Hoogheid deed vervolgens zyn intrede in de Stad door de zogenaamde Keizerspoort, opgerecht na het beleg van Antwerpen, dat in het jaar 1542 vergeefs ondernoomen wierd, door MAARTEN VAN ROSSEM, Veld-Maarfchalk
des

des Hertogen van Gelder, Heer van Pouderojen, afgezonden door genoemden Hertog, in verbond zynde met den Koning van Vrankryk, die aan Keizer KAREL DEN VYFDEN, den oorlog verklaarde, ten tyde dat deze Prins het beleg van Algiers ondernoomen had. Het leger van genoemden Veldheer bestond uit twaalf honderd voetknegten en vyf honderd Ruiters; ondanks deze weinige macht ondernam hy echter een blokkeering, en eifchte de Stad op onder bedreiging van plondering en verwoefling, maar ziende de standvastigheid en goede verdediging der burgeren, vond hy zich verplicht van zyn gemaakt ontwerp af te zien, na alvoorens de buiten omliggende kloosters, kasteelen, hoeven en huizen, te hebben geplonderd en afgebrand, als de voorwerpen zynner wraakzucht.

Ter gedachtenisse dezer gedenkwaardige gebeurtenis deed de Antwerpsche Burgery onmiddelyk hier op, deze prachtige poort stichten, op de wyze van een Romeinsche eerepoort, en van een eenvoudige en vaste orde. Dit schoone gebouw voltooid zynde, wilde de Regeering van geen sterveling den doortocht gedoogen, alvoorens Keizer KAREL DE VYFDE dezelve doorgetrokken was, die aldaar op den 25. Nov. des jaars 1545. voor de eerstmaal zyn intrede deed, doende dit gebouw de Keizerspoort noemen, volgens den inhoud van het byschrift op het Keizerlyke Wapen, door twee leeuwen ondersteund
wor-

wordende, hebbende de zuilen van *Non plus ultra* op den rug.

*Carolus quintus Caesar
hanc Portam primus mortalium
introgressus, Cesariam nuncupavit
Die 25 Novembris 1545.*

Keizer Karel de Vyfde,
de grootste der stervelingen,
heeft deze poort,
dezelve doorgetrokken zynde,
de Keizerlyke genaamd.
den 25. November 1545.

Onder de kroonlyst was het Stads Wapen geplaatst, verbeeldende een kasteel door twee handen overdekt wordende met het volgende byschrift voorzien.

Devotas tibi cerne manus, quocumque vocabis.

Aanschouw de handen, die, waar gy die ooit wilt roepen,
Uw dienst zyn toegewyd.

Men had uit aanmerking der intrede van den Prins FERDINAND, op het dakgebint, tegen het toorentje, dat het dak van genoemde Poort bedekt, de wapens van zyn Koninglyke Hoogheid geplaatst, omslingerd zynde met lauwrier-takken en vaandels, met het volgend Latynsch vaars.

*Qui res Cesareas stabilisti Victor ad Istrum
Cesarie, Fernande subis per limina portæ,
Auspiciisque beas, letam regalibus urbem.*

Gy Ferdinand! die aan den Donau, door uw staal
 Voor 't Keizerlyk gezäch bevocht de zegepraal!
 Laat u 't verheugde volk door deze Poort verzellen,
 Endoe de Stad zich op uw komst iets grootch voorspellen.

Zyn Hoogheid ter stad intredende ontmoete
 voor eerst een zegewagen, voerende een jeug-
 dige vrouw, de maagd van Antwerpen verbeel-
 dende, door verscheidene wichtjes verzeld zyn-
 de, waar van een de sleutelen der stad op een
 zilver-vergulden schotel droeg, met een lau-
 wer-krans omslingerd, en dezelve zyn Koning-
 lyke Hoogheid aanbod, die, de sleutelen en
 krans van haare hand aangenomen hebbende, de-
 zelve in de genoemde schotel weder ter neder
 leide; ten zelfden tyde vertoonde zich een jonge-
 ling, den beschermgeest der stad verbeeldende, die
 voor den Prins, by het aanbieden van een lau-
 wer-tak, deze vaarzen opzong.

*Accipe victricem, Princeps fortissime laurum
 Utque novos Belgis, progerminet illa triumphos,
 Obsequiis Anversa tuis, Anversa precatur.*

Ontfang den lauwer, die den heldenmoed behoort;
 Het loon voor 't geen uw arm tot onzen dienst besteedde;
 Deeze brenge ons Nederland noch meer triomfen voort:
 Dit is ó dappre Prins! Antwerpens vier'ge bede.

De doórluchtige Prins, meer voorwaards na-
 derende, ontmoete omtrent de St. Joris Kerk
 een aanzienlyke boog met twee vleugels van de
 Ionische bouworde, wordende door zes vergul-
 den

den Pilasters ondersteund: dezelve was tot een hoogte van 80 voeten opgericht, en 78 voeten breed; met drie groote zinnebeeldige Schilderyen versierd, staande op des Prinsens zegepraal, in den slag van Nortlingen.

Het middelstuk verbeeldde de zegeryke intrede van zyn Koninglyke Hoogheid in de stad Antwerpen: in hetzelfde bevindt zich op den voorgrond de Prins te paard, dwars door ter neder gevelde en doode lichaamen rydende; achter het paard bevinden zich de God Mars, en de Godinne Minerva, die hem verzellen; de Deugd, en het Fortuin leiden het met de eene hand by den toom, vattende het Fortuin met de andre hand de Stad Antwerpen [die geknielt ligd] by den arm; om haar den Prins aan te bieden; achter de stad Antwerpen bevindt zich eene vrouwe die de algemeene rust verbeeld, hebbende een slang in de hand, bevindende zich tevens aan de zyde van haar hoofd een vliegend kindje, dragende de wapens van Antwerpen: de overwinning verzelt den Prins vliegende; en houdt een lauwerkrans boven deszelfs hoofd: dit Schildery is wyders met de volgende vaerzen voorzien.

*Sol Belgis exorte tuis, decus orbis Iberi,
Anversam, Fernandæ, venis optatus ad urbem,
In te spes arreptæ hominum, te publica vota,
Jam pridem Arctoi, formosum pulvere Belli,
Excipiunt: genibusque tuis affusa recumbens,
Belgica, semirutas attollit letior arces.*

*In te nostra salus; tibi reparanda reservant,
Tempora, funestis belli foedata ruinis.
Ecce ultro Gradivus iter tibi pandit & auspex,
Circum te niveis, volitat victoria pennis*

o Roem van 't Vorstlyk Spanje, en zón van Nederland,
Nu juicht elk op uw komst, doorlugte Ferdinand!
In u is de uitgestrekte en vasté hoop der Menschen;
Gy waart hier reeds voorlang het voorwerp aller wenschen;
En nu gy hier tot ons, begruisd van stof, verschynt,
Verheugt zich Néerland, lang door droefheid afgepynd,
Noemt u haar heil, herstelt haar reeds vervallen Sloten,
Terwyl Minerve en Mars uw' oorlogsroem vergrooten.
Wat rust word niet ons volk uit uw bedryf voorfpeeld,
Daar de overwinning op haar vleuglen u verzeld!

Het Schildery aan de rechterzyde verbeeld de zamenkomst der drie doorluchtige FERDINANDEN, onder de muuren der stad Nortlingen; te weeten: de Keizer FERDINAND DE TWEEDE; FERDINAND DE DERDE Roomsche Koning; en FERDINAND Infant van Spanje: op den voorgrond is de Donau, onder de gedaante van een oud man geplaatst, houdende in zyn eene hand een uitstroomende kruik van menschenbloed, terwyl hy met de andre de drie FERDINANDEN begroet:

Duitschland onder de gedaante van eene vrouwe, met een zwart gewaad omkleed, die met losverspreide haren in traanen versmelt, rust op de Keizerlyke wapens, de vrede voorspellende. Boven dit Schildery leest men de volgende vaerzen:

*Vidtrices sociant dextras, duo fulmina belli
 Austriadae; divum soboles Fernandus uterque
 Ad muros Nortlinga tuos, gratatur alumnis
 Ister, & elatas jactantior incitat undas.
 Quis non Alcida sociatum Thesea cerni,
 Ebaleosve putet Spartana ad mœnia fratre.*

Nortlingens muur beschouwt de dappre Ferdinanden;
 Vereend door zegepraal, vereenen zy hun handen,
 De gzyze Donau heer de helden wellekoom,
 En bruischt nu heftiger, en voert nu sneller stroom.
 Wie denkt hier Theseus met Alcides niet te aanschouwen,
 Of 't Ebaleefche kroost om Spartes val te brouwen?

Het derde Schildery verbeelt, Neptunus door
 Sireenen en Tritons, die zyn wagen omringen,
 verzeld zynde, beveclende met zyn' drietand aan
 de winden hun woede af te leggen, leggende
 tevens de zee een stille kalmte op, tot een ge-
 makkelyke overvoering van den Prins, welke zich
 hier op een schip bevind: dit stuk is boven
 met deeze vaerzen voorzien.

*Neptuno stermente fretum, & felicibus astris
 Pressus abit pelago Boreas: & nobile coeli
 Depositum Tyrrena rebit trans æquora puppis,
 O, quantos gracili ligno, pro pignore tanto
 Hesperie simul, & Belgi complexa timores.*

Neptuin betemt de zee, 't gestarnt den dollen wind,
 Op dat het schip, waar op de held zich nu bevind,
 Dien last haar toevertrouwd, gelukkig moog' bewaaren,
 En voeren over 't vlak der Tyrrheneefche baaren.
 Hoe groot zyn de angsten van Itaalje en Nederland,
 Terwyl een ranke kiel besluit haar dierbaarst pand!

Deze Zegeboog pronkte nog boven op met een vruchtdraagende Palmboom, die door de zwaarte van een klood, in deszelfs midden rustende, zyne takken opende; draagende een flodderent lint, om dezelve heen geslingerd, deze woorden.

Sumpsit de pondere vires.

Hy heeft door zyn last krachten verkregen.

TWEEDE ZEGERBOOG.

Zyn Koninglyke Hoogheid door de Gasthuisstraat trekkende, ontmoetede een, door de Portugalsche natie opgerichte Eere Poort, zynde van de Toscaansche bouworde, welkers hoogte 64, en breedte 44 voeten was; deze Poort vierkant, en op zich zelve staande, was tegen over de straat van Aremberg ter nedergesteld; aan deszelfs top was het gekroonde spaansche wapenschild geplaatst, dat aan beide zyden door twee bekranste kindertjes ondersteund wierd, draagende kroonen in de eene, en den standaard der Spaansche en Portugalsche wapens in de andere hand: onder het dakgebint zag men een groot Schildery, verbeeldende PHILIPS DEN VIERDEN, Koning van Spanje, zittende op een Troon, en van Spaansche Edelen verzeld zynde, zendende zyn eenigen Broeder, Prins FERDINAND naar Duitschland; de overwinning volgt dezen Prins op de

hielen naar, die, te Paard gezeten, door de Gelukzaligheid, de Godsdienst, en Goedertierenheid verzeld word. Onder dit Schildery las men deze woorden.

*Ferdinando Austriaco Philippi IV.
Hispaniarum, tertii Lusitaniae
Regis fratri, restitutori Germaniae
debellatis Suecis, & Romani
Imperii perduellibus, hostium
Duce capto, Lusitaniae publicae
letitiae, & privatae pietatis ergo.*

Aan Ferdinand van Oostenryk,
Broeder van Philips den Vierden,
Koning van Spanje
derde Koning van Portugal,
den hersteller van Duitschland,
hebbende de Sweeden,
benevens de hartnekkige tegenstanders
des Roomschen Ryks
bedwongen,
en derzelver Veldheer gevangen genomen,
word deze Eerepoort,
door de Portugeezen,
tot een teken hunner algemeene blydschap
en byzonderen eerbied
toegewyd.

Het tweede Schildery aan de zyde der achtergevel van deze Poort, verbeeldde op den voorgrond Duitschland, onder de gedaante van een troostelooze vrouw; welkers hoofd met een muurkroon bedekt is: zy werpt zich ter neder voor de voeten van den Prins, die te paard gezeten zynde, van verscheidene vliegende kindertjes

dertjes gevolgd word; de overwinning vertoont zich voor hem , draagende palmtakken , en kranffen van lauwrieren ; in het verschiet ziet men de verflaagene en vlugtende vyanden , als ook eenige verwoefte dorpen. Onder dit Schildery was gefchreeven.

*Invinciffimo Principi Ferdinando
Aufriaco, fondatori publicæ
Quietis, fufceptum Belgicæ regimen
& aufpicatiffimum adventum
Lufitani gratulantur.*

Den onverwinnelyken Prins Ferdinand,
den grondvefter der algemeene rufte,
wenscht de Portugees geluk,
met het aanvaarde beftier der Nederlanden
en zyne heilryke komst aldaar.

DERDE EERE POORT.

Aan het einde der Leer-bereidersftaat, naby de Plaats de Meire genaamt , was de allerprachtigfte Boog opgerecht , die RUBBENS, ontworpen had; deszelfs bouworde was van de famen geftelde [of Romeinfche,] en deszelfs maakzel in 't algemeen toepaffelyk, op de roemruchtige en ontzachelyke vereeniging der Huizen van Ooffenryk, en Bourgondië, door het Huwelyk van MARIA VAN BOURGONDIË, eenigfte dochter van KAREL DEN STOUTEN, met den Aarts-Hertog MAXIMILIAAN, zoon van Kei-

zer FREDERIK DEN VIERDEN, om dat door deze vereeniging Bourgondië, en de 17 Nederlandsche Provinciën aan het Huis van Oostenryk vervielen; deze geruchtmaakende gebeurtenis, heeft dit schoone Puntdicht voortgebracht.

*Bella gerant alii, tu felix Austria nube,
Nam qua Mars alius, dat tibi regna Venus.*

Een ander vaar' ten sryde, u kroont de huwlyksband,
't Geen Mars aan andren schenkt, verkrygt ge uit Venus hand.

De hoogte dezer Poort bestond uit 75, deszelfs breedte uit 38, en diepte uit 20 voeten, en was met deze krachtige zinnebeelden opgetooid, namentlyk Jupiter en Juno, op wolken gezeten over dit aanstaande huwelyk raadpleegende; aan de zyde van Jupiter bevind zich zyn arend, houdende den blixem in zyn klaauw, zynde Juno van een paauw, haar geliefdste vogel, verzeld: wat laager, naby Jupiter, bevind zich de voorzichtigheid, draagende een oog op het voorhoofd en een waereldkloot in de hand; aan de andre zyde de Tyd, houdende in zyn rechter hand een gouden kring, door een slang die zich in de staart byt te zamen gesteld, en zyn zeissen in de andre hand: dit zinnebeeld had tot byschrift.

*Austria se quantis, attoilet gloria rebus
Conjugio tali.*

Wat grootsch vooruitzicht doet voor Oostenryk zich open,
Dat door dit echtverbond zal zege op zege kopen!

Deszelfs Schildery behelsde de voltrekking van het huwelyk, waar in RUBBENS den Aarts-Hertog MAXIMILIAAN verbeeldt, opgezierd met het gulden vlies, en MARIA VAN BOURGONDIË opgetooid met een torenswyze muts, aan welkers einde een wit gaas met goude stralen is vast gehegt, neder hangende en flodderende om den omtrek van haar arm: de Bruid en Bruidegom geeven elkanderen de hand, en zweren getrouwheid in 't byzyn van Keizer FREDERIK DEN VIERDEN, Vader van den Bruidegom, en van Hertog KAREL VAN BOURGONDIË, Vader van de Prinsesse Bruid. De sloop der Bruids tabbaert word door een Staatjongen gedraagen; de Hertog van Bourgondië in 't harnas, overdekt met het gulde vlies, hebbende een klein mutsje op 't hoofd, omringd door een band met edele gesteentens, ondersteunt met zyn rechter hand de Bruids arm; bevindende zich de Keizer aan de zyde van den Aarts-Hertog zyn zoon: ter rechter zyde van de Prinsesse Bruid, bevindt zich de Godinne Cybele, de moeder aller Goden, met een hulsel van vestingwerk op 't hoofd, aanbiedende de globe der 17 Provintien, [overdekt met een gouden leeuw] de echtelingen tot een huwelyksgift: in het midden is de God Hymen geplaatst, houdende de fakkels der liefde in zyn linker hand, terwyl hy met de rechter de Bruid na haaren Bruidegom geleid, zynde dit huwelyk in den jaare 1475 te Gent geslooten,

onder dit schildery was deszelfs inhoud, door dit Punt dicht uitgedrukt.

*Austria junxisti Burgonda & Belgica jura
Maxima, per thalamos Æmiliane tuos*

Gy hebt ó Prins, terwyl de trouwknop is gelegd,
Bourgonje en Oostenryk en Neêrland t' zaam gehegt.

Boven dit Schildery las men in een rol, tus-
schen twee overvloeds hoornen, als volgt.

Pulcra te faciet prole parentem.

Wat zal dit paar zich een doorluchtig krooft verwekken!

De Poort dezer boog waar door zyn Doorluch-
tige Hoogheid heenen trok, was met een balkon
overdekt, aan welkers zyden de levensgrootte Pour-
tretten van PHILIPS DEN EERSTEN, en PHI-
LIPS DEN TWEEDEN, Koningen van Span-
je geplaatst waren; en dewyl dit schoone gedenk-
stuk der plechtigheid, van stads wegen, ter cere
van haar' Monarch PHILIPS DEN VIERDEN,
gebouwd was; vond men op dezelve de volgen-
de *Inscriptie*.

*Potentissimo, & invindicissimo Monarchæ
Philippo IV., Hispaniarum Indiarumque Regi,
Belgarum, Principi & Philippo III. filio,
Philippo II. Imperatori Cæsari Carole
quinto pronepote, Philippo I. abnepote
Imperatori Cæsari Maximiliano, pio, felicio,
Patri Patriæ, & Ferdinando fratri ejus*

*unico, S. R. E. Cardinali, Belgarum &
Borgondiæ Gubernatori auspiciousimo, pro
salute, & perenitate Augustæ Domus Auriæ
voto suscepto, arcum hunc Philippeum,
devotissimi obsequi sui monumentum
incredibili lætitiâ dedicat
S. P. Q. A.*

Aan den machtigsten en onverwinnelyksten Monarch,
Philips den Vierden,
Koning van Spanje en beide de Indiën,
Vorst der Nederlanden,
zoon van Philips den Derden,
neef van Philips den Tweeden,
agterneef van Keizer Karel den Vyfden,
na-agterneef van Philips den Eersten,
en Keizer Maximiliaan,
den vroomen en gelukkigen,
den Vader des Vaderlands,
en zynen eenigen Broeder,
den Prins Ferdinand,
den Doorluchtigen Kardinaal,
den Bestierder van Nederland en Bourgondie,
word deze Philipynsche Boog
na het doen eener gelofte,
voor den welstand en duurzaamheid,
van het doorluchtig huis,
ten bewys hunner oneindige verplichting;
met ongelooflyke blydschap toegewyd,

DOOR DEN RAAD EN 'T VOLK VAN ANTWERPEN;

De achtergevel dezer boog had zyn uitzicht op de groote Plaats de Meire genaamd, waarin dezelve Bouwkunde heerschte, echter verschilde hier het groote Schildery benevens de andre in ordonantie. Vooreerst verbeelde het eerste het hu-

welyk van PHILIPS DEN SCHOONEN, zoon des Keizers MAXIMILIAAN, met de Prinsesse JOHANNA, Dochter van FERDINAND, Koning van Arragon, tredende door dit huwelyk het Koningryk Spanje, in het vervolg onder de heerschappy van het Oostenryksche Huis.

Dit groote Schildery verbeeldt den Aarts-Hertog PHILIPS, houdende de Prinsesse JOHANNA by de hand, die met een Koninglyke mantel omkleed is, waar van de einden door een gevleugeld wichtje worden gedraagen; Hymen, met bloemen bekranst en de sakkel der liefde in de hand houdende, geleid deze twee doorluchtige gelieven voor Saturnus die zyn zeisfen in beide handen houd, als de vader der tyden, en hen belooft dat zy in 't vervolg zullen bekroond worden, benevens hunne nakomelingen tot Koningen van Spanje, van Portugal, en de Indiën. Achter den Prins volgt een vrouwe met een muur-kroon op 't hoofd, verbeeldende het Koningryk Spanje: aan de rechter zyde van Saturnus bevind zich de Godinne Juno verzeld van haare paauw, hebbende de aardkloot in de hand om dezelve de twee echtelingen aan te bieden.

Men weete dat deze Prinses met een vloot van honderd vyf-en dertig zeilen de zee overstak en op den 12 October des jaars 1446 te Vlissingen ontscheepte; als ook dat in den maand November van het zelve jaar, haar huwelyk geslooten wierd te Lier in Brabant.

Het middelste van den top dezes achtergevels was met twee andere zinspeelende beelden bedekt, waar van het voornaamste de Oostenryksche Monarchy verbeeldde, gezeten op de wolken, en omringt zynde van de twaalf tekenen van den zodiak, hebbende de star van geluk op haar voorhoofd, aan wie de bevallige geleigeest, gevleugelt, en met de knie ter aarde gebogen den aardkloot aanbied, in dewelke zy met de eene hand het kruis der Roomsche Godsdienst plant, en met de andre een slangen-staf [zinspeelende op den Koophandel] kooren-airen, en papaver bloemen vasthoud, om dus den overvloed aan te kondigen; wat laager ter rechter zyde ver- toond zich een beeltenis, een opgaande zon uitdrukkende, hebbende een lauwer-krans om het hoofd, die met de eene hand een uitstraalende kloot, en met de andre de standaart der Portugalsche wapens vasthoud: aan de andre zyde bevind zich de maan, houdende in de eene hand haar aanwassing en in de andre de standaart der Spaansche wapens: nog laager is West-Indië, welkers hoofd met pluimen en paarlen is versierd, uitstortende een hoorn, opgevuld met goud en zilver; aan de andre zyden is Oost-Indië, hebbende het hoofd met edle gesteentens getooid, die uit haar hoorn goud, diamanten, en andere zeldzaamheden uitgiet: in het midden der boog las men deze vaerzen, betrekke- lyk tot de uitdrukking van het groote Schildery.

*Dotales geminis mundi de finibus Indos,
 Ausriadum Domus auspiciis fortita fecundis,
 Sparsaque Regna tenens pariter cum lumine solis
 Militibus aequa regit, famulantibus legibus orbem,
 Altius invidia, sceptrum hoc, cunctisque verendum
 Hostibus, & patrio majestas proxima celo,
 Magne Philippe, tua perpes in Stirpe perennet.*

Het Huis van Oostenryk, wiens macht voor gene zwicht,
 Die tot in de Indiën haar ryk wist uit te zetten,

Regeert gelyk de zon, die koestert en verlicht,
 En leidt haar' onderdaan, door zachte en nutte wetten.

Grootmoedige Philips! uw macht, zo onbepaald,
 Duur' lange; uw majesteit, waar op door 't ooreloogen,

Den vaderlyken glans noch even krachtig straalt,
 Doe 't laate nageslacht op uw triomfen boogen.

Onder deze vaerzen vertoond zich een balkon,
 waarvan de achtergrond door een pilaster geschei-
 den is, waar tegen de God Hymen aanruft, hou-
 dende de fakkel der liefde in de hand, bevin-
 dende zich aan de eene zyde de Aarts-Hertog
 ALBERTUS en aan de andre de Infante IZA-
 BELLA: tusschen de kolommen of zuilen zyn
 vier Prinsen uit het Huis van Oostenryk geplaatst,
 op dezelve wyze als in de voorgevel.

VIERDE ZEGE-BOOG.

By de intrede van de plaats de Meire, ont-
 dekte de Prins FERDINAND de ruime Poort
 aan de Keizeren van het Oostenryksche Huis
 toegewyd, by wyze van een halve Hexagone of

zeshoek gebouwd : dit Gedenkftuk verhefte zich in zyn midden door een Obelisk of fchuinte tot 14 voeten hoogte opgerecht , hebbende de voorgevel 110 voeten breedte, en zo veel van diameter; op den achter gevel, had men in 12 boogswyze poorten of niffen 12 Oostenryksche Keizers geplaatst, in fteen uitgehouwen en verguld, als ook tuffchen de kolommen, die deze Poorten ondersteunden, 12 Heidensche Goden; onder de Obelisk vond men dit fchrift.

Orbi fufficit unus.

Een is de waereld genoeg.

Ter zyde de Obelisk waaren de zuilen van Hercules geplaatst, ondersteunende de Keizerlyke kroon. Een gallery, die de vleugels van het gebouw bedekte, was met 18 aangeftookene fakels, flingerfestonnen, kleeden, en andere versierfelen opgetooid, tuffchen de Poort van den doorgang, en onder de Obelisk las men deze vaerzen.

*Imperii columen, nutantis & anchora mundi
Austria perpetuo vigeat splendore propago
Qua non ulla domus, divum fecundior unqua
Æthera sideribus, terras virtutibus implet.*

♣ Zuil van 't Keizerryk, geducht aan alle kanten,
Uw vorstelyke stam, bloeie altoos ongekrenkt,
Die vrugtbaarer dan ooit in helden voort te planten,
De waereld deugden, en den hemel starren schenkt.

VYFDE ZEGE-BOOG.

Zyn Koninglyke Hoogheid door de fraas der Clariffen trekkende , bejegende omtrent de groote gang van de St. Jacobus Kerk, een andre boog van de Romeinſche Bouworde, op de wyze van een *Catafalcus* , waar op een kandelaar met 7 armen geplaatſt was, draagende 7 brandende fakkels ; aan het afhellen der beide zyden van het frontſpits bevonden zich 14 ontſtookene fakkels , zynde by ieder der twee uiterſte einden een andre kandelaar van 3 armen geplaatſt, gedraagen door geſlingerde kolommen, de uitwendige Bouwkunde benevens het groote Schildery inſluitende; naaſt aan deze kolommen, bevonden zich , aan de eene zyde , de Voorzichtigheid , en aan de andre de Zekerheid; hebbende de eerſte tot onderrchrift, *Salus publica* , en de tweede *Securitas*; in het midden was een groot zinnebeeldig Schildery geplaatſt, waar in de Infante IZABELLA zich op de wolken vertoon, bekleed met het Theresiaansche geestelyke gewaad het welke zy had uitgekoozen [naar de Spaansche wyze] na het overlyden van den Aarts-Hertog ALBERTUS: achter de Infante bevindt zich de moederlyke liefde, verbeeld door eene vrouwe die haare drie kinderen liefkoost; aan de andre zyde ziet men deze woorden uitgedrukt, als van de mond der

Infante uitgaande , en tot den Prins FERDINAND, die op de voorgrond verschynt, heengericht.

Hic vir hic est, quem tibi promitti audis Belgica.

o Neêrland! dit 's de Man, dien gy u moogt beloven.

De Koning PHILIPS DE VIERDE, vertoond zich op een' troon, zyn' eenigen broeder omhelzende, en tevens den Veld-heers-staf gevende, om hem naar Duitschland, en van daar naar de Nederlanden te zenden: aan 's Prinsfen voeten leest men deze woorden:

Ad utrumque paratus.

Tot beide gereed.

Op de voorgrond liggen twee bedaagde vrouwen geknield, waar van de eerste Belgica verbeeld, van haar' leeuw verzeld, en met een Hertoglyke mantel omkleed zynde; en de andre de Droefheid, omwonden met een zwart kleed; hebbende beiden de oogen en handen naar de Infante IZABELLA en den Prins opgeheven; smeekende den genadigen bystand hunner godvruchtige bescherming, en van hun aanstaande Gouvernement-Generaal. Achter den Koning is Jupiter verbeeld, met den blixem in de hand, [tot een bewys van Almacht] en aan zyn zyde Minerva [zinspeelende op de vrede, op de aankweeking

der schoone kunsten en den Koophandel.] Aan 's Prinszen zyde, zyn twee gelei-geesten die hem overal verzellen, waar van de eerste, die met bloemen bekransd is, in de eene hand een overvloeds-hoorn, en in de andere een slangen-staf houdt, beloovende de gerustheid der tyden, en een' uitgebreiden Koophandel; de andre draagt met beide handen een schild dat met het hoofd van Meduza pronkt, [een zinnebeeld van kettery.] Op den tweeden grond vertoont zich een jongeling, die het paard, dat tot de reis van den Prins vervaardigd staat, by de toom houdt; ook zyn hier Soldaaten, gereed hem te volgen. Onder dit schildery waren deze krachtige vaerzen uitgedrukt.

Post divam Eugenien, summi Germane Monarchæ

Defensor Belgis, presidiumque venis.

Comprime civiles, armis vel pace tumultus

Consiliisque adsit fida Minerva tuis.

Pro superi! quanta est largi indulgentia Regis!

Quæ pietas in te, Belgica, quantus amor!

Arma, viros, & opes dedit ante Philippus,

Ait animæ partem nunc dedit ille suæ.

Godvruchte Eugenia ten hemel ingevlogen,

Verschynt ge in haare plaats ó dappre Ferdinand!

Stil 't oproer, dat den Staat zo hevig heeft bewogen,

En de invloed van Miners bestiere uw hart en hand!

Wie kan des Vorsten zucht voor Nederland bevatten,

Die 't voorwerp is, waar op zyn teérste liefde viel!

Voorheen schonk hy haar volk en wapenen en schatten,

Nu schenkt hy haar een deel van zyn verheven ziel.

ZESDE EERE-POORT.

De Doorluchtige Prins ontmoete in de Nieuw-straat, de zesde Poort, die door den Raad opgerecht was, om den Prins over deszelfs roemruchtige daaden, in den veldslag by Nortlingen, hulde te bewyzen. Deze Poort die de hoogte van 72, de breedte van 40, en de diepte van 26 voeten had, was van de Romeinsche bouw-orde, en tevens met 6 kolommen van de Dorische bouw-orde voorzien: het opperste gedeelte was door 4 pilasters ondersteund, vertoonende zich Aurora, op den top, in haar wagen, door vier witte paarden getrokken wordende; voerende de morgenster op het hoofd, [een zinspeeling op de wakkerheid,] in haar rechterhand twee kroonen, en in de andre een palm-tak; lezende men op het voetstuk dat de wagen ondersteunde deze volgende vaerzen.

*Cum tua præradiet niveis aurora quadrigis
Mille trophea dabit Princeps, tibi serior ætas?*

Uw dageraad, wier glans reeds schittert wyd en zyd,
Beloof meer eers noch aan uw laaten levenstyd.

Aan ieder zyde van het frontespits, dat dit gebouw overdekte, waren twee lansen geplaatst, verrykt met den buit van wapens en zegetekenen op de vyanden behaald, zynde mede gekluisterde gevangenen tegen dezelve aangesteld. Aan de twee

uiterstens van het frontespits zag men de beelden van Castor en Pollux, hebbende beide een uitstraalende star op het hoofd. Onder de voeten van Castor las men het geen hier volgt:

Victoria nulla
Clarior, aut hominum votis optatior unquam
Contigit

Geen zegepraal heeft ooit meer luister aangebragt,
 Noch was gewenschter voor het sterfelyk geslacht.

En onder die van Pollux:

O, vos Tyndaride, concordia sidera fratres
Divinam tribuisti opem, dextraque levastis
Naufragium commune manu

Gy Tyndariden! gy eendrachtig broederpaar!
 Aanzienelyk gestarnt! gy hebt ons in 't gevaar,
 Uw goddelyke hulp gelykerhand bewezen,
 Gestuit 's lands schipbreuk, die zo billyk was te vreezen.

Onmiddelyk onder de kroonlystvan het frontespits zag men deszelfs trommel met de wapens van het Oostenryksche Huis verrykt, overdekt met een Keizerlyke kroon, en met het volgende onderschrift voorzien.

Invenire viam Superi, Mavortia virtus
Austriadum, obstantes dudum eluctata catervas
Ense suo reseravit iter, Cesfere furoris
Reliquiæ, Gustave tui: penitusque subactus
Succubuit, Boreas, debellatique triones
Decerptusque aquilis, cedit vidricibus anguis.

't Bestier des hemels doet de zegepraal bekomen:
 Geen wrevlig heir is meer voor Oostenryk te schroomen.
 Gustaaf! waar is uw woede? uw trotsheid? ze is te niet:
 Men sluit' Boreas in zyn onbetoomd gebied;
 Geen noordsch gestarnte zal voortaan zo sterk meer lichten:
 De vuige slang moet voor den fieren aadlaar zwichten.*

Wat laager vertoonden zich twee arenden, een slang verflindende; betekenende dit kruipdier zinnebeeldig, den Generaal GUSTAAF HORN, die, bevel voerende over de ketteren en oproerigen, voor Nortlingen wierd geslagen en gevangen genomen: terwyl de twee arenden, de twee overwinnaars FERDINAND, Koning van Hongaryen en Bohemen, en FERDINAND den Infant verbeelden. Waar onder men dit geschrift ontdekte:

Concordia Fratrum.

Der broederen eendracht.

Het groote Schildery, in het middelpunt dezer Poort geplaatst, verbeeld de Veldslag by Nortlingen, op den 5 September des jaars 1634 ondernomen, door GUSTAAF HORN, bevelhebber over het leger der oproerigen, tegen de vereenigde legermachten der Duitschers, Hongaaren, en Spanjaarden; over welke twee eerste, FERDINAND, Koning van Hongaryen en Bohemen; en over de Spanjaarden, FERDINAND, Aarts-
 Her-

* In dit vaers zo wel als in het Schildery steekt ruim zo veel vleierey als waarheid.

Hertog van Oostenryk, Infant van Spanjen, het bevel voerden.

Deze twee Prinsfen, die te paard zyn gezeten, fchynen de Soldaaten als aan te moedigen, om den vyand van Duitschland en den Godsdienst te bevechten: GUSTAAF HORN, ziende het vereenigde leger op een hoogte onder de muuren der stad Nortlingen voordeelig geposteert, en tot het slagleveren gereed, nam het besluit om zyn' vyand op verscheidene plaatzen te gelyk aan te vallen, by wyze van bestorming: deze poogingen wierden echter zo kloekmoedig afgekeerd dat by de zestiende maal dezer herhaaling, het leger der oproerigen geheel en al wierd verslagen, met verlies van agt duizend mannen die op het slagveld bleeven, en vier duizend die gevangen wierden genomen, onder welken zich de Generaal, GUSTAAF HORN, de Generaal Graaf van Hofkirchen, en andre officiers van rang bevonden: veroverende het vereenigde leger drie honderd vaandels, vier-en tagtig stukken kanon, en agt honderd bagagie-wagens, zonder nog de andre bekomene buit: neemende de vluchtenden door het Schwabische den weg van Ulm, om een schuilplaats in het land van Wurtemberg te vinden. Men las de lofsuitingen dezer gebeurtenis, op de rol onder dit Schildery in deze bewoordingen.

*Fortissimo, & invidissimo Principi,
Ferdinando Austriaco, Hispaniarum*

*Infanti, Germanicæ libertatis assertori
Religionis vindici, quod bellicosissimis
gentibus ad Nortlingam deletis, aventu
suo spem optimam erexit.*
S. P. Q. A.

Voor den dapperen
en onverwinnelyken Vorst,
Ferdinand van Oostenryk,
 Infant van Spanje,
Handhaver der Duitfche Vryheid;
 een zeer ftrydbaar volk
 by Nortlingen verdelgd,
 en by zyne aankomft
de heerlykste verwachting opgewekt hebbende,
 is dit

DOOR DEN RAAD EN 'T VOLK VAN ANTWERPEN,
opgerigt.

Het opperfte gedeelte dezer Poort voert op des-
zelfs top den God Lucifer, gezeten op een wit
paard, hebbende zyn fter benevens een lauwrier-
krans op het hoofd, voorspellende dat de aan-
komft van den Prins FERDINAND, Nederland
in haar' eerften gelukftaat zal herftellen. Het on-
derschrift, tot dit zinnebeeld betrekkelijk, is
uit de herfchepping van Ovidius getrokken, zeg-
gende dit volgende.

*Hæc mihi quam primum, celo nitidissimus alto
Lucifer admissio tempora portet equo.*

Deez' Lucifer, bekroond met glans en blinkende eer,
Brengt uit den hemel ons nu de oude tyden wêér.

Nog houd dezelve in zyn rechter hand een lint vast, dat hem naby het hoofd slingert, met deze woorden *Jo Triumphe*: op het voetstuk dat dezen God draagt is geschreeven:

Felix exoritur Luciferi jubar Belgis.

Wat schooner morgenster ziet Nederland verryzen!

Het groote Schildery van de achtergevel, verbeeld de zegenryke optocht van zyn Doorluchtige Hoogheid gezeten in een zege-wagen, waar van zich de overwinnaars by de oude Romeinen bedienden: deze wagen is met vier witte paarden bespannen, waar van de toomen in des Prinsen hand zyn, die door de overwinning, hem vliegend' naarvolgende, gekroond word. De stad Nortlingen, verbeeld door een hoofd met een muurkroon gehuld, word door een wichtje op een lans gedraagen: ter zyde de wagen zyn gekluisterde gevangenen geplaatst, voorgegaan van een' standart-draager, hebbende op zyn vaandel een overwinnings-teken, dat door een kruiswyze letter P, waar boven de letter F, met een lauwer-krans omringt, uitgedrukt is. Nog worden de paarden voorgegaan door een Soldaat, draagende in zyn rechterhand een zege-teken, en in de andre een palmtak. Wyders waren onder dit schildery de zeven volgende vaerzen uitgedrukt:

*Que Fernande tibi lux circumfusa serenos
Irradiant vultus; oculis afflavit honores?
Te missa ætheris; victoria circuit axe,
Et modo detractis, exultabunda tropheis,
Daphnidis æterna tibi fronde micantia cingit
Tempora; & in dè novos gaudens spondere triumphos,
Spemque trabens sociam, fertur secura futuri.*

Hoe blaakt ge ó Ferdinand! van een omschenen licht!
Hoe flikkrend straalt het af op aller aangezicht!
Nu moog' de zegepraal vry huppelen en dansen,
En juichen om uw versch bekomen zegekranssen;
Daarze, op bevel u van den hemel toegestierd,
Met duurend lauwerloof uw edel hoofd versiert,
Terwyl de hoop alom haar schreden wil verzellen,
En niets dan nieuwe zege, en nieuw geluk voorspellen.

ZEVENDE ZEGE-BOOG.

Aan het einde der nieuwstraat vertoonde zich Janus-Tempel, op de melk-markt geplaatst; dit groot stuk werks was van de Dorische bouw-orde, waar van de prachtige koepel door een Gallery bekroond was, die door vier uitgegroeide kolommen wierd ondersteund: het kleine frontespits, overdekkende de deur van de verblyfsplaats dezes oorlogsgods, was met een borstbeeld opgepronkt, verbeeldende het dubbel aanzicht van deze Godheid: onder het frontespits las men deze vaerzen.

*O, utinam, partis terraque marique triumphis
Belligeri eludas Princeps, penetralia Jani!
Marsque ferus, septem, jam pene decennia Belgas*

*Qui premit, barpieque truces, ludusque furorque
Hinc procul ad Thraces abeant, Scytosque recessus,
Paxque optata diu, populos atque arva revisat.*

Och! mogt ge ô Prins! na dat uw schitterend heldenstaal,
Te lande en zee bevocht zo menig zegepraal,
In 't ende de yzren deur van Janus tempel sluiten,
En d' ongetoomden Mars in zyne woede sluiten,
Die zestig jaaren lang het zuchtend Nederland
Vervulde met geklag, met roof en moord en brand!
Ga, wil de krygsharpy naar Scyth en Thracer jaagen;
En hier de vredezon weêr lieflyk op doen daagen.

Uit de deuren dezer Tempel dien zich geopend
vertoonden, zach men de woede met geblinde
oogen te voorschyn komen, draagende een pook
in zyn rechterhand, terwyl hy met de andre door
zyn ontfookene fakkels de geheele waereld be-
dreigde, zynde de ketenen, waar mede hy was
gekluiserd, verbryzeld; ter rechter zyde der poort
bevint zich de Tweedracht met het hoofd over-
eind staande van slangen, en een opgesperden
muil; zy word door Tisphone ondersteund, die,
met losverspreide haren, slangen in de hand voert,
terwyl zy met haar voet een kruik, van menschen-
bloed uitstroomende, omverwerpt, om als 't wa-
re kracht te gebruiken tot het openhouden der
poort-deur: aan de andre zyde is de vrede ge-
plaatst met een slangen-staf in de hand, en de
hoorn van overvloed naby haar onder de voet ge-
smeeten, wordende door de Aarts-Hertoginne, en
de Godsvrucht ondersteund, die met de vinger
naar

naar een Altaar wyst dat door offering vlamme-
nde is, doende gezamentlyk poogingen om de andre
deur te sluiten.

Boven de Tweedracht en Tisphoné, bevi-
nt zich een Harpy [zinspeelende op de dwaaling] en
aan de andre zyde de liefde en vriendschap, door
twee kindertjes verbeeld, die met het achtereinde
hunner fakkels de woede in zyn spelonk als schyn-
nen te willen opsluiten: tusschen de kolommen
vertoond zich de onmenschlykheid der Soldaaten,
die een vrouw by de haren scheuren, en haar
kind ter aarde werpen; achter hen verschynt de
dood, houdende in de eene hand zyn zeissen en
in de andre een toorts, op Pest en Hongersnood
zinspeelende, zynde deze twee plaagen de voort-
brengselen van het oorlog. Tusschen de twee an-
dre kolommen bevinden zich de Gerustheid en de
Zekerheid; men word op de kniën der Gerust-
heid boeken gewaar, waarop de Zekerheid haar
eene hand legt terwyl zy de andere op haar borst
houd, zweerende aan de Gerustheid haar bescher-
ming en goede gunsten: aan den kant van het
dak der koepel waren aan de eene zyde een bon-
del oorlogs-tuigen, en aan de andere, een mer-
die der overvloed gesteld, bevindende zich aan
de zyde dezer laatste *trophée* de Overvloed en
Vruchtbaarheid, en aan de andere, de Armoede
en Elendigheid.

A G T S T E Z E G E - B O O G .

Wanneer zyn Koninglyke Hoogheid de Tempel van Janus verlaaten had , trekkende over de groote markt , ontmoete Hoogstdezelve een andre boog ná by de Malieſtraat , die door de Academie der Schilders en Graveerders opgerecht was ; vertoonende zich dezelfs midden op de wyze van een *Amphitheater* , of Schouburg , vervuld door levende perſoonen : deze boog was de hoogte van 60 , en de breedte van 43 voeten in zich begrypende , en in welks diepte of achtergrond de ſtam-boom van het Ooſtenrykſche huis geplaatſt was , aan welkers takken rolſlingers waren vaſtgehecht , voerende de naamen der Princen en Prinſeſſen van dit Godvruchtig en goedertieren geſlacht.

Aan den voet van den boom bevond zich de H. Kerk , hebbende den H. Geeft op haar Pausfelyke ſtatiemuts , en aan haare zyden de Gods-dienſt , het Geloof , de Liefde , de Hoop , en meer andere Chriſtelyke deugden ; op den voorgrond liggen ter eener zyde , de Mahometaanſche en andere *Seſten* , ter aarde geveld , en aan de andere zyde het Hertogdom Braband gekniel , door een jonge dochter uitgebeeld zynde , draagende in beide handen de wapens van het Spaanſche Koningryk , ſmeekende tevens de beſcherming van den Prins Ferdinand , terwyl zich Minerva en de Tyd achter haar bevinden.

Boven op de kapiteelen , ondersteund door thermen ruggelings tegen de pilasters gesteld die de zydelingse bouw ondersteunden , waren de wapens van Antwerpen en die der Academie geplaatst; ook was de top met een groote bloempot gekroond: aan de twee afhellende zyden waren vyf kandelaars met brandende fakkels geplaatst, zittende aan de twee uiterste eindens de Schilderkunst en Graveerkunde.

INTREDE VAN DEN PRINS
FERDINAND, TER CATHE-
DRAALE KERKE.

Na dat nu de Doorluchtige Prins deze laatste boog was voorby gegaan , nam hy den weg naar de Cathedraale Kerk, alwaar hy, van zyn paard geklommen zynde, in de groote gang door het Capittel wierd ontfangen, voorgegaan door den Deken, AUBERT LE MIRE, gezegt MIRÆUS, toen Vicaris Generaal van het Antwerpsche stift, die van wegen zyn Capittel zyn Koninglyke Hoogheid met een zeer krachtige en verstandige aanspraak verwelkoomde, en hem by het intreden der Kerk de Wy-kwaft aanbod, alwaar deze Prins een gebedebankje gereed vond, overtrokken met karmosyn fluweel, zynde deszelfs byvloer van de zelve stof, op welken de Prins nederkniel

knielend zynde, genoemde Deken hem [op de wyze van dien tyd] een Crucifix aanbood, het welk hy met eerbied kuste. Na dat deeze plegtigheid geëindigd was, trad de Prins het grootē Choor in, en viel op een gebedenbank voor het groot Altaar met de knien neder, doende aldaar zyne gebeden, terwyl de Deken le Mire, de lofzang van dankerkentenisſe voor de weldaaden des Allerhoogſten, *Te Deum laudamus* genaamd, aanhefte, onder het geſchal van trompetten, keteltrommen, en andere muzykääle instrumenten. De lofzang geëindigt zynde, verliet zyn Koninglyke Hoogheid deeze ſchoone Domkerk, verzeld door genoemde Deken en het Capittel, en nu in de grootē gang te rug gekomen zynde, deed hem dezelve Deken een tweede aanspraak, waar na zyn Hoogheid weder te paard ſteeg en over de oude koornmarkt reed, om wederom den hoogen weg te vervolgen, bejegenende aldaar de

N E G E N D E Z E G E - B O O G .

Dit gevaarte, in de Toscaanſche orde opgerecht, en op de St. Jans brug ter nedergeſteld, verbeelde een zeefstuk door de menigte van watervallen, ſchynende als nedertestroomen van de buitenſte oppervlakte en uiterſten van dit gebouw, welkers hoogte 60, en breedte 70 voeten was.

Dit uitmuntende triumfgedenkſtuk overdekte in dezelfs midden een heerlyk ſchildery van een ver-

verhevene zinnebeelding, het welk de God Mercurus verbeeld, rustende met de eene voet op een pedestel, de andere in de lucht uitsteekende, met een slangen staf in de eene en een beurs in de andere hand, welke laatste hy naar de stad Antwerpen heen gericht houdt, die door een Vrouwe met een muurkroon, omslingerd met een roozenkrans, op het hoofd, is uitgebeeld; zy buigt zich op de eene knie terwyl zy het hoofd naar den Prins wend, als schynende deszelfs macht en bescherming af te smeeken, op dat hier Mercurus zich voor eeuwig op zyn pedestel vestige, en haar niet verlaate, het welk door deze vaerzen word uitgedrukt.

*Ne, precor, hinc volucres flectat Cyllenius alas
O Princeps, cultamque sibi ne deserat urbem.
Et fugitiva meo, redeant commercia Scaldi.*

Verhoed ô Prins! dat ons de koopgod niet verlaat:
De stad, aan hem gewyd, roept zyne hulp te baat:
Hy spreit zyn wieken uit om tot ons weêr te keeren,
En doe den handel aan myn Schelde op nieuws vermeerren.

Ter rechter zyde der stad Antwerpen vertoont zich een, werkelooze matroos slaapende op zyn anker en omgekeerde boot, en ter linker zyde op den voorgrond, de Schelde onder de gedaante van een gryzäart, met ongeschikten hairen, het hoofd met riet overdekt en sluimerend op zyn arm, die door een kruik ondersteund word, terwyl hem een *genius* de ketenen waarmede zyn beenen gekluisterd

terd zyn losmaakt : achter dit beeld is een Fregat geplaatst waar van de zeilen aan de rå zyn opgebonden. RUBBENS heeft door deze schoone zinnebeeldige ordonnantie de geheel verflagene Antwerpsche koophandel , willen betekenen , door de dwaaling , s'lands beroertens , en de opgeheven voet van hun Mercur met zyn opge vulde beurs , hebbende aldaar niets meer overgelaaten als zyn pedestal of voet-zuil , waar op RUBBENS deze woorden had gesteld :

Mercimoniorum precidi positum.

Ten steun des koophandels gesteld.

Boven dit groote schildery is een berg geplaatst , die op zyn top een mast , in riet geplant houd ; draagende op deszelfs uiterste , een kompas en een vlam : wat laager leeft men aan een flodderend lint , het volgende.

Polus non sufficit unus.

Een aspunt is genoeg.

In het midden der berg is een aan de rå opgebonden zeil geplaatst , zittende Neptuin en Amphitrite ruggelings tegen het ondereinde van de mast , welke eerste zyn drietand in de eene en een roer in de andre hand houd , terwyl Amphitrite haar rechter hand op een schip legt , en met de andere een hoorn van overvloed houd ; onder deze

twee

twee Godheden vertoont zich een aardkloot, wordende op het hoofd van een reuzenbeeld gedraagen, hebbende het hair loshangende; en den baard met zee schuim bedekt, verbeeldende dit den grooten Oceaan; aan de voeten van Neptunus en Amphirite bevinden zich twee grootē gevleugelde *Geniën* [zinnebeelden van de Oostersche en Westersche zeën] gietende haare stroomende kruiken in zeehoornen uit, rustende op de pilasters, waartegen de thermen zyn gesteld, die het grootē Schildery insluiten: ter zyde dezer *Geniën*, bevinden zich Tritons, die op hunne hoornen toeten, hebbende aan het einde van een piek de wapens der stad Antwerpen; aan de flinkerzyde van het grootē Schildery word men in een nis de Armoede gewaar, die door een vermagerde vrouwe is uitgedrukt, geevende aan haar kind, in plaats van brood, een kool te eeten, achter dezelve bevindt zich een Matroos met een schop in de hand, en zich het hair uittrekkende, waar by men dit onderschrift gewaar word.

*Scaldim cum predibus Princeps, dabit ire solutis,
Desuetasque iterum, pontum decurrere puppes,
Pauperies procul, & pallens abscedit aegestas,
Nec durum ulterius, tractabit nauta ligonem.*

Dus word de Schelde weër ontboeit door 's Prinzen macht:
De kielen gaan ter zee met rykgeladen vracht.
De Schipper zal 't houweël nu uit de handen smyten,
En bleeke nooddrift zal niet meer om voedtel kryten.

Ter rechter zyde ziet men in een andre nis de Rykdom geplaatst, zettende haar voet op een baal en een weegschaal; de Overvloed is aan haar zyde met de slangenstaf in de hand, stortende alle soorten van kostbaarheden in den schoot des Rykdoms uit. Boven de nis zyn deze vaerzen geplaatst.

*Aurea securis, revocabit secula Belgis
Fernandus, priscumque decus, diteseque resumet
Mercibus omni generis, florens Antverpia cultus;
Largaque succedet fecunda copia cornu.*

Nu roept Prins Ferdinand de gulden tyden wêer,
't Versierde Antwerpen groeit in aanzien, macht en eer;
Dat haaren handel nu met luister wil hervatten;
Wyl de Overvloed, haar schoot op 't mildst vervult met schatten.

Onder deze nis vertoond zich een andre, waar in de Gerustheid geplaatst is; nog in een andre word men Comus, de God van goede sier, vermaaken, bals, en schouwspeelen, gewaar; hebbende RUBBENS het byschrift dat zich onder deeze laatste nis bevind, uit Ovidius Herscheping getrokken, het welk dus luid:

Ex opibus lauto, nascuntur gaudia Como.

Nu brengt de rykdom wêer vermaak en weelde voort.

De wisselvallige tydsveranderingen, en vernielende omkeeringen, waar door Keyzerryken, gemeenebesten en steden [volgens de geschied-

nif-

niffen]gebeefd hebben , zyn echter nooit zo vreesfelyk geweest , als ten aanzien des uitgeroeiden Antwerpſchen koophandels , ondanks dezelve tot de vyftiende en zestiende eeuw het gebied over de geheele waereld voerde , toen dezelfs ſchepen de golven byna vermociden , en de uitgebreide zeën der beide Indiën bebouwden.

LOUIS GUICIARDIN geeft hier van getuigenis in zyn beschryving der Nederlanden , wanneer hy den rykdom der stad Antwerpen benevens dezelfs grooten handel vertoont , en zegt dat het niets zeldzaams was wanneer fomtyds 50 Koopvaardyſchepen , voor derzelver ſteigers of kadens in een watergety aanlanden.

Echter hebben de ontſtandvaſtigheid der tyden en de Fortuin , die wiffelvallig in haare begunſtigingen is , deze ſchoone stad Antwerpen , benevens dezelfs haven , met de grootſte onverſchilligheid verwaarloosd , ſteekende de voet van haar Mercur van zyn Pedestal in de lucht op , waarop hy reeds geduurende verſcheidene eeuwen met alle onbezorgheid geruſt had , om dezelve elders te veſtigen en aldaar zyn Slangenſtaf en ryke beurs over te brengen.

TIENDE EEREPOORT.

Wanneer de Doorluchtige Prins de St. Jansbrug verlaaten had ontmoete hy een andre Poort met twee gevels , naby de Koninglyke munte op-

gericht , hebbende de hoogte van 60 , en de breedte van 40 voeten : deszelfs verbeelding in het op-
perste gedeelte , was de berg van Potosi [in het
Koninkryk Peru gelegen] waar op men een boom
geplant had , met vogels van dat land versiert ;
men ziet Jazon aan deszelfs takken het Gulden
Vlies hechten , terwyl een flodderend , en door
de takken heen geflingerd lint , deze spreuk voert ,
zynde dit het *devies* dezer luisterryke Orde :

Præmium non vile laborum.

Geen slegte belooning des arbeids.

Aanden voet van den boom vertoond zich een
Draak , als een getrouwe schildwacht van het
Gulden Vlies , om hetzelve tegen allen aanval te
verweeren. Deze blinkende Orde is op den 4
January des jaars 1429 ingesteld door PHILIPS
DEN GOEDEN , Hertog van Bourgondië , waar
van het Groot-Meesterschap , door het huwelyk
van MARIA VAN BOURGONDIË met den Aarts-
Hertog MAXIMILIAAN , aan het Huis van Oos-
tenryk vervallen is.

Aan de andre zyde van den boom ziet men een
Vrouwe , draagende een Schip in haare armen : bo-
ven de intrede der Poort is een bedaagde Vrouwe
gezet , in een nis die in den berg uitgehouwen
is , draagende in de rechter hand een Slangenstaf
en Weegschaal , en in haar slinker , een Overvloeds-
hoorn , zynde boven deze nis een groot Schild ge-
plaait ,

plaatst, met de beeltenis van PHILIPS DEN VIERDEN Koning van Spanje, onder het welke geschreeven is *Moneta*, en wat laager dezen spreuk:

*Ad commercium generis humani,
& augustissima Regis orbis terrarum
locupletoris imagine consecrata.*

Den algemeenen koophandel
van het menschelyk geslagt,
en aan den machtigsten Koning,
is dit tafereel toegewyd.

Aan weder zyden dezer nis zyn de pilaaren van Hercules geplant waar van de eene de zon, en de andre de maan onderschraagt: deze zuilen zyn door flodderende linten omslingerd, waar op men aan de linker zyde leeft: *Ultra anni solisque vias:* (voorby de paden des jaars en der zonne; en aan de rechter zyde: *Oceanumque ultra: en aan geenen kant des Oceaans:* aan de rechter zyde van de intrede dezer Poort, onderschraagd door reuzen-termen, bevind zich een nis, waar in een Gryzaart geplaatst is, rustende met zyn arm op een omleggende en uitstroomende kruik, die de rivier van Peru verbeeldt, werpende goud zant uit; en in de andere nis een Gryzaart die zyn kruik op de zelfde wyze uitgiet, betekenende *Rio de la Plate*, en zilver-zant uitwerpende; zynde onder deze geschreven:

Despumat dites argenteus amnis arenas,

De ryke stroom voert met zyn zand ons zilver aan.

En onder de andre :

*Regis larga manus, fluvios effundit Iberos,
Aurea dona vebens.*

Des Konings milde hand stort op ons Spaansche vloeden,
Die schuimen van syn goud.

Boven op den achtergevel dezer boog ziet men een' anderen boom geplaatst, draagende goude appelen; aan de flinker zyde is Spanje verbeeld, onder de gedaante van een Vrouwe die met een muur' kroon gehuld is, en met gretigheid van deze goude appelen plukt; achter haar leeft men deze woorden :

Uno avulso, non desicit alter aureus.

Schoon zy 'er eene plukt, ontbreken 'er geen andren.

Aan de rechter zyde van den boom vertoond zich Hercules, uitgezonden door den Koning Eristheus, om deze kostbaare vruchten te bemachtigen, en den Draak te dooden, die, volgens de fabel, aan de voet van den boom deze vruchten bewaakte; achter Hercules waren deze woorden geplaatst.

Alcides domito, rapit aurea poma dracone.

Alcides dood den draak, en rooft de gulden applen.

Op het bovenste van de Poort der doorgang vertoont zich de smisse van Vulcanus, waarin hy

op zyn aambeeld goud en zilver smeed , zynde onder het zelve deze woorden uitgedrukt.

Aurum potentius ictu fulminis.

Het goud is vermogender dan het treffen des blixems.

En wat laager leeft men deze vaerzen :

*Argenti locuples, aurique Peruvia venis,
In formes quas larga solet transmittere gazas.
Muciber artifici, propero sacrare moneta :
Aureaque Hesperio, producere fulmina Regi.*

Peru, dat zo veel goude teelt in zyn ingewand
Stelt d'ongevormden schat aan Mulciber ter hand ,
Op dat hy voor ons volk een ryke munt vervaardig' ;
En gouden blixems vorm' de vuist des Konings waardig.

Aan de zyde dezer smiffen zyn bergwerkers ge-
plaatst , graavende in goude aders : onder deze
myn ziet men het volgende vaers.

Regi succrescit, redivivo vena metallo.

Het levende metaal groeit aan tot 's Konings dienst.

Aan de linker zyde bevinden zich mede myn-
gravers , die bezig zyn met het naspooren van zil-
vere aders , waar onder zich deze spreuk ver-
toond.

Labor omnia vincit improbus.

Onvermoeide arbeid overwint alles.

Aan ieder zyde van de Poort der doorgang is een nis geplaatst, waar in men werktuigen gewaar word die tot de munt betrekkelijk zyn, boven de zelve zyn nog twee andre nissen, waar van men in de rechterzydsche een Gryzaart ziet, rustende op een omliggende en uitstroomende kruik, de rivier *Cordorillo* verbeeldende, en het beeld van de andre nis, de rivier van *Maragnon*; brengende deze twee vloeden, die in de Indië onder de Heerschappy der Spaansche Koningen geleegeen zyn, goud en zilverzand voort.

E L F D E E E R E - P O O R T .

De Aarts-Hertog Ferdinand deze Poort doorgetrokken zynde, kreeg de laatste Eere-Poort in het gezicht, die van een samengevoegde bouw-
orde was vervaardigd geworden, zynde 55 voeten hoog, 34 breed, en naby de inrede der St. Michiels Abdye ter nedergesteld; volgens het plan van RUBBENS, ten koste van de genoemde Abdye opgerecht.

Het groote Schildery verbeeld Hercules Ephesus, die over zyn levenswyze raadpleegt, hy is op zyn Romeinsch gekleed, met een leeuwenhuid overdekt en een knods in de hand; aan zyn zyde bevind zich Venus met een lachend gelaat, die hem dringt den weg naar wellust en vermaaklyk-
heden in te slaan; Vader Liber, gehuld met wyn-
gaards ranken bevind zich by Venus, slaande zyn

arm

arm om den rug dezer Godinne, terwyl hy in de andre hand een bloemenkrans houdt; Cupido tast met zyn rechter hand naar de knods, en met zyn linker naar den mantel van Hercules, gebruikende geweld om hem te verplichten zyn moeder te volgen: aan de andre zyde neemt Pallas Hercules onder de armen, doende poogingen om hem naar den Tempel van Deugd en Glorie heenen te voeren, die zich in het verschiet van 't stuk op een' berg vertoond.

Op den weg die naar den Tempel leid vertoonen zich verscheidene gedrochten, en een Sphinx, zinspeelende op de moeilykheden tothet te bovenstreeven van ondeugden om tot deugd en glorie te geraaken: het gedrocht Sphinx is, volgens de fabel en de uitlegging van *Ausonius in grypho-ternario*, een drievoudig lichaam, dat het hoofd en de borst van een maagd, de vleugels van een vogel, en de klauwen van een leeuw heeft: drukkende zich de schryver aldus in de volgende vaerzen uit.

*Terruit Aoniam volucris, leo, virgo triformis
Sphinx, volucris pennis, pedibus fera, fronte puella.*

't Drievormig Sphinxgedrocht, dat vogelsvlerken draagt,
En Leeuwenklauwen, en 't gelaat heeft eener maagd. . . .

Onder het Schildery leeft men: *Herculi Ephebo*.
En wat laager deze vaerzen;

Ardua saxoso, virtutibus semita clivo

*Calcatur, Fernandæ, tibi : malefuada Voluptas
 Pellitur, auspiciis fidæ dudûque Minervæ.
 ¶ felix comitante Dea: sic itur ad altra.
 Hinc te, sublimi quæ pendet Adorea templo,
 Herculeoque manet, non impar fama labori.*

Het pad der deugd, hoe steil het ook naar boven gaat,
 Legt voor u Prins! op dat uw voet het nooit verlaat':
 Minerv', die door haar macht de wellust heeft verdreven,
 Zal onder haar geleide u naar 't gestarnt doen streven.
 Wat glorietekenen worde eerlang voor u gesticht,
 Op dat uw roem voor dien van Hercules niet zwicht!

De Ridder RUBBENS heeft dit zinnebeeld in deszelfs uiterste kracht gevolgd, neemende zyn Koninglyke Hoogheid voor den Hercules Ephebus, die de wellust verachtende, zich door Minerva naar den Tempel van de deugd en glorie geleiden laat: de bestreedene gedrochten op de weg naar den Tempel; betekenen de oproerigen en afvalligen, in den slag van Nortlingen overwonnen.

Op het bovenste dezer Poort zyn des Prinsens wapens geplant, omslingert door verscheidene palmen en lauwrïeren, in een groote kroon doorvlochten zynde die tot dekking dezer wapens dient, welken door twee Engelen onderschraagd worden die standaarden draagen, welkers toppen lauwer kranzen-dekken, waar in men de letteren van F. en P. gekruift vind gesteld: wat laager op de uiterste eindens rusten Sphinxgedrochten, zynde onder de wapens dit vaers gesteld.

Ardua per preceps, gloria vadit iter,

Verheven roem gaat langs een ruuw en moeilyk pad.

Het achterste gedeelte dezer Poort was van dezelfde bouworde, hoogte, en breedte, en in dezelfde gedaante, als het voorste aanzien versierd, uitgezonderd het Schildery, dat Bellerophon, gezeten op een vliegende Pegafus, verbeelde, hebbende een helm op het hoofd, en doorsteekende met zyn speer het gedrocht Chimera, dat uit een afgryfelyke poel schynt voortekomen, RUBBENS heeft alhier de Chimera in de gedaante van een woedenden leeuw afgemaald, hebbende een slangenstaart die met de bek aan het einde geplaatst is, waarmede hy schynt Bellerophon bytende te keer gaan. Dit zinnebeeld is even zo betrekke-lyk tot de overwinning voor Nortlingen, als tot de zegenryke intrede des Prinsen in de Nederlanden om aldaar de oproerigheid te verdelgen; en'er de gerustheid, den koophandel, en gevoelens van den Roomschen Godsdienst onder de ingezetenen in 't gemeen te bevestigen. RUBBENS heeft deeze geschiedenis uit het zesde boek der *Iliade* van *Homerus* getrokken, en vergelykt den doorluchtige Prins met Bellerophon, zoon van Glaucus, Koning van Egypte, die de Chimera ter nedervelde, en door deze roemruchtige daad, zyn landen van de angstvalligheden verlostte, die dit monster aldaar sedert veele jaaren reeds had
aan-

aangebragt. Onder dit Schildery waren deze vyf vaerzen geplaatst.

*Flexibus aligeri delusa, & cuspidæ fixa,
Ut cæcidit magno sub Bellerophonte cimeteræ,
Haud secus invicto, Fernandi robore dira
Concidit beresios rabies: delapsoque celo
Unanimè tandem, junget concordia Belgas.*

Gelyk Bellerophon met onwêrstaanbre macht,
De gruwzaame Chimeere in 't einde t' onderbracht,
Zo word de kettery, die bron van onze plagen,
Door d'onverwinbre kracht van Ferdinand verslagen.
En hy, als van omhoog bekroond met Godlyke eer,
Herstelt den ramp des lands, en schenkt ons de eendracht wêer.

Na dat nu de Doorluchtige Prins deze laatste Poort bezigtigd had, nam hy zyn verblyf in de St. Michiels Abdy, alwaar by zyn intrede zich de Abt aan 't hoofd zyner geestelyken vertoonde, die, na een aanspraak in de latynsche taal te hebben verricht, de Prins in de binnen vertrekken geleide, alwaar deze door JACOBUS HEDELHEER, Pensionaris der stad Antwerpen, uit naam van den Magistraat [die aldaar tegenwoordig was] en de inwoonders der stad, met een Redenvoering wierd verwelkomt.

BEZOEK VAN DEN PRINS
FERDINAND AAN RUBBENS.

Geduurende zyn Hoogheid de stad Antwerpen met zyn hooge tegenwoordigheid vereerde, behaagde het denzelven de Kerken en Fabrieken te bezichtigen, als mede de Vestingwerken, op bevel van de Prinsesse MARIA, Koninginne van Hongaryen, gebouwd, ten tyde zy, uit naam van haaren Broeder Keizer KAREL DEN VYFDEN de Nederlanden bestierde.

Insgelyks wilde zyn Koninglyke Hoogheid den grooten Alexander van Macedoniën naarvolgen, die vermaak nam in aan den beroemden Griekfchen Apelles een bezoek te geeven, en vereerde onzen Ridder RUBBENS met dezelfde gunst, doch by ongeluk vond zich de Apelles der Nederlanden door de Jicht overmeesterd, 't welk hem buiten staat stelde om zyn Hoogheid van de Keizerspoort tot aan de St. Michiels Abdy te paard te verzellen, waar toe hy door de Magistraat verzogt was (welke post nu door den eersten Burgemeester, den Ridder ROBERT TUCHER in zyn plaats was waargenomen geworden) beroovende hem dit ongemak om de opgerichte Eere-poorten, waar van hy zelve Bouwmeester en Schilder was, te kunnen beschouwen.

Zyn

Zyn Koninglyke Hoogheid verlustigde zich zo aangenaam in het onderhoud van RUBBENS, dat dezelve gedurende een aanmerkelyken tyd by hem vertoefde, beschouwende ter zelve tyd zyn *Pantheon*, dat met Schilderyen van de beroemste meesters, met antique standbeelden, medailles, onixen, cornalynen, agaten, en een groot getal andre zeldzaamheden ryk was opgesierd.

Zulk een ongemeen bezoek was het eerste niet waarmede de Ridder RUBBENS zo byzonder vereerd was geworden, dewyl in den maand van Juny des jaars 1625 de Aarts Hertoginne ISABELLA, hem met haare hooge tegenwoordigheid te Antwerpen vereerde, by haar' terugkomen van Breda, verzeld zynde van haar eersten staats-dienaar en Generalisimus de Marquis DE SPINOLA, en van den Prins SIGISMUNDUS van Polen.

Deze Princeffe kwam toen zegepraalende te rug, hebbende deze stad onder haar gehoorzaamheid gebragt, na een belegering, en tevens zeer hardnekkige verdediging van tien maanden min twee dagen.

De Koninginne van Vrankryk, MARIA DE MEDICIS, by welke RUBBENS niet onbekend was, zo wel door zyn verblyf te Parys, om de Schilderyen der Gallery van haar Paleis te voltooijen, als toen deze Prinses naar Brussel was gevlugt, om redenen hier te vooren gemeld, trekkende in 't jaar 1631 door de stad Antwerpen om zich naar Holland te begeeven, kon zich mede niet onthouden

den den Apelles der Nederlanden in zyn schilderkamer te bezoeken, om zich nog eens met dezen man van verhevene begaaftheden te onderhouden, en om de zeldzaamheden van zyn kabinetten te beschouwen.

Daarenboven was 'er nimmer een reiziger van aanzien, 't zy Prins, Heer, Liefhebber of Wysgeer, door Antwerpen trekkende, die verzuimde een bezoek by den Ridder RUBBENS afteleggen, als aan een wonder der natuur en der weetenschappen.

KARAKTER EN LEVENSWYZE VAN RUBBENS.

De geheele waereld verwondere zich over de grote eerbewyzen waarmede RUBBENS in den loop van zyn leven begunstigd was, door zo veele Prinzen en Prinseffen, die zich een gevoelig vermaak in zyn onderhoud verschaften, zowel om de verdiensten zyner welspreekendheid in verscheidene taalen, en gegrunde letterkennis, als zyn doordringendheid van geest in alle soorten van wetenschappen en staatszaaken.

Maar wanneer men de eerste oorzaak dezer gelukkige vereeniging van begaaftheden wil navorshen, is het niet moeijelyk om 'er door de ont-knooping zyner opvoeding, de oorspronk van te doen doorstraalen op welke zyne waardige ouders byzonderlyk hebben willen waakzaam zyn, en hem
de

de liefde tot het Opperwezen, zyn evenmensch, de fraaije letteren, het waare punt van eer, de vroomheid, en alle Christelyke en zedelyke deugden intebuezemen.

Ten anderen worden de goede zeden, zo ook de verdienstelyke deugden als ondeugden der ouden, zeer lichtelyk door de kinderen aangenomen, want zo zy goede voorbeelden in staat zyn te kunnen mededeelen, en inscherpen het geen een goede opvoeding betreft, is het ontwyffelbaar dat hunne zorgen zullen beloond worden door het uitwerkzel hunner begeertens.

JAN RUBBENS en zyne gemalinne waaren deze ouden, en in staat om deze grootsche gevoelens het hart van PETRUS PAULUS RUBBENS in te prenten, dewyl zy zelve die bezaten en voorbeeldelyk aankweekten: aldus is het niet zwaar te begrypen dat de zoon niet alleenlyk uitmunte door de grondbeginselen der opvoeding, maar ook door de geduurige aankweeking van alle deze deugdelyke eigenschappen, zo wel van den tyd zynr jongelingschap als tot in zyn ryper jaaren naar het voorbeeld zynr ouden, welkers voetstappen hy zo stiptelyk naarvolgde, dat hy zich daardoor een gegronde kennis verkreeg van de gewyde, ongewyde, en fabelachtige geschiedenissen, die hem tot een algemeene weetenschap opleidden.

Zyn keuze voor het penseel boven den Tabbert openbaarde zich in weinig tyds door zyn
werk-

werkzaam geest zo krachtig, dat in een ouderdom van drie-en-twintig jaaren zyne werken die zyner beide meesters voorby streefden.

Zyn gunstig voorkomen, zyn edele en gemakelyke handelwyze, zyn geleerdheid, en de heerlykheid van zyn penseel, baanden hem den weg tot de gunsten van den Paus, den Koning van Spanje, den Koning van Engeland, de Aarts Hertoginne ISABELLA, en van verscheidene andere Prinsfen die zyn persoon om zyne zedelyke deugden en weetenschappen als een bovennatuurlyk voortbrengsel beschouwden, zich in 't byzonder vermaakende met hem tegenwerpingen te doen, om daar door weder zyne welspreekende antwoorden, en verstandige bewysredenen te ontfangen.

De Ridder RUBBENS was van een schoone gestalte, zyn houding vorstelyk, het beloop van zyn aanzicht regelmatig gevormd, zyne wangen waren rood, zyne hairen kastanjebruin, de oogen schitterend, doch van een getemperd vuur, hy had een lachend uitzicht, een gunstig en inneemend voorkomen, en een gemakkelyken inborst; hy was aangenaam van omgang, zyn handelwyze in alles deftig, en gemaatigd, welspreekend en overtuigend, de toon van zyn stem bevallig, zo dat alle deze vereenigde verdiensten hem natuurlykerwyze beminneelyk maakten by alle de geenen die hem naderden.

Wanneer hy bezig was met schilderen, sprak hy zonder moeite met de geenen die hem in zyn schilderkamer kwamen zien, zonder echter zyn

schilder- ezel te verlaaten, ondertuffchen verleende hy zich niet gemakkelyk aan een ieder, onderhoudende geen beftendige vriendschap, dan met geleerden, fchrandere geeften, en eenige goede Schilders, welken hy aanzette en bad hem dikwyls te komen zien, om over wetenfchappen, ftaats-zaaken, en de fchilderkunft te fpreeken.

Hy onderhield een ftipte briefwiffeling, met verfcheidene Ministers, en Heeren van het Hof der Infante IZABELLA, als ook van den Koning van Spanje, en wel voornaamentlyk met den Hertog d'OLIVAREZ, eerfte en begunftigde Staatsdienaar van genoemde Majesteit; zelfs met den Marquis DE SPINOLA, LEGANEZ, ATOIA, en verfcheidene andere Heeren van genoemde Hoven, als ook met 'slands Geleerden, waar van de brieven voor het grootfte gedeelte in cyffer waren gefchreven.

Niettegenftaande het uitwendige van zyn huis een plaats van verkwifting en goede fier aankondigde, was echter alles aldaar byna als in een klooster geregeld: geen overdaad vond 'er plaats, levende hy flegts als een gemeen burger van Antwerpen: de buitenspoorigheid en het fpel waaren van hem verbannen; hy had zig een geregelde wyze van leven voorgefchreven, verdeelende de uren van den dag zo wel voor zyn verfchillende bezigheden, als voor de vermaaken zyner uitfpanningen.

In den vroegen morgen begon hy zyn dagwerk met Chriftelyke grondbeginfelen, door zyne gebeden

den tot den Almachtigen te richten en in eenige kerk zyner nabuurschap by de eerste mis tegenwoordig te zyn, van welke gewoonte hy zich zulk een naauw bepaalde wet had gemaakt, dat hy 'er nimmer in nalaatig was dan door zyne jicht-kwaalen, waarvan hy dikwyls wierd aangevallen en welkers kwaadaartigheid naarmaate van zynen ouderdom vermeerderde.

Uit de kerk gekomen zynde vatte hy het penfeel op, of tekende, zo als het de voorvallende gelegenheden vorderden, hebbende altyd een loontrekkend perfoon by zich om de werken van PLUTARCHUS, VIRGILIUS, HOMERUS, of andere Schryvers, die hy naar zyn' smaak uitzocht, met een luide stem voor hem op te leezen. De gewoonelyke tafel voor zyn perfoon was zeer eenvoudig [hoewel 'er geen keur van spyzen ontbrak] uit vrees dat hem de dampen van het vleesch zouden beletten zyn gewoonlyk werk te verrichten, of voor het minst met even zo veel gemak als des morgens te kunnen bezig zyn: welbereide tafelen, of de wyn, of het spel waren nimmer de voorwerpen zyner smaak; de eenigste bekoorlykheden van zyn hart bestonden in niets dan in zyne gewoonlyke bezigheden, namentlyk het schilderen, het tekenen, de boeken, en zyne wandelingen in den avond, en wanneer hem het slegte weer dit laatste niet toestond, verlustigde hy zich met het beschouwen zyner Gedenkpenningen, Cornalynen, Onixen, en andre kostbaare zeldzaamheden, waarvan zyn kabinet ryker voorzien

was dan die van verscheiden Mogenheden, waarom ook deze ryke verzameling wierd aangezocht, en na zyn dood gekogt door PHILIPS DEN VIERDEN Koning van Spanje met verscheidene schilderyen van zyn penseel.

Hy bragt gewoonlyk den namiddag door met werken tot vyf of ses uuren, volgens de saizoenen, waarna hy om zich een uitspanning, en zyn lichaam de noodige beweging te verschaffen, een schoon spaansch paard besteeg, welkers moedigheid hem een byzonder vermaak aandeed; hy bezat in zyn stal verscheidene dezer paarden, alsook van andere rassen en landen, waar van hy zich na zyn keuze bediende, ook om naar dezelve te schilderen, wanneer het zyne werken vereifchten.

Zyn gewoonlyke wandeling was in de Voorsteden of op de Stads-wallen; by zyn wederkomst vond hy dikwyls tot zynent eenig goed vriend om den avond aangenaam met hem door te brengen, en door een uitgezogt en deftig onderhoud, iets tot de vermaaken van zyn' avondmaalyd by te brengen.

Onder zyne goede vrienden telde men den Heer ROCKOX, een man van een groote vroomheid en beleezenheid, die geduuriglyk in den kring der Schepenen en als eerste Burgemeester der stad Antwerpen, plaats had; maar de onaffcheidelyke vriendschap die RUBBENS had verbonden met GASPAR GEVAERTS Rechtsgelerde, Raad, en Historie-Schryver van den Koning FERDINAND DEN DERDEN was meer kenbaar, en

wierd

wierd met meerder yver onderhouden dan met eenige zyner andere vrienden, vermaak neemende in zyn gemakelyke handelwyze en beminnyk karakter, waarby gevoegd was zyne gegronde kundigheden, in de gewyde en ongewyde geschiedenissen, en fraaije letteren: deze was gebooren te Antwerpen in 't jaar 1593, en in dezelve stad tot Geheimschryver aangesteld na zyn wederkomst uit Parys, alwaar hy zyn jeugd in de beoefening der studiën had doorgebracht gedurende een' aanmerkelyken tyd; het allerheerlykste gedenkstuk dat hy ons heeft nagelaaten. Is zyn beichryving der eerepoorten in de latynsche taal, en met vaerzen opgehelderd die in een Virgiliaansche styl zyn geschreeven, en waar van zich RUBBENS gedeeltelyk bediende tot versiering zyner zegeboogen by de intrede van den Prins FERDINAND van Oostenryk te Antwerpen in 't jaar 1635. Het Pourtret van GEVAERTS, in een ouderdom van 30 tot 35 jaaren verbeeld, en door RUBBENS geschildert; bevind zich thans by den Baron ROOSE, te Antwerpen. GEVAERTS is hier zittende en schryvende verbeeld; by hem op de tafel ziet men een antiek borstbeeld geplaatst. De prent naar het zelve is van Pontius yzer, en heeft tot tytel: *Gasparus Gevartius &c.*, hoog 10 duim, breed 7 duim.

RUBBENS kunst was, om zo te spreken, als zyn afgod aantemerken, echter wierden de letteren niet verzuimd ten tyde wanneer hy niet te veel door zyn werk was gedrongen: door het leezen

van Historie-Schryvers, en Dichters was hem de latynsche taal zodanig eigen geworden, dat hy de zelve even zo goed als zyn moedertaal sprak; ja hy had zulk een gelukkig en beoeffend geheugen, dat hy zevenderlye taalen in de uiterste volmaaktheid sprak: zelfs had zyn beleezenheid, de uitvoering zyner gedachten voor zyne Schilderyen zodanig bevoorrecht, dat hy zyne ordonnantiën met potlood op het papier, even zo vaardig daar heen trok, als of hy een brief van slegts een regel of zes, of van weinig aangelegenheid schreef; en zyn luchtige hand voerde het penseel zo vaardig over zyne Schilderyen, door het juist aanleggen der zekere tinten, dat hy in eenen dag meer werk afmaakte, als onze hedendaagsche Schilders in drie weken zouden kunnen voortbrengen.

Zyne ordonnantiën waren gegrondvest op de gebeurtenissen der geschiedenis die hy in hun waare weezen voorstelde; zyne zinnebeeldige ordonnantiën waren even zo krachtig als uitdrukkellyk, zonder het overtollige of het te bekrompene 'er in te plaatsen; bezittende hy het vermogen van tot het juiste punt der plaatsing ieder beeld te vertoonen, in het welke het schein of hy het werkende leven en het waare der gebeurtenissen van de geschiedenis, als ingeblaazen had.

Zo hy zelden in de stad bezoeken gaf, was het niet uit hovaardy, of dat hy door een ydele glorie, of door eigenliefde was opgeblaazen, of door een beweegreden van zyn groot fortuin; maar alleenlyk door een welgegronde staatkunde, en aan-

merking van zyn karakter, als Hoveling en Kabinets-Raad; integendeel ontving hy zeer beleeftelyk de geenen die hem kwamen zien, en wel vooral Vreemdelingen, Liefhebbers, Schilders, en Geleerden.

Ondertuffchen kon hy zich niet onthouden van tyd tot tyd Schilders te gaan zien die hem verzochten hunne werken te komen beschouwen, aan welken hy, met de goedheid van een' vader, zyne gevoelens mededeelde: ook verachte hy nimmer iemand van zyn beroep, maar moedigde hen aan, en zelfs wanneer zy het hem verzochten gaf hy zich de moeite hunne werken te *retoucheren* en hen te onderrichten.

Niettegenftaande RUBBENS een fchoone verzameling van prenten en tekeningen van beroemde Italiaanfche meesters, en van zyn eigen hand naar voornaame Schilders bezat, en dat hy een menigte antiquiteiten en medailles had vergaard, had hy echter te Rome en elders gemagtigdens, om hem, 't geen hem nog ontbrak, te bezorgen; zelfs gebruikte hy aldaar tekenaars en kunstkeners, waarmede hy een geduurige briefwifeling onderhield; dit gefchiede echter niet uit ydele begeerte om het getal zyner kunst-ftukken te vermenigvuldigen, maar alleenlyk om zich daar van voor zyne ftudiën te bedienen. Zyn *Correspondent* of gemagtigde te Rome was FRANCISCUS DU QUESNOY, geboortig van Brusfel: deze beroemde beeldhouwer heeft voor de Kerk van het Vatican, een pronkftuk van beeldhouwery gefneden,

verbeeldende den Apostel St. Andreas; ook ziet men te Rome nog verscheidene uitmuntende kunststukken van zyn beitel: Schoon RUBBENS in de twee laatste jaaren zyner dagen, een geheel afgezonderd leven leide ter oorzaake zyner ongesteldheden, en niet meer zo als voorheen briefwisseling met zyne vrienden onderhield, kon hy echter den laatgemelden niet vergeten, gelyk het blykt door een brief, dien hy, kort voor zyn dood, aan hem schreef, waar uit men ontdekt met welk een yver en drift hy, ten opzichte der kunst zich uitlaat, en welk een verrukking hem bezielt, wanneer hy den verdienden lof aan den gemelden QUESNOY geeft; gelyk men in dezen brief zien kan.

Waarde Vriend! ik kan u de verplichtingen die ik u heb, niet uitdrukken voor de modellen dien gy my gezonden hebt, als ook voor de afgietsels dier twee verwonderlyke kindertjes, waarmede gy het epitaphium van M. . . . in de Kerk van l'Anima hebt opgesierd: 't is de kunst niet, maar de natuur zelve, die men in dit marmer zo tederlyk, als vol van leven vind uitgedrukt. Wat zal ik zeggen van de algemeene en welverdiende loftuitingen, die gy u hebt verworven door het standbeeld van den St. Andreas, dat gy de waereld hebt medegedeelt? Uw roem, en uw vermaardheid, waarde Vriend, spreiden zich uit over onze gebeele natie. Zo myn ouderdom, en een wreede jicht die my verblind, my alhier niet

opbiel, ik vertrok op het oogenblik, en zou die, zo verwonderingswaardige zaaken met myne eigen oogen willen gaan beschouwen. Maar dewyl ik my dit genoeg niet kan verschaffen, hoop ik voor 't minst dat te ervaaren van u wederom haastelyk onder ons te zien: en ik twyffele niet dat ons waarde Vaderland zich niet te eeniger tyd beroemen zal van de werken waarmede gy bet zult ver-ryken. Gave den Hemel dat dit gebeurde alvorens de dood, die wel haast zal komen om my voor eeuwig de oogen te sluiten, my bet onuitspreekelyk vermaak ontroofd om de wonderwerken te beschouwen, vervaardigd door die kunstige hand, dewelke ik kusse uit den diepsten grond van myn hart.

Was getekend, *Pietro Paulo Rubbens.*

Zyn oogmerk te Rome, en elders, was zeer byzonder, dewyl werkende naar deze schoone Schilderyen, waar van de onderwerpen uit de geschiedenisfen, of uit de grootste Dichters getrokken waaren, hy onder zyne tekeningen vaerzen en aanhaalingen uit de schryvers en dichters, waar van zich deze Schilders bediend hadden, byvoegde, waar van men na zyn dood een groote menigte heeft gevonden.

BELLORI, een tydgenoot van RUBBENS, bekrachtigd dit aangehaalde in zyn boek, dat tot tytel voerd: *les Vies des principaux Peintres modernes*, alwaar hy zegt, nooit eenig Schilder aangetroffen te hebben die zo verstandig en werk-

zaam was als RUBBENS: als ook van een boek gezien te hebben, waarin deze groote man met de pen had getekend, alle de driften der ziel, daaden, en bewegingen; getrokken uit de gewyde, ongewyde, en dichtkundige geschiedenissen, waarvan zich de beste Schilders hadden bediend, en wel voornamentlyk RAFAËL D'URBINO.

Vindende hy in dit boek gevechten, orkaanen, liefdens-gevallen, straoeffeningen, moorden, bezwymenissen, met één woord alles wat de gebeurtenissen van het leven, en de menschelyke daaden kunnen opleveren, -uitgedrukt: ook beschouwde hy nog in het zelve tekeningen naar Antique standbeelden, basreliëven, beschouwingen over de optica, [gezichtkunde] Perspectiv [Doorzichtkunde] Anatomie [ontleedkunde] Proportien [evenredigheden des menschelyken lichaams] lichten, schaduwen, en bouwkunde; voor het grootste gedeelten met vaerzen en aanhaalingen verrykt.

RUBBENS was in alles zodanig van zyn kunsten doordrongen, dat hy even zo spoedig in 't schilderen als in het tekenen was, het welk dan ook zo veele schetsen als groote stukken heeft voortgebracht, en dewyl zyne modellen of schetsen alleenlyk zyne eerste gedachten waren, vinden men dikwyls eenige kleine veranderingen in zyne groote Schilderyen.

Zyn manier tot het vervaardigen der schetsen was zeer verschillende; dewyl men uitvoerige, middelmatig bewerkte, en zeer luchtige van hem vind. Zyne bestuitgevoerden zyn die, dewelken

naar het leeven zyn geschilderd. Alle deze verschillende handelwyzen zyn slechts voortbrengfelen van de ruimte of bekrompenheid van tyd tot het werken , of zyn geschikte gemoedsgesteldheid en smaak.

Van tyd tot tyd vond hy meer behaagen in de afweezenheid van het Hof en Schilderkamer , om eenige geruste dagen te genieten op zyn Kasteel , den Steen , tusfchen Brusfel en Mechelen gelegen ; echter was hy aldaar nooit zonder bezig te zyn , zo wel in de letteren als in het schilderen , want juist in deze eenzaamheid heeft hy het grootste gedeelte zyner landschappen geschilderd , zynde hem de keuze van gezichten in deze plaats voordeeliger dan in de nabyheid van Antwerpen , want in den omkring van zyn Kasteel deed zich een veel grooter verscheidenheid van voorwerpen op , door bergen , bosfchen , vlaktens , verschieten en alle de eigenschappen van een fraai landschap volgens de schoone natuur.

In het jaar 1636 trok de Heer GEORGE GELDORP , een Schilder , te Londen woonachtig , door Antwerpen , met een Commissie van een inwoonder der stad Keulen , belast zynde om RUBBENS een Schildery van zyn penseel te verzoeken , moerende het zelve eenige gebeurtenis uit het leven des Apostels Petrus verbeelden , zonder hem de hoogte en breedte van het stuk medetedeelen , en vertrok verders naar Londen.

RUBBENS ziende , dat hy het verzochte stuk niet zou kunnen onderneemen , doordien hem de juiste
maat

maat ontbrak, dacht in het vervolg niet meer aan het verzoek dat men hem had gedaan; maar op den 30 Juny des jaars 1637 zond hem genoemde GELDORP een brief om te verneemen of het bestelde stuk nog op zyn ezel, of alreeds voltooid was?

Op de ontfangst dezès antwoorde RUBBENS den genoemden Geldorp, met den volgenden brief.

Myn Heer.

Ik heb my niet kunnen begrypen door welk toeval men te Londen een Altaarstuk zou nodig hebben. Zo het andersints voor Keulen mogt zyn, zo als gy my te kennen geeft, waarom zend men my dan de maat niet toe, zonder welke ik niet beginnen kan? en of schoon men my dezelve toezend, heb ik echter de eer U by dezen te herbaalen, dat de tyd tusschen ons bepaald, op anderhalf jaaren tyds moet vastgesteld blyven om uwen Meester met smaak en gemak te kunnen bedienen, behalven ook dat zich de verkiezing van het onderwerp naar de grootheid van het Stuk dient te schikken; want sommige ordonnantien munten meer uit in een groote dan middelmaatige ruimte, het geen het ontfangen der maat en het verkiezen van onderwerp zal uitwyzen: zo het aan myn keuze stond, zoude ik voor myn vermaak de marteling dezer Heilig verbeelden; naamentlyk alwaar by
zich.

zich met de beenen in de lucht en het hoofd nederwaards bevind aan een kruis vastgenageld te zyn, volgens de geschiedenis, het geen zeer voordeelig om uittevoeren zou zyn, echter alles volgens myn zwak vermoogen; doch ik laat in alle gevallen de keuze aan het behaagen van die geene die het bekostigen zal: ik hebbe een zeer byzondere neiging voor de Stad Keulen ter oorzaake dat ik aldaar ben gebooren en opgetrokken tot aan het tiende jaar van myn Ouderdom, en hebbe dikwyls gewenscht dezelve nog eens weder te zien, echter vermoede ik dat my de moeilijkheden van de reize en myne bezigbeden my hier in tot hinderpaalen zullen verstreken, zo als dezelve doen aan andere voorwerpen myner begeerte. Ik beveel my van ganscher harte in uwe goede gunsten, en ben voor altoos. Was getekend P. P. RUBBENS, gedagtekend den 25. July 1637.

Het volgende jaar schreef genoemde Geldorp aan zyn vriend den Heer LIMENS, woonachtig te Keulen, hem zyn nieuwsgierigheid betuigende om te weeten of RUBBENS hun het bestelde stuk reeds had toegezonden? biddende om naar het zelve by den Schilder te verneemen, ingevalle het nog niet te Keulen was aangekomen.

De Heer LIMENS voldeed aan het verzoek van zyn vriend, en deelde RUBBENS de order mede dien hy van GELDORP had ontfangen om hem naar den staat van dit Schilderwerk te onder-

dervraagen: maar RUBBENS in plaats van LIMENS te antwoorden, zond zyn brief aan GELDORP en schreef hem het geen hier volgt.

Myn Heer,

Ik heb van den Heer LIMENS vernoomen dat gy van den staat van het Schildery het welk ik voor een uwer vrienden te Keulen onder handen heb, gaarne wenschte onderricht te zyn, ik heb de eer U te melden, dat het zelve reeds veel gevorderd is, hoopende dat den uitslag daar van zal zyn aantemerken als een der beste Stukken van die geen en die nog uit myne handen zyn gekomen, waar van gy uwen Vriend vrijelyk kunt onderrichten, echter zou het my geensints lief zyn van tot de voltooiing overyld te worden, ja zelfs verzoeke ik dit aan myn bescheidenheid en gemak overtelaaten, op dat de uitwerking met smaak geschiede, want of schoon ik als overlaaden ben met werk, bebaagt en nodigt my ondertusschen dit onderwerp meer dan alle andere stukken dien ik onderhanden heb. Ik hebbe aan den vriend van Keulen niet geschreeven, dewyl ik hem niet kenne, ten anderen schynt het my toe dat het beter geld als alles door u geschied. Ik beveel my oprechtelyk in uwe gunsten, en ben voor altoos &c. Was getekend PIETRO PAULO RUBBENS, gedagtekend den 2. April 1638.

Het Schildery, waar van deze twee brieven mel-

melding maaken, is een der beste voortbrengselen van RUBBENS penseel; het zelve bevindt zich in het groote altaar der Parochiaale Kerk van St. Pieter, te Keulen, verbeeldende de marteling van den Apostel Petrus. Men kan duidelyk zien dat deze Schilder 'er tyd aan te kosten gelegd, en het met groote smaak uitgewerkt heeft, ingevolge zyn eersten brief, en dat hy wel geslaagd heeft in het onderwerp dat hy zelve had uitgekoozen, want hy heeft den zieltoogenden Martelaar op zulk een natuurlyke wyze uitgedrukt, dat dit stuk de verwondering in den Liefhebberen opwekt; de wreedheid der beulen is in de uiterste levendigheid verbeeld, de zwier der hoofden uitvoerig gepenseelt, en de aangenaamheid en zilverachtige helderheid van toon heerschen door het geheele stuk.

Men zy onderricht dat na dit schoone stuk werks geenerlei prent te vinden is.

Dit pronk-juweel wierd in het jaar 1716. door den Prins WILLEM VAN NEUBURG, Keurvorst van de Paltz met sterk aanhouden verzocht, om daar mede deszelfs heerelyke gallery te Dusseldorp optepronken; echter heeft het verkoopen daar van nimmer zyn beslag gehad, ondanks de groote geldsommen die 'er voor zyn aangeboden geworden.

Deze twee brieven zyn hier bygevoegd, tot opheldering der gevoelens van verscheiden liefhebbers, waarvan 'er sommige voorgeeven, dat dit

dit ſchoone ſtuk aan genoemde Kerk door RUBBENS zou geſchonken zyn, tot dankbaarheid om dat hy aldaar den Doop heeft ontfangen; en wêer anderen houden ſtaande dat dit een gift was van iemand uit het geſlacht van JABACH, te Keulen woonachtig. Dit laaſte vermoeden is wel het waarſchynelykſte om dat, door de bewyſtukken van de verdeeling der goederen, tuſſchen RUBBENS erfgenaamen, het blykt dat dit Schildery, in 't jaar 1641. nog in zyn ſterfhuis was, wanneer het op 1200 guldens brabantſch geld wierd geſchat, en door een' gemagtigden van den Heer JABACH, een Keulenaar, met deze ſom betaald, zonder ooit eene andere opheldering van deſzelfs beſchikking te hebben gehad.

Maar dewyl dit geſchil tuſſchen den Liefhebber onbeſliſt bleef, heeft men de waarheid door uitwyzende aantekeningen, hier vooren gemeld, willen doorgronden, als ook door een verklaaring van den Prieſter der genoemde Parochie waar in hy zegt dat na de rekeningen en papieren van zyn Kerk te hebben doorbladerd, hy echter niet heeft kunnen ontdekken, door welk geval dit Schildery is in zyn Kerk gekomen: het is, daarenboven, door deze twee voornoemde Brieven genoeg beweezen dat dit Schildery niet van RUBBENS zyde geſchonken was, dewyl het nog in zyn ſterfhuis gevonden wierd, daar het ook door een gemagtigde van den Heer JABACH wierd betaald, die 'er mogelyk door een derde hand,

hand, een vereering aan de Kerk zal gemaakt hebben: men kan niet twyffelen dat, zo RUBBENS zelve over dit stuk had mogen beschikken, hy het zelve nooit tot aan zyn' dood zou bewaard hebben, maar door zyn geneegenheid voor de Stad Keulen, het by zyn leeven aan genoemde Parochie gezonden hebben, om tot een geschenk ter eeuwiger gedachtenis te dienen, en tot een byzonderen eerbied voor dezen Tempel, in welke hy door het Heilige bondzegel des Doops der Christenheid was ingelyfd geworden.

De begeerte, door RUBBENS in zyn brief, gedagtekend den 25 July 1637, betuigd, om nog eens zyn geboorteplaats wedertezien, wierd ongelukkiglyk gedwardsboomd, door de pynlykste aanvallen van jicht, waarvan hy, sedert de onderneeming van dit Schildery, wreedelyk wierd gefolterd, en wel zodanig, dat dit kwaad in dien tyd reeds ongevoeliglyk zyne krachten begon te doorknaagen: wanneer echter by tusschenpoozen hem zyne pynen het minste drukten, noodigde zyn werkzaame geest hem uit om zich te vermaaken met kleine stukjes op het ezel te schilderen, kunnende zich niet meer overeindstaande houden tot het uitvoeren van groote ordonnantien; ook kon zyn reeds beevende hand zich niet meer onthouden van een Schilderstok tot steunfel te gebruiken, door dien zyn sterke gesteltenis zeer begon afteneemen.

DOOD VAN P. P. RUBBENS.

De Ridder RUBBENS, dat wonder der natuur, en de Apelles van zyn eeuw, hebbende de twee laatste jaaren dat hy op de waereld was, een smertelyk leeven met zich gesleept, door de allerlevendigste folteringen van podagreuse pynen, door welke zyne krachten by aanhoudenheid afnaamen, en die van dag tot dag gevaarlyker wierden door de verdubbelingen van koorts; zo dat men klaarblykelyk zag, dat de onverbiddelelike dood alreeds haar schaar wette, om den draad van zyn leven aftefnyden, dat tot het einde toe zo nuttig voor zyne Vorsten en derzelve onderdaanen, als roemruchtig voor zich zelve was geweest; bezweek eindelyk onder de heftigheid van een verheffende jicht-vlaag, geevende met een godvruchtige onderwerping zyn ziel weder te rug aan zynen Schepper, het welk geschiedde binnen Antwerpen, op den 30 Mei des jaars 1640. in een ouderdom van 63 jaaren en 11 maanden.

De Weduwe RUBBENS, die de Karakters van Ridder en Kamerheer, als ook de goude Sleutel van den Koning van Spanje en de Aarts-Hertogen ALBERTUS en ISABELLA, waar mede haar waarde gemaal, om bewezene diensten aan zo veele Mogenheden, was verëerd geworden, luster wilde byzetten, deed hem met veel pracht

en

en plechtigheid ter aarde bestellen, om hem haare laatste bewyzen van tederheid te betuigen.

Deze buitengemeene begraafenis geschiede in de Collegiaale en Parochiaale Kerk van St. Jacobus te Antwerpen: zyn lyk wierd voorgegaan door de Geestelykheid van het Capittel der Kathedraale, en door die van de Collegiaale Kerk van St. Jacobus, als ook van alle de Bedelordens; ter zyden het lyk stapten zestig Weeskinderen, houdende elk een aangestooken fakkel in de hand; de achterstoet bestond uit de nabestaanden; waar achter de leden der Regeering, die der Schilder Academie, de Adel, de Kooplieden, en voornaamste der Burgery volgden.

Het groote choor benevens deszelfs altaar waren van de eene tot de andere zyde met zwart fluweel behangen, het welk de familie bekostigd, en van deze stoffe zulk een aanzienlyke menigte stukken bezorgd had, dat zo hier als door andere zaaken, de plechtigheden der begraafenis, met even zo veel pracht als die van eenig ander groot hoveling wierden ter uitvoer gebragt.

Het lichaam van den overledene wierd achter het genoemde groote choor ter aarde besteld, alwaar de Weduwe RUBBENS een Kapel deed bouwen om tot een praalgraf en gedenkteken voor haaren waarden gemaal als ook haar geheel geslagt te verstrekken; ook deed zy in hetzelfde een altaar oprechten, met een Schildery van het penseel des overledenen versierd, en op het ge-

bint een wit marmer beeld stellen, verbeeldende de Maagd der zeven smerten, alle deze giften aan de moeder van den Zaligmaaker toeëigende.

Mevrouw RUBBENS weinig tyds na de begraafenis van haaren waardigen echtgenoot, de goedheden der geëerden stoet, die tot de plechtigheid der ter aarde bestelling was behulpzaam geweest, erkennen willende, zond aan de Magistraat, de twee Capittels, de Bedelordens, en Schilder-Academie een somme gelds tot dankbaarheid, voor hunne vriendelyke begeleiding.

De onderwerping aan den Goddelyken wil, welke RUBBENS, gedurende zyn smertelyke ziekte die hem ten graave sleepte, deed blyken, doorgriefde en stichte alle de harten der geenen die by hem tegenwoordig waren allergevoeligst; ook kan men zeggen dat zyn dood een getrouw Schildery van zyn leven opleverde, dewyl de vaste duurzaamheid zyner Godsvrucht de grondslag van zyn hart en van zyn karakter gevormd had.

Ook bestond nog het getrouwe Schildery van zyn leven in zyn voorbeeldelyke aankweeking van den waaren Godsdienst, zyn rechtzinnige en beschaafde geest, zyn doordringend oordeel, een voorkomende zachtheid, een zedige gemeenzaamheid, die hem de grootheid van zyn fortuin schein te hebben doen vergeeten; met een woord, deze zeldzaame verzaaming van Christelyke, zedelyke, natuurlyke deugden en wetenschappen, hebben

ben hem tot het allerbeminnellykste en wonderbaarste voorwerp gemaakt welkers verlies even zo de harten der Vorsten, welker gunsten hy verdiend had, met de gevoeligste smerten doorgriefde, als van die geenen die hem nooit genaderd waren.

Hy liet door zyn affterven zyn bemintelyke Vrouw en vyf Kinderen na, dewelke waren, FRANÇOIS, die Raadsheer van den Souvereinen Raad van Brabant was; KLARA EUGENIA, getrouwd aan PHILIPS VAN PARYS, Heer van Merxhem &c.; ELISABETH, aan N. LUNDEN; CONSTANTIA ALBERTINA, Geestelyke Dochter; en PETRUS PAULUS, Priester.

Men zy onderricht dat deze vyf Kinderen van zyn tweede Vrouw HELENA FORMENT waren; zynde die van zyn eerste Vrouw, reeds op zich zelve gezeten, namentlyk ALBERTUS en NICOLAAS, welke eerste Secretaris der Geheimen Raad, en de tweede Heer van Rameijen was.

Het algemeene gevoelen vergift zich doorgaans met te gelooven, dat de Schilder RUBBENS tot driemaal toe is gehuwd geweest; het zal beter onderricht worden zo het in deze geschiedenis in aanmerking neemt dat hem zyn tweede Echtgenoot overleefd heeft.

De bedruktheid, en de gevoeligheid van dit verlies waren niet alleen op de aanzichten der voornaamsten, maar ook op die van alle ingeze-

tenen der stad Antwerpen uitgedrukt; de Armen verlooren hunnen weldoener, de Edelen zyn beminnelyk onderhoud, de Geleerden hunnen medebroeder, en de Schilders hun onderwyzer en voorftander.

De Hoven van Madrid en Bruffel waren door dit afterven niet minder ter neêrgeflagen, ziende zich derzelve Prinzen beroofd van een' getrouwen en onveranderlyken Dienaar, die door zyn zeldzaamen en verhevenen geest, aan zyne Vorften en hunne Staaten, spreekende bewyzen van zyn oprechten yver, en zyne waarachtige verknogtheid aan hunne belangens gegeven had, en die in staat zou zyn geweest dezelve by verdubbeling te herhaalen, had de Voorzienigheid niet door dezelve ondoorgrondelyke raadsbesluiten hem in een veel glorieryker Hof willen plaatsfen.

Na het afterven van RUBBENS, wierd de geleerde GEVAERTS, die een harte-vriend van den overledenen was geweest, door de Familie verzocht om het Graffchrift voor zyn Lyktombe op te stellen, doch niettegenftaande dit wierd volvoerd en ingeleverd, is de plaatsing daar van in vergeetenheid gebleeven sedert het jaar 1640. tot 1755. wanneer de Heer JAN BAPTIST VAN PARYS, toen Kannonik van de Collegiaale Kerk van St. Jacobus te Antwerpen, en Kleinneef van den Overledenen, door zyn Grootmoeder en Moeder, meer yverende voor de gelukkige nagedachtenis en den luifter zyner Voor-

ouders, deze *Inscriptie* in genoemde Kapel deed stellen, welke dus luid:

PETRUS PAULUS RUBENIUS, EQVES,

Joannis, hujus urbis Senatoris filius,

Steenii Toparcha,

Hic situs est.

Qui inter ceteras, quibus ad miraculum

excelluit, doctrinae, historiae prae,

omniumque bonarum artium

& elegantiarum dotes,

non sui tantum seculi, sed & omnis aevi

Apelles dici meruit,

atque ad Regum, Principumque amicitias

gradum sibi fecit.

A Philippo quarto, Hispaniarum,

Indiarumque Rege,

inter Sanctioris Consilii Scribas adscitus

& ad Carolum I. magnae Britanniae Regem,

Anno 1629. delegatus,

Pacis inter eosdem Principes mox initae

fundamenta feliciter posuit.

Obiit anno salutis 1640.,

30 Maji Aetatis 64:

Hoc monumentum, a clarissimo Gevartii

olim Petro Paulo Rubenio consecratum,

a Posteris huc usque neglectum, Rubenia

Stirpe masculina jam inde extincta,

hoc Anno 1755, poni curavit

R. D. Joannes Baptista Jacobus van Parys,

hujus Ecclesiae Canonicus, ex matre

& avia Rubenia nepos.

Hier ligt begraven

PETRUS PAULUS RUBBENS,

Ridder, Heere van den Steen, &c.

Zoon van

JOANNES RUBBENS,

Raad dezer Stad;

dewelke, onder andere voortreffelyke hoedanigheden,
als kennisfe van

Geleerdheid, aloude Historien,

en andere nutte Kunften,

niet alleen den Apelles van zyn' tyd,

maar ook van de oudste tyden af mag genaamd worden,

en zich de vriendschap van Koningen en Prinzen

heeft verworven.

Door PHILIPS den Vjerden,

Koning van Spanje en beide de Indiën;

is hy aangesteld tot Geheimschryver

van deszelfs geheimen Raad;

En aan KAREL den Eersten,

Koning van Groot-Brittannie,

in den jaare 1629. afgezonden zynde,

heeft hy de beginfelen gelegd van een' Vrede,

door de beide Vorsten

kort daar na bevestigd.

Hy is Overleden den 30 Mei 1640,

in het 64ste jaar zyns Ouderdoms.

Dit Gedenk-stuk

weleer door den beroemden GEVAERTS

ter onsterfelyke gedachtenis van

PETRUS PAULUS RUBBENS

vervaardigd.

En door de nakomelingschap tot dus verre

verwaarlooft,

zynde sedert dien tyd

de Mannelyke Stam van RUBBENS

geheel uitgestorven,

heeft de Eerwaarde Heer

JOANNES BAPTISTA JACOBUS VAN PARYS,

Kanonik van deze Kerk,

een aftammeling van Moeders
 en Grootmoeders zyde,
 van het geflagt van RUBBENS
 dit alhier doen nederftellen,
 in den jaare 1755.

De Ridder BULLART, den dood van PETRUS
 PAULUS RUBBENS verftaan hebbende, ftelde
 te zyner eere nog een ander Graffſchrift op in
 de volgende vaerzen:

*Ipsa ſuos iris, dedit ipſa aurora colores,
 Nox, umbra, titan, lumina clara tibi
 Das tu Rubenius, vitam mentemque figuris,
 Et perte vivit lumen, & umbra color.
 Quid te Rubeni, nigro mors funere volvit?
 Vivit, victa tuo, picta colore rubet.*

De nacht en daagraad, zon en ſchaduw, regenboog,
 En 't helder licht, deez' zyn 't, die u haar kleuren leenden;
 En 't was of 't leven zelf in uw tafreelen toog,
 Zo dra zich licht en bruin met uw paneel vereenden.
 Ó RUBBENS! waarom of de dood u overwon?
 Zy bloost, dat uw penſeel haar overwinnen kon.

Men vond in het Kabinet van RUBBENS,
 na zyn' dood, zes goude ketenen met medailles,
 waarmede hy door aanzienlyke Vorſten was ver-
 eerd geworden; behalven nog een hoedband
 met diamanten en andre koſtbaare geſteentens ver-
 ſierd, ook verſcheidene diamanten ringen van
 groote waarde, en andre ryke juweelen, wel-
 ken alle geſchenken waren van Koningen en
 Prinſen.

Hoe groot ook RUBBENS liefde voor de Schilderkunst was, heeft hy echter het genoegen niet mogen hebben van te zien dat een zyner vier Zoonen neiging betoonde voor dit edele beroep; ondertuffchen beval hy in zyn Testament, dat, zo iemand zyner Kinderen zich in het fchilderen be- vlytigde, ja zelfs zo eene van zyne Dochters zich in den Echt verbond met een Perfoon aan deze fchoone Kunst verknocht, die alsdan bevoorrecht zou worden met alle zyne tekeningen, prenten, fchetfen, en alles wat tot zyn Schilderkamer be- trekkelyk was; doch men heeft in het vervolg van tyd gezien dat deze uiterfte wil zyn begeerde uitwerking niet gehad heeft, maar dat deze ge- heele kostbaare verzaameling is verdeeld geworden en verftrooid geraakt.

Men vond nog in het fterfhuis over de 300 ftuks Schilderyen, zo wel van beroemde Italiaan- fche, Vlaamsche en Hollandsche Schilders, als van zyn eigen Penfeel; behalven nog de fnydfels in Yvoor, zeldzaamheden van Berg-kristal, anti- que en moderne Penningen, Oosterfche Agaaten, Onixen, Cornalyne en andere vreemde kostbaar- heden.

Het jaar na zyn' dood wierd zyn Weduwe te raade, alle deze Schilderyen en Zeldzaamheden te verkoopen, zelfs had zy alrede gedrukte Ca- taloguffen doen uitdeelen, waardoor zy tevens den juiffen Verkoopdag bekend maakte.

Dit ontwerp wierd door den raad der geheele

Familie belet, en wel zodanig dat deze openbaare verkooping nooit wierd ter uitvoer gebragt, maar men besloot deze stukken tot een beter gelegenheid in het sterfhuis te bewaaren, en dat men dezelve by voorraad door drie kenners zou doen schatten, om 'er in 't vervolg de daar op gestelde waarde voor te vraagen aan den geenen, die, 't zy uit hoofde van Commissie, of uit eigen vermaak, eenige stukken verlangden te koopen: de drie perfoonen, tot deze schatting gemagtigd, waren FRANS SNEIJERS, Schilder; JAN WILDENS, Schilder; en N. MOERMANS, Plaatsnyder.

Weinig tyds daarna deden zich eenige gemagtigden op van de zyde des Keizers, van den Koning van Poolen, van den Koning van Spanje, en van andre Prinzen, als ook van eenige byzondere perfoonen, en wel met zulk een greegheid dat de voornaamste stukken der Catalogus in weinig tyds verkocht waren: wat het Kabinet van Medailles en reeds genoemde andere Zeldzaamheden betreft, werd deze geheele schoone en ryke Verzameling, aan den gemagtigden van PHILIPS DEN VIERDEN, Koning van Spanje, verkocht, behalven nog eengroote menigte Schilderyen.

Niettegenstaande de openbaare verkoping dezer Schilderyen geen voortgang heeft gehad, zullen wy echter, tot genoeg der Liefhebberen, de Copy van dezelve Catalogus hier by voegen, dus luidende:

C A T A L O G U S

Van Schilderwerken en Rariteiten, dewelken te Antwerpen, in de maand van Mei 1641. verkogt zullen worden, in het sterfbuis van den Heere P. P. RUBBENS, Ridder en Heer van den Steen, &c.

- N. 1. Een Magdalena, door *Titiaan*.
2. De Zaligmaker, houdende de Waereld, door *denzelven*.
3. Een groote Tekening verbeeldende den Martelaar Petrus, waar van het stuk in de St. Jans en Paulus Kerk te Venetien te zien is, door *denzelven*.
4. Het Pourtret van *Titiaan*, door *hem zelven*.
5. Het Pourtret van Karel den Vyfden, door *denzelven*.
6. De Maagd Maria, door *denzelven*.
- 7 en 8. Twee verschillende Christus-troniën, die men denkt van *Titiaan* te zyn.
9. Een Hoofd van Magdalena, door *Titiaan*.
10. Een Tekening met Paarden, door *denzelven*.
11. Een Pſiché met een Vles in de hand, door *Titiaan gerejoucheert*.
12. Een Tekening verbeeldende een Hoofd dat achterwaards gekeerd is, door *Paulo Veronese*.

- N. 13. Een schoon Mans Pourtret, met een bonte rok bekleed, door *Tintoret*.
14. Het Pourtret van *Tintoret*, door *hem zelven*.
15. Het Pourtret van een Venetiaan, door *denzelven*.
16. Item een ander, door *denzelven*.
17. Een Tekening, verbeeldende Maria Hemelvaart, door *denzelven*.
18. Een dito, het laatste Oordeel verbeeldende, door *denzelven*.
19. Een Pourtret het welk men oordeelt van *Rafaël* te zyn.
20. Een Heilige Franciscus, door *Mutiano*.
21. Een Venetiaansche Bruid verzeld met haare nabestaanden, door *Paulo Veronese*.
22. Een St. Helena, die men denkt van *Paulo Veronese* te zyn.
23. Het Pourtret van eene Venetiaansche Vrouw, door *denzelven*.
24. Het Pourtret van eene Dame met een Hondtje, door *denzelven*.
25. Een Tekening met zwart en wit, door *denzelven*.
26. Een Landschap met de geschiedenis van Pfiché, door *Paulo Bril*.
27. De Gevangenneeming van Chriffus, door *Spagnolet*.
28. De Maalyd van Belzafar, door *denzelven*.
29. Het Pourtret van eene Italiaansche Dame.
30. Het Pourtret van den Hertog d'Urbino.

- N.31. De Val van Phaëton , door *Pietro Perugino*.
32. Ceres in een Nacht verbeeld , door *Elsbamer*.
33. Een Landschap , rond formaat , door *denzelven*.
34. Maria Boodschap , door *denzelven*.
35. Judith , door *denzelven*.
36. Een doode Christus , na *Correggio*.
37. Een Mans-Pourtret , door *Palma*.

L Y S T

Der Schilderyen door den Heer P. P. RUBENS, in Italië, Spanje, en elders geschilderd, naar Titiaan en andre groote Meesters.

38. Het Pourtret van den Cardinaal Hipolito de Medicis.
39. Het Hoofd van een Jongen met een zwarte Muts op.
40. Een Jongelings Hoofd.
41. Het Pourtret van een Venetiaansch Edelman.
42. Adam en Eva.
43. Calisto.
44. Actéon.
45. Venus en Adonis.

- N 46. Europa.
 47. Venus en Adonis op een bed.
 48. Venus zich spiegelende, hebbende Cupido by haar.

De volgende zyn naar Titiaan.

49. Keizer Karel de Vyfde.
 50. De Keizerin Eleonoor, zyn Gemaalinne.
 51. Dezelve beide, op een Doek.
 52. De Keizer Ferdinand, gewapend.
 53. De Hertog van Alva.
 54. De Hertog Jan Frederik van Saxen.
 55. Philippus, Landgraave van Hessen.
 56. Izabel d'Esté, Hertoginne van Mantua.
 57. Dezelve, in 't zwart gekleed.
 58. Alfonsus d'Esté, Hertog van Ferrare.
 59. Franciscus Sforzia, tweede Hertog van Milanen.
 60. Andreas Gritti, Doge van Venetie.
 61. Philippus II. Koning van Spanje, tot de Voeten toe uit verbeeld.
 62. Ydiaques, Geheimschryver van voornoemden Koning.
 63. Het Pourtret van een Onbekenden.
 64. De Dwerg van genoemde Koning.
 65. }
 66. } Poutretten van drie Venetiaansche Hof-
 67. } velingen.
 68. Het Pourtret van een Venetiaansche Hofdame.

De volgende zyn naar andere groote Schilders.

- N. 69. Een slaapende Cupido, na *Guido Rheni*.
 70. Een Hoofd, naar *Tintoret*.
 71. }
 72. }
 73. } Vyf stukken uit de Handelingen der A-
 74. } postelen, naar *Rafaël d'Urbino*.
 75. }
 76. De Pfishé, naar *Rafaël*.
 77. Het Hoofd van den H. Joannes, naar *den-
 zelve*.
 78. Het Pourtret van Balthasar de Castillon.
 naar *denzelve*.
 79. Keizer Karel de Vyfde met een helm op
 het hoofd, door *A. van Dyck*, naar
Titiaan.
 80. Een stuk uit de Handelingen der Aposte-
 len, naar *Rafaël*.

*De volgende 93 Stukken zyn van Penfeel en
 Vinding door den Heer P. P. RUBBENS.*

- × 81. Eenige vechtende Cupido's, zynde het on-
 derwerp getrokken uit Philostratus.
 × 82. Bachanaalen, Herders en Herderinnen, me-
 de uit Philostratus getrokken.
 83. Eenige naakte Nimsen en Satyrs.
 84. De Maagd met St. Joris, en andre Heili-
 gen, in een Landschap, op Doek.

- N.85. Andromeda naakt aan de rots geklonken,
zynde de beelden levensgrootte.
86. Een Magdalena, mede levensgrootte.
87. Batseba by een fontein.
88. Drie Nimfen met eenige Satyrs.
89. Een Zwitser met zyn Minnares, verzeld
van een Satyr; dit is een onafgemaakt werk
en op paneel.
90. Een troep Zwitsers, die eenige Boeren
dwingen hun tafel engeld over te geeven.
91. Bachus met een beker in de hand.
92. De drie Bevalligheden, naakt.
93. De Heilige Cecilia.
94. Een Herder zyn Herderin streelende.
95. Het Pourtret van Philips den goeden, Her-
tog van Bourgondië.
96. Het Pourtret van Karel den Stouten, Her-
tog van Bourgondië.
97. Het Pourtret van den Graaf Arondel.
98. Het Pourtret van den Marquis de Spinola.
99. Een Suzanna, op paneel.
100. Het Pourtret van den Arts Maierna.
101. Het Pourtret van den Prins Kardinaal.
102. Het Pourtret van een jonge Juffer, met een
zwarte muts op het hoofd, en bloemen in
de hand.
103. Een Dans van Italiaansche Boeren.
104. Een Kamp-gevecht in een Landschap.
105. Een Italiaansch Landschap met de ruïne van
een Tempel, geplakt op paneel.

- N. 106. Een Landschap, op paneel geplakt.
 107. Het Pourtret van Karel den Stouten.
 108. Een Boschgezicht waarin een Jagt by het
 aanbreeken van den dag is verbeeld.
 109. Het Pourtret van Leonardo da Vinci.
 110. Het Pourtret van eene Fransche Dame.
 111. Een Landschap, op doek geplakt.
 112. Een Landschap met Schaapen gestoffeerd.
 113. Het Pourtret van den Cardinaal Infant, in
 't rood gekleed.
 114. Het Pourtret van de Keizerin.
 115. Het Pourtret van de Koninginne van Spanje.
 116. Het Pourtret van den Koning van Spanje.
 117. Het Pourtret van den Hertog van Neu-
 burg.
 118. De Fabel van Argus, op paneel.
 119. Een Offerhande, na Elshamer.
 120. Het Pourtret van de Regeerende Koningin-
 ne van Vrankryk.
 121. Angelica, slaapende met een Hermiet.
 122. Het Pourtret van een jonge Juffer, met de
 armen kruiswyze over malkanderen.
 123. Het Pourtret van den Koning van Spanje,
 met een hoed op 't hoofd.
 124. Een Engelsche Hofjuffer.
 125. Een oude Vrouw met een Jongen, in een
 avondstond.
 126. Het Pourtret van een Dame.
 127. Het Pourtret van den Hertog van Buc-
 kingam.

- N. 128. Het Pourtret van een Gryzaard.
129. Het Pourtret van een gewapend Man, met een rooden sluiër om.
130. Het Pourtret van een Dame, met een muts op het hoofd.
131. Een groot en natuurlyk Bosch, met de jagt van Athalante gestoffeert.
132. Een Natuurlyk Landschap, met het Escoriaal en deszelfs omliggend Landschap.
- 133 } Twee Natuurlyke Landschappen.
- 134 }
135. Een groot en Natuurlyk Landschap, met kleine stoffagie.
136. Een groot Landschap met een Regenbui.
137. Een groote Zundvloed, met de geschiedenis van Baucis en Philemon.
138. Christus in het Kasteel van Emaus.
139. Romulus en Remus.
140. Een Mans Pourtret, in het Turks gekleed.
141. De Roomsche Liefdaadigheid.
142. Een Boeren-gevecht naar een Tekening van den *Ouden Breughel*.
143. Bacchus, Venus en Ceres zich warmende by 't vuur.
144. Een Gekruiste Christus.
145. Het Pourtret van een Juffer in een duit-sche kleeding met een hondje.
146. Het Pourtret van den Aarts-Hertog Maximiliaan.
147. Een Dronken Bacchus.

- N. 148. } Twee Pourtretten van den Koning van
 149. } Tunis, naar *Antonio More*.
 150. Een groot Landschap, op paneel geplakt.
 151. } De Pourtretten van de Aarts-Hertogen
 152. } Albertus en Izabella.
 153. Een Boer en Boerin met eenig Wild, door
Paulus de Vos.
 154. Een Hartejagt.
 155. Een St. Joris te Paard.
 156. Een Oorlogs-Held door de Overwinning
 gekroond wordende.
 157. Een dronken Hercules.
 158. St. Petrus en St. Paulus.
 159. De Maagd van Orleans.
 160. De Boetvaardige Zondaars, zynde een
 groot stuk.
 161. Een Suzanna.
 162. Een andere Suzanna.
 163. Meleagar en Athalante op de jacht zynde.
 164. Drie Nimfen met een overvloedshoorn.
 165. De Aanbidding der Koningen.
 166. Het Pourtret van de Koninginne, moeder
 van Vrankryk.
 167. Het Pourtret van de Regeerende Konin-
 ginne van Vrankryk.
 168. Pithagoras, zynde de Vruchten van *Snyers*.
 169. De Verlooren Zoon in een beesten stal.
 170. Een dronken Silenus, met eenige Satyrs.
 171. }
 172. } Twee Landschappen, op paneelen.

- N. 173. Een Nacht.
 174. Een Nimf en Satyr met een korf druiven.
 N. B. A. Dido zich zelve doodende.

*De volgende zyn van oude Nederlandsche,
 Hoogduitsche en Hollandsche Meesters.*

175. Een Vos, door *Albert Durer*.
 176. Davidsintrede te Jerufalem met het hoofd
 van Goliath, door *Lucas van Leiden*.
 177. Het Pourtret van Erasmus van Rotterdam,
 door *denzelven*.
 178. St. Paulus en St. Antonius, Hermieten,
 door *denzelven*.
 179. } De Pourtreiten van *Jan van Eyk* en zyn
 180. } *Vrouw*.
 181. Het Pourtret van den Achtbaaren Beda,
 door *Hugues*.
 182. Het Pourtret van den grooten Kapitein
 Gonfalte Fernandes de Cordua.
 183. Een klein Pourtretje van *Holbeen*, in oly-
 verf.
 184. Een klein dito, in miniatuur.
 185. Een dito, in dito.
 186. Het Pourtret van een Koopman in juwee-
 len, door *Quintyn Masfys*.
 187. Een Mans-Pourtret met een rode muts
 op 't hoofd, door *Willem Key*.
 188. Een dito met een zwarte muts op 't hoofd,
 door *Bronzin*.

- N 189. De Geboorte Christi, door *Artus van Leiden*.
190. De Maagd Maria in een Landschap, door *H. Bles*.
191. De Vlucht naar Egypte, door den *Ouden Breughel*.
192. De Berg St. Godard, door *denzelven*.
193. De Dood van de H. Maagd, in 't graauw, door *denzelven*.
194. Een Bordeel, door *Artus van Leiden*.
195. } Landschappen, door den *Ouden Breughel*.
196. }
197. Een Veeger, door *denzelven*.
198. Een Bedelaars Hoofd, door *denzeloen*.
199. Een Pourtret, door *denzelven*.
200. Een Mans Pourtret met een groote neus, door *Hemseir*.
201. Het Pourtret van den Cardinaal Granvelle, door *More*.
202. Het Pourtret van *More*.
203. De Cardinaal Granvelle, door *denzeloen*.
204. St. Cecilia, door *Michiel Coxie*.
205. Een Landschap met de geschiedenis van St. Hubert, door *Artus de Hollander*.
206. Een klein stuk, zynde een Rechtspleging, door *van Wachelen*.
207. De Aflaating van het Kruis.
208. Item, door *Schorre*.
209. Het Pourtret van een oud Schilder.
210. Christus in Verzoeking, door den *Ouden Breugel*.

- N. 211. Eenige kleine Schuitjes, in waterverf, door
denzelven.
212. Een Turks gevecht, door *denzelven.*
213. Een Landschap, waar in een vuur brand,
 door *denzelven.*
214. } De Pourtretten van Frans Floris en zyn
 215. } Vrouw, door *denzelven.*
216. Het Pourtret van Philip van Clever, Heer
 van Ravestein.
217. Het Pourtret van een Kannonik.
218. Het Pourtret van een Priester, door *Frans
 Floris.*
219. Een Epitaphium met twee deuren, door
Artus van Leiden.
220. Het Kasteel van Emaus, door de *Zotte
 van Cleef.*
221. Een Landschap, door *denzelven.*
222. Paris oordeel, door *denzelven.*
223. Een stuk in waterverf, door *Willem
 Tons.*
224. Het Pourtret van *Willem Key.*
225. Het Pourtret van *Jooft van Cleef.*
226. Een Bordeel, door *Marten van Cleef.*
227. Een Goden Maaltyd, door *Bernard van
 Ryck.*

Tien Stukken door ANTONY VAN DYK.

228. De Geschiedenis van Antiopé en Jupiter,
 hervormd in een Satyr.

- N.229. St. Hieronimus met een Engel.
 230. Een groote Hieronimus tot de kniën toe.
 231. Een kleine Hieronimus.
 232. De Gevangeneeming van Cristus.

Men weete dat de Schilder-overleveringen, alom voor waarachtig onder de Schilders en Liefhebbers van Antwerpen aangenoomen, ons melden, dat deze zelfde Gevangeneeming van Christus, de gift is, die Antonie van Dyk, RUBBENS opdroeg, wanneer hy afscheid van zyn Meester nam, alvoorens hy naar Italie vertrok, uit erkenenis der bewyzen van vriendschap, waar mede hy hem geduurende zyn leestyd als had opgehoop; en in de tweede plaats om zyn volmaakte dankbaarheid te betuigen, voor het gezadelde Paard, het welke hem RUBBENS had geschonken, om zyn voorgenoomen reis te volvoeren.

Ten anderen willen dezen zelfde overleveringen, dat dit stuk zich nog tegenwoordig ten huize van den Heer DIERIXSENS te Antwerpen, bevind.

Dit stuk is in de hoogte, en de beelden zyn levensgroote geschildert, de hoofden, als die van Christus, en eenige Soldaaten, zyn van een wonderlyke tekening; het koloriet is krachtig, en de klederen zyn breed en fraai geplooid: Het is door niets dan door het beeld van Malchus die zich met zyn lantaarn nedergeworpen, op de voorgrond van dit stuk bevind, dat men zou kunnen ontdekken,

ken, dat dit stuk onmiddelyk, na dat deszelfs maker het School van zyn Meester had vaarwel gezegt, geschilderd was, anderzins voorspelt de uitvoering der overige beelden reeds, tot welk een trap van Dyk zyn kunst by zyn terugkomst van zyn Italiaansche reize zou hebben gebragt, het welk de ondervinding in 't vervolg van tyd bewaarheid heeft.

- N. 233. St. Ambrosius.
 234. St. Martinus.
 235. De Krooning van Christus.
 236. Het Hoofd van St. Joris.
 237. Het Hoofd van een gewapend man.

De volgende Stukken zyn van moderne Schilders.

238. Een stuk in Waterverf, door *Willem Tons*.
 239. Een Mand met Bloemen, Vruchten en Vogels, door *Frans Snyders*.
 240. De Bataille van den Koning Sebastiaan van Portugal, door *Sebastiaan Francqs*.
 241. De Verlooren Zoon, door *Simon de Vos*.
 242. Eenig Gevogelte, door *A. Adriaansens*.
 243. Een Mand met Vruchten, door *denzelven*.
 244. Een Landschap, door *Wildens*.
 245. Een Bloemenpot, door *Eykens*.
 246. Een Mand, en Glas met Bloemen, door *denzelven*.

247. Een kleine Bloempot, door *denzelven*.
248. Een stuk zynde een weërgâe tot dat der Augustynen, te Antwerpen, door RUBBENS.
249. De Maagd Maria in een bloemenkrans, door *denzelven*.
250. Een Feslon van Vruchten, met Bloempotten, door *Eykens*.
251. Een andere Feslon, door *denzelven*.
252. }
253. } 2 Landschappen door *Pieter Snyers*.
254. Een klein Landschapje, door *van Schorre*.
255. Een klein stukje waar in de eene Blinden den anderen leid, door *Sebastiaan Francqs*.
256. Een Nacht, door *Pieter Snyers*.
257. Een Landschap, door *Momper*, en gestoffeerd door *Jan Breughel*.
258. Een Keuken waarin een Kattengevecht, door *Paulus de Vos*.
259. Een Muzyk van Vogels, door *denzelven*.
260. Een groote Zwynenjacht, door *F. Snyders*.
261. Een Bloemenpot, door *denzelven*.
262. Vruchten en Vogels, door *Paulus de Vos*.
263. Eenige Vruchten, door *Snyders*.
264. Kool en Raapen, door *denzelven*.
265. De Geschiedenis van Uliesses en Polifemus, door *Jacobus Jordaans*.
266. De Geboorte Christi, door *denzelven*.

- N. 267. Een Maagd Maria.
 268. Een Bloem- fefton , door *Daniël Zeghers*.
 269. Diana op de Jagt, zynde de beelden van
 RUBBENS, en het Landschap van
Jan Breughel.
 270. Het Paradys, door *Jan Breughel*.
 271. Diana van de Jagt wederkeerende, zynde
 de beelden daarvan door RUBBENS,
 en het Landschap door *Jan Breughel*
 geschilderd.

De volgende zeventien stukken zyn van
 ADRIAAN BROUWER.

272. Een gevecht van Dronkaards die elkandere
 ren by het hair trekken.
 273. Een Kroeg waar in eenige by 't vuur
 zitten.
 274. Een Landschap waar in men het ziet weêr-
 lichten.
 275. Een Boeren Muzyk.
 276. De Jaloersche Boer.
 277. Een Gevecht, waar in de een den ander
 by de keel grypt.
 278. Een Landschap.
 279. Een Gevecht van drie Beelden, houdende
 een pot in de hand.
 280. Een Temtatie van St. Antonius.
 281. Een Boeren Muzyk by het vuur.
 282. Een Luitspeeler.

- N. 283. Een Landschap, waarin eenige dansende Boeren.
284. Een Boer met een glas wyn, en een kan in de hand.
285. Een Tabaks - kroeg.
286. Een Landschap, waar in een boer zyn schoen vast bind.
287. Twee Boeren, met de hoofden door een venster leggende.
288. Een Landschap in een Maanlicht.

Vervolg van moderne Meesters.

- 289 } Twee Batailles van *Palamedes*.
290. }
291. Een Landschap, door *Poelenburg*.
292. Een Landschap, door *denzelven*.
293. Een Temtatie van St. Antonius, door *Saght-leven*.
294. Een klein Landschapje met Beestjes, en eenige stukken Boeren huisraad, door *denzelven*, doch de beelden van RUBBENS.
295. Een Boerenhuis, door *denzelven*, en de beelden mede van RUBBENS.
296. Een Beeldje eenige Beestjes leidende, door *denzelven*.
297. Een Vrouwtje dat geliefkoosd word, door *denzelven*, de beelden van RUBBENS.
298. Een Dienstvaagd op een trap, door *denzelven*, zynde de beelden van RUBBENS.

- N.299. Een Boer zyn hond eeten geevende, door *denzelven*.
300. Een Landschap, door *denzelven*.
301. Een ander Landschap, door *denzelven*.
302. Een Tinnen kan, door *de Vuyl*.
303. Een Tinnen kan en Zilveren Beker, door *denzelven*.
304. Een Beker, en twee Tafelborden, door *denzelven*.
305. } Twee Stuks, Zilver Vaatwerk, Glazen
 306. } en Citroenen, door *Heda*.
307. Een Zee, door *Parfellis*.
308. Een Landschap, door *Vleugels*.
309. }
 310. } 2 Stuks met Schuiten, door *denzelven*.
311. Een klein Stil-leven, verbeeldende een Glas en eenige sneeden Ham, door *J. van Es*.
312. Een Maaltyd, door *denzelven*.
313. Een Luizen-vanger.
314. Een School, door *Hals*.
315. Drie Doeken op paneel geplakt, verbeeldende de Triomfen van Julius Cesar, na *Andreas Mantegna*, onafgemaakt, door RUBBENS.
316. Zes groote onafgemaakte stukken, de Belegeringen van Steden, Batailles en Zegepraalen van HENDRIK DEN VIERDEN Koning van Vrankryk, verbeeldende; geschikt voor de tweede Gallery van de Konininne Moeder, te Parys, door *denzelven*. N.317.

- N. 317. Een menigte Koppen, luchtig aangezet, op doek en paneel, zo van RUBBENS, als van *van Dyk*.
318. Een groote menigte Tekeningen en Schetsen van de aanmerkelykste stukken, door RUBBENS geschilderd.
319. Een menigte Copyen, naar de orgineeale stukken van RUBBENS geschilderd.

L Y S T

Van Beeldwerken en Zeldzaamheden.

- N. 1. Eenige Antique Hoofden van Marmer.
2. Een party moderne beelden &c.
- Pedel 5.* 3. Een Gekruiste Christus van yvoir, volgens de ordonnantie van RUBBENS gesneeden.
- Pedel* 4. Een Venus van yvoir mede volgens de ordonnantie van RUBBENS gesneeden.
- Pedel* 5. Een Mercur van yvoir, gesneeden volgens de Tekening van RUBBENS.
- Pedel 20.* 6. Een yvoir Zoutvat, verbeeldende Zee Ninfen, Tritons, Kindertjes en Festonnen volgens de ordonnantie van RUBBENS.
7. Een Dans van Kindertjes, volgens de ordonnantie van RUBBENS in yvoir gesneeden.
8. Een Psiché, met Cupido slaapende, van yvoir, zynde het bed van Schildpads-hoorn, na de ordonnantie van RUBBENS.

N. 9.

- N. 9. Adam en Eva, van yvoir gesneeden.
 10. Een zeer schoon agaat Zoutvat.
 11. Een Schoone Vaas van oostersche jaspis.
 12. Eenige Vaazen van berg - kristal.
 Item nog verschéidene andere Zeldzaamheden.

Men dient te weten dat het grootste gedeelte yvoir Beeldwerk alhier genoemd, door LUCAS FAYDHERBE, geboortig van Mechelen, is gewrocht, hebbende in het School van RUBBENS gedurende eenige jaaren tekenen geleerd, en van de lessen zyn's Meesters zodanig voordeel wooten te trekken, dat hy, de Beeldhouwkunst omhelst hebbende, zich benaastigde om het geen hem RUBBENS door zyne Tekeningen voorstelde, in yvoir ter uitvoer te brengen, en zelfs tot zulk een top van volmaaktheid, dat zyn Meester zyne werken waardig oordeelde in deszelfs kabinet te plaatsen.

Niettegenstaande het getal van 93 Schilderyen van RUBBENS hand, die men in deze opgegeven Catalogus bevind, buitengemeen groot schynt te zyn, had ondertusschen zyn Weduwe verschéidene stukken te rug gehouden, met voorneemen om 'er zich niet van te ontdoen, uit zedigheid en schroom, om de groote naaktheid der beelden, waarmede derzelver ordonnantien waren te samen gevoegd, vreezende kuische oogen en harten eenige ergennis te geeven door wellustige voorwerpen, en gelykvormig aan de schoonste natuur, die door

on-

onbetaamelyke beschouwingen de zuiverheid der ziele zouden hebben kunnen bezoedelen; zelfs verborg zy deze stukken in een afgezonderde plaats van haar huis, en was zelfs bedacht van dezelve aan het vuur opteofferen: de twee uitmuntendste van deze stukken, waren vooreerst een Bad van Diana, zynde daar in de beelden meer dan half leven, en het andere met levensgrootte beelden, verbeeldende de drie bevalligheden.

Terwyl deze schroomachtige Vrouw in twyffel stond aangaande de uitvoering van haar ontwerp, liet zy zich echter door 't belang overhaalen, in het volgende geval: de Kardinaal de Richelieu van voorneemen zynde een Kabinet Schilderyen te verzamelen, en door de schoonheid der werken van RUBBENS in het Paleis der Koninginne, te Parys, bekoord zynde, wilde gaarne eenige stukken van genoemden Schilder koopen; doch eindelijk onverduelig geworden zynde, van 'er in Vrankryk niet van te kunnen vinden, zond iemand als gemagtigde naar Antwerpen, om zich naar het sterfhuis van den Schilder te begeeven, of andere Kabinetten te doorsnuffelen, om iets schoons van dezen Meester optespooren.

De gemagtigde te Antwerpen aangekomen zynde, verstond dat de familie de Schilderyen, waarvan in genoemde Catalogus melding is gemaakt, reeds verkocht had, en wel voornaamentlyk die van de hand des overledenen, gedeeltelyk aan Koningen en Prinzen, en gedeeltelyk aan Liefheb-

hebbers, maar eindelyk na de grootste navorschingen niets vindende dat zyn' last zou kunnen eer aandoen, wierd hy onderricht, dat Mevrouw RUBBENS nog eenige pronkstukken in een hoek van haar huis verborgen hield.

Deze nadere ontdekking verschafte de gemagtigden eenige gunstige gelegenheid, ten einde toegang by de Weduwe te verkrygen, die hem ook zeer heuschelyk ontving, en het vermaak der beschouwing liet genieten, van deze stukken, die sedert de dood van haaren echtgenoot, als gevangen gehouden waren: de gemagtigde was zodanig ingenomen door de groote schoonheid dezer stukken, dat hy zich niet kon onthouden van ten eerste naar derzelve prys te vraagen, en wel voornamentlyk naar die van het Bad van Diana; doch de Weduwe antwoorde hem hier op met een korte en ernstige beleeftheid, dat zy niet verkoos'er zich van te ontdoen.

De gemagtigde deelde zynen Meester mede het geene hy te Antwerpen had gevonden, en gaf hem wel voornamentlyk bericht van het geen hy by de Weduwe had gezien, verheffende de byzondere schoonheid van het Bad van Diana, als een pronkstuk van den Schilder, en dat hy met sterk aanhouden had getracht haar tot het verkoopen van dit stuk over te haalen; doch dat zyne aanzoe-kingen altoos waren afgeslagen door herhaalde verontschuldigungen, van deze al te ontbloote naaktheden niet te willen verkoopen.

Van het oogenblik af aan dat de Kardinaal de Richelieu door zyn gemagtigden onderricht was geworden, van het geen hy had uitgekoozen, en dat de Weduwe tot het verkoopen van het verzochte stuk scheen onverbiddelyk te zyn, gaf hy hem last zyne aanzoekingen te herhaalen, en te trachten het zelve machtig te worden, tot welk een prys het ook zou mogen zyn.

Mevrouwe RUBBENS, wordende aan de eene zyde door den gemagtigden lastig gevallen, en aan den anderen kant door haare beschromdheid te rug gehouden, verbeeldde zich eindelyk het middelgevonden te hebben, om zich van de bezoeken des gemagtigden te ontslaan, naamentlyk van dit Bad van Diana voor dien tyd op een buitengemeen hoogen prys te stellen, en 'er 3000 spaansche kroonen voor te vraagen; doch de gemagtigde, die met een onbepaalden last hier in voorzien was, bediende zich van deze gelegenheid, om de Weduwe aangenaamlyk en edelmoedig te verschalken, en vatte haar, op haare eisch van 3000 kroonen, by 't woord.

De koop geflooten en betaald zynde, wierd het Bad van Diana naar Parys overgebracht; de Kardinaal betuigde zyn volkomen genoegen over de keuze en de behendigheit van zyn gemagtigden, en was zodanig betoverd door de uitschitterende schoonheit van het stuk, dat hy uit aanmerking der edelmoedigheit van Mevrouw de Weduwe, hem dit Schildery hebbende overgelaaten, haar

cen

een goud horlogie, ryk met diamanten omzet, tot een geschenk toezond. Dit Schildery had de breedte van 6 en hoogte van 4 voeten fransche maat, zynde de beelden in het zelve een weinig grooter dan het halve leeven.

Het andere pronkstuk van RUBBENS dat zich onder de te rug-gehoudene Schilderyen van de Weduwe bevond, de drie Bevalligheden verbeeldende, in levensgrootte beelden, wierd aan den Koning van Engeland verkocht, na de verdeeling der goederen, tusschen de erfgenaamen en de Weduwe, wanneer zy hertrouwde met den Grave van BERGEYCK, die in het begin van deze eeuw voor PHILIPS DEN VYFDEN, Minister Plenipotentiaris in de Nederlanden was.

Men zy onderricht, dat men, door genoemde verdeeling, de staat der nagelaatene goederen van den Schilder RUBBENS gezien heeft, en ontwaar is geworden, dat deze Schilderyen, zo die in genoemde Catalogus zyn vervat, als die, welken door de Weduwe eenige tyd waren te rug gehouden, voor een somme van twee-honderd tachtig duizend guldens Brabandsch geld zyn verkocht geworden.

OPGAVE DER MEESTE SCHILDER-
WERKEN VAN RUBBENS, ALS ME-
DE DER PLAATSEN EN STEDEN
WAAR IN DEZELVE GEVON-
DEN WORDEN.

Het leeven van den mensch bestaat slegts in eene kortstondige verschyning op het tooneel der waereld, en niet tegenstaande de sterkte van geest, en de neiging tot werkzaamheid, zich door een gelukkige en vaste getemperdheid vind ondersteund, doet ondertusschen de tusschenkomst van de ouderdom, hoe geschikt ook voor bedaarde bezigheden, alles verzwinden gelyk een rook die door den wind word heenen gedreeven; want in 't algemeen genomen, word een mensch, die vyftig jaaren reeds achter den rug heeft, ligtelyk gewaar, dat de kracht van vinding en de levendigheit van geest, die hy in zyn jeugd bezat, ongevoelig traager in hunne werking worden, zelfs begint hy te voelen dat zyne bezigheden, hoe 'er ook aan gewoon, hem zwaar en zelfs verveelende voorkomen.

De Ridder RUBBENS echter heeft, door zyn gemaatigd en geregeld leeven, sints zyn negentiende jaar tot aan het tweede jaar voor zyn' dood, het uitgehouden met werken en onophoudelyke studiën, zo wel door zyne reizen, zyne bezigheden in Staatszaaken en afgetrokken studiën, als vlyt in zyn Schilderen; het is te verwonderen, dat de-

deze werkzaame geest niet eerder onder het gewicht zyner vèrschillende onderneemingen is bezweken; want daar is geen voorbeeld in alle de eeuwen (volgens het getuigenis van Bellori; in zyn verhandeling over het leeven der grootste hedendaagsche Schilders) dat een eenig Schilder zo veele groote en uitgebreide studiën in zich zou hebben vereenigd gehad, of zulk een ontzachlyk getal Werken voortgebracht, als de Schilder RUBBENS, offchoon ook anderen tot een hooger ouderdom geleefd hebben; maar men moet in aanmerking neemen, dat deze Schilder tot aan het twee-en-veertigste jaar zyns ouderdoms met dezelve gemaklykheid en vlugheid van geest, voor de ordonnantie, en verdienstelykheden van tekening en koloriet, gewerkt heeft, als in zyngeheelen levenstyd, hebbende hem de Hemel met een sterke en vaste gesteltenis bevoorrecht, welke gaaf hy nimmer heeft verwaarloosd door onhebbelyke verknochtheid aan den wyn en de vrouwen, onderhoudende op zulk een wyze, door zyn matig en geregeld leven, zyn penseel tot aan den tyd hier boven aangehaald.

Men is dus van de grootheid zyner kunst genoegzaam overtuigd, om staande te houden, dat zyne werken als fakkels zyn geweest, tot verlichting der Schilders die hem op het spoor hebben naargevolgd, en dat zyn penseel alle Hoven en liefhebbers van geheel Europa voldaan heeft; welke werken men dan met alle mogelyke beknop-

heid, voor zo verre men dezelve in alle oorden, alwaar zy zich bevonden, heeft kunnen nasporen, zal aanwyzen; hier nevens kortelyke aanhaalende, welke tafereelen door de Graveerkunde in 't licht gebragt zyn.

IN DUITSCHLAND.

IN DE GALLERY VAN DEN KEURVORST-
VAN DE PALTZ TE DUSSELDORP,

N. 1. Een Laatste Oordeel, van 18 voet hoogte en 13 voet breedte, zynde de beelden meer dan levensgrootte.

De Prent naar 't zelve is in twee bladen, door Vischer gegraveerd, voerende tot tytel: Omnes enim nos manifestari &c.

2. Het Pourtret van de Koninginne Constantia: hoog 7, breed 4 voet.

3. Het Pourtret van Philips den vierden, Koning van Spanje.

4. Het Pourtret van Isabella, Koninginne van Spanje, een weergaë tot het voorgaande.

Deze twee stukken zyn in Prent gebragt door J. Louys.

5. Het Pourtret van Sigismundus, Koning van Polen. *In Prent gebragt door Pontius.*

6. Diogenes, zoekende, met een lantaarn in de hand, op het midden van den dag, menschen, op de markt te Atheenen.

N. 7.

- N. 7. De Geboorte van den Zaligmaaker: hoog 14, en breed 8 voet.
8. De Vrede der Sabynen met de Romeinen, door de bemiddeling hunner Vrouwen: hoog 6, breed 8 voet.
9. Maria's Hemelvaart: hoog 13, breed 8 voet. *Naar dit stuk is een zeer schoone Prent, door Witdouck gegraveerd, zonder tytel of opdragt: dit stuk was voor dezen in de Kerk van NOTRE DAME DE LA CHAPELLE te Brusfel.*
10. De Infant Kardinaal te paard: hoog 8, breed 9 voet: *gaat in prent uit door Pontius gegraveerd, voerende tot tytel: Celi Progenus &c.*
11. St. Michaël, de weêrspannige Engelen ter neder werpende: hoog 13, breed 9 voet. *De Prent, die naar het zelve door Lucas Vosterman gesneden is, is schoon en komt zelden voor: opgedraagen aan PHILIPPO IV. Rom. Hisp. Regi &c.*
12. Een Zwynen-jagt, zynde de beelden door RUBBENS, en de beesten door Sneyders geschildert. *Door P. Soutman in prent gebragt, welke tot tytel voert: Masculam quicumque venationem &c.*
13. De Nederdaaling van den H. Geest op de Apostelen: hoog 14, breed 9 voet. *Door P. Pontius in prent gebragt, de tytel is: Animis illabere nostris &c.*

- N.14. Mars door de Faam gekroond wordende, hoog 6, breed 9 voet.
15. Een stervende Seneca, met het byschrift: *Lucius Annæus Seneca. De Prent is door Voet gegraveerd.*
16. De Triomf van Silenus: hoog 6, breed 8 voet. *In prent gebragt door Bolswert, met den tytel: Ebrietas mentis membro- rumque &c. zeldzaam en schoon.*
17. De Schaaking van Helena: hoog 6, breed 8 voet.
18. De Pourtretten van RUBBENS en zyn eerste Vrouw, levensgrootte.
19. Het Pourtret van Thuldenus, een Leuven'sche Rechtsgeleerde. *De prent naar het zelve, is door Coelmans gegraveerd.*
20. De H. Maagd en het Kindje Jezus.
21. Simfon en Delila. *Door Jac. Matham gegraveerd, en heeft tot tytel: Qui Genus humanum &c.*
22. De Dood van Germanicus.
23. Verscheidene Kindertjes, Vrucht-festonnen draagende, zynde de vruchten van *Sneyders.*
24. Een Rustende Diana. *De prent naar het zelve is schoon en zeldzaam, en door Soutman gegraveerd; opgedraagen Suam Dianam &c.*
25. De Bekeering van den H. Paulus. *Deszelfs prent is gegraveerd door S.A. Bolswert. De opdracht: is Illustrissimo ac Reverendissimo &c.*

- N. 26. Het Pourtret van RUBBENS tweede Vrouw.
 27. St. Michaël de zeven Hoofdzonden ter neder blixemende: hoog 9, breed 6 voet.
In prent gebragt door Gallée.
 28. Een St. Christoffel. *In prent gebragt door Remy Eyndhoudt; zeldzaam.*
 29. De Nederlaag van Sennacherib.
 30. Soldaaten die eenige Boeren brandschatten.
In prent gebragt door T. van den Wyn- gaarden.
 31. Latona.
 32. Samuël, Saül zalvende.
 33. Het Gevecht der Amazoonen. *In prent gebragt door L. Vofsterman; schoon en zeldzaam; en opgedragen: Excellentissimæ Heroïnæ Alathiæ &c.*
 34. Een Vrouwe Pourtret.
 35. Een Landschap.
 36. De Marteling van St. Laurentius: hoog 7, breed 5 voet. *De zeer schoone en zeldzaame prent, die naar het zelve door L. Vorsterman is gegraveerd, heeft tot opdragt Pietate &c. Dit Schildery was voor dezen in de Kerk van NOTRE DAME DE LA CHAPELLE.*
 37. De Ontmoeting van Jacob en Esau: hoog 10, breed 8 voet. *In prent gebragt door P. de Balliu, en in laater tyd door Gaspar de Hollander, voerende tot tytel: Ecce quam bonum & jucundum &c.*

- N. 38. Venus en Adonis : hoog 8, breed 6 voer.
In prent gebragt door G. Panneels.
39. Magdalena, aan de Voeten van Christus.
*In prent gebracht door M. Natalis, schoon en zeldzaam, en voert tot tytel: Accep-
tat Dominus Pharisea.*
40. Een Silenus. *In prent gebragt door
Soutman, getyteld: Silenum patrem Bac-
chi &c.*
41. Het Pourtret van een' Geestelyken.
42. Een Christus aan het Kruis.
43. De Maagd Maria met een bloemenkrans
omringd, zynde de bloemen van *Jan
Breughel.*
44. Het Oordeel der Gelukzaligen.
45. Het Pourtret van den Kardinaal Infant. *In
prent gebragt door Cornelis Gallée, gety-
teld en opgedraagen: Sanctum Ferdinan-
dum, Hispaniarum Regem &c.*
46. Een Hoofd van St. Hieronimus.
47. Schets van het Pourtret van den Cardi-
naal Infant.
48. Een Aflaating van het Kruis.

IN HET KABINET VAN DEN KEURVORST
VAN DE PALTS,
TE MANHEIM.

IN HET EERSTE KABINET.

- N. 1. Job op den Misthoop, door zyn Vrouw gekweld wordende. *In prent gebragt door Lucas Vorsterman, schoon en zeer zeldzaam, en getyteld: Homo natus de muliere. Men weet dat dit de byna voltooide Schets is van het schoone stuk, het welk verbrand is, ten tyde der Bombardeering van Brussel, in de St. Nicolaas - kerk, van het welk men hier te vooren gewag heeft gemaakt.*
2. Een Oude Vrouwen hoofd.
 3. Het Hoofd van een Jongeling: Deze twee stukken zyn van gelyke groote.

IN HET TWEEDE KABINET.

4. P. P. RUBBENS en zyn tweede Vrouw, als een Herder en Herderin gekleed.
5. Flora door een Nimf gekroond wordende, terwyl zich nog een andere vooraan met zes Kindertjes in een Bloemperk bevind. De beelden zyn van RUBBENS en het Landschap van J. Breughel.

IN HET DERDE KABINET.

N. 6. Het Laatste Oordeel, een uitmuntende ordonnantie: hoog 5, breed 3 voet.

IN HET KEIZERLYK KABINET,

TE WEENEN.

1. De Byeenkomst van Ferdinand, Koning van Hongaryen, met Ferdinand, Infant van Spanje, voor Nörtlingen.
2. Het Pourtret van RUBBENS, met de hoed op 't hoofd en de linkerhand op zyn degen, halver lyf te zien.
3. De Zwynen-jagt van Calidonie.
4. Eenige Riviergöden en Najaden in verscheidene groepen, op den voorgrond een krokodil en een tyger.
5. Een doode Christus, tusschen Maria en Johannes, halver lyf te zien.
6. Een Groep van vier Kindertjes, met een schaap spelende.
7. St. Ambrosius aan den Keizer Theodosus de intrede der kerk weigerende.
8. Eenige slaapende nimfen by een fontein, door een herder verrascht wordende.

Deze 8 stukken door Prenner gegraveerd, zyn in een werk in folio uitgegeeven.

- N. 9. De Aartshertog Ferdinand van Oostenryk in een Hongaarsche kleding, met een wapenknods in de hand.
10. De tweede Vrouw van RUBBENS, staande verbeeld.
11. De verzoening van Jacob en Esau.
12. Pepyn en Begga, halverlyf te zien.
13. Christus het Kruis vasthoudende, ten halve lyve. *De prent naar het zelve is in de manier van zwarte kunst.*
14. Ferdinand, Infant van Spanje in 't harnas. *Men weete dat dit stuk en het geen, waar van hier boven op No. 9. gewag gemaakt is, beide gediend hebben tot de eerboogen, voor de intrede van Ferdinand, Infant van Spanje, in de stad Antwerpen, in 't jaar 1635.*
15. Nimsen, Satyrs, en dansende Kindertjes, in een boschje.
16. Een doode Christus in het graf uitgestrekt liggende, omringd van heilige vrouwen en de maagd Maria, hem de oogen sluitende.
17. Een kleine Faunus met wyngaards-loof bekransd, en een fluit vasthoudende, ten halve lyve. *De bovenstaande 9 stukken zyn mede door Prenner in 't koper gebragt.*
18. Een Wyn-papin.
19. Een Onderwerp uit de Herschepping van Ovidius. N. 20.

N. 20. Een Maagd Maria; voor welk stuk men verzekert 1000 Ducaten betaald te zyn.

21. Het zelve voorwerp in een bloemenkrans.

22. Een groot stuk, verbeeldende een Bisschop, die van een aantal Persoonadjen verzeld is.

Telefonno

AAN HET HOF VAN DEN PRINS VAN
LICHTENSTEIN,

TE WEENEN.

1. Een stuk, verbeeldende een menigte Oorlogs-tuig.
2. Een Schets van een Leeuwen-jagt.
3. Een Schets, verbeeldende de Heilige Anna, die de haren van de jonge maagd Maria opvlecht, verzeld van St. Joachim, en verscheidene Engelen.
4. Een Schets van Leeuwen, in ordonnantie met de voorgenoemde verschillende.
5. Een Schets van een Zwynen-jagt.
6. Een groot stuk, Maria Hemelvaart verbeeldende.
7. Een groot stuk, verbeeldende den ouden Silenus, die, dronken zynde, door Satyrs geleid, en van verscheiden Bacchanten gevolgd word.
8. Een stuk verbeeldende Cassandra, offerende in den Tempel van Minerva, en door Ajax geschonden.

- N. 9. Een stuk verbeeldende Erichonius, zoon van Vulcaan, met draakenpooten; *waar van de Prent door van Sompel gegraveerd is, en getyeld: Ora Myron &c.*
10. Een Vrouw aan haar kaptafel, benevens een Moorin die haar kamt, en een Cupido haar de spiegel houdende, waarin zy zich spiegelt. *Venus.*
11. Twee Pourtretten van staande jongelingen in een stuk. *Sons*
12. Het Pourtret van een gryzaard, ten halve lyve.
13. Het Hoofd van Jupiter, waar by men ook een gedeelte van deszelfs hand ziet, de blixem houdende. *Jupiter?*
14. Een St. Paulus Hoofd.
15. Het Hoofd van een jonge vrouw.
16. Een Schets, verbeeldende een weenende vrouw, omringd met lyken en oorlogstuig; in het verschiet vertoont zich een veldslag.
17. Een Schets, zynde een zinnebeeldig onderwerp.
18. Een dito, het zelfde onderwerp.
19. Een stuk, verbeeldende Perseus en Andromeda.
20. Een Schets van een Zolderstuk, verbeeldende Jupiter met de andere Goden.
21. De Hoofden van Tiberius en Agrippina, in een stuk.

- N. 22. De Val van Faëton, zynde een schets.
23. Een schets, verbeeldende Christus in het graf leggende. RUBBENS heeft dit stuk na Caravaggio gecopieerd, welk origineel zich te Rom en bevindt in de Chiesa nova.
24. Zes groote stukken, de geschiedenis van Decius uitmaakende, waarvan het eerste verbeeld: Decius tot zyn Soldaaten spreekende.
25. De Priester in de Ingewanden van het Offerbeest wroetende, en Decius voorzeggende dat hy het slag-offer van het gemeenebest zou zyn.
26. Decius legt den eed voor den Priester af, om zich in het gevecht op te offeren.
27. Alwaar Decius te paard slygd, zyn rede-naars te rug zend, en tegen de vyanden trekt.
28. Decius in het midden van 't gevecht met een spiets doorstookten wordende, en van zyn paard vallende.
29. De Lyk-plegtigheden van Decius; zyn lichaam legt op een Praal-bed ten toon, omringt van slaaven en zegetekenen.
30. Rome zegepraalende; dit stuk is betrekelyk op deze Geschiedenis van Decius. Deze stukken zyn allen, 9 voet hoog en 10 voet breed.

Men weete dat de Schetsen van het derde en zesde stuk dezzer Geschiedenis zich in de Gallery van Dusseldorp bevinden. De

De Prenten der Geschiedenis van Decius zyn te Weenen gegraveerd door de gebroeders Andreas en Jof. Schumzer, en getyeld: P. Decium murem &c.

TE MUNCHEN.

In de Jesuiten Kerk.

N. I. Een Heilige Drievuldigheid.

In het Paleis van den Keurvorst van Beijeren.

2. Een Leeuwen-jagt.
3. De drie Wyzen uit het Oosten.
4. Een Schets, Christus van het Kruis afgelaaten wordende.
5. Twee Pourtretten van een Man en Vrouw, in een stuk.
6. Een Schets, St. Gregorius, Theodosius uit de kerk verdryvende.
7. Een andere Schets, St. Joris te Paard.
8. Een Satyr.
9. Een Satyrin.
10. Een Schets, de Geestverrukking van St. Franciscus de Paula, in het byzyn van St. Lodewyk.
- 11-31. De 21 Schetsen van de Gallery van Luxemburg.
- 32-37. Zes andere Schetsen.

IN HET PALEIS VAN DEN KEURVORST
VAN BEIJEREN.

TE SLEISHEIM.

- N. 1. Een Zwynen-jagt.
 2. Een Tyger-jagt.
 3. Een Crocødillen-jagt.
 4. Meleager en Atalante.
 5. Maria Hemelvaart.
 6. Mars en de Overwinning, waarby zich allerlei foorten van Wapenen bevinden.
 7. Eenige Nymfen van de jagt wederkeerende, wordende door Saters overvallen.
 8. Een klein stukje, 't welk RUBBENS met zyn Vrouw wandelende verbeeld.
 9. Een Pourtret.
 10. Een Priester, die met St. Franfiscus, zyn Bescherm-heilig, voor Christus verschynt.
 11. Een Vrouw met een naakt kind op de schoot.
 12. Eenige Beelden, verbeeldende de uitwerkselen van den Vrede en den Oorlog.
 13. Twee Pourtretten van een Heer en zyn Gemaalinne uit den Huize van Crouy.
 14. De Kindermoord. *In twee plaaten in prent gebragt door Pontius.*
 15. De Discipelen van Emaus.
 16. St. Petrus en St. Paulus, benevens twee Engelen die de Paufelyke muts houden.

N. 17. Een Landschap met beelden en beesten.

18. Twee Hoofden.

IN HET PALEIS VAN DEN KEURVORST
VAN BEIJEREN.

TE NYMPHENBURG.

N. 1. De Maagd Maria.

2. 3. 4. Drie Jagten, zynde de Landschappen
van *Breughel*.

TE NEUBURG.

1. De Heilige Michaël den Draak verpletten-
de. *In prent gebragt door A. Melan.*

2. Een Nederdaaling van den H. Geest op de
Apostelen. *In prent gebragt door Ponnius,
en getyeld: Animis illabere nostris.*

3. De Val der verweezene Engelen.

4. Een Laatste Oordeel.

5. De Geboorte Christfi.

TE AUGSBURG.

In de Heilige Kruis-kerk.

1. Een Mariaas Hemelvaart.

AAN HET HOF VAN HESSEN-CASSEL.

1. Een groot en heerlyk stuk, verbeeldende
Melchisedech het brood en den wyn Abra-
ham aanbiedende; zynde de beelden le-
vensgroote. *In prent gebragt door H.
Witdouch, en getyeld: Melchisedech Rex
Salem &c.*

I N I T A L I E.

T E T U R I N.

- N. 1. Een Magdalena , ten halven lyve , levensgrootte.
2. Een Opstanding van Lazarus. *In prent gebragt door Boëtius Bolswert, getyeld: Lazare veni foras.*
3. De Maagd Maria , het Kind Jezus , en Joseph , ten halven lyve ; levensgrootte.
4. Een andere Magdalena met andere beelden , ten halven lyve ; levensgrootte.
5. 6. Twee Schetsen.

O P H E T J A G T H U I S B Y T U R I N.

1. Een St. Hieronimus.
2. 3. 4. 5. Vier Jagt - stukken.

T E M I L A N E N.

In het Ambrosiaansche Boekvertrek.

1. De Maagd Maria met het Kind Jezus in een bloemenkrans ; zynde de bloemen van *Jan Breughel.*

T E M O D E N A.

In de Gallery van het Hof.

1. De Heilige Hieronimus met den Leeuw.

TE MANTUA.

In de Kerk der Jezuïten.

- N. 1. Een stuk, verbeeldende Vincent Gonzaga, Hertog van Mantua, smeekende om den bystand van de H. Drievuldigheid, en bidde deze Kerk, beneven de Vergadering van Jezus, voortestaan.

IN DE GALLERY VAN HET HOF

TE FLORENCE.

1. Een Held tusschen Minerva en Venus, komende de Tyd hem tot ondersteuning toeschieten.
2. Het Pourtret van RUBBENS. Zynde in de Zaal der groote Schilders en Schilderesen geplaatst.
3. Een Vrouwen Pourtret, smeltende geschildert, en van een schoon koloriet.
4. De drie Bevalligheden, in 't Graauw.
5. Een Silenus.

In het Paleis Pitti.

1. Een Schildery met vier beelden, zynde de Pourtretten van P. P. RUBBENS, Erasmus, Justus Lipsius, en Gevaerts.

- N. 2. Een Heilige Familie, waarin het Kind Jezus verbeeld word in een wieg te liggen, den kleinen Joannes streelende. *Gaat in prent uit zonder naam van Graveerder, maar ondertekend Lucas Vostermans Excudit; en getyteld: Me vocat Eliæ &c.*
3. Een andere H. Familie, waar in Joannes, staande, zyn Schaapje tusschen de beenen houd. *Deszelfs prent is ovaal, zonder tytel, getekend, Vostermans fecit.*
4. Een verbeelding van de Elendigheden des Oorlogs, waarin men een der Razernyen ziet, die een Held uit de armen van Minerva rukt: verscheidene werktuigen van Kunsten en Wetenschappen leggen onder den voet vertreden. *Dit stuk is van de uiterste schoonheid, zo door de kracht van deszelfs koloriet, als andere verdiensten.*
5. Een Landschap, verbeeldende een Italiaansch gezicht, waarin zich Ulysses aan Nauzica vertoont.
6. Een groot Landschap, verbeeldende een Nederlands gezicht met boeren en beesten.
7. Een groot stuk, een Bataille en Zegepraal verbeeldende, zynde dit een schoone Copy van een van RUBBENS leerlingen.
8. Eenige Nimfen door Satyrs overvallen wordende. *De prent hier van is zonder naam van Schilder of Graveerder, echter is het zeker dat dezelve door Lorenzini gegraveerd is.*

TE GENUA.

In de Jezuïten Kerk.

- N. 1. Men ziet aldaar twee Altaar - stukken , waar van het eene St. Ignatius verbeeld, zieken en kreupelen geneezende , en het andere een Besnydenis. *De Genuezen verheffen deze twee stukken als de allerschoonste die men in Italie vind , voornaamentlyk de genoemde Besnydenis.*

TE ROME.

In het Paleis Gbigi.

1. Een Grysaard , rustende met zyn arm op een uitstroomende kruik , den Tyber verbeeldende , nevens een staande vrouw met een overvloedshoorn , verzeld van kindertjes en tritons.

In het Paleis Rospigliosi.

1. De twaalf Apostelen.

In het Paleis van Monti - Cavallo.

1. De Maagd Maria , verzeld van Anna , die het kind Jezus aanbidden.

In het Paleis van den Conne-stabel Colonna.

1. Eenige Drinkende Soldaaten.

In de Chiesfa nova.

- N. 1. De Maagd Maria van eenige Engelen verzeld.
2. Een Martelaares , met Heiligen en Engelen by zich.
3. St. Gregorius , St. Mauritius en andere Heiligen.

In het Paleis der Prinsesse van Scalamare.

1. Acheloüs en Proteus met verscheidene Zee-goden aan tafel zittende: drie Nereïden , bedienen dezelve met visschen en vruchten. *Het grot , de visschen , vruchten en zeegewassen zyn van J. Breugbel.*
2. Vertumnus en Pomona in een tuin. *Het Landschap , de Vruchten , Kruiden en Bloemen zyn van denzelven.*

In de Kerk van Sancta-Croce.

1. St. Helena het Kruis houdende.
2. De Kruisiging van Christus.
3. De Krooning van den Zaligmaker.

I N S P A N J E.

T E M A D R I D.

In 't Escuriaal.

1. Een groote menigte Koninglyke Familie Pourtreppen, Spaansche Grooten en Heeren van 't Hof.

N. 2. Het Gevecht der Romeinen en Sabyenen.

In de Koninglyke Kapel.

1. Een groote St. Hieronimus.

In de Vlaamsche Kapel.

1. De Marteling van St. Andreas; dit stuk kan in den rang der beste voortbrengfelen van RUBBENS geplaats worden. *In prent gebragt door Clouet, tytel en opdragt: B. Antonius Ægyptius nobilis &c.*

IN HET PALEIS DELLA PARADA.

1. De Discipelen van Emaus. *Gaat in prent uit, door van Sompelen gegraveerd; onder 't zelve zyn latynsche vaerzen.*
2. Verscheide stukken boven deuren, welkers onderwerpen uit de verdichtfelen van Ovidius getrokken zyn; *Snyders* heeft dezelve met vruchten, bloemen en beesten gestoffeerd.

IN HET PALEIS BUENRETIRO.

1. Paris Oordeel; *waarna de prent door A. Lommelin gegraveerd is, die tot tytel en opdragt heeft: Detur Pulcherrimæ &c.*
2. De Maagd Maria, met het kind Jezus.

N. 3. Een Heilige Familie.

Men vind aldaar ook eenige heerlyke Kabinet-stukken op koper geschilderd.

TE FESALDANA.

*In de Kerk van de Geestelyke Dochters der
Ontfangenis.*

1. De Ontfangenis van Maria.

AL PALACIO NUOVO.

1. Een Levensgroote Sater.
2. Twee Nimfen, zynde een weêrga tot het voorige stuk.
3. Speelende Kindertjes, naar *Titiaan*.
4. Een Wynpapin, naar *denzelfden*.
5. Mercurius en Lacus.
6. De Schaking van Proserpina. *De prent naar dit stuk, is een hout-sneel, zonder tytel of naam van graveerder. Men acht dezelve van RUBBENS te zyn, door dien'er nog van dezelfde soort zich in zyn werk bevinden.*
7. Venus Cupido houdende, zynde haare Zegewagen achter haar, levensgroote,
8. Een woedende Progne, die het Hoofd van haar kind aan den Koning haar' gemaal vertoond, levensgroote. *Deszelfs prent is fraai, doch zonder naam van graveerder, maar ondertekend: Galle excudit, en met 4 vaerzen getyteld, Prognés Hyn. filium &c.*

- N. 9. De Godinne Flora met bloemen omslingerd, levensgrootte.
10. Vulkanus in zyne Smiffè, levensgrootte.
11. Saturnus met een kind, levensgrootte.
12. Een ander Verdicht onderwerp, levensgrootte.
13. De Tuin van RUBBENS. *Is door P. Clouvet gegraveerd, en opgedragen aan Rumoldus van den Velde.*
14. Een Landschap met een dans van Boeren en Boerinnen gestoffeerd.
15. Een groot Schildery, verbeeldende de aanbidding der Wyzen.
16. Een Landschap, gestoffeerd met Maria, het kind Jezus, Joseph, en eenige Engelen.
17. Adam en Eva, naar *Titiaan*.
18. St. Joris te paard en St. Margareta in 't verschiet, levensgrootte.
19. Een Apollo, levensgrootte.
20. Een Vulcanus, dito.
21. Een Saturnus, dito.
22. Een Ceres, dito.
23. Het Kind Jezus en Joannes, dito.
24. De Kopere Slang van Mozes, levensgrootte beelden. *In prent gebragt door S. A. Bolswert, tytel en opdragt: Fecit ergo Moises. Die onder het opschrift van G. Hendricks, zyn laater drukken, en die onder het opschrift van C. van Merlen zyn opgesneden.*
25. Neptunus op zyn Kar, door Zee-paarden getrokken wordende, levensgrootte.

- N.26. Ganimedes, door Jupiter, in de gedaante van een Arend gefchaakt.
27. De Godinne Flora, een weergâe tot het voorgaande.
28. Een Goden-raad, levensgrootte.
29. Philips IV. Koning van Spanje, te paard, levensgrootte.
30. Apollo de Ondeugd verjaagende, levensgrootte.
31. Een Jagt-Nimf, levensgrootte in een Landschap verbeeld.
32. De Schets van de Geesfeling Christi, die by de Dominicaanen te Antwerpen is.
- 33-38. Zes Schetsen van de zegenpraalende Kerk.
39. Satyrs eenige Nimsen overvallende. *Dit stuk gaat voor het origineel door van het zelfde onderwerp, waar van men by de Schilderyen van het Paleis Pitti te Florence melding heeft gemaakt; men bevind deszelfs prent zonder naam van graveerder te zyn.*
40. Een Onderwerp uit een Verdichtfel, levensgrootte.
41. Een ander onderwerp uit een Verdichtfel, een weergâe tot het voorgaande.
42. Een Leeuwen-jagt, met drie beelden, half leven. *Deszelfs prent is van W. P. Leeuw.*

- N. 43. De Triumf van Bacchus, met 6 levensgrootte beelden. *Deszelfs prent is van Jo. Popels, waar van de tytel is: Ecce quid Immodicus &c.*
44. Een groot stuk met 11 levensgrootte beelden en veel vruchten; de laatste door *Snyders*.
45. 46. Twee kleine stukjes uit de Verdichtfeilen getrokken, verbeeldende de schaaiking van Hippodamia, of het gevecht der Lapithen. *Het eene is in prent gebragt door P. de Balliu, getyteld: Duxerat Hippidamen audaci Ixione natus.*
47. Drie beelden van RUBBENS, in een keuken verbeeld: het Wild en de Vruchten zyn van *Sneyders*.

I N E N G E L A N D.

Men vind te Londen in 't Koninglyk Paleis en andere Koninglyke huizen buiten de stad, verscheidene werken van RUBBENS, gedurende den tyd van deszelfs negotiatiën voor den Vrede aldaar geschilderd, waarvan men hier te vooren reeds heeft gewag gemaakt in zyn verblyf te Londen.

Zyn eerste werk aldaar was het Pourtret van Karel den Eersten, Koning van Engeland, te schilderen.

Insgelyks schilderde hy voor de zaal der Ambassadeurs in het Paleis van Wite Hall, 9 grootte stuk-

ken, en één zolderstuk, verbeeldende, door zinnebeelden, de Heldendaaden van Koning Jacobus, zyn intrede in Engeland uitdrukkende, na dat hy zich van het Koningryk Schotland had verzekerd.

Nog ziet men in een ander Koninglyk huis, 8 stukken, die de geschiedenis van Achilles verbeelden, vier in de hoogte, en vier in de breedte. *Dezelve zyn op Tapyt-werk uitgevoerd, waarvan men alhier de volgende beschryving ziet.*

- N. 1. Achilles, die door zyn moeder de Godinne Thetis in den vloed Styx gedompeld word, om onkwetsbaar te worden.
2. Achilles onder de bezorging van den Centaurus Chiron.
3. Achilles aan het Hof van Lycomides, van Ulyssis herkend wordende door de kostbaarheden die dezen aan des Konings dochters vertoonde.
4. Twist tusschen Achilles en Agamemnon.
5. Patroclus herneemt, door Achilles bevel, Bri-seis uit de handen der Herauten van Agamemnon.
6. Het Gevecht van Achilles en Hector.
7. Thetis van Vulcaan de wapenen voor Achilles ontfangende.
8. Achilles in de hiel gekwest wordende.

Deze Geschiedenis gaat in prent uit, gegr-

graveerd door Frans Ertinger, in 't jaar 1679, en te Engeland door Bernard Barron. Men heeft de hoogte dezer prenten niet aangetekend, door dien dezelve nog niet gecopieerd zyn geworden.

Een St. Joris te paard, welk stuk hy den Koning ten geschenk heeft aangeboden.

Noch voor Milord Arondel, een Maria Hemelvaart.

Als mede de vier Hoofdstoffen, (schoon eenige liefhebbers dezelve de Bruffelsche markten hebben genoemd) gestoffeerd met levensgrootte beelden, en veel bywerk: als moeskruiden, vogels, vissen, wild, en ander vleesch, alles door *Snyders* geschilderd: men wordt in een dezer stukken een recht-natuurlyke uitdrukking gewaar, verbeeldende een zwangere vrouw, eenige vruchten aanraakende, in welkers oogen de vrouwelyke beluftheid te leezen is, om het geen zy aanraakt met gretigheid te eeten.

Deze stukken, welke RUBBENS voor den Bisschop van Brugge geschilderd had, dienden naderhand tot versiering der goudsmedery kamer; hebbende de Dekens van dit gilde dezelve naderhand aan een koopman in schilderyen verkogt; welke dezelve vervolgens weder voor driemaal hooger prys te Londen verkogt heeft.

I N S C H O T L A N D .

De Hertog van Hamilton bezit te Edimburg verscheidene Schilderyen van RUBBENS, onder anderen, Daniel in de kuil der Leeuwen. *Deszelfs prent die schoon en ten uiterste zeldzaam is, doordien de plaat te niet ging alvoorens men 'er een genoegzaame menigte afdrucken van had gemaakt, is door W. P. Leeuw gegraveerd, hoog 14, breed 21 duim.* Deze prent is nog eens gëetst zonder tytel of naam van meester: een Koninglyk werk, dezelve is mede zeer zeldzaam: hoog 9 breed 12 duim. Nog is dezelve eens met het yzer gegraveerd in de hoogte, waarvan men de leeuwen heeft weggelaaten; zonder naam van graveerder, maar onder dezelve ziet men *A. Bloteling excudit: hoog 12, breed 9 duim.*

I N H E T K A B I N E T V A N D E N K O N I N G

V A N F R A N K R Y K .

N. 1. De Koninginne Thomiris. *Na welk stuk de schoone en zeldzaame prent, door Pontius gegraveerd is, voerende tot tytel: Satiata sanguine &c. hoog 14, breed 12 duim.*

N. 2.

- N. 2. Loth met zyne Dochters. *In prent gebragt door W. Swaenenburg, getyteld: Quid vetiti pariant &c. hoog 10, breed 13 duim*
Men moet deze prent met het opschrift van C de Jonghe hebben, om een schoone proefdruk te bezitten.
3. Een Landschap, onder den naam van den Regen-boog. *Door S. A. Bolswert in 't koper gebragt: hoog 11, breed 14 duim.*
4. De Vlucht van Maria naar Egypten. *gegraveerd door Marinus, getyteld: Joseph conjurgens &c. Deze prent is fraai en zeer zeldzaam: hoog 13, breed 16 duim.*
5. Een Boeren Bruiloft.
6. Het Pourtret van Anna van Oostenryk, Koningin van Vrankryk. *De prent naar bet zelve, is gegraveerd door J. Louys: hoog 14, breed 10 duim.*
7. De Maagd Maria, omringd zynde door een menigte Engelen.

IN DE GALLERY VAN DEN HERTOG
 VAN ORLEANS.

1. Diana van de Jagt te rug komende. *Dit stuk is door J. Louys in 't koper gebragt: de opdracht is: Suam Dianam &c. schoon en zeldzaam: hoog 11, breed 14 duim.*

- N. 2. De Kuischeid van Scipio. *Deszelfs zeldzaame prent is door S. A. Bolswert gesneden, getyteld: Scipio Africanus &c. hoog 14, breed 12 duim.*
3. De Geschiedenis van St. Joris.
4. Mars en Venus. *Deszelfs zeer zeldzaame prent is geëitst, zonder tytel of naam van Meester: hoog 16, breed 14 duim.*
5. De Gevallen van Philomenem.
6. Paris Oordeel.
7. De Koninginne Thomiris, die het hoofd van Cyrus doet in een bloedbekken dompelen. *De schoone en zeldzaame prent naar het zelve is door P. Pontius gegraveerd, zyn tytel: Satia te Sanguine quem semper fitisti: hoog 14, breed 21 duim. De drukken onder het opschrift Corn. van Merlen, zyn opgesneden.*
8. De Schaaking van Ganimesdes.

Twaalf Schetsen der Geschiedenis van
 CONSTANTINUS.

1. De dubbele Trouw van Constantinus, Chlo-
 rus en Maximiaan Cezar.
2. De Verschyning van het Kruis aan Con-
 stantinus.
3. Constantinus doet zich den standaart bren-
 gen, gemerkt met het teken 't welk hy
 gezien had.

- N. 4. De Slag van Constantinus en Maxentius.
Waar na de prent door Balt. Moncornet gesneden is: zyn opdracht Maxence épouvanté n'ofant &c. hoog 14, breed 23 duim: Ook is 'er nog een andere van, door denzelven graveerder: opdracht: Constantin agité &c. hoog 13 breed 20 duim.
5. Het Ombrengen van den Tiran Maxentius.
6. De Stad Rome ontfangt de Keizerlyke kroon uit handen der Overwinning, by de intre-
de van Constantinus.
7. De Raaden uit de gevangenis verlost wor-
dende.
8. Zegetekenen van Constantyns overwin-
ning.
9. Byeenkomst van Constantinus, en zyn zoon
Crispus te Bizantiën.
10. Grondlegging van Constantinopolen.
11. St. Helena doet het waarachtige kruis Con-
stantinus aanbieden.
12. De Dooping van Constantinus.

De Geschiedenis van Constantinus, hier bo-
ven beschreeven: *is te Parys gegraveerd,
door Nicolaas Tardieu, 's Konings gra-
veerder.*

TE LORCHES.

Men vind te Lorches by de kleine Carmeliten,

Vier Cartons , zynde de werken van RUBBENS, die in Tapyt-werk zyn uitgevoerd geworden.

TE ST. AMAND.

In de Kerk der Abdye.

De Marteling van Stephanus. *In koper gebragt door Tassaart.*

TE KAMERYK.

(Cambrai)

By de Kapucynen.

De Graflegging van Christus.

TE GENT.

By de Jesuiten.

Twee stukken in 't graauw geschilderd , zynde het eene het Borstbeeld van St. Livinus, het andere 't afbeeldzel van een kas tot onderschraging van hetzelfde borstbeeld , en de bewaaring der overblyfselen van dezen heiligen.

TE AKEN,
By de Kapucynen.

Een Aanbidding der Herders. *Dit stuk is in prent gebragt en kenlyk aan een Herderin, die het kind Jefus een ei aanbied.*

By verscheidene byzondere lieden te Parys, en in Vrankryk zyn nog stukken van RUBBENS; maar dewyl 'er niets in de geheele wae-
reld bestendig is, en dat, wanneer de dood den mensch uit de samenleving wegneemt, dezelve de Kunstkabinetten van naam, uit malkanderen ver-
strooid, heeft men ten einde van tien jaaren on-
dervonden dat deze kabinetten geheel van meester veranderd zyn, op zulk een wyze dat het onnut is dat geene aan te haalen, 't welk byzondere perfoo-
nen daar nog van bezitten.

R U S L A N D.

Aan het Keizerlyk Hof te Petersburg.

Verscheidene Stukken van RUBBENS bevinden zich aan dit hof, waar van wy, als de voor-
naamste zullen aantekenen.

1. Een Altaar-stuk, verbeeldende onze lieve vrouw van de roozekrans; zynde voorheen geplaatst geweest in de Kerk der Domi-
nicaanen te Lier. *In prent gebragt door Lommelin.*

N. 2. Een Roomsche Liefdadigheid.

3. Venus en Adonis gereed tot de Jagt. *In prent gebragt door Tassaert, en opgedragen aan den Graaf van Cobenzel.*

4. Een Landschap. *In prent gebragt door A. Cardon.*

5. De Apostelen Petrus en Paulus, levens-groote,

Voor het tegenwoordige hebben wy zo veel ons mogelyk was, alle de werken van den Ridder RUBBENS, zo in Paleizen als openbaare plaatsen van Europa, getracht te ontdekken, welker getal ons doet versteld staan, en voorzeker verre boven onze verwachting gaat; ondertusschen zou deze rechtschaapen verwondering nog veel vermeerderd worden, wanneer men na een allernaauwkeurigst onderzoek, nog een menigte van zyne werken daarenboven op zou spooren; en dat 'er die wezenlyk zyn, laat geen plaats van twyffeling over.

Want laaten wy eens de Pourtretten en kleine flukjes, die hy voor byzondere lieden in zyne reizen, en in de Nederlanden heeft vervaardigd, in aanmerking neemen; zyne Tekeningen voor tytels van boeken, vignetten, en andere versierselen die hy voor de drukkery van BALTHASAR MORETUS, en van andere Boekdruckers heeft voortgebragt; zyn Tekeningen na Medailles, na Schilderyen, Onixen, Cornalynen en Basrelieven van de

de Anticquen; en zyne graveersels zo wel in hout als koper; zo zouden alle deze verschillende uitgevoerde stukken tot een oneindig getal oplopen, verre boven dat geen' 't welk door de graveerkunst het licht ziet.

Niet tegenstaande de Heeren Hecquet en Bafan, kunstgraveerders te Parys, ons hunne Prent-Catalogusfen, der werken van RUBBENS hebben vertoond, die voor de netste, bereneerdste en besten worden gehouden die ooit te voorschyn zyn gekomen, zou men echter kunnen bewyzen, dat deze Catalogusfen naauwlyks de helft begrypen van het geen RUBBENS geduurenden zyn geheele leeftyd heeft voortgebracht: ondertusschen zullen wy de Liefhebbers vertoonen, het geen deze twee Schryvers door de prenten hebben opgedolven.

Onderwerpen uit het Oude Testament.	37
———— uit het Nieuwe Testament.	128
———— van Maria beelden.	68
———— Van Heiligen.	48
———— van Heilige Vrouwen.	34
———— uit de Verdichtfelen.	67
———— van Beeldspraakige.	68
———— van Pourtretten.	100
———— van Boek - tytels.	79
Vervolg van Landschappen.	21
———— de Geschiedenis van Achilles.	8
———— ————— van Constantinus.	12
———— ————— van Decius.	7

— Vervolg van den Verlooren Zoon. ?	6
Gallery van Luxemburg.	24
— van Duffeldorp.	48
Kabinet van den Koning van Vrankryk.	7
— van den Hertog van Orleans.	8
— van de Keurvorst van de Paltz.	8
Vervolg der intrede van den Prins Ferdinand.	43
De Zolderstukken in de Jesuiten Kerk te Antwerpen.	36

Maakt te saamen 857

Onder de geenen die ons alhier zyn opgegeeven, zyn, nog de schoone en grootsche ordonnantiën van Jagt- stukken niet begreepen, waar van men hier de volgende beschryving ziet.

- N. 1. Een Jagt met twee Leeuwen, waar by drie mannen te paard zyn, en drie met een paard ter neder gevallen leggen. *Door Soutman gegraveerd, getyteld, Fortiter instā &c. hoog 16, breed 23 duim. Dezelve is fraai en zeldzaam; en gaat nog eens uit, door W. P. Leeuw gegraveerd, waarvan die onder 't opschrift van Corn. van Merlen, opgesneden zyn.*
2. Een Jagt met twee Leeuwen, waar by zich vier mannen te paard bevinden, waar van 'er een ter aarde ligt gevallen, en drie te voet; een vyfde schynt dood te zyn.

zyn. *By dezelve luid de opdracht: Excellentissimo Heroi Alexandro &c. Bolswert sculpsit. Deze jagt is een der schoonste en zeldzaamste.*

- N. 3. Een Zwynen-jagt, waar in aan de rechterhand twee vrouwen te paard verbeeld zyn; twee mannen zyn in het midden, benevens een ander die het zwyn een steek met den degen geeft; ter linker zyde bevinden zich drie mannen, waar van 'er een op de jagt-hoorn blaast: *W. P. Leeuw fecit: hoog 16, breed 23 duim. Deze jagt is nog eens gegraveerd door P. Soutman, getyteld Laxentur canes. Deze prent is schoon.*
4. Een Wolven-jagt; *W. P. Leeuw fecit, tytel: Euge lupos muttaque &c. hoog 15 breed 21 duim. Deze zelfde jagt is nog eens gegraveerd door P. Soutman, getyteld: Dum vigilat Pastor: hoog 16, breed 22 duim.*
5. Een Krocodillen-jagt; *W. P. Leeuw fecit. Die onder het opschrift van Corn. van der Meulen zyn opgesneden: hoog 16, breed 23 duim. Deze zelfde jagt is nog eens gegraveerd door P. Soutman, tytel: Hippotamus Crocodilum &c.*
6. Een Zwynen-jagt, in twee bladen; *P. Soutman effigiavit: deszelfs tytel: Mascalam quicumque venationem &c. hoog 16, breed 29 duim.*

- N. 7. De Jagt van Meleager; *Jac. Moermans excudit. Die onder het opschrift van Corn. van Merlen zyn opgesneden; deze prent is schoon: hoog 16, breed 21 duim.*
8. Een Jagt met drie Leeuwen, waar by een Tyger dood ligt. *De prent is van Suyderboef, getyteld: Inadfectus est &c. hoog 16, breed 21 duim. Deze prent is schoon, en het is moeijelyk een schoone proefdruk 'er van te vinden, voor 't minst zyn dezelve zeldzaam.*
9. Een Leeuwen en Tyger-jagt. *Deszelfs prent is gegraveerd door J. Moireau, hoog 10, breed 14 duim.*
10. Een Harten-Jagt van Diana, *getyteld: Servatur exemplar & J. Goupy fecit Londini. De prent is schoon: hoog 10, breed 18 duim.*
11. De Jagt van Meleager en Attalante; in een groot Landschap. *De prent door Bolswert gegraveerd is schoon: hoog 16, breed 23 duim.*

Landschappen die niet begreepen zyn in de 21 hier te vooren aangebaalde.

1. Een groot Landschap, of het Gezicht van Cadix, verbeeldende het Onweer van Eneas, *getyteld: Tum mihi ceruleus, &c.*

&c. *De prent is schoon en door Bolswert gegraveerd: hoog 17, breed 23 duim. Die, waar by men opdragten vind zyn laater drukken.*

- N. 2. Een groot Landschap, verbeeldende Jupiter en Mercurius, aan welken Baucis en Philemon huisvesting vergunnen, opdragt: *Occidi una domis, &c. De prent is schoon en door A. Bolswert gegraveerd: hoog 17, breed 23 duim.*
3. Een groot Landschap, zynde het veldgezicht van Mechelen, getyeld: *Temporibus certis, &c. De prent is van Bolswert: hoog 16, breed 23 duim. Die met een opdragt zyn latere.*
4. Vier Landschappen, waar van het eerste een Land-hoeve en een Hermitagie verbeelt; op den voorgrond ziet men twee Heremieten, tegen twee Menschen spreekende. *L. W, fecit: hoog 8, breed 11 duim. In het tweede, ziet men op de voorgrond twee koeijen by een rivier, waar van 'er een door een vrouw gemolken word, aan de zyde zyn twee mannen en een vrouw, gegraveerd door Luc van den Eynde: hoog 7, breed 11 duim. In het derde, op de voorgrond een man die eenige paarden laat drinken, verders ziet men 'er verscheiden koeijen, zo wel in de rivier als op den oever. Luc. van den Eyn-*

de fecit: hoog 7, breed 11 duim. In het vierde, zyn twee Vrouwen, waar van 'er één een melkpot, en de andere op het hoofd een mand met moeskruiden draagt; men ziet 'er ook vyf koeijen, waar van 'er een door een vrouw word gemolken, en een man doet zyn paarden drinken, *Luc. van den Eynde fecit*: hoog 7, breed 11 duim. *De schoone proefdrukken van deze vier Landschappen zyn bezwaarlyk te krygen.*

- N. 5. Een Landschap, *door Coelmans gegraveerd, uit het Kabinet van Guille*: hoog 4, breed 5 duim.
6. Twee Landschappen, waar van de prenten zeer zeldzaam zyn; de meest zeldzaame dezer twee, is die waar in een man, een kar met moeskruiden voert, en wat verder een man en vrouw die eenige ossen dryven, in het verschiet verscheiden dorpen, *opdragt*: *Ornatissimo Viro Domino, &c. Theodoor van Kessel fecit*: hoog 16, breed 15 duim. In het tweede ziet men twee Vrouwen, waar van 'er één een mand met bloemen op het hoofd draagt; deze prent is van dezelve hoogte en breedte als de voorgaande.
7. Een Landschap met 4 Beelden, een Schaaap en een Bokje, *zonder naam van graveerder*: hoog 9, breed 14 duim.

- N. 8. Een Beesten-stal , gemeenlyk de Koe-stal genaamt, waar in sneeuw valt. *De prent is van P. Clouvet, dezelve is schoon*: hoog 16, breed 22 duim.
9. Een Stal met Koeijen en Paarden, de verlooren Zoon legt geknield aan de deur. *De prent is schoon en van bet yzer van Bolswerd*: hoog 16, breed 22 duim.
10. Een Landschap, *getyteld*: Vue de Flandre, RUBBENS pinxit; Major sculpsit: hoog 9, breed 13 duim. *Onder aan is geschreeven*: Gravé d'après un tableau de RUBBENS, à Paris, chez Hecquet, rue S. Jacques.

De Ridder RUBBENS, heeft ons ook nog eenige Teken-boeken medegedeeld, onder anderen de hoofden der twaalf Keizeren, Wygeëren en groote Mannen der aloudheid, te weeten: 1. Julius Cæsar, 2. P. Cornelius Scipio Africanus, 3. M. Brutus, 4. Nero Cæsar Augustus, 5. M. Tullius Cicero, 6. Sophocles, 7. Demosthenes, 8. Lucius Annæus Seneca, 9. Socrates, 10. Democritus, 11. Hippocrates, 12. Plato Aristonis. *Van deze hoofden zyn 'er 4 door Luc. Vorsterman gegraveerd, 5 door P. Pontius, 2 door Witdoud, en een door Bolswert; deze prenten zyn zeer schoon.*

Item een Studie-boekje van Leeuwen in 5 Bladen, *het eerste voert tot tytel: Varia Leonum icones a PETRO PAULO RUBBENS.* 4 Bladen, *van dezelve zyn door Blooteling, en een door Wenceslaus Hollar gegraveerd; dit werkje word beslooten met een gevecht van helsche Beesten; zonder naam van graveerder; de prenten zyn schoon.*

Eindelyk, een Boek van de Bouwkunde der voornaamste Paleizen van Genua, *het welk tot tytel voert: Palazzi di Genoa, da PIETRO PAULO RUBBENS, te Antwerpen gedrukt, in het jaar 1622. en berdrukt in het jaar 1652.*

Het zal tyd worden dat wy eindigen: wyduitgestrekter navorschingen zouden overtollig zyn; laat het genoeg zyn aan den dag te hebben gebracht, het geen de mogelykheid ons heeft veroorloofd te vertoonen, het geen deze groote geest bekwaam was in zo weinige jaaren voort te brengen, ondanks zo veele reizen, aan zo veele verschillende Hoven. De waarheid ontdekt voor het tegenwoordige, dat het getal der verschillende voortbrengselen van RUBBENS, veel eer door een Hemelsche eigenschap als door een trek van menschelyke vermogens moet beschouwd worden.

Deze zelfde waarheid zal zich nog meer door verdere waarneemingen ontdekken. Niettegenstaan-

staande een groot getal dezer genoemde werken reeds door prenten is algemeen gemaakt, vind men mogelyk nog grooter getal, die nog niet onder het graveer-yzer zyn geweest, en die zich zo in Italie, Spanje, Duitfchland, Vrankryk, Engeland, als ook nog in de Nederlanden bevinden, zo in Prinselyke als in byzondere Kabinetten, het geen klaarlyk blykt zo men slegts zyn aandagt op het hier te vooren opgegevene vestigen wil.

Men moet dan zeggen dat deze onvermoeide geeft nooit jaloers was van zyne vermaaken, en zich byna geen tusschen-pooos gunde, maar dat hy zich als koeffterde in zyne geduurige bezigheden: de geleerde GEVAERTS getuigt ons dit; als een hartsvriend van RUBBENS zynde, was hy dikwils ooggetuige van zyne uitspanningen, en zag dat deze Schilder door zyne groote studiën in zyn jeugd, zo wel in Italie, als in Antwerpen, alwaar hy zich ieder dag oeffende, zich zo veele verdienften had verkreegen, en de uitvoering zyner ordonnantiën zo gemakkelyk wist voortbrengen, dat hy in een oogenblik zyne onderwerpen op drie of vierderly verschillende wyze tekende, zonder dat de eene na den anderen geleck: en dat hem zyn Penfeel met zo veel gemak diende, dat hy zyne fchetfen even zo spoedig gefchilderd als getekend had: dus behoeft men zich niet te verwonderen, dat hy ons, zulk een overvloedig aantal werken gegeven heeft: zelfs doet het de Heer BASAN in zyn Ca-

talogus, te Parys gedrukt, in 't jaar 1767, tot boven de 1300 stuks beloopden, en men moet tot zyn lof zeggen dat zyne navorschingen veel oplettener en naauwkeuriger zyn dan van den Heer HECQUET, die vergeeten heeft ons prenten mede te deelen, (hoewel ze 'er zyn) van eenige uitmuntende stukken van RUBBENS, dewelke men in de Nederlandsche Kerken ziet; maar dank zy den Heer BASAN, die de verlangens der liefhebbers beter heeft voldaan, dewyl hy zyn werk, boven dat van den Heer HECQUET, met meer dan 350 platen, en andere byzondere ontdekkingen, vermeerderd heeft, het welk men vinden kan in zyn Catalogus der prenten van P. P. RUBBENS.

Daarenboven is het niet dan al te waar, dat 'er nog veele stukken onder de liefhebbers beruften die onbekend zyn, ter oorzaake dat zy door de graveerkunst niet aan den dag zyn gebragt; zelfs kan men hier van overtuigende bewyzen bybrengen door verscheidene kostbaare stukken, die zich in de stad Antwerpen bevinden.

Het eerste bevindt zich by Mevrouw de Weduwe BOSSCHART, verbeeldende een Sabynsche maagdenroof: dit schoone Schildery bezit alle de verdiensten die zich het penseel van den Schilder toeëigenen; echter verscheen het, ondanks deszelfs heerlykheid, niet eerder door het graveer-yzer, aan 't algemeen, dan in het begin van 't jaar 1770; hebbende de liefde tot de schoo-

London
79

Schoone kunsten het yzer van M. MARTENAGE, een Antwerpenaar, opgewekt, die in het jaar 1761. het genoemde onderwerp begon in 't koper te brengen, en, ondanks de groote vlugheid van dezen graveerder, heeft hy den liefhebberen als doen kwynen geduurende een' tyd van negen jaaren, om een exemplaar voor omtrent 9 guldens te verkoopen. Dit werk schynt goed te zyn voor onzen tyd, in aanmerking van het verval der groote graveerkunde in de Nederlanden, sedert de voorgaande eeuw; onze prent-liefhebbers beklaagen duizentmaal het gemis van de VOSTERMANS, BOLSWERT, PONTIUS, SOUTMAN, en andere groote graveerders die in deze kunst hebben uitgemunt, die zich van stoute trekken bedienden in de schaduwen van het naakt, en zich van het Fransche stippelachtige onthielden, dewyl deze manier veeleer de uitwerking van vloobeeten vertoond, dan de kloekheid van een tekening of van het yzer; daarenboven waren deze oude graveerders verdienstelyk in het nadrukkelyke, het levendige, en het krachtige van schilderstukken (voornamentlyk die van RUBBENS) met meer waarheid als onze hedendaagsche uit te drukken.

De Ridder VERHULST, woonachtig te Brussel, zyn Kabinet met het genoemde Schildery van de Sabynsche maagdenroof willende opfieren, deed in het jaar 1766, aan deszelfs eigenareſſe een somme van duizend dubbele Souvereinen daarvoor aanbieden, die in Brabantsch gangbaar geld

de waarde van 17850 guldens uitmaaken; en ondanks dat volgens de gevoelens der grootste kenners en de gewichtigste redenen die zy bybragten, dit stuk boven zyn waarde zou betaald worden, wierd echter zyn aanbod van de hand gewezen.

Het tweede, dat verzuimd is te graveeren, bevindt zich by de Kanunik KNYF; het verbeeldt de Vrouwe in Overspel gegreepen, en is van dezelfde grootte als het voorgaande, naamentlyk 5 voeten hoog en 6 voeten breed; dit laatste stuk schynt aan de oogen der kenners nog meer te behaagen, om de juistheid van tekening en frisheid van koloriet, de fynheid der hoofdzwieren, en de helderheid van toon, die door het geheele stuk heerschen; de beelden zyn van een natuurlyke grootte en tot aan de helft der beenen geschildert; de geheele ordonnantie is verraschende, en voornaamentlyk doet 'er de nadrukkelykheid der hoofden een allertreffelykste uitwerking in. Men zy onderricht dat Mejuffrouwe SIMONS, thans woonende ten huize van haar Heer Vader te Brussel, ondernomen heeft, het genoemde stuk, van de Vrouwe in overspel gegreepen, te graveeren. Deze beminnelyke jonge Juffrouw, die slegts eenige maanden boven de negentien jaaren oud is, is met allergelukkigste natuurgaven beschonken, zo wel voor het schilderen van Pourtretten in *Miniatuur*, als van Vruchten, Bloemen en *Insecten*; zodanig dat men de Rosalba van Venetien in Brussel

ziet

ziet herleeven; haar graveer-yzer is niet minder zuiver en uitmuntend; waar van zy bewyzen heeft gegeven door een plaat naar een stuk van den jonge Mieris gegraveerd, dat in het Kabinet van den Kanunik KNYF, te Antwerpen beruft, zonder de andere werken die zy de waereld heeft medegedeeld: aldus kunnen zich de liefhebbers vleijen welhaast een Pronkstuk van haar graveerkunst, in 't licht te zien verschynen, tot belooning voor de languitgerekte verwachting, waar in het gemeenebest der schoone kunsten meer dan een eeuw gezucht heeft door de achteloosheid onzer oude graveerders.

De familie van LUNDEN te Antwerpen, bezit nog verscheidene uitmuntende stukken van RUBBENS, waarvan 'er één een Landschap verbeeld dat men voor een Pronkstuk van des Schilders Landgezichten houden kan; met beelden en beesten gestoffeerd. LODEWYK DE VYFTIENDE, Koning van Vrankryk, in het jaar 1746 te Antwerpen zynde, en toen dit stuk willende zien, wierd 'er zodanig door bekoord dat hy een somme van 12000 guldens Brabantsch geld daar voor liet aanbieden.

Het tweede Schildery in genoemde familie, is het portret van een jonge Juffer, die in haar tyd voor de grootste schoonheid van de 17 Provinciën wierd gehouden; zy is met een gepluimd stroo-hoedje op het hoofd verbeeld, dat haar het aanzicht in een heldere schaduw steld, geevende het

groot e licht al zyn luister op haar schoone ontdekte borst, hetwelk op 't overige van 't lichaam een allerverrukkelykste uitwerking doet : genoemde Vorst betuigde zyn begeerte om zo wel met dit stuk als met het genoemde landschap, zyn kabinet te vermeerderen ; doch deze onderhandeling wierd ook gestremd. Men weete dat dit schoone pourtret nooit is gegraveerd geworden ; maar dat het landschap hierboven aangehaald, door LUCAS VAN UDEN is in plaat gebragt, waarvan de prenten zonder opdracht zyn, leezende men slegts onder aan P. RUBBENS *pinxit, L. van Uden fecit.*

Dewyl men dus klaarblykelyk ziet dat diergelyke kostbaare stukken door onze oude graveerders, die zelfs Antwerpsche inboorlingen waren, zyn verzuimd geworden, en van welke stukken men nog een groot getal zou kunnen aanhaalen, zo wel die in Antwerpen, als in de Nederlanden berusten, behoeft men zich niet te verwonderen dat die, welke by vreemdelingen uitmunten, verstooken zyn gebleeven, van door de graveer-kunst by de waereld bekend te zyn, door dien het aan afgerechte graveer-yzers mangeld die waardig zyn om met de Vlaamsche graveer-kunde van de vorigen eeuw in een gelyken rang te worden gesteld.

VOORNAAMSTE LEERLINGEN

VAN DEN

RIDDER RUBBENS.

ANTONY VAN DYK, Antwerpenaar.

ERASMUS QUELLINUS, Antwerpenaar.

FRANS WAUTERS, Antwerpenaar.

JAN VAN STOCK, Antwerpenaar.

JACOBUS JORDAENS, Antwerpenaar.

ABRAHAM DIEPENBEEK, van s'Hertogenbosch.

DAVID TENIERS, Antwerpenaar.

THEODORUS VAN THULDEN, Antwerpenaar.

JAN THOMAS, van Yperen.

JUSTUS VAN EGMOND, Hollander.

PIETER SOUTMAN, Antwerpenaar, naderhand Graveerder.

LUCAS FAYDHERBE, Mechelaar, naderhand vermaard Beeldhouwer.

JAN VICTOR, Antwerpenaar.

DEODATUS DELMONT, Antwerpenaar.

LUCAS FRANQUART, Brusfelaar, naderhand Bouwmeester.

Van den hove
En verscheidene andere.

VERGELYKING DER SCHILDER-
WERKEN VAN DE BEROEMDSTE
ITALIAANSCH E SCHILDERS,
MET DIE VAN DEN RIDDER
RUBBENS.

Dat het vooroordeel de dochter van eigenzinnigheid is, is onbetwistbaar : mogelyk zal men geesten vinden die my by het doorloopen dezer bladeren van dit gebrek zullen beschuldigen, doordien ik dat recht doe, 't geen men verschuldigt, is te doen, aan de verhevene gaven van den Ridder RUBBENS.

Maar ondanks alle berisping waar door een Schryver gemeenelyk word aangevallen, en die hy afwagten moet, zal ik de hinderpaalen, die my tegenstrydige gevoelens zullen trachten in den weg te stellen, met een geruust hart overschryden, doordien myne te vooren aangehaalde gevoelens, niet dan door vaste en zichtbaare proeven zullen gestaafd worden, die tot grondslag van de voorgenomene vergelyking zullen verstreken, waardoor men de verdiensten der groote geesten zal uitbazuin, die door hun verheeven penseel zich die waardigheid verworven hebben dat men hunne naamen door de geheele waereld onsterffelyk maakt.

Het getal dezer Schilders, wier verdiensten verheven zyn is niet gering, ondertusschen behoeft men niet te bloozen, stellende den Ridder RUBBENS in den rang der eerste meesters van de vier Italiaansche schoolen, en van die door geheel Europa: ja wat meer is, men behoefde niets te vreezen zo men hem in dezen rang nog door een verhevener trap uitzonderde.

Om ons bygebragte optelossen, en om de verdiensten en eigenschappen dezer groote mannen te doen uitmunten, laten wy ons dan eerstelyk voorstellen een zaal te zien, opgesierd met een van de alleruitmuntendste stukken van het penseel van RAPHAËL D'URBINO, van MICHEL ANGELO, CORREGGIO, TITIAAN, PAULO VERONESE, de drie CARATSEN, en van al wat Italië van groote Schilders heeft voortgebragt; plaatsfen wy 'er vervolgens een van RUBBENS schoonste voortbrengfelen naast, en dat men dan, na een rype overweeging, de vereenigde volmaaktheden, en de verdiensten van ieder stuk in 't byzonder, beoordeele, om aan hem, wiens werk alle de verdiensten begrypt die de Schildervolmaaktheid vordert, den gulden appel toe te reiken.

De mensch is dikwyls vooringenomen door eigenliefde, die de gegronde ondervinding tegensfaat, daarom is het dat wanneer men wil besliffen zonder het een of het ander dezer werken gezien of overdacht te hebben, men een vermetel oordeel veld dat uit een grond van eigenzinnig-

heid voortkomt, in den tyd dat die 'geene die een foort gelyke tegenvergelyking heeft ondergaan, een juiste oplosfing van zyn gevoelen geeven kan, want wy moeten toestemmen, dat alle groote Schilders uitftekende verdienften, middelmaatige fchoonheden, en byzondere gebreken hebben gehad, en in alles de een van den anderen verfchillen.

RAPHAËL D'URBINO was de eerfte groote Schilder van het Romeinfche fchool om de naauwkeurigheid van tekening, de juistheid van *proportien*, en de edelheid van houding; hoewel alles in de fmaak der Antieken, zyn koloriet koud, en minder vleijende dan dat van TITIAAN, het welk de fchoonfte natuur grootelyks naby kwam. Ook maakte RAPHAËL geen groot gebruik van een treffende verdeeling der lichten, ook was hy niet uitmurtende in het wel plaatsfen van licht en bruin, dat een byzonder en noodzaakelyk vereifchten is om de oogen te bedriegen, overeenkomftig met het Venetiaanfche fchool.

ANNIBAL CARATS was vernuftig in zyne ordonnantiën, zyn tekening was naauwkeurig, en zyn koloriet bevallig, maar minder natuurlyk als dat van TITIAAN, echter was hem het vermoogen van zyne groepen wel aan een te fchakelen niet ten deel gevallen.

TITIAAN was de eerfte uitvinder van het fchoone koloriet, van de waarheid der karakters, en van de natuurlyke houdingen, zonder zich met het antieke te vermengen, en wel voornamentlyk in het uitdrukken der gemakkelijke ftanden van

maag-

maagden , vrouwen en kinderen , welken hy met een treffende bevalligheid wist uittebeelden , haar verheffende naar mate derzelver ouderdom schein te verschillen , door een aangename zachtheid , en een lachende edelheid van gelaat ; hy temperde de kracht van zyn koloriet naar het verschil der jaaren , doende dit almede met de schaduwen en lichten , waardoor hy boven andre Schilders uitmuntte , hetgeen het waare schoon en het schitterende , waar door hy zich heeft doen roemen , geheel volmaakte , ondertusschen was hy echter dikwyls gebrekkig in naauwkeurigheid van tekening , waar in verscheidene andren met hem gelyke gebreken hebben gehad uitgezondert RA-PHAËL D'URBINO en ANNIBAL CARATS , die daar in het minst berispelyk zyn.

CORREGIO is grootelyks te achten om de byzonderheid van gedachten in zyne ordonnantiën , welke hy met een inneemende eigenaartigheid wist uittevoeren , door zyn verstandige beschikking van schaduwen en lichten , voegende daarby zyn schoon koloriet in den Titiaanschen smaak , door welke verdiensten hy zyne beelden op een verwonderlyke wyze deed rondon , en ondanks dat zyn tekening somtyds min naauwkeurig , of dat de stelling zyner beelden niet zo edel was uitgekoozen , hebben echter zyne bekwaamheden hem waardig gemaakt van in den rang der grootste Italiaansche Schilders geplaatst te worden.

De overvloed van nieuwe uitvindingen om zyne

Schilderyen te verryken, heeft de werken van PAULO VERONESE een volkomen luister bygezet; deze Schilder was de tweede stichter van het Venetiaansche school; hy kleede zyne beelden op een ryke en edele wyze, hy was oplettende in het uitdrukken zyner karakters, hy plaatste zyne groepen met een genoegzaame bevalligheid doch niet met eene gegronde oplettendheid: in zyne ordonantiën munt een prachtige rykheid uit, zo wel door de overvloed van beelden als door de groote heerlykheid van gebouwen, waar van hy alle kundigheden bezat; en in zyn koloriet behoefde hy voor TITAAN weinig uit den weg te gaan.

Aldus bevinden zich de algemeene schilderverdiensten in de kunst van alle deze grooten mannen verdeelt, die niet onfeilbaar, maar in eenige gedeeltens hunner handelwyze en studiën aan berisping onderhevig waren, en by gevolg nog verre van de uiterste volmaaktheid verwydert, waarna zy echter gezamentlyk als reikhalsden door hunne studiën en poogingen.

RUBBENS heeft alle de verdiensten waar door deze grooten Schilders ieder in 't byzonder hebben uitgemunt, weeten te vereenigen, of schoon men voorgeeft dat hy somtyds in naauwkeurigheid van tekening min of meer gebrekkig was kan men echter niet zeggen dat hy de eenige berispelyke was over deze weinige oplettendheid: maar alle deze ingezogene byzondere verdiensten, door hem uit de beste werken zyner voorgangers by een verzameld,

meld, stellen hem in veiligheid voor deze strenge berisping, en men kan bewyzen dat zeer weinige zyner werken aan dit gebrek schuldig zyn.

Vooringenoomen te zyn ten nadeele van RUBBENS werken, komt niet voort, dan uit een bedorven smaak, en uit een al te zwak oordeel om het waare schoone van het middelmaatige te kunnen onderscheiden, dat somtyds de gevoelens der geenen vleid die niet dan een oppervlakkige kennis bezitten van de grootheid en nadruklykheid der kunst, en dat eindelyk door eigenzin verbasterd, niets dan een wonderzinnig en belachelyk gevoelen voortbrengt in tegenoverstelling van goede kenners, want alle zyne verschillende verdiensten rypelyk overwogen zynde, zullen ons doen besluiten om mede te stemmen dat 'er nooit eenig groot Schilder was die zo veele vereenigde volmaaktheden in de schilderkunst bezat als de Ridder RUBBENS.

Het geen men hier heeft bygebragt zal mogelyk eenige tegenstrydige gevoelens treffen, ondertuschen zullen zy mede moeten stemmen, zo zy begrip van de kunst en van de ondervinding door het reizen hebben; alsdan zullen zy in de werken van RUBBENS de volmaaktheden der Schilderverdiensten in 't algemeen byeengevoegd vinden, te weeten het schoone koloriet van TITIAAN, het licht en bruin als ook de verdeeling der lichten van CORREGIO, de edelheid der houdingen van RAPHAËL D'URBINO, de ryke kleeding van PAULO VERONEES en de grootfche ordonnantie als ook de

waar-

waarheid der karakters van ANNIBAL CARATS: het is zelfs deze heerlyke te samenvoeging, die de grond-oorzaak is dat men kan staande houden dat RUBBENS alle de Schilders der geheele wæreld, zo wel de geene die hem zyn voorgegaan, als die hem gevolgd hebben, heeft voorby gestreefd.

De verdiensten dezer groote mannen zyn echter al te waardig om dezelve niet tegens allen aanval van verachting, ten opzichte hunner verhevene werken te beveiligen, integendeel moet men staande houden dat zy met de allergrootste natuur gaven zyn beschonken geweest, en wel in 't byzonder dat zy den loopbaan geopent hebben, waar door RUBBENS is opgesteegen naar den Tempel van volmaaktheid en schilder-grootheid, als een getrouw verzamelaar van het schoon hunner werken gedurende een agtjaarg verblyf in Italie, alwaar hy door zyne vlytige en schrandere opmerkingen alle deze verdeelde en verschillend geplaatste verdiensten, door ieder penseel van genoemde groote Schilders, zich eigen maakte, om zich daar door een grondregel te vormen tot bereiking der volmaaktheid van zyn beroep voor zo ver hem dit het menschelyk vermogen kon veroorloven.

Daarenboven kan men over de schoonheid van een Schildery geen oordeel vellen, wanneer men slegts een onverschillige aandacht op een of twee werken van een Schilder verleent; hunne schoonste werken moet men beschouwen: want de stukken

ken van RUBBENS, en van alle de andere Schilders hebben verschillende trappen van volmaaktheeden naar maate de grootheid van ordonnantie, het voorgestelde ontwerp, des Schilders ouderdom, en de stukken die zonder eenig behulp hunner leerlingen vervaardigt zyn : nog eens, men moet die stukken van hen beschouwen dien zy met smaak en uit al hun vermogen geschildert hebben, om aan de geheele waereld voorbeelden hunner kunde te vertoonen, en om aan de nakomelingschap eeuwige nagedachtenissen hunner heerlyke werken over te laten.

Men vind van deze soort meer voorbeelden van RUBBENS, dan van andere groote Schilders waar van men hier eenige zal aanhaalen : te weeten, de Gallery der Koninginne te Parys, welkers zinnebeeldige ordonnantie en koloriet alles te bovenstreeft wat men in Italie en elders vinden kan : ten anderen zyne Jagten te paard op wilde beesten, die hy voor Souvereinen Prinzen geschildert heeft : de Val der verwerpene Engelen die hy voor de Bisshop van Antwerpen heeft geschildert : het Bad van Diana, en de drie Bevalligheden levensgrootte, dewelken hy tot aan het einde zyner dagen zelf heeft bewaart : het laatste Oordeel, en de veldslag der Amazoonen, beide in de gallery te Dusfeldorp geplaatst : de Aflaating van het kruis, en Maria Hemelvaart, in de Cathedraale Kerk te Antwerpen : St. Ignatius, en St. Franciscus Xaverius der Jesuiten te Antwerpen : St.

11de

*hist. of
R.
best*

Ildephonfus in de Kerk van Caudenberg, te Brussel, en Christus aan St. Petrus de sleutelen ter hand stellende, in de Collegiaale kerk dezer laatstgenoemde stad : de negen zinnebeeldige stukken verbeeldende de Heldendaaden van Karel den eersten, Koning van Engeland : buiten nog andere schoone stukken die men in de Nederlanden en elders vind.

Het is door de beschouwing dezer werken juist dat het oordeel 't welk men vraagt niet moeijelyk zal zyn om uit te spreken, en dat men geenerly bezwaarenis zal behoeven te maaken om mede te stemmen dat RUBBENS wezentlyk het merg zynner byzondere volmaaktheden uit de werken der grootte Schilders van Italië gezogen heeft, waarvan hy een eenheid gevormd, en die tot een grondslag geleid heeft, waarop hy de beoeffening van zyn penseel heeft gebouwd.

Bekennen wy dan dat noch voor, noch na RUBBENS ooit eenig Schilder dezen loopbaan heeft naargevolgd, of zich zo veel moeyte gegeven heeft van geduurende agt jaaren als te vlieden van het eene school naar het andere, en 'er zich met zo veel sinaak als vlyt toe te leggen om de schoonste bloemen te plukken uit de vruchtbaare Italiaansche tuin, om zich daarvan een bundel van Schilderverdiensten te vormen, die hem in zyne dagen heeft doen uitschitteren, en zyne werken heeft doen aanbidden, zo wel door zyne tydgenooten, als door de nakomelingschap.

Doch

Doch het grootſte getal der Schilders blyft alleenlyk aan de kunſt en ſmaak hunner meester gehecht, en gaat zelden tot eenig ander over, altyd volgende gelyk de blinden, en zonder de ſchoonheden, voortgebragt door grooter Schilders uit eenig ander land, met onderscheiding gade te ſlaan, om zich alzo te oefenen in een kunſt die zo veele verſhillende opmerkzaamheden vereiſcht, en zo veel te ſamenvoevingen, om het ſchoon, het bevallige, en het treffende in hunne werken te vereenigen.

Het voorbeeld is by der hand, door C. LE BRUN, de Schilder van LODEWYK DEN VEERTIENDEN, Koning van Vrankryk; die verſcheidene jaaren te Rome heeft doorgebragt en aldaar niets anders beſtudeert, dan de tekening en het koloriet van RAPHAËL D'URBINO, en zich zo ſlaafſch daar aan gehouden heeft dat hy nimmer, of van ſchool, of van meester, of van ſchilderwyze veranderde; echter hebben de gevolgen beweezen dat zyne werken wel door derzelver tekening, doch nooit door koloriet, of door een ſchoone aaneenſchakeling van groepen, of door het betoverende van licht en bruin, uitgemunt hebben.

Men zal zeggen, de tekening is de ziel der Schilderkunſt: het is onbetwiftbaar dat zy de hoofdoorzaak is, maar het koloriet en de verdeeling der lichten, benevens de andere genoemde eigenschappen, maaken het lichaam uit, dat zich met verwondering doet beſchouwen, en wel het meeſte 't

ge-

gezicht treft, door de verscheidenheid van aantreklykheden de oogen bedriegende door een soort van betovering die zyn beschouwer als overvalt. Ten anderen vereischt de Schilderkunst een naevolging die meer gelykvormig aan de schoone natuur is, waarin de Venetiaansche en Lombardysche scholen boven die van Rome en Florense hebben uitgemunt, waarom RUBBENS, die dit door zyn goed oordeel wel haast was gewaar geworden, de verdiensten der tweede heeft naargevolgd, en zich versterkt en volmaakt door de voordeelen van het eerste dezer scholen; want zo hy de tekening van RAPHAËL [dienaar het Antique zweemt en een droog koloriet heeft] nader aan de schoone natuur als die van TITIAAN gevonden had, zou hy nimmer de voorkeur hebben gegeven aan de natuurlyke en meer schitterende bevalligheden van het Venetiaansche school, als de verlichttendste baak in den loopbaan om tot het ware schoon te geraaken waarna een ieder schilde rykhalft.

Verre van zich als een bediller op te werpen of den roem van eenig groot Schilder te kort te willen doen, willen wy integendeel staande houden dat hunne werken duizend loftuitingen waardig zyn, ter oorzaake dat hunne voorbeelden aan de nakomelingen als schatten verstrekken om 'er zich door te kunnen volmaaken; zelfs zeggen wy voor de geheele waereld dat RUBBENS aan hunne werken de uitmuntendheid van zyn penseel ver-

verschuldigt is, en dat deze Groote mannen door de verhevenheid hunner gaven, en de kracht hunner ordonnantiën, bekwaam waren om ons nog uitsteekener gedenkstukken te hebben nagelaaten, zo niet de korthed van het leeven hunne loffelyke begeertens had gedwarsboomd.

Van deze korthed beklaagde zich ook TITIAAN, wanneer hy krank was, in een ouderdom van 66 jaaren, aan een zyner vrienden, die hem vertroostende, zeide: „ Schep moed, waarde Titiaan, de „ Hemel zal u gunstig zyn, en u nog veele jaaren „ in zyne hoede neemen ter bevordering uwer „ bekwaamheden, waarvan gy zulke uitblinkende „ voorbeelden en getuigenissen aan de Republyk „ en aan uw Venetiaansche school gegeven hebt.”

Waarop hem Titiaan al zuchtende antwoorde,

„ helaas, myn waarde vriend! het is niet genoeg „ den naam van Schilder te draagen, want dit be- „ roep vereischt zo veele uitgebreide navorschingen, en de ontwikkeling van zo veele wetenschappen om tot eenige trap van deszelfs volmaaktheid op te stygen; ik heb gestudeerd, gewerkt, en gezocht nacht en dag, om my het schoone en volmaakte eigen te maaken, zonder ooit myn oogmerk te hebben kunnen bereiken; ik heb my, van myn tedere jeugd af aan gepyngd, om volgens myne begeertens eenige voortgang te maaken; en nu ik oud geworden ben, bemerk ik eerst ter naauwernood waar in de sterkte van myn beroep bestaat: s' menschen

*Letter
by
Titiaan*

„ leeven is niet genoeg toereikende om de Schilder-
 „ derkunst tot zulk een trap te brengen als zy ver-
 „ eischt ; haare navorschingen zyn al te uitge-
 „ breid, al te moeiljelyk, en vorderen te veel tyd
 „ tot de weezenlyke vereeniging van zo veele
 „ verschillende saamvoegingen van studiën, al-
 „ voorens 'er toe te kunnen geraaken, en juist
 „ in dien tyd wanneer ik eenige kleine vorderin-
 „ gen in myn kunst gewaar worde, schiet de
 „ dood toe, en rukt my het penseel uit de hand.”

Ondertusschen sleepte die ziekte dezen grooten
 Schilder nog niet in het graf, want hy heeft nog
 gewerkt tot aan het 86ste jaar zyns ouderdoms,
 hoewel zyn penseel verminderde naar maate hem
 zyne krachten verlieten ; hy bereikte een' ou-
 derdom van 90 jaaren, zynde toen nog zo onge-
 lukkig van door de pest te worden weggerukt,
 het welk geschiede in 't jaar 1576.

Ook is het nog door deze zelve kortheid des
 levens, dat niemand der stervelingen eenig schilder-
 stuk, van alle de andere meesters die inde waereld
 geblonken hebben, ontdekt heeft, waarin zich een
 wezenlyke volmaaktheid vertoonde : men heeft
 het schoone, het treffende, ja byna het aanbide-
 delyke gevonden ; maar ondertusschen voor het
 volmaakte heeft het zich altoos tot een zekeren trap
 bepaald, die nooit een schuilplaats voor de beris-
 ping van groote kenners vind, die altyd gevonden
 hebben, en eeuwig zullen vinden min of meer te
 berispen ; door dien zy het waarachtig volmaakte

nog

Tilman
 90
 jaars!

nog niet hebben ontdekt, maar alleenlyk het nabykommende.

Dit min of meer, heeft zyn gebied gevefligd in den handel der geheele waereld tot aan het einde der eeuwen; het geen zeer natuurlyk is, en wel voornaamelyk ten opzichte der Schilderkunft, doordien de verscheidenheden van haare onontbeerlyke studiën van zulk een uitgestrektheid zyn, dat het onmogelyk is van tot dit volmaakte, dat gevordert word, te geraaken, dewyl de dood al te vroeg onze ontwerpen verydelt.

Zelfs stelt men vast, dat de natuur noch aan eenig menschelyk lichaam, noch aan eenig dier in 't byzonder de volmaaktheid geschonken heeft, geregeld naar de juiste evenredigheid der Schilderen-beeldhouwkunde; het meer of min mengt zich altoos mede in 't spel; aldus is dit groote volmaakte, waar na de mensch in deze waereld reikhalft onnaspoorelyk, en zal niet zichtbaar zyn dan na het einde der eeuwen in het heerlyk aanzien van den Almachtigen, die sedert de schepping der waereld, en die der lichaamen van Adam en Eva [die als de eerste werken zyner handen, en van zyn Almacht volmaakt waren] heeft vastgesteld, dat geen eenig sterveling tot de uiterste volmaaktheid zou geraaken, zo wel door de gestaltenis als door de werken derzelve handen, en studiën: dit vermogen voegt geenzins onder de eigenschappen van den mensch, behoorende en zelfs blyvende dit alleen voor het Opperveezen bewaard, die ons hier om-

laag heeft begunstigd met de beschouwing der eenige en Godelyke volmaaktheid in de werken zyner schepping, de vier hoofdstoffen, den loop der sterren en hunnen ondoorgrondelyken invloed.

Hoedanig RUBBENS over dit stuk gedacht hebbe, als mede over de volmaaktheid der Antieken, en in hoe verre het naarvolgen derzelven te betrachten zy, blykt uit zyn latynsche Verhandeling *de Imitatione Statuarum*, alwaar hy zegt: „, dat het „, naarvolgen derzelven zommigen nuttig, anderen „, wederom schadelyk is, en zelfs strekt tot „, bederf hunner kunst. Echter besluite ik dat „, men grondig ervaren in de kennis der Antieken „, behoort te zyn, wil men het volmaakte in de „, Schilderkunst bereiken; nochtans moet het naar- „, volgen derzelve met oordeel en zorg geschieden, „, op dat men niet dadelyk den vorm der stoffe onderscheide: dewyl de onbedrevenen, zo wel „, als de bekwaamen dikwils geen onderscheid maken tusschen dit, en de noodzakelyheid, waarom een beeldhouwer marmer of steen tot het „, vervaardigen zyner beelden noodig heeft.

„, 't Is gewisselyk dat, even gelyk de schoonste „, standbeelden nuttig, ook daarentegen weder de „, mindere en slegt gemaakte onnut en zelfs schadelyk zyn. Want jonge kunstenaaren waanen „, dikwils veel te vorderen, wanneer zy, noch „, geen kennis genoeg bezittende om het waare „, schoon te onderscheiden zich tot de laatstgenoemde begeeven, naar dezelve studeeren, en „, daar-

„ daaruit een valsche Anatomie , gedwongene ma-
 „ nieren , en slegte houdingen leeren , tot schande
 „ van de natuur , wanneer zy dikwils in plaats
 „ van vleesch , gekleurd marmer verbeelden ;
 „ want hoe menigvuldige gevallen , moet men in
 „ het naarmolgen der beelden niet vermyden , wel-
 „ ke den beeldhouwer niet te wyten zyn , en ech-
 „ ter in de schoonste te vinden zyn , ontstaan-
 „ de uit den aart des werks zelve , als het onder-
 „ scheid der schaduwen , weekheid en doorschy-
 „ nendheid des huids , welke den omtrek in zyn
 „ ronding doet verzachten , al het welke in den
 „ steen ontbreekt. Voeg hier by , dat in het
 „ leven , de minste beweeging de leden doet ver-
 „ anderen , het vel doet ploojen of gespannen
 „ staan , dat kundige Beeldhouwers somtyds wel
 „ waargenomen hebben , doch in de meeste stand-
 „ beelden niet te vinden is ; even aldus vershil-
 „ len met de natuur in het licht , dewyl de glans
 „ van de steen , en de scherpheid van het wit , veele
 „ partyen door de wederomkaatsing der lichtstraalen
 „ sterker en krachtiger doen voorkomen dan nood-
 „ zaakelyk zy , en daar door het gezicht verbystere-
 „ Die dit alles nu met een genoegzaam oordeel
 „ weet te onderscheiden , kan de Antieken niet
 „ genoeg beschouwen ; want hoe zeer is de kunst
 „ in onze eeuw verbafterd , daar wy nu met onzen
 „ geeft noch in de laagte kruipen , ontbloomde zyn-
 „ de van het oordeel en vernuft der ouden : daar
 „ wy nog in de zelve onwetenschap als onze Va-

„ deren blyven , of mogelyk nog erger zullen
„ worden , of misschien met de waereld veroude-
„ ren , waar door onze lichaamen , voorheen mo-
„ gelyk nader aan den oorsprong kunner volmaakt-
„ heid geweest zynde , tot volmaakter voorbeelden
„ hebben kunnen dienen , en meerdere schoon-
„ heden in de natuur vertoonen , die wy nu mis-
„ sen , zynde onze tegenwoordige lichaamen ,
„ door de vermengselen der geslagten van verschil-
„ lenden landaard , en bedorvene zeden en gebre-
„ ken der voorouderen , zodanig verbasterd en ver-
„ wart , dat veele houden , dat 's menschen li-
„ chaam zeer in schoonheid verminderd is ; want
„ de gewyde en ongewyde schryvers , niet tegen-
„ staande zy ons veel van Reuzen en Cyclophen
„ verdicht hebben , melden ons , naar myn ge-
„ dachten , ook onder dezelve veele waarheden .
„ De voornaamste reden , welke de menschen
„ onzer eeuwe zo zeer van de ouden doet verschil-
„ len , is de luiheid en werkelooze levenswyze ;
„ want hoe veelen geeven hunne lichamen geen
„ andere bezigheid dan eeten en drinken . Hier
„ door verkrygt men een' ronden buik , altoos
„ door guizig ingezwolgene spyzen opgevuld ;
„ dus worden de beenen zenuwloos en de armen
„ slap en loom . Integendeel oefenden zich de
„ menschen in oude tyden in de openbaare schoo-
„ len met worstelen , en andere sterke beweegin-
„ gen , die het zweet uitdreeven en het lichaam
„ zwaar vermociden . MERCURIALIS in zyn
„ werk ,

„ werk , over de konsten der oefenschoolen ,
 „ toont aan , wat vermoeijingen aan deze uit-
 „ spanningen gehecht waren , en wat krachten
 „ hier toe gevorderd wierden . Dus raakten de
 „ lichaamsdeelen hunne loomheid kwyt , de buik
 „ slonk , de spieren in alle die deelen , welken in
 „ beweging gebracht wierden , wierden versterkt ,
 „ en meerder zichtbaar ; vermits armen en beenen ,
 „ hals en schouderen , en alles wat zich aan 's men-
 „ schen lichaam beweegt door hulp der natuur ,
 „ die door haare warmte een vocht veroorzaakt ,
 „ waar mede zy de zelve voed , meer sterkte en
 „ vastigheid verkrygen , ja in groote toeneemen ,
 „ gelyk wy gewaar worden , aan de ruggen der
 „ Getulen , de armen der Zwaartvechteren , de
 „ beenen der Danseren , en genoegzaam aan 't
 „ geheele lichaam der Roejers .

Dat RUBBENS op het volmaaken van zyn kunst
 gedoeld heeft , blykt hier uit , en dat hy niet daar toe
 heeft kunnen geraaken , is ontwyffelbaar , wyl hem
 zyn sterfelykheid daar in als aan alle anderen schep-
 felen den breidel stelde , maar dat hy 'er nader
 by is gekomen als eenig ander van zyn beroep ,
 is waarachtig en duidelyk zichtbaar ; ondanks dat
 zyne werken alle niet in een gelyken graad zullen
 staan , onder de bescherming van het min of meer ,
 waarvan de waereld word gefolterd en altoos vat-
 baar voor blyven zal .

Al het geen wy vervolgen , ten voordeele van
 RUBBENS , bestaat niet dan uit een mededeelende

rechtvaardigheid die geen liefhebber zal weigeren toetstemmen en te roemen, als overtuigd zynde van de grootheid zyner geest, waardoor hy het verhevene heeft weeten te verzaamelen, en het merg te zuigen van alle de schoonheden en byzondere verdiensten zyner voorgangeren, waar door hy zich als de Apelles onzer eeuwen heeft doen verklaren.

RUBBENS is dezen tytel aan het penseel van TITIAAN en aan het Venetiaansche school verschuldigd, waar van hy zyn deel had genomen in de kunst van de oogen te bedriegen door het licht en bruin, de wyze verdeeling der lichten en de kracht van het schoone koloriet, in de vleeschkleuren als by verdeeling waargenoomen met onderscheiding van ouderdom, kunne, en gemoedsbeweelingen: alle deze verdiensten blinken in de Romeinsche en Florentynsche scholen met zo veel luister niet uit, voornaamentlyk voor het schoone koloriet. Wel is waar dat TITIAAN veel tyd en oplettenheid gebruikte, maar men moet in aanmerking neemen dat hy de eerste uitvinder van deze bevallige schilder-trant was, en dat hy [om zo te spreken] zonder ophouden als blaazende was om de Philosophische steen der Schilder-volmaaktheid te vinden, tot aan zyn laatste ademtocht.

RAPHAËL D'URBINO was met een aangebooren zachtgeaartheid begaafd, die altyd in zyn werken te bespeuren is, hy bragt ook dat niet te voorschyn,

schyn, het geen ons de levendigheid en doordringendheid van RUBBENS geeft hebben nagelaa-ten; de gemoedsgesteldheid van RAPHAËL, veroorloofde hem geene veldslagen, bloed-baden, als andre onderwerpen, zo levendigwerkende, als verschrikkelyk, en schitterende door de kracht van koloriet, en tekening, uitedrukken; op zulk een wyze als RUBBENS ons gegeven heeft in zyn groote voorwerpen, hier te vooren gemeld, en wel zodanig dat men zeggen kan, dat zyn geheel verlichte geest, doordrong, uitvoerde, en zich verleende tot alles wat verbeelding en natuur hebben kunnen opleveren, als van wreedheid, buitenspoorigheid, zachtheid, bevalligheid, ja met een woord alles het welk de daaden, de driften en menschelyke zwakheden schynt uit te drukken.

De strenge en zwaarmoedige aart van MICHEL ANGELO, stichter van het Florentynsche school, is door alle zyne Schilderyen en Snydsels verspreid: zyn stuursche en wilde gemoedsgesteldheid, had de zachtheid en de bevalligheden, waarmede deze kunsten noodzaaklyk moeten verzeld gaan, voornaamelyk ten aanzien der schoone kunne, meisjes en kinderen, den schop gegeven; de ondervinding heeft ons geleerd, dat verscheidene kunstenaars onder het gewicht hunner schuuwe, droefgeestige, en woeste aart, bezweken zyn.

In het tegendeel schitterde de vrolykheid, de levendigheid, en natuur eigene zachtheid van RUBBENS in het algemeen door zyne werken,

Deere

geevende aan de zwier der hoofden, bewegingen; en het naakt, van mannen, vrouwen, dochters, jongelingen, kinderen, Koninginnen, en boeren, het juiste koloriet en de bekwaamste uitdrukking der hoofden, en optooifels volgens ouderdom en karakter.

Wy zullen ons dan niet te verre heen begeeven wanneer wy gelooven en aanneemen, dat de Ridder RUBBENS door de vruchtbaarheid zyner natuurlyke en verkreegene denkbeelden, door zyn werkzaam yver, en door zyn diepe letterkennis, in staat was zo veele schoonheden en verschillende bevalligheden in zyne ordonnantiën voor te brengen, terwyl dat zyn gemakkelijke, inneemende, en vrolyke inborst, medewerkte om alle Historische gebeurtenissen die men hem voorfloeg te kunnen onderneemen en ter uitvoer te brengen, en alle de byzondere bevalligheden daar in uitteftorten, waar mede zich de grootste Schilders vermaard gemaakt hebben.

Laat ons dan van gantscher harten bekennen dat deze Staatsman, Hoveling, en onvergelykelyke Schilder, meerder vereenigde volmaaktheden in zyne Schilderyen heeft weeten te brengen dan eenig Schilder, zo wel aloude als hedendaagsche, en dat zyne wyduitgestrekte gaaven zynen naam veel krachtiger als onze loftuitingen zullen vereeuwigen.

E I N D E.

L Y S T

D E R

A F D E E L I N G E N

V A N D I T

W E R K.

Inleiding. - - - - -	I
Voor-ouders van P. P. RUBBENS. - - -	3
Geboorte van P. P. RUBBENS. - - -	17
Dood van JAN RUBBENS. - - - - -	19
Grasschrift van JAN RUBBENS. - - -	20
Verblyf van P. P. RUBBENS in Italie en zyne Werken. - - - - -	31
RUBBENS tweede reize van Venetie naar Rome.	41
RUBBENS vertrek van Rome naar Genua. - -	44
Vertrek van RUBBENS uit Italie naar de Neder- landen. - - - - -	46
Grasschrift van Mevrouw <i>Maria Pypeling</i> , Moeder van P. P. RUBBENS. - - - - -	47
Huwelyk van P. P. RUBBENS, met Jonkvrouwe <i>Isabella Brandt</i> . - - - - -	55
Werken van RUBBENS in de Stad Brusfel. - -	70
Schildery van RUBBENS in der Capucynen Kerk te Brusfel. - - - - -	74
Schildery van RUBBENS in de Kerk der orde van <i>Maria Boodschap</i> . - - - - -	76
Twee Schilderyen van RUBBENS in der kleine Karmelieten Kerk te Brusfel. - - - - -	77
Twee Schilderyen in der Jesuiten Kerk te Brusfel.	79
Schilderyen van RUBBENS by de Kathuifers te Brusfel. - - - - -	80
Werken van RUBBENS in de Stad Antwerpen.	85
Schil-	

L Y S T D E R

Schildery van RUBBENS in de Kerk der groote Karmeliten te Antwerpen.	91
Twee stukken van RUBBENS in de Kerk der St. Michiels-Abdye te Antwerpen.	<i>Ibid.</i>
Graffchrift voor PHILIPPUS RUBBENS.	96
Graffchrift van <i>Jan Breugel Pieterz.</i>	99
Drie Stukken van P. P. RUBBENS in der kleine Karmelieten Kerk te Antwerpen.	101
Vier Schilderyen van RUBBENS in de Kerk der Dominicaanen te Antwerpen.	102
Vyf stukken van RUBBENS in de Kerk der Recol- lecten te Antwerpen.	106
Vier Schilderyen van RUBBENS in de Kerk der Jesuiten te Antwerpen.	111
Vier Schilderyen van RUBBENS in de Kerk der Capucynen te Antwerpen.	118
Schildery van RUBBENS in de Kerk van <i>St. Ja- cobus</i> te Antwerpen.	120
Schilderye van RUBBENS in de Kerk van <i>Maria Boodschap</i> te Antwerpen.	121
Tafereel van RUBBENS in de Schilder Academie te Antwerpen.	122
Werken van RUBBENS in het Raadhuis der Stad Antwerpen.	125
Twee Schetsen van RUBBENS in de Munt te Antw.	126
Vyf Schilderyen van RUBBENS in de Cathedrale Kerk te Antwerpen.	127
Een stuk van RUBBENS in de Kerk der Angusty- nen te Antwerpen.	136
RUBBENS onderneemt de Gallery van het Paleis der Koninginne van Vrankryk, <i>Maria de Me- dicis</i> te schilderen, en zyn vertrek ten dien einde naar Parys.	138
Verklaaring der Geschiedenis en Zinnebeelden der Schilderyen, door RUBBENS in de Gallery der Koninginne, genaamt de Luxemburg te Parys geschildert.	143
Werken van RUBBENS in de Stad Mechelen.	165
Schil-	

A F D E E L I N G E N.

Schilderyen van RUBBENS in de <i>St. Jansz</i> Kerk te Mechelen. - - - -	167
Schilderyen van RUBBENS in Onze Lieve Vrouwe Kerk te Mechelen. - - - -	170
Dood van <i>Isabella Brand</i> , Echtgenoot van P. P. RUBBENS. - - - -	174
Graffchrift op de zelve. - - - -	<i>Ibid</i>
Twee Werken van RUBBENS in de Collegiale Kerk van <i>St. Gommer</i> te Lier. - -	182
Schilderyen van RUBBENS in der Capucynen Kerk te Lier. - - - -	185
RUBBENS Reize naar het Hof van Madrid.	186
Vertrek van RUBBENS naar het Hof van Londen.	195
RUBBENS te rugreize van het Londensche Hof naar dat van Brusfel. - - - -	201
RUBBENS tweede Reize naar het Hof van Madrid.	202
Copy naar de oorspronkelyke geloofs brieven ter bevestiging van den Ridder-tytel, door Phi- lips IV Koning van Spanje getekend, geschon- ken aan P. P. RUBBENS op den 21 Augustus 1630. - - - -	204
Tweede Huwelyk vanden Ridder RUBBENS met de Adelyke Jonkvrouwe <i>Helena Forment</i> . -	207
Schilderyen van RUBBENS in de Kerk der Abdye van Afflegem. (<i>also v. d. d. St. Barthelemy</i>)	209
Schildery van RUBBENS in de Parochiaale Kerk der Stede van Alost. - - - -	214
Schildery van RUBBENS in de Kerk van <i>St. Bavo</i> te Gent. (<i>partly restored</i>) - - - -	215
Schildery van RUBBENS in de Jesuiten Kerk te Gent. - - - -	216
Drie Schilderyen van RUBBENS in de Kerk der Recollesten te Gent. - - - -	217
Twee Schilderyen van RUBBENS in de Stad Leuven.	219
Twee Schilderyen van RUBBENS in de Kerk van <i>St. Donatus</i> te Brugge. - - - -	220
Twee	

L Y S T D E R

Twee Werken van RUBBENS in de Cathedraale Kerk te Doornik.	221
Schildery van RUBBENS in de Capucynen Kerk te Doornik.	222
Schildery van RUBBENS in de Kluiskerk der kleine Carmelieten by Namen.	223
Schildery van RUBBENS in de Parochiale <i>St. Catharina</i> Kerk te Rysfel.	<i>Ibid.</i>
Drie Schilderyen van RUBBENS in der Capucynen Kerk te Rysfel.	224
Schildery van RUBBENS in de Cathedraale Kerk te St. Omer.	225
Schildery van RUBBENS in de <i>St. Martinus</i> Kerk te Wynoxbergen.	226
RUBBENS Reize naar Holland.	<i>Ibid.</i>
— — Tweede Reize naar het Hof der Staaten Generaal.	228
Het aftervven van de Aarts-Hertoginne <i>Izabella</i>	232
Uitlegging der Zinnebeeldige Schilderyen, betrekelyk tot de Eere-Poorten, ontworpen en geschildert door den Ridder P. P. RUBBENS.	236
Intrede van den <i>Prins Ferdinand</i> ter Cathedraale Kerke.	269
Bezoek van den <i>Prins Ferdinand</i> aan RUBBENS	285
Karakter en Levenswyze van RUBBENS.	287
Dood van P. P. RUBBENS.	306
Gravfchrift van denzelven.	311
CATALOGUS van Schilderwerken en Rariteiten dewelken te Antwerpen, in de maand van Mei 1641, verkogt zullen worden, in het sterfhuis van den Heere P. P. RUBBENS,	316
Opgaave der meeste Schilderwerken van RUBBENS,	als

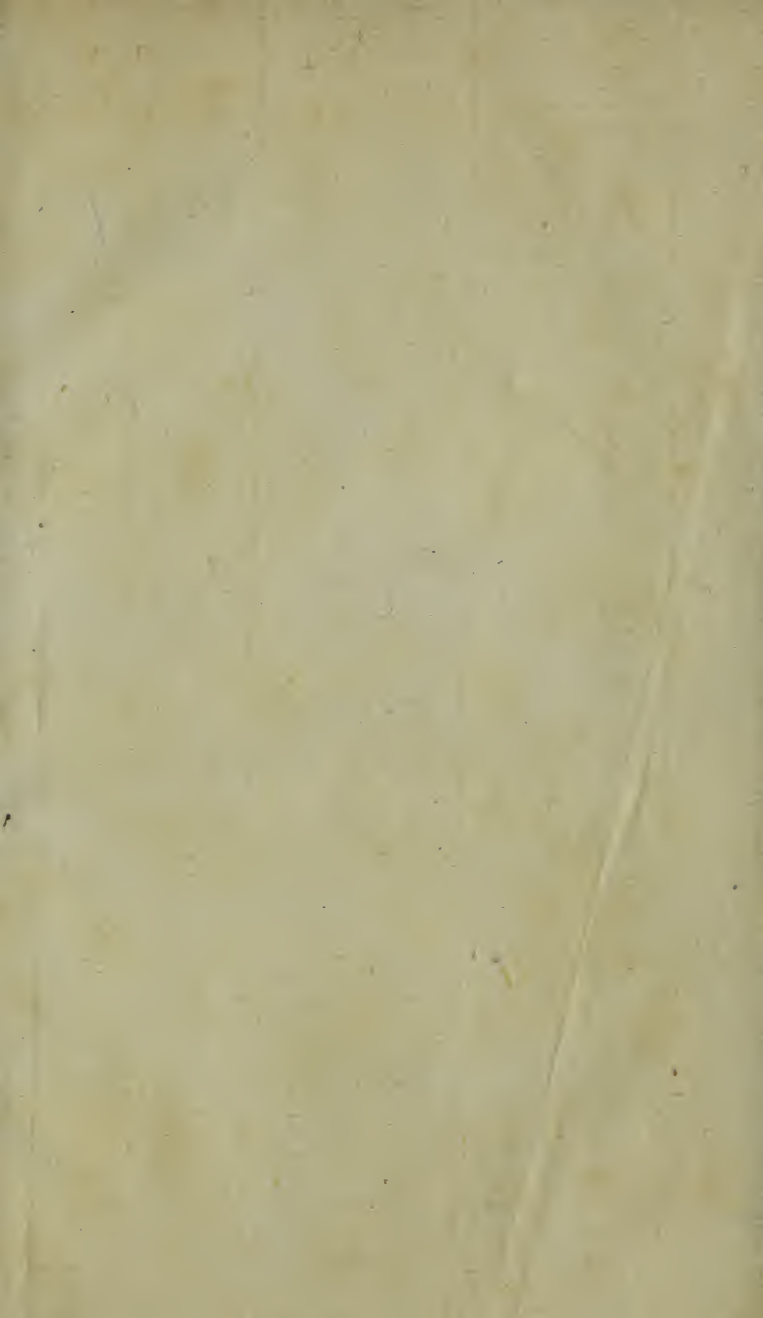
A F D E E L I N G E N.

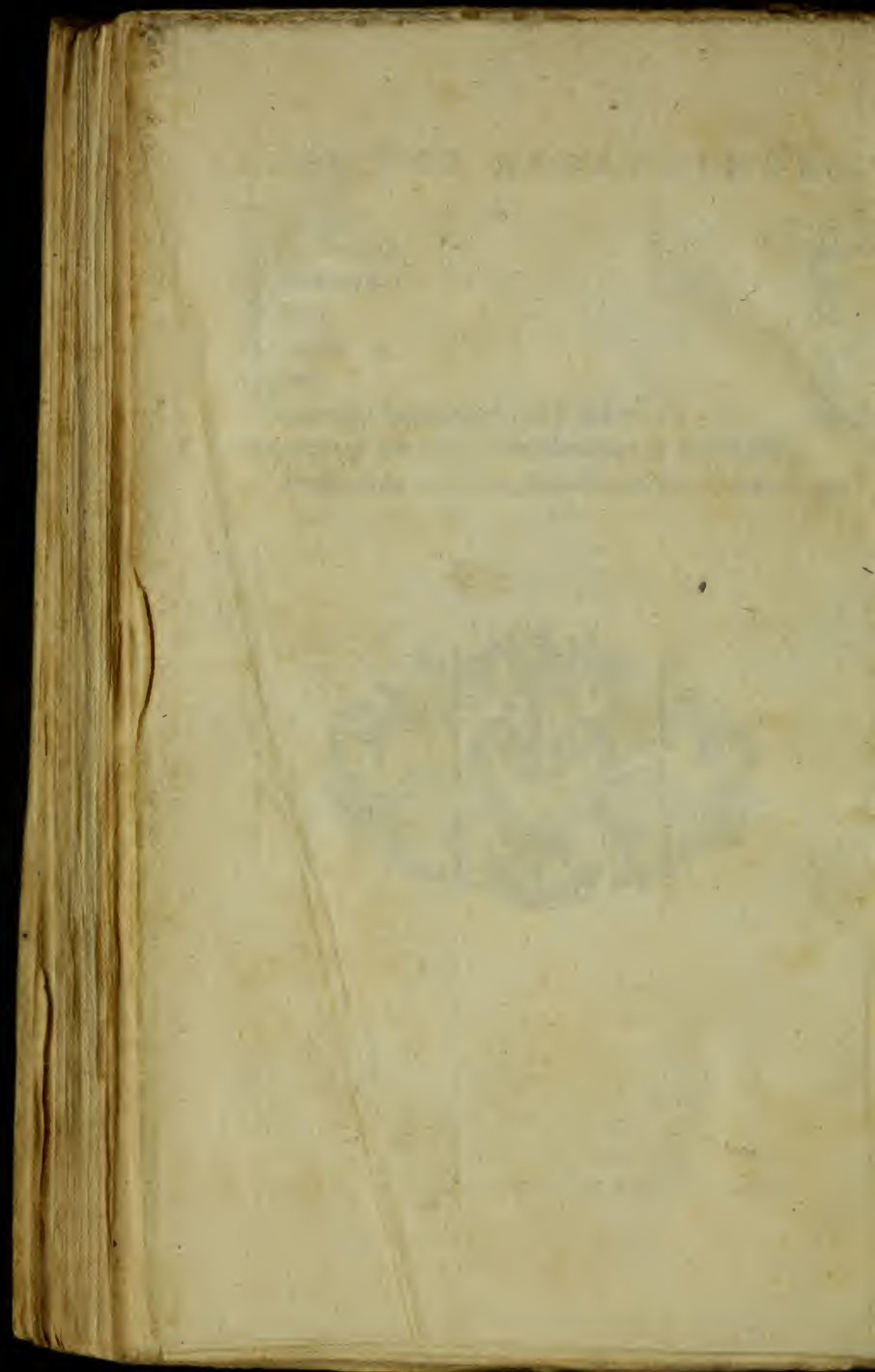
als mede der Plaatsen en Steden waar in de- zelve gevonden worden. - - -	340
In Duitschland in de Gallery van den Keurvorst van de Paltz te Dusseldorp. - - -	342
In het Kabinet van den Keurvorst van de Paltz te Manheim. - - -	347
In het Keizerlyk Kabinet te Weenen. - - -	348
Aan het Hof van den Prins van <i>Lichtenstein</i> te Wee- nen. - - -	350
Te Munchen, in de Jesuiten Kerk. - - -	353
In het Paleis van den Keurvorst van Beieren. -	<i>Ibid.</i>
----- Te Sleisheim. - - -	354
----- Te Nymphenburg. - - -	355
Te Neuburg. - - -	<i>Ibid.</i>
Te Augsburg. - - -	<i>Ibid.</i>
Aan Het Hof van Heffenkassel. - - -	<i>Ibid.</i>
In Italie te Turin. - - -	356
Op het Jagt-huis by Turin. - - -	<i>Ibid.</i>
Te Milanen. - - -	<i>Ibid.</i>
Te Modena. - - -	<i>Ibid.</i>
Te Mantua. - - -	357
In de Gallery van het Hof te Florence. -	<i>Ibid.</i>
Te Genua. - - -	359
Te Rome. - - -	<i>Ibid.</i>
In Spanje , te Madrid. - - -	360
Te Fesaldana. - - -	362
Al Palacio Nuovo. - - -	<i>Ibid.</i>
In Engeland. - - -	365
In Schotland. - - -	368
In het Kabinet van den Koning van Vrankryk. -	<i>Ibid.</i>
In de Gallery van den Hertog van Orleans. -	369
Te	

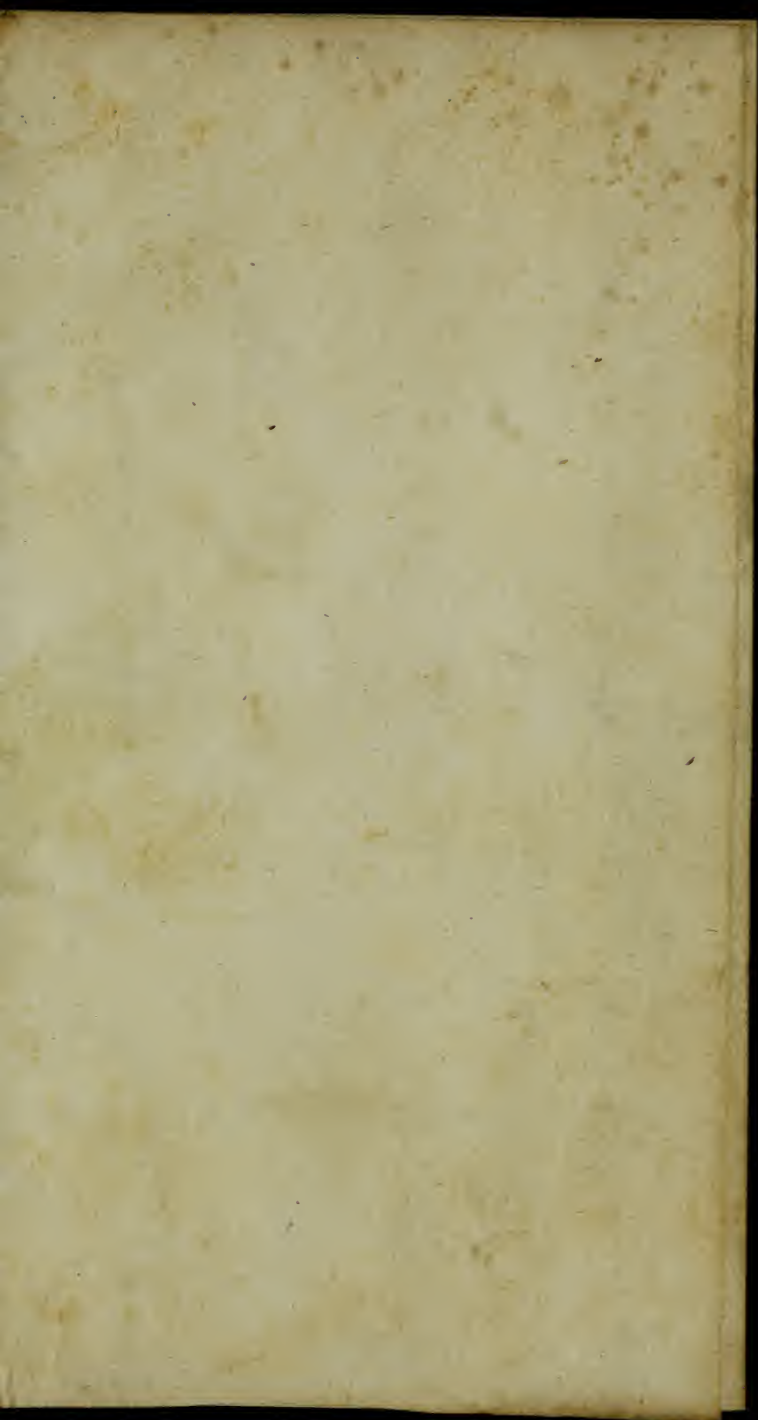
LYST DER AFDEELINGEN.

Te Lorches.	-	-	-	-	-	372
Te St. Amand.	-	-	-	-	-	<i>Ibid.</i>
Te Kameryk.	-	-	-	-	-	<i>Ibid.</i>
Te Gent.	-	-	-	-	-	<i>Ibid.</i>
Te Aken.	-	-	-	-	-	373
Rusland.	-	-	-	-	-	<i>Ibid.</i>
Voornaamste Leerlingen van RUBBENS.	-	-	-	-	-	389
Vergelyking der Schilderwerken van de beroemdste Italiaansche Schilders, met die van RUBBENS.	-	-	-	-	-	390

Metropolitan
picture of
Achilles & ~~Theseus~~
Theseus
mentioned in suits,
1774
p. 62

In palais of Princess
Scalamere
(as having a companion
piece of Vertumnus
& Pomona)

f. 390: "mit Baguinen"
(from Janna's trumpets -
or did she get them
from word?)

U. 44 (Credits)
made drawing after
Leonardo's Wash
dinner.

(Program by
Witdoack)

Says that Rubens
got news of dying
mother in lesson
(p. 46)

